P 50051

TURUL

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság Közlönye

AZ IGAZGATÓ-VÁLASZTMÁNY MEGBIZÁSÁBÓL SZERKESZTIK

BÁRÓ NYÁRY ALBERT

ÉS

FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ

TITKÁR

MÁSODIK KÖTET.

1884-DIK ÉVI FOLYAM.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR HERALDIKAI ÉS GENEALOGIAI TÁRSASÁG.

MDCCCLXXXIV

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

TARTALOM.

1. Értekezések és önálló czikkek.

		Lap
A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság véleménye Magyarország és társországainak czímeréről		1
Nemes-Tacskándi Csergheő Géza.	A czímerek fejlődése és nemei. Tekintettel a magyar heraldikára	61
— —	Pótlékok a Csonka bégről és fiáról szóló három közleményhez	131
Komáromy András	A Rhédeyek legrégibb czímeres levele	47
Koncz József	A Rozsnyaiak családfája	171
Gróf Lázár Miklós	Egy oklevél Nagy Iván «A Losoncziak és Bánffyak nemzedékrendje» czimű közleményéhez	79
— —	A két Laczk-család eredete *(Két pecsétrajzzal)*	110
— —	Járai Péter alvajda és maradékai	152
Lehoczky Tivadar	Czímertani adalékok: 1. A Drugeth- és Althán-családok czímeréről *(Két czímerrajzzal)*. 2. Néhány szó a Büdi-család czímeréről *(egy czímerrajzzal)*	81
Majláth Béla	A Laczk nemzetség *(két pecsétrajzzal)*	21
— —	Püspöki és Nagy-Sarló község pecsétje *(két pecsétrajzzal)*	168
Báró Mednyánszky Dénes	A gróf Brankovich-család örökbefogadott ága	43
Nagy Gyula	Királyi hadbaszállások, hadak oszlása, esztenkedd-nap (Adalékok Knauz N. Kortanához)	16
Szopori Nagy Imre	A Kisfaludyak czímeres levele *(színezett czímerképpel)*	105
F.-Győri Nagy Iván	Felderítések és igazolások: 1. A Kaplyon-genus és ágazatai. 2. A Boksa-genus és a Chapy-ak czímere. 3. Hol van Bottyán András 1647. czímerlevele	40
— —	Felderítések és igazolások: 4. A kihalt gróf Gyulay-családról. 5. A halászi Istvánffy-családról	83
— —	Helyreigazítás a Losoncziak és Bánffyak nemzedékrendjéhez	88
—	Pecséttani adalékok: 1. Palásthi Bagonya János pecsétje (1368—1373) *(egy pecsétrajzzal)*. 2. A Szeghi birák pecsétje 1606. *(egy pecsétrajzzal)*	128
Némethy Lajos	Néhány adat Csonka bég történetéhez	45
Páró Nyáry Albert	Posznia czímere. *(két érem-, egy pecsétrajzzal és színes czímermelléklettel)*	9
— —	A Hothvafői-család czímere 1415. évből *(egy színezett czímerképpel)*	58
— —	Krisztalóczi Tarkasis Józsa czímere *(színezett czímerképpel)*	156
Dr. Réthy László	A román királyság czímere és színei	53
— —	Oláh eredetűek-e a Hunyadiak?	137
Dr. Szendrei János	A Miskócz-nemzetség (**Két közlemény**, *két pecsét-, egy czímerrajzzal*)	96, 142
Szilágyi Sándor	«Magyarország családai» *(egy czímerrajzzal)*	5
— —	Rosnyai Dávid családja	170
Idősb Szinnyei József	Szakirodalmi repertórium *(Czímerek, pecsétek)*	48
— —	Szakirodalmi repertórium *(Oklevéltan, időtan)*	88
— —	Szakirodalmi repertórium *(Családok)*	135
Szinyay Lázár	Simontornyai (Laczk) Imre erdélyi vajda 1370. évi pecsétje *(egy pecsétrajzzal)*	78
Sz.	Szeged város czímere és pecsétje *(egy pecsétrajzzal)*	172
Tagányi Károly	Az országos levéltárban őrzött vagy följegyzett nemesi okleveleknek jegyzéke (III.—VI. közlemény)	29, 68, 118, 158

Lap

THALY KÁLMÁN — A Petneházy-család származékrende — 49
— — — A Bottyán-család nemeslevele Bars- és Nógrádmegye levéltárában — 84
— — — A Rákóczi-ház utolsó tagjairól és kihalásáról. (Adalékokkal a Felső-Vadászi Rákócziak régibbkori genealogiájához) — 89
Dr. WERTNER MÓR — Genealogia és történelem — 38

2. Könyvismertetések.

Szentkatolnai BAKK ENDRE A Bak- és Jancsó-család története. Ismerteti Dr. NAGY SÁNDOR — 73
GRENSER A. — Das internationale Adressenbuch. I. Jahrgang. Ism. CSERGHEŐ GÉZA — 166
HORVÁTH ÁRPÁD — Oklevéltani jegyzetek. A diplomatikai kortan alapvonalai. Ism. Sz. JÓZSEF — 165
LEIST FR. — Die Urkunde. Ihre Behandlung und Bearbeitung für Edition und Interpretation. Ism. NAGY GYULA — 75

3. Kisebb rovatok.

Tárcza. A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság ülései — 46, 85, 86, 134, 173
Kérelem t. tagtársainkhoz — 174
Czímerek az ötvösmű-kiállításon — 47
Heraldikai és genealogiai társulatok — 87
Szakirodalom. Új kortani kézikönyv — 87
Magyar családi czímerek gyűjteménye — 134, 176
Fiume czímere — 174
A váradi püspökség története — 175
II. Endre oklevelei — 175
Új könyvek — 176
Hibaigazítás — 176

A MAGYAR HERALDIKAI ÉS GENEALOGIAI TÁRSASÁG VÉLEMÉNYE MAGYARORSZÁG ÉS TÁRSORSZÁGAINAK CZÍMERE FELŐL.

Nagyméltóságú Ministerelnök Úr!

Nagyméltóságodnak mult évi 3241. M. E. és ezzel kapcsolatban 4091. M. E. szám alatt a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társasághoz intézett megkeresésére, melyben a nevezett Társaságot arra szólítja föl, hogy az országos levéltárnak Magyarország és társországai czímereit megállapító dolgozatára véleményt adjon, van szerencsénk erre vonatkozó megjegyzéseinket, az összes közlött iratok és rajzok visszazárása mellett, a következőkben előadni.

Az országos levéltár dolgozata egészben véve a legszigorúbb tudományos elveken s kétségbevonhatatlan hitelességű kútforrásokon alapulván, annak minden adata s következtetése helyes.

Ezeknek alapján sorba vévén az egyes javasolt czímereket, ezek között első:

I. Magyarország külön czímere.

E czímer leírása a következő:

Hasított paizs; jobbról nyolcz veres ezüst polya; balról veres mezőben hármas zöld halmon álló nyilt arany koronából kiemelkedő kettős ezüst kereszt; a paizs fölött a magyar korona; czímertartó: két lebegő angyal.

E czímerkép ábrázolására nézve azonban a következőket kell megjegyeznünk:

1. A hármas halom heraldikailag stilizálandó; vagyis a rajz ne iparkodjék a halom természetes alakját visszaadni. A három halom közül a két szélső egyforma magasságú legyen, a középső kiemelkedő, hatalmasabb, s ezen foglal helyet a román izlésű kereszt, melynek végei nem hirtelen, hanem lassú átmenetben szélesbednek.

2. A paizs fölött levő korona legyen hű mása szent István koronájának. Abban a helyzetben vagyunk, hogy annak jelenleg hű másolatját készíttethetjük a szent koronának a mult években eszközölt felvételeiről; ezt elkészíttetvén, a jelentésünkhöz mellékelt czímerrajzon a szent korona valódi alakja látható. A korona ne foglalja el a paizs egész szélességét.

3. A czímertartó angyalok heraldikailag stilizálandók, bő redőzettel, s helyzetök legyen valami közép az állás és lebegés közt. A czímertartókra nézve egyébként megjegyezzük, hogy azok a heraldika szabályai szerint csak a királyi és ünnepélyesebb pecséteken alkalmazhatók.

II. A magyar korona országainak egyesített czímere.

Teljesen helyesnek tartva a módszert, melylyel ez egyesített czímer alkatrészeit az országos levéltár megállapítá, a magyar korona országainak egyesített czímere a következő elemekből áll:

1. Ő felsége és a nevében kiadott pecséteken *szívpaizsból*, mely a felséges uralkodó ház czímerét tartalmazza, úgymint: *Kétszer vagyis három részre hasított paizs, melynek jobb arany mezejében vörös, koronás oroszlán ágaskodik* (Habsburg), *a középsőnek vörös mezejét egy ezüst pólya vágja* (Ausztria), *balra pedig arany mezőben három ezüst, csonka rigóval megrakott vörös pantallér látszik* (Lotharingia).

2. A középpaizsot Magyarország imént leírt czímere foglalja el.

3. A külső paizs négy mezőre osztatik. Ezeknek elsejében Dalmátia címere: *három koronás arany leopárd fej kék mezőben.* A másodikban Horvátországé: *vörös- és ezüsttel huszonötször kockázott paizs.* A harmadikban Szlavonia címere: *a kék paizsot átszelő két ezüst, habos pólya, melyek közti vörös mezőben egy természetes színű nyest jobbra fut; a felső kék mezőben egy hatágú ezüst csillag.* A negyedikben Erdély címere: *vörös pólyával vágott paizs, a felső kék mezőben arany csőrű, vörös nyelvű emelkedő* (nem kibukó) *sas, jobbról arany nap, balról megújuló ezüst hold* (☽), *az alsó arany mezőben hét* (fenn négy, alant három) *vörös, három ormú vár.*

A harmadik és negyedik közé alulról beékelt mezőben Fiume címere látható.

Fiume címere az országos levéltár leírása szerint a következő: *Rózsaszín, aranynyal damascirozott mezőben egy korsón, melyből víz ömlik a tengerbe, természetes színű kétfejű sas áll; fölötte kék bélésű és szalagos fejedelmi korona lebeg, a paizs alján egy szalag leng «Indeficienter» jelmondattal.*

Méltán emelt az országos levéltár kétségeket a paizs rózsaszíne ellen, mely szín a heraldikában, ha nem is szokatlan, de a szabályoknak meg nem felelő. Szerencsére a Fiume városának I. Lipót király által 1659-ben adott czímerlevél szövege, melyet Nagyméltóságod a czímer rajzával egyetemben Társaságunkkal közölni szíveskedett, megment bennünket a további kétségektől.

A szövegnek erre vonatkozó része a következő: Scutum videlicet ovali forma, rotundum, in cuius area *rubra* aquila imperialis biceps, alis utrinque late expansis, rostris item apertis, linguis rubris exsertis, tæniis utrinque retrorsum diffluentibus, auroque fimbriatis ornata sinistrorsum versa, ac de cetero sic disposita, ut pede dextro moli saxeæ in fundo sitæ, sinistro vero vasi rotundo, sive æquali oblongo fusci coloris supra saxum iacenti, et orificio ad sinistram scuti oram verso insistere, et ex eodem vase flumen, quod iuxta saxeam illam molem sinistrorsum in magna abundantia prælervabitur, copiose effundere videatur: oblonga scedula, cuius oræ utrinque revolutæ sint, scuto inferius per transversum subiuncta, cum inscriptione: Indeficienter.

E leírás több pontban eltér Fiume czímerének ábrázoltatni szokott alakjától; sőt nem egyezik meg magával a czímerrajzzal sem, mely I. Lipót király 1659-iki czímeradományozó levelén látható. Így a leírás világosan *vörös mezőt* mond, míg a rajzban rózsaszínű, sötétebb rózsaszínnel damaskolva (s nem aranynyal) látható. Hasonló eltérések a czímeres-levelekben gyakorta tapasztalhatók, s ilyen esetben mindig a leírás szövegét kell irányadóúl venni, annyival inkább a jelen esetben, mert ezáltal egy a heraldika szabályainak meg nem felelő szín küszöböltetik ki. A leírás viszont Fiume czímerénél kifelejti a kétfejű sas fölött lebegő koronát; de ezt felesleges is volna külön felemlíteni, a mennyiben a császári kétfejű sas (aquila imperialis biceps) elnevezés alatt ebben a korban mindig koronás sas értendő.

A mi a Fiume czímerét kisérő jelmondatot: Indeficienter illeti, ezt az országos levéltár javaslata a paizsban helyezte el, holott az eredeti czímerlevél szövege szerint az a paizson kívül álló, behajtott szélű szalagon foglal helyet. Ezen jelmondatos szalag, mint a czímerképhez nem tartozó, nem a paizsban lévő, hanem alatta elhelyezett devise, a magyar korona országainak egyesített czímerében helyet nem foglalhat; Fiume külön czímerében azonban mindenesetre alkalmazandó.

Mindezek alapján Fiume czímerét a következőkben véljük meghatározandónak.

Veres mezőben kék bélésű és szalagos korona alatt álló fekete balra néző kétfejű sas, kiterjesztett szárnyakkal s veres nyelvekkel; a sas jobb lába egy sziklán áll, ballábát pedig egy a sziklán fekvő hosszúkás korsón tartja, melyből bőven ömlik víz a sziklát környező tengerbe.

Az ezen részekből egyesített czímer fölött lévő koronára s a paizstartókra nézve bátorkodunk ismételni azokat, miket Magyarország külön czímerénél megjegyeztünk.

Az ábrázolásra nézve szükségesnek tartjuk azt, hogy a szívpaizs, mely a felséges uralkodó ház czímerét foglalja magában, és a Magyarország czímerét tartalmazó középpaizs oly arányokban rajzolandó, hogy a szívpaizs által Magyarország czímerének főalakja, az apostoli kereszt, el ne takartassék; mint a véleményünkhöz mellékelt rajz elérni iparkodott.

III. Horvát-, Szlavon- és Dalmátország külön czímere.

Egészen osztakozva az országos levéltár nézetében, e királyságok egyesített czímerét, miként azt a velünk közlött dolgozat leírja, véljük megállapítandónak:

Vágott, felső részében hasított paizs, melynek első negyede Dalmátia, második negyede Horvátország, alsó fele pedig Szlavonia imént leírt czímerét tartalmazza.

A paizs fölött lévő magyar korona alakjára és szélességére, valamint a czímertartókra nézve az előbb mondottakra hivatkozhatunk.

Ennyit tartalmaz az országos levéltár dolgozata, melyben eleget téve Nagyméltóságod meghagyásának, a magyar birodalom jelenlegi alkatrészeinek czímereit tudományos alapon meghatározá.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság azonban e czímereken felül óhajtandónak tartaná a *történeti nagy* (commemorativ) *államczímer* megállapítását is, melyben a Magyarországot jelenleg alkotó részek czímerein kívül, a volt tartományok czímerei is bennfoglaltatnának, még pedig abban az alakban, a mint ezek azon korbeli királyaink pecsétein s egyéb emlékeinken előfordulnak, mikor tényleg a magyar koronához tartoztak.

E commemorativ czímereket a heraldika mindig jogosaknak ismerte el; s hogy azok mai napig közhasználatban vannak, legyen szabad egy pár európai állam czímerére hivatkoznunk.

Ily történeti jogon jutottak be a porosz királyság nagy államczímerébe, mely ötvenkét külön czímert tartalmaz, az Avignon melletti orániai és a neufchâteli herczegségek és számos más régóta elenyészett s más birtokba került grófságok czímerei. Ezért foglal helyet Dánia czímerében a svéd czímer. A cyprusi, jeruzsálemi és örmény királyságok czímerei benn voltak a savoyai királyok czímerében stb.

Ezen országoknak s tartományoknak nevei, a mint azok királyaink czímeiben s czímereiben föltalálhatók, s a mint az ország nagy czímere a legnagyobb ünnepélyességeknél, például a koronázásnál, ez országok zászlói és czímerei által mai napig is jelképeztetik, a következők: Bosznia, Cumania, Bulgária, Szerbia, Galiczia és Lodoméria.

E királyságok czímereire nézve a régi pecséteken és érmeken kívül két főforrásunk van. Mária Teréziának 1780-ban az egyetem számára adott nagy diplomája és az V. Ferdinand király által kiadott hivatalos czímer-meghatározás, mely 1836-ban «Wappen und Titeln seiner kön. apost Majestät Ferdinand des I. Kaiser von Oesterreich» stb. czím alatt nyomtatásban is megjelent.

Ez országok czímereire nézve a következő adatok állanak rendelkezésünkre:

1. *Bosznia.* Ezen királyság czímere újabb időben nagyobb vitára adott alkalmat, s ezen vita folyamán ki lőn merítve minden adat, felhasználva minden emlék, mely e kérdésre világot deríthet.

Ezen adatok egybevetéséből, hivatkozva Báró Nyáry Albert úrnak, az akadémia levelező tagjának, a magyar Tudományos Akadémia felszólítására beadott s Nagyméltóságod előtt is ismeretes dolgozatára, mely a kérdés összes anyagát felöleli, Bosznia czímerét a következőben gondoljuk megállapítandónak: *Arany mezőben felhőkből jobbra kinyúló vörös mezbe öltözött, kardot tartó kar.*

2. *Cumania.* 1248 óta viselik királyaink a Cumaniæ rex czímet, s ezóta néha fel is veszik annak czímerét pecsétjeikbe.

A czímer hiteles leírásával azonban legelőször Mária Terézia említett diplomájában találkozunk, s ez szerint az a következő. *Arany mezőben jobbra néző kétfarkú ágaskodó oroszlány, kiöltött nyelvvel, a paizs felső jobb sarkában vörös fogyó hold* (☾), *a balsarkon vörös hatágú csillag.*

Eltér ettől az 1836-iki czímerleírás, mely a mezőt kéknek, az oroszlányt vörösnek és koronásnak, a csillagot és holdat ezüstnek mondja, s az utóbbit a paizs felső jobb sarkában, az előbbit az alsó balsarkon helyezi el.

Tekintve azonban, hogy az előbbi ábrázolás a heraldika szabályainak jobban megfelel, melyeknek egyike az, hogy ércz érczen, szín színen helyet nem foglalhat, s hogy különben is I. Ferencz és V. Ferdinand királyaink idejéből az úgynevezett nagy birodalmi pecsétek a schraffirozással a Mária Terézia meghatározta színeket mutatják föl, V. Ferdinandé még az

1836-iki címerleírást követő időből is: a fönt adott színmeghatározást véljük elfogadandónak. Egyébként megjegyezzük, hogy a színek változtatása a heraldika terén gyakran előfordul, s ha Cumania címerének meghatározásánál az 1836-iki leírás fogadtatnék el alapúl, az teljesen jogosult eljárás volna.

3. *Bulgária.* A bulgáriai király címével királyaink IV. Béla óta csaknem szakadatlanúl élnek, sőt már előbb Imre király is felvette azt címei közé.

Bulgária címere I. Mátyás, II. Ulászló pecsétein s a Habsburg házból származó több királyunk érmein jobbra futó farkas vagy eb.

Az 1780-iki meghatározás szerint Bulgária címere: *Vörös mezőben három egymás fölött jobbra futó ezüst vadász-eb.*

Az 1836-iki leírás Bulgáriának egészen más, emlékeinkben teljesen ismeretlen címert tulajdonít: A kék mezőt négy ezüst pólya szeli, melyeknek két középsője közötti vörös mezőben egy ezüst farkas jobbra fut.

E leírás legnagyobb valószínűséggel egy kritikátlan, 1734-ben megjelent névtelen munka a «Cerographia Hungariæ» nyomán, s hihetőleg a Szlavonia címerével történt összezavarás által került a hivatalos kiadványba, mely először tett a négy pólyáról említést.

Legrégibb emlékeink, igaz, csak egy farkast vagy ebet mutatnak Bulgária címere gyanánt, de az egyes alaknak többszörösítése a címerészet történetében igen gyakori; s pusztán ezért nincs okunk Mária Terézia címerleírását elvetnünk, annyival inkább, mert I. Ferencz és V. Ferdinand nagy pecsétei szintén a Mária Terézia által meghatározott címert tüntetik föl.

4. *Szerbia* címerére nézve a két leírás lényegben megegyez: vadkanfő, melynek torkába nyíl fúródik. Ugyanezen címert tüntetik föl II. Mátyás és III. Ferdinand királyaink koronázási érmei, melyeken a magyar korona volt országainak címere mellett az illető ország nevének kezdőbetűje is áll. Így Szerbiáénál az S. Úgy hogy ez minden kétséget eloszlat, s Szerbia címerének más alakját, minőnek azt nem egy munka leírja, puszta combinátiová devalválja.

Mária Terézia leírása szerint e *jobbra s fölfelé irányított természetes fekete szinű vadkanfő, melynek torkába vörös nyíl van ütve, ezüst mezőben foglal helyet;* holott az 1836-iki meghatározás a mezőt vörösnek, a nyílat ezüstnek mondja. De tekintve, hogy a heraldika általános szabálya szerint, mely ugyan nem kivétel nélküli, szín színen nem ábrázoltathatik, a mi pedig az 1836-ki meghatározásban előjő, inkább a Mária Terézia-féle leírást tartjuk követendőnek, mit támogat az is, hogy az őt követő királyaink pecsétei ugyanezen színjelzés szerint metszvék.

5. *Galiczia* címere, a nyílt korona, már I. Mátyás és II. Ulászló pecsétjein előjön; az előbbinél egy, az utóbbinál már két korona. Érdekes példája a czímer-alakok kettőztetésének, a mi már Bulgaria címerénél is előfordúlt.

Azon állítást, melyet néhányan újabb időben hangoztattak, hogy t. i. e régi pecséteken a korona Bosznia címerét jelezné, mint tarthatatlant, el nem fogadhatjuk.

Mária Terézia a koronák számát még egygyel szaporítá, s az ő leírása szerint Galiczia címere: *kék mezőben három nyílt hegyes arany korona, kettő fent, egy alant.*

Az 1836-iki leírás Galiczia címerének mostani alakját állapítván meg, a történeti nagy magyar államczímer pedig e tartományoknak nem mostani, hanem akkori címerét ölelvén magába, mikor ezek Magyarország kiegészítő részeit alkották, a Mária Terézia által leírt czímert véljük a nagy államczímerbe felveendőnek.

6. *Lodoméria.* Az Árpádok óta Magyarország kiegészítő részét alkotta Lodoméria címere legelőször II. Mátyás és III. Ferdinand királyok említett koronázási érmein ábrázoltatik.

Leírására nézve Mária Terézia és V. Ferdinand szavai tökéletesen megegyeznek, s ezek szerint e czímer a következő: *Kék mezőben két pólya, melyeknek mindegyike két sorban ezüsttel és vörössel hatszor koczkázott.*

* * *

Ezekben véljük e tartományok czímereit megállapíthatni, s most nem marad más hátra, mint szólnunk a sorrendről, mely szerint a volt tartományok czímereit a Magyarország jelenlegi kiegészítő részeinek czímereivel egy paizsban összehozzuk.

A heraldika szabályai szerint első helyen a királyságok czímerei állanak, azután a herczegségek, grófságok és egyéb területek czímerei következnek.

Magyarország előbb felsorolt társországai, a jelenlegiek és a voltak, Erdély és Fiume kivételével, mind királyságok levén, ezeknek czímerei megelőzik Erdélyét és Fiuméét. Rang szerint pedig a meglevőknek adandó az elsőség a voltak ellenében.

Szem előtt tartva ezen elveket, s a mennyire lehetett, a történeti és földrajzi sorrendet, s a heraldikai és æsthetikai szempontokat, a történeti nagy államczímert a felsorolt elemek a következő rendben alkotják:

1. *Szívpaizs*, benne az uralkodó ház leírt czímere, mely ő Felsége és a nevében kiadott pecséteken el nem hagyható.

2. *Középpaizs*, mely Magyarország külön czímerét tartalmazza.

3. Háromszor hasított és kétszer vágott, azaz tizenkét (vagyis 10. és 11. mezők közti beékeléssel tizenhárom) részre osztott paizs, melynek két középső mezejét az imént leírt középpaizs foglalja el. A fenmaradt tíz (illetőleg tizenegy) részt a társországok és tartományok czímerei ily sorban töltik meg:

a) Dalmáczia,
b) Horvátország,
c) Szlavonia,
d) Bosznia,
e) Cumania,
f) Bulgária,
g) Szerbia,
h) Galiczia,
i) Lodoméria,
k) Erdély czímerei, és végre
l) a tizedik és tizenegyedik mező közé alúlról beékelve Fiume czímere.

A paizs fölött a magyar korona, paizstartókúl pedig angyalok, félig álló és félig lebegő helyzetben, szolgálnak. Ezekre, valamint az összetétel arányaira nézve bátorkodunk a már elmondottakra hivatkozni.

Ezekben bátorkodik a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság véleményét a vele közlött dolgozatról elmondani, különös figyelmébe ajánlva Nagyméltóságodnak az imént leírt nagy államczímert, melynek törvénybe iktatása épp oly szükséges, mint a mily lehetetlen az egészet a századokon át tartott folytonosság és használatnál fogva hallgatással mellőzni.

Fogadja Nagyméltóságod mély tiszteletünk nyilvánítását.

Budapesten, a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1884. évi január hó 31-én tartott választmányi üléséből.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság nevében:

B. Radvánszky Béla,
elnök.

Dr. Fejérpataky László,
titkár.

«MAGYARORSZÁG CSALÁDAI.»

(Egy czímerrajzzal.)

Vannak könyvek, melyekben az emberek mindig hibát találnak, melyek nélkül pedig nem tudnak el lenni. Soha sem elég nekik az, mi az adott viszonyok közt legjobb, sőt azt sem nézik, ha az a tudományt egyszerre, mondhatni egy lépéssel óriásilag elébb vitte: a tökély oly magas fokát követelik, mely minden tévedést kizár. Wagnertől Nagy Iványig csakugyan olyan haladás van, milyenről addig álmodni sem mert az ember: s mégis a mint Nagy Iván megjelent, minden író azt szeretné birni, a mi Nagy Iványban még benne sem lehet. Ha keres valamit ebben a nélkülözhetlen könyvben — mert valóban a térkép mellett ez a legnélkülözhetetlenebb könyv — s megtalálja: jó. Kinek jutna eszébe: azért elismeréssel adózni? De ha keres és nem találja meg, vagy ha éppen téves adatot talál — nó van akkor dolga szegény Nagy Ivánnak.

Nem akarom ecsetelni, hogy éppen egy századnegyeddel a heraldikai és genealogiai társaság megalakúlása előtt milyen viszonyok közt látott világot az első kötet. A ki akkor élt, az tudja. Ha pedig valaki elmondaná, — a mai nemzedék, ha nem is mesének, de mindenesetre túlzásnak tartaná. Nem arra czélzok, hogy abban az időben Magyarország családairól beszélni egyik

másik intéző hatalmasságnál attentatumnak tetszhetett a Gesammtmonarchie ellen: hanem arra a valóban fáradságos munkára, melybe az adatok összegyűjtése kerülhetett. Az ősiségi patens ki volt már ugyan adva, de annak az a következménye, mely ma a történelmi kutatást megkönnyíti, még nem következett be. A levéltárak zárva maradtak: az uraké s nemeseké egyaránt, mert nem bíztak a dolgok állandóságában, a kamaráé s az udvaré, mert nem akartak a magyar történet tisztázásához adatokkal járulni.

Mindössze sem sokan tették túl magukat az előítéleteken, s ezek leküzdése képezte az igazi akadályt. És mégis annyi adatot tudott összehordani, a még akkor fiatal, de már jó névvel bíró Nagy Iván, hogy egy nemcsak aránylag — hanem egy valóban jó, sőt nélkülözhetetlen segéd és felütő könyv telt ki belőle, — az az archimedesi pont, melyen a genealogiai társaság megvetheti lábát, hogy a megkezdett munkálatot tovább folytassa.

Mert hogy tovább kell folytatnia: az bizonyos. Talán rövid idő alatt a példányok is elfogyhatnak annyira, hogy egy újabb kiadás elkerülhetetlenné válik: elég sajnosan jellemzi irodalmi viszonyainkat, hogy még mai napig sem keltek el mind. De attól fogva, hogy megjelent, az anyag is felszaporodott annyira, hogy ezt a munkát nem lehet elodázni. Nem csak az, mi nyomtatott könyvekben, okirattárakban, egyes családok közzétett leveles táraiban, monographiákban napfényre került, hanem az, mi levéltárakban is hozzáférhetővé lett, valóban óriási anyaghalmazt képvisel.

Mi hát e tényekkel s a most felállított és virágzásnak indult társasággal szemben az íróknak kötelessége?

Azt három szóval ki lehet fejezni: szolgáltassanak a munkához adatokat.

A kutatónak ma jóval több anyag áll rendelkezésére, mint a mennyi állott Nagy Ivánnak, ki pedig nemcsak az összes nyomtatott készletet használta fel, hanem roppant halmaz ki nem adottat is feldolgozott. Sőt ma már, ha valaki számbavehető munkát akar írni, levéltári kutatásokra is van utasítva. Mindaddig pedig, míg Nagy Iván «Magyarország Családaiból» újabb kiadás nem készül el, ez marad elévületlenül az egyedüli forrás, melyet majd minden feldolgozó, majd minden tárgynál forgat. De éppen az anyag rendezésénél levéltári kutatásai alkalmával, gyakran fog olyasmire akadni, mi Magyarország Családait bővíti. Ha mindenki megteszi megjegyzéseit, leírja adalékjait, természetesen a forrás idézésével, rövid idő alatt sok új anyag kerül össze.

Ez megkönnyítné Nagy Iván munkáját, sőt egy csomó oly anyaghoz juttatná, melynek legalább egy része nehezen volna rá nézve hozzáférhető. A specialista figyelmét sok olyasmi nem kerüli el, mit az, ki oly roppant téren dolgozik, alig vehet figyelembe, még ha oly gondosat s oly roppant anyagot felölelve dolgozik is, mint azt Nagy Iván tette.

Nem szeretném, ha valaki félreértene, s olyasmit olvasna ki e sorokból, mi azokban nincs. Senki őszintébb elismeréssel nem adózik Nagy Ivánnak azért, mert egymaga tette azt, mit egy egész társaságnak kellett volna tennie. Nem oda megy ki indítványom, hogy rectificáljuk, hanem hogy bővítsük ki azt az anyagot, mit mindnyájan használunk, — mert így lesz az teljesebbé.

Ezek voltak vezérgondolataim az alább közlendő adalékok közzétételénél.

1. A Barcsay család genealogiájához.

A hatvanas évek elején dr. Ötvös Ágoston meglehetős éles polemiát folytatott a Barcsay család leszármazása ügyében. Azt az állítást czáfolta, mintha Barcsay Ákos alacsony sorsból származott volna. S neki igaza volt; mert a család eredete az Árpádok korában vesz el. Mitsem von le e tény igazságából az, hogy midőn II. Rákóczy György vele mint ellenfejedelemmel anyja halálát tudatta, mintegy szemrehányásként tudatta vele, hogy ő «tette emberré» azaz úrrá.

Csakugyan úgy volt. *Úr*, azaz *nagyságos úr* még 1636-ban is csak nyolcz volt Erdélyben — s még akkor ezek közt nem volt Barcsay. Mint apród kezdte meg szolgálatát a fejedelmi udvarban, leginkább a diplomacziánál alkalmazták, eleinte apróbb később fontosabb megbizatásokkal járt az oláh udvaroknál, a portán. Futárnál több volt, s ha beosztatott is főkövetségekbe, de a követség élére koránál fogva sem állították. Leggyakrabban valamely kényesebb természetű megbizatásokkal járt oda. Mint egyik őse, ő is káránsebesi s lugosi bán volt: a család az ország délnyugoti

részében lévén birtokos, tagjai ott szolgálták a hazát. Ákos megnyervén a Rákóczyak bizalmát, gyorsan emelkedett: II. György alatt már tanácsúr s utóbb vele szemben ellenfejedelem volt. De testvérei — s ezek mintegy 8-an voltak — sőt többi rokonai is vele emelkedtek: a család vagyonban, befolyásban az elsők közé küzdte fel magát.

A Kőváry László által adott genealogiát Nagy Iván több pontban javítá, teljesebbé tette: de még sem egészen teljessé.

Gróf Kuún Géza Firenzeben Marsigli gyűjteményében eredeti, a XVII. század végéről származó feljegyzést másolt le, s azt szíves volt velem közölni, melyet mint adalékot a Barcsay nemzetség leszármazásához ezennel bemutatok:

Compendiosa nunc delineatio genealogiae Barcsaianae[1]
frater germani

Andreas Barcsai	Pater ignoti nominis Alexandri Barcsai
banus Kárásebesiensis	Alexander Barcsai habuit filios:
et Lugosiensis	Achatium Barcsai principem
hujus filius	Casparum Barcsai generalem
Sigismundus Barcsai	Andream Barcsai capitaneum Fogarasiensem
magnificum adeptus	Petrum Barcsai et Alexandrum,
nomen, tempore principis	Michaelem Barcsai, bis capitaneatu aulico privatum.
Georgii Rákoczy	Abrahamum Barcsai

prioris ordinis fuisse in his temporibus ex hac prosapia.

---

inferiori autem gradu ejusdem prosapiae hodie superstites:

Alexandri filii:	Alterius Sigismundi filius
[Step]hanus, hujus filius Franciscus	Balthasar Barcsai, hujus vivus filius
Thomas, filii Andreas, Thomas, Gaspar	Georgius Barcsai
et hi habent filios ignotos	

Haec omnia per nunc recenter in Transylvania, deo favente, ex originalibus clarius patebunt.

Eddig a följegyzés, mely egy pár, a Nagy Iván által közlött nemzedékrenden nem említett nevet is közöl. Mindenesetre a családi levéltárak fognak csak minden kételyt és homályt eloszlatni. De meg van-e ez? s ha igen, hol és a család melyik tagjánál őriztetik? A Hunyadmegyei Történelmi Egylet meg fogja találni a feleletet e kérdésre is.

2. Az egyik «Némethy család».

Bizonyos leszármazási ügyben, egy ismerősöm, különben egy köztiszteletű lengyel államférfi, kinek anyja egyik Némethy családnak tagja, egy kérdéssel fordult hozzám, melyre a feleletet sem Nagy Iványból sem az országos levéltár gazdag adataiból nem voltam képes megadni. Az ügyben több levelet váltván egymással, a fennírt ismerősöm nehány, a Némethy családra vonatkozó okíratot s levelet közlött velem. Ezek alapján újabb kutatást kezdtem. A velem közlött adatokat összevetettem a Nagy Ivánban feltalálható Némethy családokkal; de ezen adatok azok egyikébe sem illettek bele. Az tehát bizonyos, hogy e levelekben olyan Némethy családról van szó, mely Nagy Ivánból kimaradt. Gondolom, a mit e levelekből ki lehet sütni, az nem lesz érdektelen adalék a már ismert Némethy-családok sorozatához.

Ezen Némethy családnak három tagja szolgál a közös hadseregben, három édes testvér: József altábornagy, János és Róbert tábornokok. Ősük Némethy Péter hű és hasznos szolgálataiért 1690. dec. 10-én Leopoldtól kapta a nemeslevelet, (az armalist), úgy hogy neje Petrák Erzsébet s gyermekeik Péter, Mária, Éva, továbbá az idősb Péter testvére György s ennek fia Ferencz is befoglaltattak a nemes-levélbe. Szokás szerint a nemes-levél meghatározta a czímert is, melynek rajzát itt közöljük. (L. köv. l.

Leírása a következő: köldök-pólya által osztott paizs, melynek felső veres mezejében a pólyán álló természetes színű, balra forduló ágaskodó oroszlán, kiöltött vörös nyelvvel és rablásra készen álló lábakkal; az aranynyal szegélyezett kék pólya három sorban arany csillagokkal van megrakva; a pólya alatti zöld mező üres. A paizs

[1] Marsigli Codex (Florenczben) 103. Pag. 344.

fölötti rostélysisak ötágú koronájából sisak ékítmény gyanánt ugyanazon oroszlány emelkedik ki, első lábaiban egy arany csillagot tartva. A foszladék jobbról arany és kék, balról ezüst és vörös.[1]

A nemes-levelet 1691. ápr. 7-én Zala-Egerszegen tartott megyei közgyűlésen szokott módon kihirdették.

Hogyan származott le a család Péter és Ferencz után? A velem közlött adatok közt annak nem akadtam nyomára. De egy keresztlevél bizonyítja, hogy 1750. okt. 3-án Szt-Gothárdon Némethy Ignácz fia, Robert Antal, megkeresz-

[1] Érdekesnek tartom a nemes-levélnek a czímer-adományozásra vonatkozó részét szószerint közölni: scutum videlicet militare erectum rubri coloris, cerulea fascia seu lamina, ternas aureas stellas debito ordine situatas continente, transversaliter mediotenus discriminatum, fundum illius viridi latepatenti campo interoccupante, super quo leo integer naturaliter effigiatus, ore hiante, lingvaque rubicunda exerta, et cauda bifurcata *(a czímerkép egyfarkú oroszlányt ábrázol)* ad tergum elevata, pedum quidem anteriorum utroque ad rapiendum protenso, posterioribus vero divaricatis erecte stare ac ad dextram scuti plagam conversus esse visitur, scuto demum incumbentem galeam militarem craticulatam sive apertam regio diademate leonem inferiori similem ingvinitenus eminentem, pedibusque anterioribus auream stellam tenentem proferens ornatur, a summitate vero, sive corio galeæ laciniis seu lemniscis hinc flavis et cæruleis, illic vero candidis et rubris in scuti extremitates se se placide diffundentibus, illudque ipsum decenter ac venuste exornantibus».

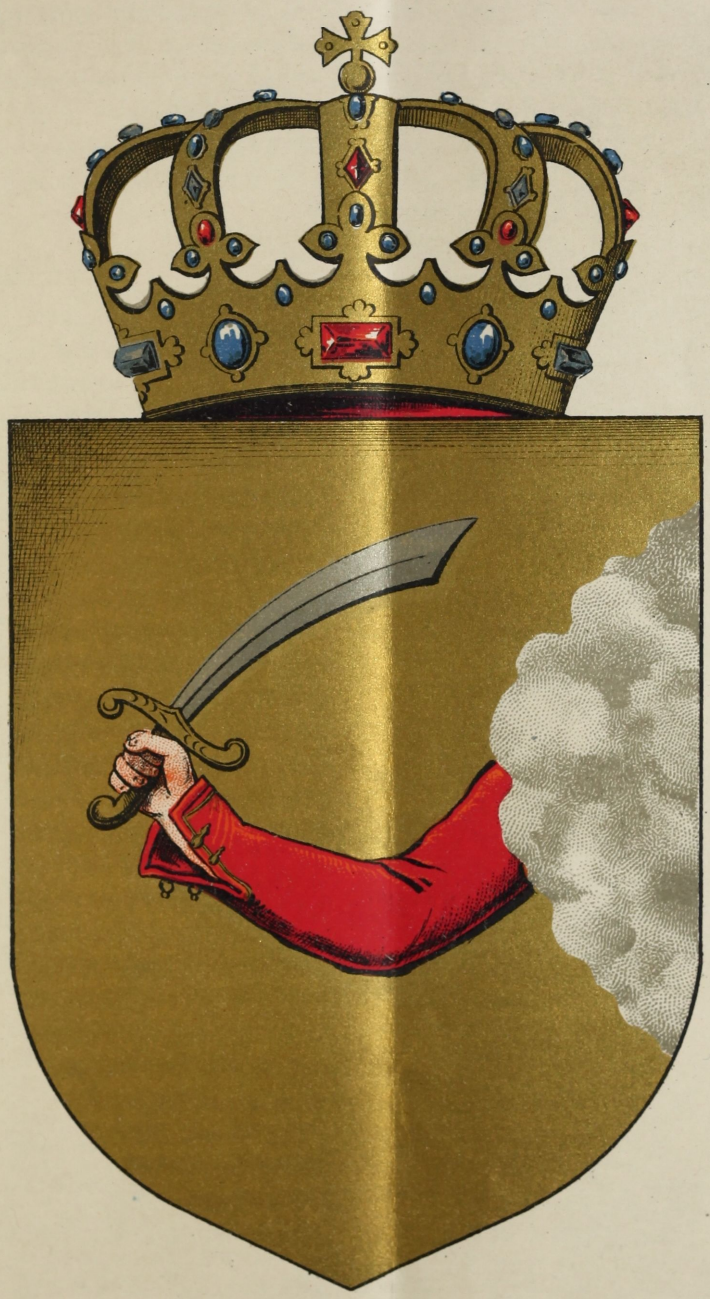
teltetett. Ennek a Robertnek volt egy testvére, Ferencz, s a család ettől hozza le származását. A család tagjai többnyire hadi pályára szentelték magukat s e téren a hazának sok jeles embert adtak. De érdekes, hogy a család tagjai a mult század óta egy történeti alappal nem bíró traditiót adtak firól fira: hét Némethy vett részt egy lázadásban, s ezek mindnyájan egynek kivételével lefejeztettek: ez az egy bűnjegyül nyaka körül vörös zsinórt tartozott viselni — míg Mária Terézia egyik utódnak, ki a poroszok elleni háborúban kitüntette magát, jutalmúl a vörös zsinór viselését el nem engedte. Hasonló, hasonlag alaptalan traditio a Nádasdy családban létezett. Honnan veszi magát az ily monda? s micsoda eredetre lehet azt visszavinni?

3. Báthory Gábor fejedelem nővére.

Báró Mednyánszky Dénes boldogult édes atyjának, a mint író és tudós egyaránt kitünő báró M. Alajosnak gazdag gyüjteményéből Bethlen Gábor egy 1615. május 19-én kelt adománylevelének másolatát volt szíves velem közölni. Egy egész sereg családtani adatot találtam ez okiratban.

Nagy Iván újabban gonddal összeállította (Turul. 1883. 23. s köv. ll.) a Bánffy család nemzedékrendjét; ebből látjuk, hogy Bánffy Istvánnak, az udvarhelyi kapitány B. Farkas (1578) fiának neje Károlyi Kata, Bethlen Gábor nejének nővére volt, de nincs feljegyezve az ezen házasságból született leányka: Zsuzsánna — kit 1619-ben Rhédey Pál vett nőül. Az is meg van továbbá az adománylevélben említve, hogy Bánffy István özvegye Károlyi Kata másodízben Rhédey Ferenczhez ment férjhez. (Tudjuk, hogy harmadik férje Bethlen István lett.)

Ezen adománylevél említést tesz V. István unokatestvéréről Bánffy Dénesről is, ki Báthory Annát vette nőül. Nagy Iván a Bánffy család genealogiájában e házasságot feljegyzi: de már a Báthory család genealogiájában (I. 221. l.) nem említi meg, hogy ezen Anna a Gábor fejedelem nővére volt. Ugyanezen Anna férje Dénes halála után másodízben Jósika Sigmondhoz ment férjhez. Ugyanezen családfa nem tesz említést Báthory Gábor fejedelem nejéről sem, kit Bethlen Farkas (VI. 526) Palocsay Annának nevez (a Palocsai Horvát családból származott), ki másodizben Kendy Istvánhoz ment férjhez.

Bosznia czimere

(Br. Nyáry Albert javaslata szerint.)

Nyomt. Ullmann J. Budapesten.

EGYETEMI
BUDAPEST
KÖNYVTÁR

A Kende család hagyománya szerint (Nagy Iván VI. 544) Kendy István neje Csáky Krisztina lett volna.

Báthory Annáról levén szó, nem akarom említetlenül hagyni, hogy könnyelműsége, kicsapongása a szegény asszonyt sok kellemetlenségbe sodorta. Szerelmi kalandjait Kemény János emlékírataiból ismerjük: ezek miatt bűbájossággal is volt vádolva, s második férje elhagyá. Élete végnapjaiban Esterházy Miklós nádor kegyelemkenyerét ette.[1]

4. A Seredy család.

A mi nyomtatásban megjelent 1863 előtt a Seredy-családról, s még a kézirati kútforrásokat is, Nagy Iván mind felhasználta. (X. k. 151. s köv. ll.) Utalt arra, hogy Budai Szeredynek írja s a Pozsonymegyei Szeredről származtatja őket; hogy Gyurikovics a Fehérmegyei Seréd pusztáról származtatja őket. Felhozza, hogy a Corpus Juris s az egykorú levelek *mind* Seredynek írják. *Mind*, a mennyi akkor ismerve volt. S valóban, ha a Magyarországon, a XVI. században Erdélyben szerepelt Seredyekről van szó: igaz. De a XVII. században Erdélyben szerepelt Seredyekről ezt nem mondhatni. Mint Nagy Iván is helyesen mondja, az első Erdélyben szereplő István volt a krasznai főispán. Egy pár száz levél fordult meg kezemen, melyeket a fejedelem s István úr váltottak egymással, vagy melyekben szó van róla. De ezekben mind a két leírási módon előfordul: gyakrabban «Seredj», de elég gyakran «Szeredi» is, kivált a cancellaria Szeredynek szereti írni. Sőt tőle magától is láttam Szeredy aláirást. Otvös Ágoston Rejtelmes leveleiben is mindkét módon van írva.

Így hát az a kérdés, hogy Serédy volt-e a család vagy Szeredy, nincs eldöntve. Valamint az sem, hogy egy vagy két családról van-e itt szó? Az úgynevezett erdélyi ágat Nagy Iván nem tudja összekötni a magyarországiakkal, de bár a Seredy jószágokat az Alaghyak örökölték, mégis valószinűnek tartja, hogy itt egy családról van szó.

S ez valószinű is. Az első tudósítás, mi Istvánról, az erdélyi ág alapítójáról ránk maradt, az, hogy ő Rákóczyval jött be Erdélybe. 1630-ban őt és Vetéssyt küldte Sárospatak hatalmas ura Erdélybe, hogy ott számára készítsék elé a tért. Utasításba adta ugyan nekik, hogy pénzzel, igéretekkel senkit se vesztegessenek: de mint Kemény írja, ők bizony nem ragaszkodtak ez utasításhoz. Rákóczy megválasztatott, s ettől fogva őt és fiát híven szolgálta Seredy István. Megjegyzendő azonban, hogy nemcsak Benedek, hanem ő is állandóan «de Görcsön» írja magát. S még különösebb, hogy nehéz körülmények közt tanusított jó szolgálatai daczára is a nagyságos czímet csak II. Rákóczy György idejében 1649 nyarán nyerte el. Bár házasság s adományozások által István úr megvagyonosodott s az előkelők közé számíttatott: de főúrrá csak ekkor lett.

B. Balassa Antal «A két Serédy»-ről Török János Hazánkjában egy levéltári adatokban gazdag czikket írt. Hátha az a levéltár, melyből a báró merített, a leszármazás kérdésére adatokat szolgáltatna? Mindenesetre érdekes volna tudni, hol van az a levéltár?

SZILÁGYI SÁNDOR.

[1] M. Könyvszemle 1882. évf. 75. l.

BOSZNIA CZÍMERE.

(Két érem-, egy pecsétrajzzal és színes czímmelléklettel).

Bosznia lakosainak emlékezetéből, a negyedfél századig tartott török uralkodás alatt, hajdani országos czímeröknek utolsó nyoma is kiveszett. Tekintettel az országczímer e nélkülözésére, monarchiánk, midőn az említett tartományt birtokába vette, ott a hivatalos pecséteken a császári czímert alkalmazta. Miután azonban a politikai nyilvános élet és a hivatalos érintkezés elég korán kitűntették, hogy az utóbbi czímer a létező viszonyok követelményeinek meg nem felelhet, a császári és királyi közös pénzügyministerium szükségesnek vélte a Szerajevóban székelő tartományi kormányt oda utasítani, hogy az említett ország régi czímerét kipuhatoltassa.

E végből a tartományi kormány legelőbb a horvát báni kormányhoz fordúlt, mely a kérdés tanulmányozásával Rački Ferenczet, a horvát tudományos akademia elnökét bizta meg.[1]

A Rački által beterjesztett tanulmányi jelentés megbírálásával a közös pénzügyministerium részéről a magyar ministerelnökség útján a magyar országos levéltár, a M. N. Múzeum és a Magyar Tud. Akadémia, a Lajthán túl pedig a bécsi cs. kir. tud. akadémia és a cs. és kir. állami levéltár bizatott meg.

Az említett osztrák intézetek a szóban forgó czímerkérdés ügyében bizottságot neveztek ki, mely Arneth, a tud. akademia elnökéből, báró Sacken, a cs. kir. érem és régészeti gyűjtemény igazgatójából, Miklosics, a híres slavistából és Fiedler, a cs. és kir. állami levéltár aligazgatójából állt.

A magyar és osztrák részről készült véleményezések Bosznia czímerére nézve egymástól egészen eltértek. Ugyanis míg a fennemlített magyar tudományos intézetek részéről a Rački által Bosznia czímeréül ajánlott «*kék mezőben hermelines bibor palástú arany koronát*» ábrázoló tervezet egészen szükségtelennek nyilváníttatott, minthogy az említett ország régi, kardtartó karos czímere királyaink nagy pecsétein még mai napság is megvan, az osztrák bizottság a Rački által ajánlott czímer-tervezetet — a palást kihagyásával — mint a bosnyák nemzeti királyok czímerét elfogadandónak véleményezte, s e véleményezése okadatoló kidolgozásával Fiedlert bizta meg.

Fiedler dolgozata a magyar belügyministerium által felülvizsgálat végett a magyar tud. akadémiával újból közöltetvén, ez azt az archæologiai bizottságnak adta ki, mely az említett osztrák véleményezésnek kritikai ellenvéleményezésével alulírottat bízta meg. Az e részben múlt évi deczember 10-kén benyújtott dolgozatom az archæologiai bizottság s az akadémia közgyülése által helyben hagyatván, a magyar kir. ministerelnökségnek küldetett fel.

Ez imént említett dolgozatomat van szerencsém a jelen czikkben t. olvasóinkkal megismertetni.

[1] L. Thallóczy Lajos «A bosnyák czímer és zászló» czímű értekezését az Arch. Értesítő 1881. évi folyamában 22—23. l.

A bosnyák czímer kérdése annyiban érdekes, úgyszólván unicum, hogy abban egy századoktól fogva tényleges közjogi használatban levő országos czímernek jogosultsága egyszerre, bizonyos irányzatos okoknál fogva, némelyek által megtagadtatik, s egy más, általuk valódinak nyilvánított czímerrel felváltandónak véleményeztetik.

Boszniának a bécsi cs. és kir. udvari levéltár igazgatósága, illetőleg aligazgatója Fiedler úr által készített czímeréről való véleményezése is az imént jelzett irányzatosságra vall, mint azt az ez ügyben követett eljárás módja mutatja. Fiedler ugyanis, míg egyrészről az általa ajánlott ujonnan behozandó czímer érdekében minden kitelhető legkisebb részletet 12 teljes oldalon dicséretes szorgalommal kiaknáz, másrészről a Bosznia jelenlegi czímere előnyére vonatkozó érveket vagy teljesen mellőzi, vagy azokon két lapon felületesen megy végig. Így például a mi Bosznia jelenlegi czímerének a Habsburg-házbeli uralkodók pecsétein és érmein való használását illeti, csak amúgy odavetőleg azt mondja, hogy e czímer I. Ferdinánd és több utóda pecsétein is előfordúl, a helyett, hogy a czímerökben koronát viselő öt bosnyák királyt felemlítve, egyszersmind a kardtartó kar ábrával ellátott czímert használó, I. Ferdinánd király *ama több utódjait* névszerint felsorolná. Épp így megkivánta volna a tárgy fontossága, hogy ha már Fiedler úr az illető kardos karú czímert felemlítő, magán hitelességgel bíró czímer-könyveket teljes czímök szerint idézésre méltatja, az ezeknél jóval nyomatékosabb királyi pecséteket és érmeket mint első rendű kútfőket, ha nem is nagyobb kitűntetésben, de legalább is hasonló méltánylásban részesítse. Egyébiránt a mi Fiedler úrnak czímerkönyvbeli idézeteit illeti, azok is a lehető leghiányosabbak. Így például, hogy a sok közül csak egy példát említsek: a Boszniának kardos czímerét közlő egyik legjelentékenyebb, 1551-ben nyomtatott czímerkönyvet, Schrott hires *Wappenbuchját* jónak találta egészen mellőzni.

Fiedler úr heraldikai véleményadási módszerének e rövid megismertetése után okadatoló combinatióira térünk át, melyekből a *kék mezőben liliomos arany koronát* tartalmazó czímert Bosznia valóságos és egyedül jogos czímerének, az *arany mezőben a paizs bal oldaláról kikönyöklő*

kardot tartó vörös mezű kart pedig álczímernek nyilvánítja.

Említett véleményező a Bosznia czímerét illető zavar okát abban keresi, hogy ez ország a törökök által elfoglaltatván, czímerének közjogi használata megszűnt, mely körűlmény által ugyanis az említett ország valódi czímere feledékenységbe merűlvén, idők folytán más czímerekkel való összetévesztésére adott alkalmat.

Utóbbi tekintetben egy a bécsi cs. és kir. udvari könyvtár kéziratai közt 9227-ik sz. alatt őrzött 1583-ik évi czímerkönyvet idéz, melyben Boszniának négy, egymástól egészen különböző czímere foglaltatik. E czímerzavart tisztázandó — úgymond Fiedler — az elsőrendű heraldikai kútfőkhöz, a pecsétekhez, érmekhez és a monumentalis emlékekhez folyamodott, hogy a kritikai kutatás világánál Bosznia valódi, vagyis a függetlensége (?) korszakában állami egyedisége kifejezésére használt czímerét megállapíthassa.

Ebbeli kutatásait a cs. és kir. udvari levéltár tudós aligazgatója chronologiai rendben a pecsétekkel kezdi, és a következő eredményekre jut:

Tvrdko István bán (később 1376—1391-ig király) 1356-ik és 1367-ik évi okmányain előforduló lovas pecsétein egyik kezében egy pantalléros paizst, a másikban pedig lobogós lándzsát tart, melyben, valamint lova csótárán is, keresztecske látható;

Dabisa István (1391—1395) király egy 1392. évi pecsétén, valamint 1395-ik évi lovas pecsétén is a pantalléros czímert viseli;

Ostoja István (1398—1419) 1400-ik évi lovas pecsété mindkét felén egy liliomos korona czímeralakkal ellátott paizsocskák fordúlnak elő;

II. Tvrdkovics István (1404—1443) 1405-dik évi pecsétén ismét a pantallért liliomokkal megrakva használta. Ugyan e király 1433-dik évi pecsété paizsában *T* betű felett, melyet Fiedler hibásan állít *M*-nek, továbbá Ostoja István 1443-ik évi papirpecsétén, Tamás István (1443—1460) 1444-dik évi, valamint Tomasevics István (1460—1463) lovas és egy papirpecsétén hasonlókép czímerében koronát viselt.

Az érmeket illetőleg Fiedler úr 12 koronás czímeralakkal ellátott példányt idéz, de e mellett azt sem tagadja, mint a véleményezéséhez csatolt ábrákból is kitűnik, hogy a fennebbiek mellett liliomokkal megrakott pantalléros czímerveretű bosnyák érmek is léteztek, melyekben a kardot tartó kar nyomaira is akadunk.

Hervoja érme.

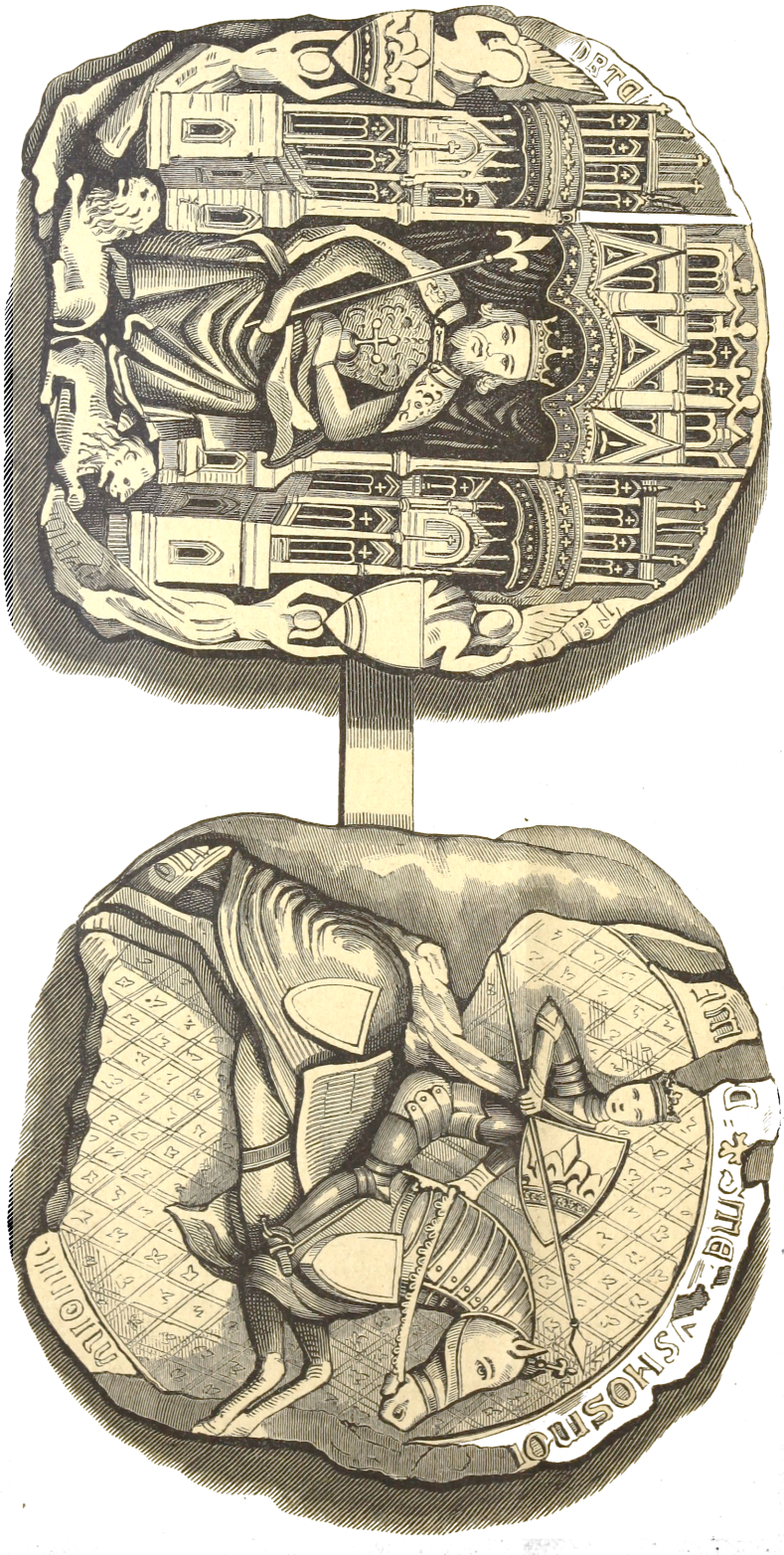
Az említett koronát ábrázoló czímernek Fiedler háróm monumentalis emléken talált nyomára. Az egyik bizonyos jajczai romokon levő felírás nélküli kőfaragványon; a másik kettő pedig az Ujlaki Miklós bosnyák király és fia Lőrincz rég ismeretes ujlaki sírkövein látható. Az utóbbi emlékeken azonban nem egy, hanem három korona van a paizson.

Bosznia nemzeti királyai tehát az 1356-dik évtől 1463-ig, vagyis 93 év elforgása alatt, két különböző czímert viseltek pecséteiken és érmeiken, úgymint 30 éven keresztűl a Kotromanovics-család liliomokkal megrakott pantalléros czímerét, azontúl pedig 3 évi interregnum után 1398-tól fogva 75 éven keresztűl az előbbi czímerrel vegyest a *Kresztics*-dynastia korona czímeralakját.

E 75 évi időszak alatt egymagában a koronaczímeralakot ábrázoló czímer csak öt pecséten fordúl elő, miután a II. Tvrdko István okmányán levő Ostoja István pecsétének hitelessége az óta fogva, hogy az azon megnevezett király az illető okmány kiadása előtt már huszonnégy évvel jobb létre szenderűlt, igen kétségbe vonható.

Az érmekre nézve pedig megjegyzendő, hogy azok közt csak öt létezik valóságos koronás czímerrel, miután a Fiedler úr által idézett többi hét példány veretei az illető fejedelmek koronás névjegyeinél egyebeknek nem tekinthetők.

Az, hogy az említett időszak alatt Bosznia fejedelmei uralkodásuk jelzésére a pecséteken saját családi czímereiket használták, kétséget nem szenved, de ahhoz hogy a fejedelmek családi czímerei egyszersmind az illető országok czímereivel is azonosúljanak, sokkal huzamosb idő szükséges, s az uralkodó ház és a nemzet közt sokkal szilárdabb és megállapodottabb viszonyok igényeltetnek, mint a milyenek a folytonos bizonytalan helyzetben ingadozó, egymással viszálykodó boszniai uralkodók alatt léteztek.

Ostoja István pecsétje az országos levéltárban őrzött 1400 decz. 8-ikán kelt oklevelén.
(Kisebbítve l. Arch. Ért. 1881. 29. l.)

Igaz, hogy a legtöbb ország címere régi uralkodó házaik címereiből keletkezett, miként például Franciaország liliomos címere a Capet-háztól, Magyarország nyolcz pólyás címere az Árpád-háztól stb.; csakhogy e dynastiákat századok kötötték össze a nemzettel. Egyébiránt az uralkodó házak és az országok címerei azonosítási processusának korszaka a XIII-dik századon túl nem terjedt. A XIV-dik századból már nem lehet többé oly országot felmutatni, melynek saját címere ne lett volna, még kevesbbé pedig olyant, mely azt uralkodója családi czimerével felcserélte volna. Anjou-házbeli királyaink is liliomos családi címeröket pecséteiken és érmeiken a magyar nyolcz pólyás címerrel egyesítve nyolczvanhat éven keresztül — tehát a *Kresztics*-dynastia címerénél 11 évvel tovább — viselték, és mégis e hatalmas és a nemzetre fényt árasztó magyar királyi ház kihaltával a liliomok az állami pecsétekről és az érmekről egyszerre letűntek. Ugyan ez eset fordúlt elő Boszniában is a *Kresztics*-ház királyi czímerével, a mi, ha az említett uralkodó ház koronát ábrázoló címere már csakugyan Bosznia valóságos czímerévé fejlett volna, be nem következik, hanem azt okvetetlenül az említett királyok után következő tényleges és az ez ország trónjához jogigényt formáló fejedelmi személyek, mint birtokjoguk jelzésének valódi mediumát, továbbra is féltékenyen megtartandanják vala.

Fiedler úr azonban oly álhiszemben ringatja magát, hogy a Kreszticsek után Bosznia trónján következő magyar királyok, I. Mátyás, II. Ulászló és II. Lajos,

nagy állami pecséteikbe a koronás czímert felvették.

Fiedler úr a koronás czímeralakot ábrázoló czímernek mint Bosznia jelvényének ez általa állított jogfolytonosságában keresi legfőbb érvét. Szerinte ugyanis a fentebb említett magyar királyok, úgymint I. Mátyás egyik közép és felségi nagy pecsétén, valamint II. Ulászló nagy és közép pecsétén és János király nagy pecsétén, melyet az I. Ferdinánddal 1538-ban Váradon (Nagyváradon) — Fiedler hibás olvasása szerint azonban Varasdon — kötött békekötésről szóló okmányon használt, a magyar czímert környező többi országok czímerei közt a korona-czímeralakkal ellátott Boszniát jelző paizsocska is előfordúl. Fiedler tévesnek állítván amaz általános véleményt, hogy az említett korona-czímeralakkal ellátott czímer a magyar királyi nagy pecséteken és érmeken Galicziát jelezné, ez álhiedelmet a mult századi magyar heraldikusok és sphragistikusok tudatlanságától származtatja. Annak bebizonyítására, hogy az említett koronás czímer a magyar királyi pecséteken Galicziára nem vonatkozhatik, felhozza, hogy I. Mátyás 1477-dik s II-dik Ulászló közép pecsétén csak egy korona fordúl elő, már pedig Galiczia czímerében — úgymond — az osztrák birodalomba való bekebelezésétől fogva az állami pecséteken s egyébb hivatalos tárgyak jelzésénél három korona szemlélhető. Felemlíti ugyan, hogy II. Ulászló, II. Lajos és János királyoknak nagy pecsétein az illető koronát ábrázoló paizsocskákban két korona fordúl elő, de e körülménynek nagy jelentőséget nem tulajdonít; mert hiszen ugyan e tévedés a cs. és kir. udvari könyvtárban őrzött XVI. század végéről való czímerkönyvben is előfordúl, sőt Tomasevics István királynak egyik érmén is egy kettős korona látható, tehát valószínű, hogy a magyar királyok pecséteiket is ily hibás czímer minták után készítették.

Abban, hogy Fiedler úr az idézett czímerkönyvben festett, Boszniának tulajdonított két koronás czímert tévesztettnek tartja, mi is osztozunk, azt azonban, hogy az uralkodók saját országaik közjogi s diplomatikai hatálylyal bíró jelvényeit ne ismerjék és azokat idegenekkel összetéveszthessék, mit Fiedler úr a két koronaczímeralakot ábrázoló czímerre vonatkozólag II. Ulászló és II. Lajos királyainkról feltételez, mint alaptalan gyanusítást, határozottan visszautasítjuk, valamint hogy a fennebb említett Tomasevics István érmén előforduló kettősnek ábrázolt korona két koronával való összetévesztésének lehetőségét sem tartjuk valószínűbbnek, mint Magyarország kettős keresztjét két kereszttel.

Nem is a Boszniában uralkodó II. Ulászló és II. Lajos királyok és ezek utódai estek tévedésbe Bosznia czímerére nézve, de Fiedler úr. Mert ugyanis míg a boszniai királyi ház czímerének czímeralakja állandóan az egy korona maradt, addig Galiczia czímerében a korona a régibb emlékeken majd egyes, majd kettős számban fordúl elő. Így többi közt az I. Mátyás királyi pecséteihez hasonlólag I. Ulászló király két érmén vágott paizsban a magyar pólyás czímerrel egyesítve csak egy korona,[1] ellenben az ugyancsak I. Mátyás király idejében 1486-ban nyomtatásban megjelent Thúróczy «*Chronica Hungarorum*» művében meglevő Magyarország, kapcsolt részei és igény-tartományai czímermetszetében Galiczia czímeréül már két korona látható. De egyébként is, hogy a két koronás czímeres paizsocskák királyaink pecsétein nem Boszniára vonatkoznak, legvilágosabban bizonyítja ama tényállás, miszerint ugyancsak több királyunk pecsétein, így jelesül I. Ferdinánd egyik nagy pecsétén is a főczímert környező tartományok czímeres paizsocskái közt a két koronás paizs mellett a kardtartó karos czímer is mindjárt Horvátország koczkás czímere szomszédságába van helyezve.[2] Királyaink érmein is ugyanezt láthatjuk, így többi közt II. Lajos király 2 érmén.[3] II. Ferdinánd és III. Ferdinánd egy-egy érmén,[4] a közép főczímert környező tartományok czímerei közt a két koronás és a kardtartó karos czímerek együttesen fordúlnak elő. Világosan kitűnik ebből, hogy az említett két különböző czímer két különböző tartomány jelzésére szolgált. Mivel pedig a két említett czímeren kívül az idézett érmeken előforduló többi czímerek országos hovatartozásával maga

[1] Wesserle. Hátrahagyott érmészeti táblái. Vegyes ház. VIII. T. 3—4. á.

[2] Karl Heffner. Die Deutschen Kaiser- und Königs-Siegel. Würzburg, 1875. XXI. T. 137. á.

[3] Wesserle. Érm. Tábl. Vegyes ház XX. T. 3. á. XVI. T. 1. á.

[4] U. o. Osztr. ház. kir. VIII. T. 4. á. IX. T. XV. á.

Fiedler úr is tisztában van, következik, hogy a két kérdéses, úgymint a kardos és a koronás czímer csakis Boszniára és Galicziára vonatkozhatik. Hogy a kardos czímer semmi esetre sem Galiczia czímere, azt Fiedler úr sem fogja tagadhatni, nem marad tehát egyéb hátra, mint hogy a két koronás czímer Galiczia czímere.

Fiedler e Bosznia valódi czímere körül felmerült zavaroknak keletkezését a XV. század végére és a XVI. századba helyezi, midőn ugyanis szerinte a czímerekkel játékot űzni, azokat elferdíteni és meghamisítani az udvari körökben divatozott s e visszaélésekben maguk III. Frigyes és I. Miksa császárok is részesek voltak.

Ha a cs. és kir. udvari levéltár tudós aligazgatójának az említett császárok ellen emelt eme vádja magánszemélyek és családok czímereire vonatkozólag némi alappal bírna is — miben egyébiránt részünkről kételkedünk — azt, hogy az említett uralkodók ebbeli visszaéléseiket egyiránt az országok czímereire is, különösen pedig a Magyarországhoz fűzött trónigényeik következtében az ez ország koronájához tartozó s tehát az őket közjogilag érdeklett Bosznia czímerére kiterjesztették volna, feltételezni éppenséggel nem lehet. Sőt az imént említett politikai körülménynél fogva éppen a nevezett császárok befolyása alatt készült czímer-emlékeken és czímer-műveken előforduló boszniai czímer valódiságának teljes hitelt kell tulajdonítanunk, így jelesül a többi közt az egyébként is a heraldikában kitűnő Dürer Albert I. Miksa császár ægise alatt készített s 1515-ben metszetben kiadott «Miksa diadalkapuja» című művének is, melyben Bosznia czímere kardtartó karral, Galiczia czímere pedig két koronával ábrázoltatik.

Hogy melyik korban keresendő a Bosznia kardos czímere keletkezésének ideje? egész határozottan alig lehet ugyan megállapítani; bizonyos azonban, hogy legrégibb nyomai a fent tárgyalt koronás czímerrel majdnem egy korban jelentkeznek.

Több mint valószínű, hogy a kardos kar jelképet Bosznia a magyar fenhatóság alá tartozott bánjai idejében, mint a középkor egyik legkiválóbb jogi symbolumát vette fel. Tudvalevőleg ugyanis a hűbéri beigtatáskor a legfőbb hűbérúrtól a királyságok karddal, a herczegségek pedig csak lobogós lándsával adattak át,[1] miért is a középkori műemlékeken a hűbéri viszonyban álló királyok és a kiválóbb herczegek kezökben vagy ölükben kardot tartva ábrázoltatnak.

A kardnak e kitűnő fejedelmi méltóságot jelző symbolikus alkalmazása pedig sehol sem fordúlt elő sűrűbben a középkorban, mint éppen a déli szlávok emlékein, különösen a szerb és a bosnyák fejedelmi pecséteken és érmeken.

Bizonyos, hogy Bosznia a XIV. században már politikai, közjogi s nemzeti egyediségét jelző képjel nélkül nem létezhetett. Alig hihető, hogy a bosnyák lett volna az egyetlen nép Európában, a mely ha nem is szoros értelemben vett önálló országos állami czímerrel, de legalább az erdélyi magyar nemzet sast ábrázoló hadi jelvénye módjára, területi vagy nemzeti hadi jellel ne bírt volna.

Árpád- és Anjou-házi királyaink alatt Szlavoniának is volt külön jelképe a nyestben, a nélkül, hogy az az említett korszakban a pecséteken előfordúlna, s azt az említett korból csakis az érmekről ismerjük. Ugyan ez áll Bosznia kardtartó kart ábrázoló czímerére nézve is, melynek legelső nyoma ugyancsak a XIV. század végétől 1415-ig uralkodó Hervojának, mint «*supremus voivoda regni Bosnæ ac vicarius generalis regis Wadislai*» (nápolyi László magyar trónkövetelő) több rendbeli érmén az említett bán családi czimerével az oroszlánnal egy paizson egyesítve fordúl elő.[2]

Hervoja érme.

Ugyan e jelvény nyomai az említett vajdának három érmén,[3] valamint Juraj bánnak 1434-dik évi pecsétén is kivehetők.

A túlhatalomra vergődött *Keresztics*-házi királyok Boszniának közjogi vonatkozással bíró régi kardos jelképét saját családi czímerök hasz-

[1] «Est consuetudo curiæ, ut regna per gladium, provinciæ per vexillum a principe traduntur et recipiantur.» Grimm. Heldensage I. k. 168. l.

[2] Arch. Közl. VIII. k. 51—52. l. 1—2. á.

[3] U. o. 3—4—5. á.

nálafa által egy időre a köztérről leszorították ugyan, de hogy azt valódi eredeti országjelző jelentőségétől meg nem foszthatták, a XV. századi heraldikai emlékek bizonyítják; ekként többi közt az említett kardtartó kar címeralak a bajor állami levéltárban őrzött egy 1484-dik évi címerkönyvben;[1] az innsbrucki 1499-ben restaurált címeres bástya festett címerei közt s dr. Thallóczy Lajos értesülése szerint a kievi egyetemen őrzött szláv heraldikai gyűjteményben 1500-ból mint Rama és Herczegovina címere fordúl elő.

Bosznia kardos címere egyébiránt már a XVI. és XVII. századokban az elsőrendű heraldikai s sphragistikai kútfő-objectumokon oly állandó s szakadatlan sűrű lánczolatban jelentkezik, hogy az e czímer valódiságának támogatására szolgáló nagyszámú másodrendű kútfőkre, jelesül a czímerkönyvekre többé hivatkozni is szükségtelen.

II. Lajos királyunktól fogva ugyanis jelenleg uralkodó királyunk, Ferencz József ő Felségeig, az illető kardos kart, részint a magyar királyi és a császári birodalmi pecséteken, részint az érmeken, a főczímert környező tartományok és országok czímerei közt Bosznia vagyis Ráma czímeréül tudtommal nem kevesebb, mint 13 király használta. Előfordúl e czímer II. Lajos két érmén; I. Ferdinánd 3 rendbeli nagy pecsétén;[3] I. Miksa király nagy pecsétén;[4] II. Mátyás érmén;[5] II. Ferdinánd magyar királyi nagy pecsétén[6] és egy érmén;[7] III. Ferdinánd magyar királyi nagy pecsétén és egy érmén;[8] I. Leopold császári[9] és magyar királyi nagy pecsétén, továbbá III. Károly,[10] Mária Terézia, II. Leopold, I. Ferencz, V. Ferdinánd és végre I. Ferencz József királyunk vegyest császári és magyar királyi nagy és közép pecsétein.

[1] Arch. Ért. 1881. 37. l.
Wesserle. Érm. Tábl. Vegyes ház. XV. T. 3. á. XVI. T. 1. á.
[3] Heffner. Die Deutschen Kaiser- und Königs-Siegel. 35. l. és XXI. T. 137. á. XXII. T. 138. á.
[4] U. o. XXIII. T. 141. á.
[5] Wesserle VI. T. 8. á.
[6] M. n. muzeum pecsétgyüjteményében.
[7] Wesserle VIII. T. 4. á.
[8] Wesserle IX. T. 15. á.
[9] Heffner XXVII. T. 150. á.
[10] U. o. XXVIII. T. 153. á.

Felemlítendő egyszersmind, hogy a m. kir. udvari cancellária nagy pecsétében is egész 1848-ig, illetőleg 1867-ig Bosznia kardos czímere előfordúl.

És valóban, Fiedler úr a kardos kart ábrázoló czímernek a királyi s más hivatalos pecséteken és érmeken való e sokszoros előfordúlásának jogfolytonossági súlyát a maga véleményére nézve annyira leverőnek érzi, hogy míg egyrészről — mint már fennebb is érintők — az említett czímer e sűrű alkalmaztatásának részletes kimutatását mellőzve, az illető kérdés felett csak felületesen átsurran, más részről a kardtartó karos czímernek, mint Bosznia különleges czímerének létét abbeli állításával iparkodik megsemmisíteni, hogy eme — szerinte — a zavaros idők folytán becsempészett czímer tulajdonképen nem is egymagának Boszniának, de a törökök által elfoglalt Szerbiának és Boszniának összesítő jelvényéül szolgált.

Fiedler úrnak ez élénk képzelő tehetségéből eredt állítását azonban megczáfolja nemcsak ama körülmény, hogy Szerbia vadkanfejes czímere a kardos czímerrel II. Mátyás,[1] II. Ferdinánd[2] és III. Ferdinánd[3] érmein együttesen külön-külön paizsocskákban fordúl elő, de megczáfolja az a tényállás is, hogy a két utóbb említett Ferdinánd-féle érmen levő czímerpaizsocskák mindegyike mellé az illető ország nevének első betűje — ekként visszatérve Galiczia czímerére is, ennek két koronás paizsocskája mellé a *G*, a kardottartó karos czímer mellé pedig az *R*, vagyis a Ráma szó kezdőbetűje van vésve, mely körülmény az utóbbi czímer határozott speciális jelentőségének kétségbevonhatatlan bizonyságául szolgál.

Ennyit a kardtartó kart ábrázoló bosnyák czímer valódi jogalapjának sphragistikai és czímerészeti igazolására.

A czímerjogi kérdéseknél azonban az említett kútfőkön kívül az illető czímerek illetékes hovatartozása igazolásának eldöntésénél még más fontos bizonyítékok is igényeltetnek, melyekről Fiedler úr egészen megfeledkezett.

Ugyanis az illetékességökben megtámadt s kétségbe vont czímerek igazolásának egyik fő-

[1] Wesserle VI. T. 5. á.
[2] U. o. VIII. T. 4. á.
[3] U. o. IX. T. 15. á.

kelléke a köztudomás általi nyilvántartásuknak kimutatásában áll.

E tekintetben a boszniai kardtartó karos címer országos hovatartozását a már fennebb tárgyalt Bosznia tényleges királyai és a trónjára igényt tartó királyok pecsétein és érmein felül egy egész ország ünnepélyes közjogi alappal bíró nyilvántartása is bizonyítja. A boszniai kardos-címernek e közjogi nyilvántartása a magyar királyok koronázása ünnepélyein nyer kifejezést, melyeken ugyanis a magyar koronához kapcsolt országok és igény-tartományok között Bosznia címeres zászlaja is a legrégibb időktől fogva szerepel, és jelesül Liszthi, mint hiteles szemtanú bizonysága szerint I. Miksa királyunk megkoronáztatása alkalmával is szerepelt.

A címerek hova tartozása és címeralakjaik valódiságának és hitelességének — legyenek azok magánszemélyek, családok, testületek vagy országok címerei — másik fő, úgyszólván majdnem leghatályosabb és legvilágosabb bizonyítékát a heraldikai kérdések és ügyek legmagasb forumainak, kiválólag a fejedelmeknek törvényesen kiállított s kiadott, és azokban az illető címerek ábráját s kiheztartozását leíró s meghatározó oklevelei képezik.

E tekintetben Bosznia kardos címere jogalapos-ságát öt királyi okirat szentesíti, ugyanis: A Mária Terézia által a hajdani Consilium Croaticumnak 1776-ban adományozott címerlevele *(Canc. lvtr. 2490/775. sz. a.)* és a m. kir. budapesti egyetemnek 1780-ban adott inauguralis diplomája (eredetije a m. orsz. levéltárban őriztetik); I. Ferencz német-római, osztrák császári és magyar királyi nagy címere összeállítását elhatározó 1804-dik évi, *(Neue Titulatur und Wappen Seiner Römisch und Oesterr. Kais. und Königl. Ap. Majestät.)* továbbá az ezt 1806-ban megerősítő, a hivatalos Wiener Zeitungban megjelent rendelete; végre V-ik Ferdinánd királyunk 1836-dik évi legfelső rendelete, mely a császári udvari Cancellaria útján «*Wappen u. Titel Seiner K. K. Apostolischen Majestät Ferdinand des Ersten Kaisers von Oesterreich*» czím alatt nyomtatásban is közzé tétetett.

Mindezek után tehát, midőn a Fiedler úr által Bosznia címeréül ajánlott kék mezőben arany koronának mint jogosúlatlan, úgynevezett elholt címernek mellőzésére szavaznék, részemről az említett ország jogfolytonosságban levő jelenlegi kardtartó karos címerének további fenntartását véleményezem, s e tekintetben az Arch. Bizottság által már nyilvánított ama véleményt, mely szerint Bosznia címerét csakis az 1804., 1806., 1836-dik évi királyi rendeletek és határozatok alapján az ő Felsége birodalmi nagy pecsétén jelenleg is használt «arany mezőben felhőből kinyúló vörös mezű, kardot tartó kar» képezheti és hogy Bosznia nemzeti színéül az arany és veres lenne megállapítandó, teljesen magamévá teszem.

Végre mellékesen megjegyzem, hogy Boszniának czímerére vonatkozó, Fiedler úr véleményezéséhez csatolt képtáblák közt előforduló Bosznia két czímerén a sisakok, oromdíszeik, sisaklebbentyűik, mint a fennforgó esetben a heraldikai szabályokkal ellenkező czímerjárulékok, teljesen elhagyandók lennének, minthogy az országos czímerpaizsokat csupán koronával szokás diszíteni s az azokon netalán előforduló sisakok, oromdíszek és sisaktakarók csakis az illető uralkodó házra vonatkozhatnak.

B. Nyáry Albert.

KIRÁLYI HADBASZÁLLÁSOK, HADAK OSZLÁSA, EZTENKEDD-NAP.

Adalékok Knauz N. Kortanához.

A régi magyar törvényes életben a rendes octavalis határnapokon kívül, szokásban voltak — mint tudjuk — a királyi hadbaszállások végső napjától, vagyis a hadak oszlásától «*residentia exercitus regis*» számított *quindenák* is, melyeken rendszerint épen a táborozás miatt halasztást szenvedett peres ügyeket szokták az ország birósági tárgyalni. Az ilyen *eztenkeddi* [1]

[1] Nem valami affectatioból szúrtam közbe e szokatlan, és talán sokak előtt ismeretlen jelentésű régies hangzású szót, hanem egyszerűen azért, hogy alkalmam legyen magyarázatát megkisértenem, s ezzel — ha sikerülne — magyar kortani terminologiánk számára egy feledésbe ment régi jó kifejezést új életre hoznom. A M. Nyelvőr folyó évi

tárgyalásokról kibocsátott perfolyta levelekben aztán természetesen épúgy a *residentia* előre kihirdetett *quindenájától*, mint a hogy a rendes octavalis ülésekből kelt okiratokban az illető ünnep *octavájától* számítva teszik ki a *datum* napját.

A magyar törvényes stylusban a hadbaszállásoktól vett e sajátságos, s különösen a XIV-ik század folytán elég gyakran is használt módja a levelek keltezésének, magában véve többnyire határozatlan, s megfejtése sokáig meg sem kísértetett; vagy ha igen, a kifejezés hibás értelmezése többeket csak tévedésbe ejtett, s helytelen következtetésekre juttatott.

Knauz Nándor érdeme, hogy diplomatikánk számára a «residentia exercitus» kérdését tisztába hozta, s kezünkbe adta kulcsát, melynek segítségével most már a hadbaszállások terminusa után kelt oklevelek datumát legnagyobb részűl megfejthetjük. Kortanában (254—261. ll.) kitünő pontossággal, s időrendben a lehetőség szerint teljesen összeállította mindazon hadbaszállások vagy *had-osztások*[1] sorozatát, melyeket müve megjelenéseig az oklevéltárakból kinyomozhatott, és idő szerint, ha csak megközelítőleg is, meghatározhatott. De tudja, hogy e sorozat nem lehet hiány nélkül, s még több hadbaszállás ideje bizonytalan; felkéri tehát az oklevélvizsgálókat, hogy a netán kifelejtett, vagy általuk ezentúl találandó adatokat szorgalmasan jegyezzék fel, hogy így az okleveleinkben előforduló hadbaszállások chronologiáját mennél teljesebbé és használhatóbbá tehessük.

Ezek így lévén, hiszem, nem teszek vele rossz szolgálatot az okleveles források kutatóinak, ha némely ide vágó adataimat, melyeket Knauz után részint az újabban megjelent codexekből, részint kiadatlan oklevelekből is, még összeböngésznem sikerült, az általa egybeállított sorozathoz mintegy pótlékúl, e helyen közzé teszem.

Ime, itt következnek:

1330-ban két hadbaszállás volt; az egyikről annyit tud és mutat ki Knauz, hogy oszló napjának szept. 22-ike után kellett esni, a másikról azonban, mely ezt megelőzte, nem adhatott közelebbi meghatározást mint azt, hogy vagy az év elején volt, vagy pedig az általa idézett adatok még a múlt 1329-ik évi hadbaszállásra vonatkoznak. — Pál országbirónak 1330-ból való kétrendbeli itéletlevele, mely az Anjoukori Okmánytár II-ik kötetében, 408. és 409. szám alatt azóta tétetett közzé, most már lehetővé teszi, hogy a kérdéses «residentia exercitus» határnapját teljes pontossággal és minden kétséget kizárólag meghatározhassuk. Az országbiró ugyanis valamely Baranya vármegyei faluk dolgában azt végezte: «quod in quindenis residentiæ regalis

január havi füzetében veti föl a szó kérdését, előre bocsátva, a mit az **ezten** és **ezten-nap** megértésére a nyelvtudomány már tisztába hozott. Mátyás Flórián (Nyelvtudományi Közlemények III. köt. 336. l.) kimutatta, hogy **ezten** = *hic ipse*, s az idő szóval összetéve (ezten + idő) adja az **esztendőt**; továbbá, hogy **ezten** a hét forduló napjára mutatva *nyolczad-napot*, vagyis egy heti időt jelent, a mit régi nyelvemlékeink számos adata igazol. **Ezten-nap** tehát annyi mint valamely napnak az *octavája*. — Rátérve már most az **eztenkedd** kifejezésre, ezt legújabban a volt m. udv. kanczellária 1845. évi hivatalos műszótárában a *quindena* (= tizenötöd-nap) szó alatt fedezte fel Szily Kálmán, s közölte a Nyelvőrrel; megjegyezvén, hogy sem Calepinusnál, sem Molnár Albertnél, sem az újabb szótárakban, sem sehol másutt nyomát nem találta. A Nyelvőr e fontos közlés által csak megerősítve látja azt a magyarázatot, mely szerint **ezten** mindég egy bizonyos, hol kisebb hol nagyobb időkört, egy évet, egy hetet, sőt a mint a **quindena** jelentésében látjuk, *két hetet* is tett; de hogy a hét napjai közül miért van épen a **kedd** kiválasztva a két heti időkör kezdő- és végpontjának megjelölésére, azt még megfejtendő kérdésnek hagyja, s ajánlja nyelvészeink és történetbúváraink figyelmébe. — Azt hiszem, a kérdés könnyen és röviden megfejthető. Tudjuk, hogy a **kedd** szóban a **kettő** fogalma rejlik, összehúzva a **kett-ed** (= második) szóból; ha tehát **ezten-nap** = nyolczad-nap = *egy octava*, akkor **eztenkedd**, vagyis a kifejezés teljesebb alakjában **ezten-kedd-nap** (ezten-ketted-nap), nem lehet egyéb mint *kétszer nyolczad-nap*, azaz tizenötöd-nap = *egy quindena*.

[1] Úgy vélem, hogy a «**residentia exercitus**» magyarra fordítva leghelyesebben lenne így: **hadak oszlása**. A **hadbaszállás** azért nem megfelelő kifejezés, mert hisz a residentia épen annak a megszüntét, mondhatnánk tehát, ellenkezőjét jelenti. Ezt Knauz is érezhette, midőn ily magyarázatot adott: «**Residentia exercitus regis**, királyi hadbaszállás, illetőleg annak végső napja, melyen a táborozásban részt vett nemesség haza bocsáttatott.» A **residere** ige ezen jelentésében véve is: **le-ereszkedni**, **le-ülni**, épen ellentéte annak, a midőn a hadak **fel-ülnek**, táborba szállanak. — Hogy mégis a következőkben nagyobbára *hadbaszállásokról* beszélünk, azért a megszokásért teszszük, mely nem engedi, hogy egy-egy már némileg elfogadott szó vagy kifejezés egy tollvonással eltöröltessék.

exercitus — — filii Lancreti vel unus ipsorum — — præsentibus — — hominibus nostris et testimonio capituli Quinqueecclesiensis, sacramentum deponeret, seriemque totius facti — — ad quindenas quindenarum residentiæ dicti exercitus, in literis prelibati capituli nobis reportaret»; azután így folytatja: «tandem termino reportationis dictæ seriei, scilicet feria secunda proxima post octavas purificationis virginis gloriosæ, occurrente, — — literas iam dicti capituli — — nobis demonstrarunt, in quarum tenoribus ipsum iuramentum — — *in dictis quindenis residentiae exercitus, scilicet feria secunda proxima post festum conversionis beati Pauli apostoli*, — — rite et legitime depositum comperimus exstitisse — —. Datum — — duodecimo die reportationis seriei prænotatæ anno domini millesimo trecentesimo tricesimo». — Megoldva már most a tárgyalás folyamán jelölt határnapokat, a «terminus reportationis» február 12-ikére lévén kitűzve, ettől visszafelé számítva tizenöt napot a Pál-fordulása után következő hétfőig, a «quindena residentiæ» január 29-ikére, maga a «residentia exercitus» pedig, vagyis hadak oszlásának napja *január 15-ikére* esett; az itélet végül febr. 23-án kelt. — Ugyanezen napról való az országbirónak másik említett oklevele is, mely a föntebbi adatokkal tökéletesen összevágólag így határozza meg a szóban forgó hadbaszállás idejét: «*duodecimo die quindenarum residentiae dicti exercitus, scilicet feria sexta proxima ante dominicam qua cantatur Exurge*». Itt az adott vasárnapot megelőző péntek febr. 9-ikére esvén, ha tizenkét nappal visszamegyünk, a keresett határnapokat ugyancsak január 29-ikén, illetőleg 15-ikén találjuk.

1333-ban Knauz csupán egy hadbaszállást ismer, melynek végső napját január 15-ikére teszi; de volt ez évben még egy másik «residentia exercitus regalis» is, melyről azonban csak annyit tudhatunk biztosan, hogy valamikor a szent Györgynapi octavák után kellett hirdetve lennie; határnapját az eddig rendelkezésünkre álló adatokból még meg nem határozhatjuk. Nyoma van János egri vicariusnak 1333. évi május 5-én kelt perhalasztó levelében, midőn a nagy-semjéni nemesek közt folyó pert, «quam — — in octavis sancti Georgii martyris habebant — — de voluntate partium ad quindenas residentiæ præsentis exercitus domini regis iam venturas» halasztja. A levél «quinto die termini prænotati» költ, s a «*iam venturas*» kifejezés azt sejtetheti velünk, hogy a hadak oszlását ekkor már kihirdették, s az eztenkedd-napja is közel járhatott. (Anjoukori Okmt. III. k. 20. l.)

1334-ben két hadbaszállásról van tudomásunk. Ezeknek idejéről annyit állapít meg Knauz, hogy az egyik az év elején lehetett, a másik pedig aug. 29-ike után volt kihirdetve; hogy ő helyesen combinált, azt — legalább az előbbenire nézve — az újabban napfényre jött adatok kétségtelenné teszik. Pál országbiró Zederesi Jakab fiainak perét, «quam — — *in quindenis residentiae exercitus regii ad dominicum diem Ramispalmarum proclamatae* — — movebant» — 1334-ben «octavo die termini prænotati» kelt határozatával «ad quindenas festi Pentecostes» halasztja. (Anjoukori Okmt. III. k. 67. l.) — Egy másik, ugyanazon évi április 17-én az egri káptalanhoz intézett levelében pedig világosan mondja, hogy a felek «*vicesimo secundo die residentiae exercitus regalis ad dominicam Ramispalmarum proclamatae*» jelentek meg előtte (Károlyi Oklt. I. k. 86. l.) — Ezek szerint tehát az 1334-ik év elején hirdetett «residentia exercitus regalis» határnapja *martius 20-ika* volt, a mi tökéletesen összevág azzal a Knauz által is számba vett történeti körülménynyel, hogy Károly király Olaszországból, hol a múlt évi julius hó elejétől fogva tartózkodott, 1334. tavaszán tért vissza Magyarországba.

1337-ben a Knauz sorozatában feljegyzett két királyi hadbaszálláson kívül, Mykch tótországi bán is hirdetett egyet, melynek nyomait, s a meghatározására vezető datumokat saját 1337. évi aug. 29-én kelt itéletlevelében találjuk. (Anjoukori Okmt. III. k. 403. l.) — A perben álló felek egyikét 1336-ban «in quadam quinta feria proxima ante dominicam Reminiscere» megidézik «ad diem medii Quadragesimæ» tehát 1336 mart. 6-ikára; mivel azonban meg nem jelent, még pedig több egymást követő idézés után sem, annak okáért a tárgyalás «*cum consveto gravamine iudiciali ad quindenas residentiae exercitus nostri, abhinc ad quindenas ipsarum quindenarum, videlicet ad dominicam Invocavit*» s így tovább még nehány közeli terminusra haladt. Minthogy az Invocavit vasárnap a nagybőjt közepét megelőzi, világos, hogy az utóbb

idézett datumok megfejtése már az 1337-ik évi naptárban keresendő; e szerint tehát az Invocavit vasárnaptól, mely ez évben mart. 9-ikére esik, két quindenát számítva visszafelé, a báni «residentia exercitus» véghatárnapját *február 9-ikén* érjük.

1339-ben *január 1-ére* volt a királyi hadbaszállás oszló napja kihirdetve. Pál országbiró mondja egy 1339. jul. 12-én kelt itéletében a tárgyalás alatt levő ügyről, hogy «ipsa causa quibusdam prorogationibus factis — — *ad quindenas residentiae exercitus regii ad diem Strennarum nunc proxime praeteritum proclamatae* — — prorogative devenisset.» (Orsz. Lt. dipl. oszt. 3248. sz.) — Ugyanennek van nyoma a Zichy Okmt. I. köt. 530. sz. alatt közölt perhalasztó levél töredékeiben is, mely azonban úgy látszik, Knauz figyelmét elkerülte.

1345-ben a szent György-napi octávák után találunk egy hadbaszállást, oszló napját azonban nem határozhatjuk meg pontosan. Nyoma van Miklós nádornak egy azon évi május 12-én kelt perhalasztó levelében, melyben a tárgyalást az octavális székről «ob regium 'præceptum ad vigesimum secundum diem residentiæ præsentis exercitus regii» halasztja. (Orsz. Lt. dipl. oszt. 3766. sz.)

1362-ben és 1363-ban két hadbaszállást ismer Knauz; az elsőt 1362. elején, február 9-ike körül keresi, a másiknak végső napját 1363. aug. 27-kére határozza. De volt a kettő között még egy, melynek nyomát Bebek István országbiró némely perhalasztó leveleiben találjuk. Az országbiró 1362. oct. 13-ikáról több rendbeli ügyet «ad quindenas residentiæ præsentis exercitus regalis» halaszt. (Károlyi Oklt. I. k. 254—255. ll.) — Mely napra volt e hadak oszlása kihirdetve, közelebbi adatok hiányában meg nem állapíthatjuk, annyit azonban valószínünek mondhatunk, hogy még ebben az évben, talán az év végére, de legkésőbb a következő 1363-ik év elejére kellett esnie.

1368-ban szintén találunk hadbaszállást, melyet Knauz nem ismer. Opuliai László nádor a czikádori apátnak bizonyos ügyét a szent Mihálynapi octavalis székről «ad quindenas residentiæ præsentis exercitus regalis» halasztja; levele 1368. oct. 13-án kelt, tehát a kérdéses «residentia» hihetőleg az év vége felé volt kihirdetve. (Károlyi Oklt. I. k. 310. l.) — Ugyanerre a királyi hadbaszállásra vonatkozhatik egy más adatunk is, mely szerint a Jakab-napi octavákról ugyancsak «ad quindenas residentiæ præsentis exercitus regii» történik perhalasztás; a hadoszlás napja azonban itt sincs meghatározva. (Orsz. Lt. dipl. oszt. 5686. sz.) — Szintúgy nincs Bebek István országbirónál sem, midőn egy ugyanazon évi szept. 22-én kelt oklevelében a Reznekieknek Kutasi János ellen folyó perét «quam — — in octavis festi nativitatis beatæ virginis movere habebant, — — de regio literatorio mandato, pro — — in causam attracto — — allato, eo quod idem *in praesentem suum regium exercitum contra Layk voyvodam habitum* asseruisset se profecturum, ad quindenas residentiæ dicti exercitus regalis» meghosszabbítja. (Orsz. Lt. dipl. oszt. 5700. sz.) — Mindezen adatokból csak annyit következtethetünk a szóban forgó hadbaszállás idejére nézve, hogy oszló napjának az 1368-ik év utolsó negyedébe kellett esni, Bebek István leveléből pedig még azt tudjuk meg, hogy az idézett perhalasztások mind a Lajkó oláh vajda ellen indított hadjárat okáért történtek.

Lajkó vajda — mint tudjuk — az Oláhországba küldött rom. kath. térítők miatt lázadt fel Lajos király ellen 1368-ban. A lázadás leverésére küldött magyar vezérek egyike, Laczfi Miklós erdélyi vajda, az oláh hegyek közt tőrbe esvén, seregének nagy részével együtt életét veszté ugyan, de a szerencsésebb Garai Miklós győzelmet aratott a lázadókon, s a vajdát megadásra kényszerítette. Lajos király nem tagadta meg tőle kegyelmét, s történetíróink azt jegyzik fel, hogy Lajkó ezentúl hű maradt.[1] Azonban a hadbaszállások chronologiája szerint e feljegyzés 1368-ra korainak látszik, mert a következő évben újra Lajkó ellen ültek fel a király hadai, a mint ezt Szécsi Miklós országbiró némely perhalasztó levelei bizonyítják. Az országbiró ugyanis többek peres ügyét, «quam — — iuxta continentiam literarum comitis Stephani Bubek pridem iudicis curiæ regiæ prorogatoriarum, *in quindenis residentiae exercitus regalis contra Layk voyvodam moti et ad octavas festi beati Andreae apostoli proclamatae* movere habebant, — — ad

[1] Horváth M. II. k. 304. l.

octavas festi beati Georgii martyris» halasztja. (Orsz. Lt. dipl. oszt. 5768. és 5769. sz.) — Keltek pedig e halasztások 1369-ben «octavo die termini prænotati» t. i. a residentia quindenája után nyolczad napra, azaz decz. 28-án; világos tehát, hogy a szóban levő hadoszlás napjának is, mely «ad octavas festi beati Andreæ apostoli» proclamáltatott, az 1369. évi decz. 7-ikére kellett esni; és így a Lajkó vajda elleni hadjáratok során két oly residentialis terminust jegyezhet fel chronologiánk, mely eddig ismeretlen volt: egyiket az *1368-ik év végére*, egyelőre még bizonytalanúl, a másikat *1369. decz. 7-ikére*. Nem lehetetlen azonban, hogy a Lajkó ellen küldött hadak el sem oszlottak addig, míg a lázongó oláhságot teljesen meg nem fékezték, s hogy a két esztendő folytán tulajdonkép csak egyszer, 1369 decz. 7-ikén volt residentia, a mely esetben az 1368-ból idézett adatokat szintén egyenesen erre az utóbbira kellene vonatkoztatnunk.

A XIV-ik századdal mintha megszűnt volna a hadbaszállások után oly gyakori, sőt majdnem rendszeresen megtartott quindenalis törvényszékek divatja, s ezzel együtt az oklevelek keltezésének is egyik sajátságos, és talán egyedűl a magyar diplomatikában ismeretes módja. Legalább már az 1398-ik éven túl nincs nyoma többé, hogy a «residentia exercitus» törvényes határnap gyanánt szerepelt volna. Csupán egy esetet jegyezhetünk fel, mely a régi királyi hadbaszállásoknak mintegy reminiscentiája lehetett, s az elhagyott ősi szokást még egyszer feleleveníteni látszik. Midőn Mátyás király az 1460-ik év végén a Podjebráddal megindúlt alkudozások ügyében Trencsénbe utazott, s ott a Katalinnal kötendő házasságra nézve a következő évi jan. 25-én a szerződés az alkuvó fejedelmek közt végre létre jött, a szerencsével járt király Budára érkezése tizenötöd-napján «*quinto decimo die felicis reditus nostri de Trinchinio ad hanc civitatem nostram Budensem facti*» régi mód szerint törvényszéket ült. Sajnos, hogy Mátyás egyetlen oklevelén kívül, melyben a Vetésieknek a Károlyiak ellen folyó valamely perét a mondott quindenalis székről «ad quintum decimum diem festi beati Georgii martyris nunc venturi» halasztja, több adat nem áll rendelkezésünkre, a minek segítségével a szóban forgó törvényes határnapot, s ezzel a «quarto die termini prænotati» kelt perhalasztó levél datumát is pontosan megállapíthatnánk. Valószínű, hogy Mátyás az alkudozások befejezése után azonnal, tehát még január hónap végén haza tért, s így a «*reditus*» quindenája hozzá vetőleg 1461. február közepe táján eshetett. (Károlyi Oklt. II. k. 333. l.)

Összevéve már most Knauz feljegyzéseit az imént kimutatott újabb datumokkal, az eddig ismeretes és jórészt teljes biztossággal megállapítható hadbaszállási határnapok ezek lennének:

1284 körül; ez közelebbről meg nem határozható. — 1291. junius 7-ike után. — 1296. máj. 1-je után. — 1298-ban; bizonytalan. — 1299. jul. 19. — 1308 körül; meg nem határozható. — 1318. nov. 15. (Knauznál hihetőleg sajtóhiba miatt: nov. 1.) — 1319. okt. 27-ike körül, exercitus magistri Philippi. — 1324. jun. 17-ike után. — 1326. jul. 8-ika után, exercitus Mykch bani. — 1328. május 29-ike után. — 1329. aug. 1-je után. — 1330. jan. 15. — 1330. szept. 22-ike után. — 1332. jan. 1. — 1332. junius 18-ika után. — 1333. jan. 15. — 1333. május 1-seje után. — 1334. mart. 20. — 1334. aug. 29-ike után. — 1335. jan. 6., vagy jan. 20. — 1336. jun. 10—16. — 1337. jan. 13. — 1337. febr. 9-ikén, exercitus Mykch bani. — 1337. nov. 11. — 1338. jul. 8-ika után. — 1339. jan 1. — 1340. jan. 1. — 1340. május 8-ika után. — 1341. jan. 1. — 1345. május 1-seje után. — 1346. jan. 20. — 1346. nov. 8. — 1350. okt. 6-ika után. — 1354. aug. 9-ike után. — 1355. jan. 20. — 1357. mart. 29. — 1359. május 8-ika után. — 1361. május 8-ika után. — 1362. febr. 9-ike után. — 1362. okt. 13-ika után. — 1363. aug. 27. — 1365. febr. 24-ike után. — 1365. okt. 6. — 1368. okt. 13-ika után. — 1369. aug. 27. — 1369. decz. 7. — 1370. aug. 1-seje után. — 1370. decz. 7. — 1394. május 1. — 1398. nov. 4-ike után. — 1461. január végén: felix reditus Mathiæ regis ad civitatem Budensem.

Nem sok, a mivel a Kortan nagyérdemű írójának művét pótolhattam, de bár e csekély példa is követőkre találna, hogy középkori okleveleink chronologiája mennél több datum ismerete által nyerjen teljességet és világosságot.

NAGY GYULA.

A LACZK NEMZETSÉG.

(Két pecsétrajzzal.)

— Felolvastatott a Társaság 1884. évi jan. 31-én tartott vál. gyülésén. —

A Forgách család levéltárának sok érdekes történelmi adatai közül midőn ez alkalommal bemutatjuk Imre és István nádornak 1375. és 1389. évből származó címeres pecsétét, erre kiváltképen azon körülmény szolgált indító okúl, hogy Imre nádornak 1374. évből eredő s Batthyányi által[1] igen rossz lenyomatban közzétett pecsétét hű rajzban közölhessük, s az István nádoréval az érdeklődő közönséget megismertethessük, s végre hogy a Laczk, Laczfi, vagy Laczkófi régi nemes történelmi nevezetességű családra vonatkozó, de részben igen hiányosan, részben pedig tévesen kiadott, elszórt közléseket tanulmányaink alapján pótoljuk, illetőleg helyreigazítsuk, a nemzedék-rend összeállítására vonatkozó oly okiratok

és adatok alapján, melyek rendelkezésünkre állottak, s melyek e már kihalt nevezetes, s kivált a XIV. században történelmileg szerepelt híres család egyéneire világot vethetnek; s legalább egy teljesebb képben állíthatjuk elé azokat családi és történelmi viszonyaikban, mint az eddigelé történt.

Elsőben is közöljük Imre nádornak pecsétjét. A czímerkép egy sziklán álló kiterjesztett szárnyú, fölfelé álló hegyes fülekkel és szarvakkal ellátott fejű és tátongó szájú, stilizált sárkányalakot tüntet föl. Körírata következő:

✠ . S . EMERICI . REGIS . HVNGARIE . PALATINI . ET . IVDICIS : × : COMARORVM .

A körírat betűinek és a sárkánynak magasan kidomborodó alakja s egyes tagjainak arányos alakítása, ez eszményi szörnynek művészi stilizálása, a typárium készítőjének avatott kezére vall s azon korból egyike azoknak, melyeknél ritkán lehet szebbet látni. A természetes nagyságban bemutatott rajznak eredetije, egy 1375-ik évben kelt s Imre nádor által hártyára írt s Kuzai Kakas János fia László, és Konya bán fiai: Frank, Miklós és Simon részére, Megyer és Láposd nógrádmegyei birtokok pörös tárgyában kiadott palatinális ítéleten selyem zsinóron függ. A pecsétfészek vastag fehér viasz, melybe az említett címeres pecsét benyomatott.

A második rajz István nádornak 1389-ik évben Visegrádon kelt, és ghymesi Forgách János és Péter részére, Kozmáli András fia, János ellen indított ügyében hozott pör-halasztási ítéletet tartalmazó hártya-oklevél hátára illesztett pecsétnek hű másolata. A czímerkép ugyanazon sárkány-alakot mutatja, mint az Imre nádoré, kereszttel a melle alatt, de sokkal kisebb arányokban s nem oly művészi kivitelben, mint az előbbeni. Körirata:

✠ S . STHPhANI . REG ni) . hVNGARIE . PALATINI

Katona István ezen Imre nádort a Bebek család tagjai közé sorolja.[1] Katonának nyilván-

[1] Leges ecclesiasticae I. pag. 469.

[1] Historia Crit. Reg. Hung. tom. X. pag. 584.

való tévedését csak az magyarázhatja meg, hogy nem volt alkalma Imre czímeres pecsétét látnia; mert a Bebek család czímere tudomásunk szerint Wagner[1] gyűjteményében, Batthyány Ignácz munkájában[2] és Nagy Ivánnál[3] egészen mást tüntet fel, mint az Imre nádoré. Nem kevésbbé téves Lehoczky azon állítása,[4] midőn az itt 1375-ből s Batthyány által is 1374-ből közölt pecsétet László oppelni herczegnek, Magyarország nádorának tulajdonítja. Lehoczkyt ezen tévedésre az vezette, hogy László nádornak egy 1368-ban kiadott oklevelén Imre nádor akkori vajdának czímeres pecsétjét találta. Tudvalevőleg pedig László nádor pecsétje koronás fejű sast tüntet elő.[5]

Hogy azonban László nádor saját pecséte híján mások pecsétét is használta hivatalos kiadványain, kitűnik az azon okirat szövegéből, melyet Katona az eredeti után közöl,[6] s melyet László nádor és oppelni herczeg 1370-ben Megyeren állított ki és saját pecsétének hiányában arra Imre, akkor még erdélyi vajda pecsétét függesztette: Datum in villa Megyer in nostræ venationis loco feria IV. post festum Pentecostes anno Domini MCCC° LXX°. Ehhez a következő záradékot csatolja: «Præsentes autem propter absentiam m. Jacobi prothonotarii sigillorumque nostrorum apud ipsum habitorum sigillo d. Emerici woywode Transilvani fecimus consignari». Ugyancsak hasonló oknál fogva függesztette az 1368-ik évben kiadott oklevelére Imrének, akkor dalmátiai és horvát bánnak czímeres pecsétét.

Lehoczky Stemmatographiájában[7] a Laczk családot, melyhez Imre és István nádor is tartozott, az Aba nemzetségből származtatja. Már pedig több példányban és különböző időből ismeretesek a reánk maradt azon czímeres pecsétek, melyek az Aba nemzetségből származott egyének által használtattak, de a mely pecsétek czímer-alakjai lényegesen elütők a Laczk, vagy Laczkfiak czímerétől. Míg a Laczkfiak czímerképe a stilizált sárkány; az Aba nemzetségbelieké az egyes, kettős vagy hármas pólya; s heraldikánk a legbiztosabb tudomással bír az Aba nemzetség most jelzett czímerképéről, minthogy Omode nádornak 1299-ik évből való pecsétén a köriratban a genus Aba is kifejezve van,[1] a mely szerint kétségtelenné vált az Aba nemzetség czímerképe; s bár ha nincs kizárva a lehetőség, hogy a pólyát mint czímert más nemzetség is használhatá, ezen nemzetséghez kell sorolnunk Mokyanus nádort 1286,[2] Dózsa nádort 1322,[3] Demeter tárnokmestert 1333[4] és Tamás erdélyi vajdát 1321—42-ig,[5] mint a kiknek a czímerében az egyes, kettős vagy hármas pólya előfordúl; de a Laczfiak családja heraldikai alapon czímer-képök különbözősége miatt az Aba nemzetséghez nem tartozhatott. Ha heraldikai alapelvek szerint a Laczkfiak a törzsnemzetségek valamelyikéhez beoszthatók, akkor czímerképeik azonosságánál fogva a Nürnbergből beköltözött Herman jövevény nemzetségbe sorozandók, mint a kiknek czímerképükön ugyanolyan sárkány látható, mint Imre és István nádornak pecsétén, s a mint az a bécsi képes krónikában a Herman nemzetségnél előfordúl; s ugyan olyat tüntet fel Lampert országbíró czímer-paizsán az 1313-ik évből.[6] Bizonyossá válik ez a Codex dipl. egy okiratából, a melyben László mester Dénes de genere Herman fiának mondatik.[7]

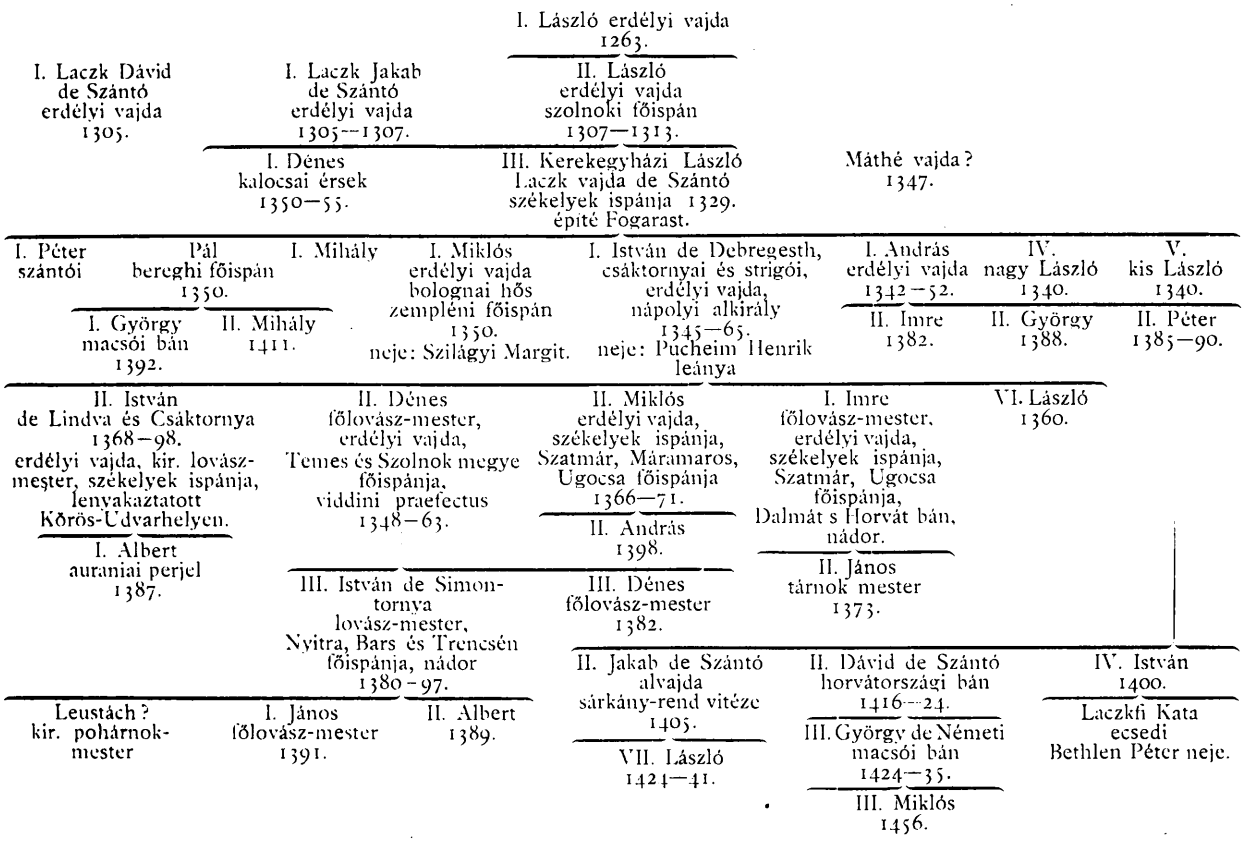
Alig van történelmileg szerepelt régi családaink között egy is, mely genealógiai szempontból oly kevéssé lenne méltatva, mint a Laczkfiak családja, bárha azoknak majdnem mindannyia — néhánynak kivételével — zászlósurak voltak. Az itt kimutatandó 40 Laczkfi között volt 1 érsek, 1 főpap, 2 nádor, 4 bán, 6 lovászmester, 1 tárnokmester, 13 vajda és 8 főispán. Lehoczky[8] a Laczkfiak nemzedék-rendét összekuszálva okiratos támogatás nélkül hiányosan közli; Nagy

[1] Collectanea 5 és 6-ik rajz.
[2] Leges eccles. I. pag. 471.
[3] Magyarorsz. csal. I. köt. 263. lap.
[4] Stemmatographia P. I. pag. 71.
[5] Forgách levéltár a m. nemzeti múzeumban 1372. évből.
[6] Hist. crit. R. Hung. tom. X. pag. 460.
[7] P. II. pag. 225.

[1] Arch. Ért. XI. k. 353 l. Tudom. gyűjt. 9. k. 78. l. 1307-ből.
[2] Arch. Ért. XIV. k. 9. l.
[3] Arch. Ért. XII. k. 116. l.
[4] U. o. 231. l.
[5] U. o. XII. k. 252. l.
[6] Archæol. Ért. XII. k. 117. l.
[7] VIII. 4. p. 400.
[8] Stemmatogr. II. rész 229, 261. l.

Iván[1] érdemes tudósunk pedig Benkőnek[2] gyér adatait átvéve, még kevesebbet nyújt, mint Lehoczky.

Ezen körülmények alapján: indokoltnak hiszszük a törekvést forrástanulmányok után, e régen kihalt nevezetes családnak genealogiáját, a menynyire azt okiratokkal támogatni hatalmunkban áll, összeállítani, s e helyen megismertetni.

Megemlíteni tartozunk még, hogy a mennyi Laczkfira csak akadhattunk, azt a nemzedékrendbe mind felvettük; saját tanulmányaink azonban csak azokra vonatkoznak, a kikről okiratos adataink vannak, a többieket részint már megjelent genealogiákból, részint pedig Torma Károly szívességéből, édes atyjának Torma Józsefnek nagybecsű, kéziratban levő gyűjteményéből vettük át, ki különösen az erdélyi vajdák életrajzi adatait nagy szorgalommal gyűjté össze, és nemzedékrendi táblázatait eredeti oklevelek alapján állítá egybe. De még így is, ha Nagy Iván alapvető munkájában Benkő[3] után csak hét Laczkfit sorol elő, Lehoczky[4] tizennyolczat mutat ki; s nekünk mégis sikerült negyven Laczkfit állíthatni be a család nemzedék-rendébe: legyen szabad reménylenünk, hogy a magyar genealogiának habár csekély, de mégis tettünk némi szolgálatot.

Az itt bemutatott nemzedék-rendét a Laczkfiaknak a következőkkel illustrálhatjuk:

I. László 1263-ban erdélyi vajda és szolnokmegyei főispán. Felmer[1] azon állítását, hogy ez időben, midőn IV. Béla elsőszülött István fiát Erdély fejedelmévé tette, Erdélynek vajdája nem volt, már Eder Józs. Kár.[2] megczáfolta nemcsak, de már Haner is írja[3] ez évhez: «Béla IV. machte seinen erstgeborenen Sohn Stephanum zum Herzog von Siebenbürgen, ohne Ladislav die Woywodschaft abzunehmen.» Hogy ezen László akkor csakugyan Erdély vajdája volt, az világosan kitet-

[1] Magyarorsz. csal. 7. k. 6. l.
[2] Benkő Transylv. I. 175. l.
[3] Magyarország családai 7. köt. 6-ik lap.
[4] Stemmatographia. P. II. 225. l.

[1] Histor. Transylv. 110. l.
[2] Observationes criticae et pragmaticae ad historiam Transylvaniae 19. l.
[3] Das kön. Siebenbürgen 113. l.

szik István ifjabb királynak, Erdély fejedelmének éppen 1263-ik évben a zokoli monostor mellett a szent kereszt föltalálása napján kiadott okleveléből, melyben László erdélyi vajda és szatmári főispán neve is előfordúl.[1] Fasching «Nova Dacia»-jában[2] ezen László vajdát V-ik István király fiának, IV. Béla unokájának lenni mondja; ez alaptalan állítás eléggé kitűnik Thuróczy,[3] Bonfin,[4] Ranzanus,[5] Révai[6] és Madius[7] munkáiból, s éppen oly hibába esik Felmer és Lehoczky,[8] midőn Faschingot czáfolva, László vajdát az Aporok nemzetségéből származtatja, s az ettől született Laczk vagy Laczkfiak nem ismert ősét az Oporokkal összezavarja, minthogy ugyanazon időben hiteles okiratokban László vajda soha sem élt az Opor névvel, az Oporok pedig akkor is ezen saját nevüket használták az okiratokon.[9] Ezen László vajda után származott le a Laczk, Laczkófi vagy Laczkfi név utódaira. Ennek Telegdi Margittól[10] fia: II. László[11] erdélyi vajda, szolnoki főispán 1307. Történelmi nevezetességű azon ténye, hogy miután Otto 1305-ben magát Székesfehérvárott magyar királylyá koronáztatta s 1307-ben Erdélyt meglátogatná, ott László vajda őt s a magával vitt koronát elfogta s hosszabb idejű fogság után csak akkor bocsátá szabadon, midőn esküvel kötelezte magát, hogy a magyar királyságról lemond és soha többé az országba nem jön.[12]

Ugyanezen időből mint Erdély vajdáját említi Lehoczky[13] szántói Laczk Dávidot. Állítását azonban nem okadatolja, fentebb pedig bebizonyítottuk, hogy akkor II. László volt vajda. Hasonlóan tesz Huszti,[14] ki ismét Laczk Jakabról mondja, hogy 1305—1307. vajda volt volna. Okiratos adatokat azonban egyikre sem találtunk. A mi Huszti állítását Laczk Jakabra vonatkozólag kétessé teszi, az: hogy Huszti ugyanazon művében ugyanazon lapon 1405-ben és Thamási Jánossal együtt ismét vajdának mondja Jakabot; már pedig arra nézve, hogy Thamási János 1405-ben csakugyan vajda volt, kellő számú adatokat találunk, de hogy 1305-ben is az lett volna, erre nézve érveket az általunk használt forrásokban nem lelünk s feltünő, hogy két erdélyi vajdának két egyenlő neve, egy század múltával ismét együtt fordúl elő.

III. László II. Lászlónak fia Kerekegyházáról és Szántóról is írta előnevét,[1] kinél a Laczk családi név használata már megállapodásra jutott s általánosan Laczk vajdának neveztetett. 1329-ben a székelyek ispánja, erdélyi vajda és szolnoki főispán volt,[2] ki Fogaras várát építteté. Tudomásunk szerint III. Lászlónak nyolcz fia volt, névszerint: I. Péter, Pál, I. Mihály, I. Miklós, I. István, I. András, IV. László és V. kis László.[3]

I. Dénes, II. Lászlónak fia, kiről mindössze csak annyi tudomásunk van Kerchelich följegyzése szerint,[4] hogy VI. Kelemen pápa által 1350-ben a knini püspökségről a zágrábira emeltetett, a hol is alig volt egy hónapig és néhány napig, kalocsai érsekké lett, s ott találjuk őt még 1355-ben is; de mert az érseki szék már juliusban üresnek mondatik, bizonyos, hogy I. Dénes azon évben julius előtt már elhalálozott.[5]

A Laczkfiak ezen nemzedékénél felemlítendőnek tartom még Máthét, kit Lehoczky 1347-ről a vajdák névsorában mint erdélyi vajdát említ, de a kinek leszármazási ágát ki nem tünteti,[6] s így tudnunk sem lehet, melyik Laczknak volt ezen Máthé fia, de vajdaságának évszáma miatt oda kellett állítanunk, bár ha összekötés nélkül; s minthogy más forrásokban Laczk Máté nevére éppenséggel nem akadtunk, kétségessé kell tennünk Lehoczky ezen állítását is.

A nemzedék-rend fonalát ezek után fölve-

[1] Bél Math. Notitia Hungar. novae. P. I. 122. l.
[2] Pars II. §. 3.
[3] Chronica P. II. Cap. 82.
[4] Dec. II. libr. 9.
[5] Indices XVII.
[6] Pag. 19.
[7] Madius. Historia de Bacharis Cap. 12.
[8] Stemmatogr. II. rész 229 és 261. l.
[9] Eder. Observationes criticae et pragmaticae ad Historiam Transylvaniae 25. l.
[10] Torma József kézírati genealog. I. könyv. 30. l.
[11] Haner. Das kön. Siebenb. 130. l., Felmer. Hist. Trans. 112 l., Thuróczi. Chron. P. II. Cap. 82., Bonfin. Histor. Dec. II. lib. 9., Ransanus. Indices XVII., Benkő. Transylv. 152. l.
[12] Katona u. o. tom. VIII. p. 111.
[13] Lehoczky u. o. P. II. p. 225.
[14] Ó- és Új-Dacia 201. l.

[1] Torma József kézírata 30. lap, Haner: u. o. 131. l.
[2] Haner u. o.
[3] Katona tom. VIII. 284. l. I. Pétert Torma József jegyzetében találtam.
[4] Hist. Cath. Eccle. Zagr. 128. lap.
[5] Pray. Hierarchia P. II., pag. 73.
[6] Stemmatogr. P. I. pag. 80.

hetjük ismét II. László ágán, ennek fentebb említett nyolcz fiával.

I. Péter szántóinak írja magát, kiről életrajzát illetőleg semmi adattal nem dicsekedhetünk s mint Laczkfiról Torma József kézíratából szereztünk tudomást,[1] ki Pétert Laczk vajda fiául jegyezte be, míg ellenben Katona,[2] ki II. László vajdának hét fiát fölemlíti, I. Pétert nem ismeri. I. Péternek nétaláni utódai ismeretlenek.

Pál 1350-ben bereghmegyei főispán, ki másik két testvérével, Mihálylyal és Miklóssal Lajos királynak nápolyi hadjáratában részt vett.[3] A nemzedék-rend III. László ágán Pál által két fiával szaporodott, I. György és II. Mihálylyal.

I. Mihály, mint már említők, 1350-ben a nápolyi hadjáratban vett részt,[4] különben életrajzát megvilágítani nem bírjuk. Utódai ismeretlenek.

I. Miklós élt 1350-ben,[5] erdélyi vajda s ugyanakkor Zemplénmegye főispánja. Előbb említett két testvérével szintén részt vett Lajos király nápolyi hadjáratában s a bolognai csatából mint hős ismeretes. Neje volt, Torma feljegyzése szerint, Szilágyi Margit,[6] voltak-e gyermekei, az általunk tanulmányozott forrásokból kikutatható nem volt.

I. István debregesthi,[7] de a ki csáktornyai és strigóinak is iratott, 1352-ben kapta a csáktornyai és strigoi várakat Lajos királytól adományúl.[8] I. István 1345-ben sopronyi és vasmegyei főispán s még azon évben 1349-ig erdélyi vajda volt[9] s még előbb nápolyi alkirály.[9] 1350. évben, midőn Lajos király Aversát ostromolta, I. Istvánt a vajdaságból elmozdítá, minthogy már a következő évben Konth Miklós nevével, mint erdélyi vajdával találkozunk. 1366-ban már az élők között nem volt. Kitetszik ez Lajosnak, az erdélyi szászok részére az említett év juniusában adott okleveléből, a melyben II. Miklós, mint néhai István vajdának fia említtetik.[1] Torma József adatai szerint I. István királyi lovászmester is volt s nejétől, Pucheim Henrik leányától[2] öt gyermeke maradt hátra, jelesül II. István, II. Dénes, II. Miklós, I. Imre és VII. László.[3]

A Katona által említett III. Lászlónak két fiáról, IV. nagy és V.kis Lászlóról[4] semmi nyomot sem találunk az általunk használt forrásokban.

I. András, III. Lászlónak nyolczadik fia, 1342-ben Tamás vajdának volt hivatali utóda Erdélyben[5] s midőn a tatárok Erdélybe betörtek, András Bazarád seregeit megverte, Atlamust a tatárok vezérét elfogva, Visegrádra küldötte s a székelyek segélyével az elmaradozott tatárokat Erdélyből kiűzte s Havasalföldre gyakrabban betörvén, onnan is kiverte azokat. Ugyancsak Kázmér lengyel királyt is segítvén hadaival, a tatároknak Keystut nevű vezérét is hatalmába kerítette,[6] s Lajos király 1350-ben Andrást Nápoly kormányzatával bízta meg.[7] 1352-ben még erdélyi vajda volt.[8] András három fiúgyermeket, II. Györgyöt, II. Imrét és II. Pétert hagyta maga után.

III. Lászlónak nyolcz fia közül tudomásunk szerint csak hárman szaporították a Laczkok családfáját, u. m.: Pál, I. István és I. András; s míg a nemzedék-rend Pál után az első fokon ennek két fiában, Györgyben, ki 1392-ben macsói bán volt[9] és II. Mihályban 1411-ben kihalt,[10] I. István ágán az 1398-ig harmadízig szaporodott, I. Andrástól pedig negyedízig 1456-ig terjed, midőn is a Laczkfi család utolsó sarjadéka is kihalt.

II. István de Cháktornya, I. Istvánnak fia, Lindváról is neveztetett. 1368—69-ben királyi lovászmester és a székelyek ispánja volt,[11] s úgy látszik,

[1] Genealogia I. könyv 30. l. kéziratban.
[2] Hist. crit. R. H. tom. VIII. pag. 284.
[3] Katona. tom. IX. p. 601.
[4] Katona. tom. X. pag. 92.
[5] Katona. tom. IX. pag. 601.
[6] Torma Józs. kézírati geneal. pag. 30.
[7] Torma u. o. p. 30.
[8] Kat. t. X. pag. 92.
[9] U. a. u. o. tom. IX. pag. 503, 487, 579.
[10] Torma kézírati genealog. pag. 30. Thuróczi. Chronica Cap. XXIII.

[1] Eder. De Sax. Com. p. 198.
[2] Torma kézírati genealog. 30. l.
[3] Katona X. tom. 92. pag.
[4] Katona tom. VIII. pag. 284.
[5] Felmer u. o. 114. l., Huszti u. o. 201. l., Benkő u. o. 170., Haner u. o. 144. l.
[6] Thuróczi. Chron., Katona tom. X. pag. 253.
[7] Benkő u. o. 175. l.
[8] Torma kézírati genealog. 30. lap.
Torma Józs. kézír. geneal. 30. l.
[10] Katona t. X. pag. 430, 436.
[11] Katona tom. X. p. 456.

hogy a lovászmesteri tisztet és a vajdaságot az 1373-ik év novembere előtt, a mint azt alább kimutatjuk, I. Imrével egyszerre viselte, minthogy I. Imre 1373-ik év novemberében lett nádorrá s II. István is 1373-ik év julius havában már mint erdélyi vajda említtetik. Ezen állításunk indokolására adjuk itt Muratorinak munkájából a következő tételt,[1] melyben az alkalomból, midőn Lajos király Carara Ferencz Badnanói herczegnek segély seregeket küldene, ezeket írja: «Unter verschiedenen ander Begebenheiten und kleinen Gefechten war sonderlich eines merkwürdig, dass sich in May bei einem Graben zutrug, den die Venezianer gegen Pieve di Sacco gemacht haben. Die Ungarn fochten damals so tapfer, dass sie das venetianische Kriegsheer gänzlich schlugen, und sehr viele edle Venetianer gefangen bekamen (ezek között volt Justinianus hadvezér is, ki hazánkba küldetett). Bey einem andern hietzigen Gefechte aber, dass den 1-ten Juli vorviel, und worinnen die Venetianer die Oberhand behielten, wurde der ungarische Feldherr der Wayvode Stephanus und andere ungarische und italienische Edelleute gefangen. Dieses war ein unersetzlicher Verlust für Franciscum Carara: den die Ungarn betheuerten, dass sie von nun an nichts mehr von einen Kriege hören wollen, wenn nicht ihr Feldherr wiederum in Freiheit gestellet würde». De II. Istvánt nemcsak 1373-ik évi májusban találjuk mint erdélyi vajdát, az volt ő már 1372-ben is, a mint azt Pray Annalisaiban láthatjuk.[2] II. István 1376. évben is vajda még és főlovász-mester, a ki Dénes testvérével együtt az említett évben a pálosoknak csáktornyai kolostorát alapítja Szent-Ilonán. Ugyancsak azon oklevelen, melyben Lajos király a velenczések elleni szövetséget megkötötte Visegrádon 1376. évben, az aláírottak között nem István, de László van mint vajda aláírva, a főlovászmester aláírása azon oklevélen nincsen,[3] ámbár azon évből Felmernél[4] az erdélyi vajdák sorában Stephanus Chak fordúl elő. Lehet, hogy Istvánnal ugyanakkor László is vajda volt; egyébiránt oly eset is fordúlt már elő, hogy a vajda czímet akkor is használta egynémelyik, midőn már mint ilyen a vajdaságban nem volt. De bizonyos az is, hogy István még 1382-ben is vajda volt.[1]

Azon István, kit Paulus de Paulo Laczkovicsnak mond, s 1383-ban Dalmátia és Horvátország bánja volt, ugyanezen csáktornyai Laczkfi István volt, s csak családnevéből csinált horvát végzésű Laczkovicsot.[2] Hűségét Mária és Erzsébet királyné iránt II. István 1384-ben már megváltoztatá, mi kitűnik Erzsébet királynénak Kállai Ubulhoz 1384-ik évben írt okiratából, melyben ezen tétel fordúl elő: «Stephanus condam Woywoda notorius rebellis», kinek összeesküvő társai Thuróczi szerint Simontornyai István, és András, Laczk fia, lettek volna.[3] Thuróczinak Andrásra vonatkozó azon állítása, hogy Laczknak fia volt, téves; alább ki fogjuk mutatni, hogy ezen András II. Miklósnak fia, illetőleg I. Istvánnak unokája volt.

Hogy II. István Zsigmond király iránt való hűségét is csak színlelte, 1387-ben Zsigmond koronázási évében ezt bizonyítja ugyancsak Zsigmondnak 1397-ből kelt s a Kanizsayaknak adott okírata,[4] a melyben a többi között az is olvasható: «hogy midőn Palisna János bán Pozsega várát elfoglalta s a király őt megbüntetendő, a várat visszavenni akarta, az alatt István, Simontornyai Dénes vajda fia, a hűtelen István vajdával, István fiával, Cháktornyai Laczk fiával, mint a ki minden rossznak részese, kezdője és előrevivője volt, nem átallották Palisna János bánt a magok kezéhez venni s a mi királyi fölségünk károsítására szabadon bocsátani». Ugyancsak azok között találjuk Cháktornyai István vajdát, a kik 1396-ban a szerencsétlen nikápolyi csata után, midőn Zsigmond Konstantinápolyig menekült, a megölt Kis Károlynak fiát, Lászlót magyar királynak proklamálták; erről ugyanis Zsigmond király egy 1397-ik évi márczius havában kiadott oklevelében[4] megemlékezik s felsorolja azok között Cháktornyai István vajdát is, kik Lászlót, Kis Károly fiát az országba hívták.

Thuróczinak,[5] Felmernek[6] s utánok mások-

[1] Geschichte von Italien tom. 8. pag. 618.
[2] P. II. pag. 131, 134.
[3] Pray. Annal. P. II. pag. 141.
[4] Johann Seivert. Siebenbürgische Gelehrten pag. 87.

[1] Katona tom. 11 pag. 13.
[2] Pray Annales P. II. pag. 164 és 167.
[3] Cron. Cap. I. p. 201.
[4] Katona t. XI. pag. 195.
[5] U. a. u. o. t. XI. pag. 425.
[6] Chron. P. IV. Cap. XII.
[7] Histor. Transilv. pag. 117.

nak azon följegyzése a most említett oklevelek alapján tévesnek bizonyúl, midőn azon pártütő lázadóknak Kőrösudvarhelyen történt kivégzését az 1395-ik évre teszik, s igaza van Katonának, midőn azt az 1398-ik évben történtnek lenni mondja;[1] minthogy Zsigmond király 1398-ban járt Horvátországban s ugyanakkor tartott Kőrösudvarhelyen gyűlést, midőn is ott Laczkfi II. Istvánt társaival együtt lenyakazták.

II. Istvánnak egyetlen I. Albert nevű fia ismeretes, ki 1387-ben auránai perjellé választatott a lázadásban részt vett Palisna János helyett; s világosan mondja őt Kerchelich Laczkfi vagy szerinte Laczkovits István fiának ezen szavakkal: «Fr. Albertum filium Stephani de Laczkovich electum fuisse in priorem Auranæ».[2] Lehoczky az 1388-ik évhez «Albertus filius Stephani Laszk»-nak írja.[3]

II. Dénes I. Istvánnak fia 1348-ban fölovászmester volt. Kitűnik ez az említett évben a gyulafehérvári káptalan által a hamvazó szerdára következő napon kiadott okleveléből, melyben ez mondatik: «Magister dictus Debreczen officialis magistri Petri Rufi vice agazonis magistri Dionisii filii magnifici viri Stephani vojvodæ Transilvani.»[4] Világos ebből, hogy ha Péter Dienesnek al-lovászmestere volt, Dénesnek fölovászmesternek kell vala lennie, s ezen hivatalt viselte 1359-ig.[5] Ezen időközben 1350-ben Lajos királylyal a nápolyi hadjáratban is részt vett s ez alkalommal Schaffato város gondozása is reá bízatott.[6] Ugyanakkor Dénes Sommánál katonai vitézségének és határozottságának kiváló jelét is tanúsítá, midőn lajtorják hiányában egy Hebinger nevű német katona vállaira állván, Somma falait megmászta.[7] 1360—66-ig erdélyi vajda és Viddin bolgárországi város kapitánya s ugyancsak akkor Temes- és Szolnokmegye főispánja volt.[8] Viddini præfectus 1363-ban lett, midőn t. i. Lajos király Stracimér bolgár fejedelmet megtámadta, őt magát elfogta és Gomnach várában elzárta.[1] Valószínű, hogy 1363-ban Dénes már meghalt, mert 1364-ben Erdély vajdájául már Miklóst találjuk.[2]

II. Dénes után két fiú maradt hátra: III. Dénes, ki 1382-ben fő-lovászmester volt[3] s gyermektelenül halt el; és:

III. István, ki Simontornyainak hivatott, kinek címeres pecsétét a második szám alatti rajzban bemutattuk. Ezen István az, a ki egy 1380-ik évi oklevélen Dénes vajda fiának iratik.[4] Simontornyai III. István, mint a ki II. Istvánnal, Palisna János bánnal és Pál zágrábi püspökkel Kis Károlyt az országba behívták, 1384-ben julius havában mint lázadó ismeretes még nem volt, mert azon oklevélen, melylyel Mária királynő II. András bulláját megerősíté, az ország bárói között van az ő aláírása is, de már ugyanaz év augusztus havában Erzsébet királyné által Kállai Ubulnak adott okiratában[5] Simontornyai III. István is meg van említve mint lázadó. 1384-ben még királyi lovász-mester volt. 1387-ben, midőn Zsigmond megkoronáztatott, az ország bárói között nem fordúl elő;[6] 1388—91-ig azonban ismét királyi fő-lovászmester, nemcsak, de 1388-ban, midőn Zsigmond a főúri lázadók közűl többeket magához édesgetett, III. István már nádor volt, Nyitra-, Bars- és Trencsénmegyék főispánja.[7] István nádor ezen tisztét még 1392-ik évi január havában is viselte, összekötve a fölovászmesteri hivatallal. Erre mutat a Forgáchok levéltárában levő okirat.[8] Azonban ugyanazon év novemberében a nádori hivatal már üres volt, a nádor hivatalától elmozdíttatott, de úgy, hogy mint lovász-mester Zsigmond későbbi okiratain eképen írta alá magát: «Dominus Stephanus pridem palatinus agazonum magister». Hogy pedig a nádori hivatalt a király rendeletére kellett elhagynia, annak okát abban találhatni, hogy ő is ugyanazok közé tartozott, a kik Kis Károlynak fiát, Lászlót az országba hívták. 1395-ik év május hava azon idő, melyen túl Istvánnak aláírása

[1] Katona t. XI. p. 452.
[2] Kerchelich. Histor. Eccl. Zagrab pag. 144.
[3] Stemmat. P. I. p. 67.
[4] Katona tom. IX. p. 528.
[5] U. a. u. o. tom. X. p. 46.
[6] Pray. Annales R. Hung. P. II. p. 85.
[7] Katona tom. IX. p. 612.
[8] Eder. De initiis et juribus Sax. p. 194.

[1] Dufresne. Illyr. Vet. et Nov. p. 113.
[2] Katona t. X. p. 402.
[3] Katona t. XI. p. 452, t. X. p. 712.
[4] Katona tom. X. p. 712.
[5] Katona tom. XI. pag. 772.
[6] Katona tom. XI. pag. 210.
[7] Forgách levéltár a nemz. muzeumban.
[8] U. o.

mint «pridem palatinus et agazonum magister» többé elő nem fordúl;[1] ennek okát az imént említett és Zsigmond ellen elkövetett hűtlenségében kell keresnünk.[2] 1397-ik évi deczemberben fia János így említtetik: «Joannes filius condam Stephani».[3]

III. Istvánnak ága két gyermekében kihalt. Ezek egyike I. János, ki 1391-ben királyi főlovászmester volt,[4] másika pedig Albert,[5] ki 1389-ben még életben volt, de sem életéről, sem arról, hogy egyik vagy másiknak örökösei maradtak volna, tudomással nem bírunk. Lehoczky említi még ezen István ágnak harmadik fiául Leustachot mint kir. pohárnok-mestert, Lucska, Lindva Doborgaz és Csáktornya birtokokkal,[6] de ezen állításnak bizonyosságait sehol sem találjuk.

II. Miklós, I. Istvánnak fia, 1366. évben a székelyek ispánja, Szatmár-, Máramaros- és Ugocsavármegye főispánja,[7] 1367 és 68-ik évben erdélyi vajda.[8] 1371-ben már nem volt vajda. A krónikák följegyezték róla, hogy az oláhok ellen szerencsétlenül harczolt, mert egy ostrom alkalmával körülvétetvén, megöletett, s holt teste nagy csatázás után az oláhok kezei közül kiragadtatott s Esztergomban a boldogságos szűz Mária templomában eltemettetett.[9] II. Miklósnak egy fia maradt:

II. András, ki Kis Károly fiának, Lászlónak pártosa levén, II. Istvánnal és több társával együtt Kőrösudvarhelyen 1398-ban lenyakaztatott.[10] Paulus de Paulónak azon följegyzése: «Stephanus Laczkovich cum nepote suo decollatus», csak Andrásra vonatkozhatik, ki a lázadásban mint unokaöcscse részt vett. II. András által a család nem terjeszkedett, legalább idáig utódai ismeretlenek.

I. Imre, I. Istvánnak fia, kinek 1375-ből eredő czímeres pecsétét az 1-sö szám alatti rajzban közöljük, 1360—67-ig fő-lovászmester volt,[1] 1366-ik évben pedig egyszersmind erdélyi vajda, székelyek ispánja, Szatmár és Ugocsa főispánja,[2] 1368. Dalmát- és Horvátország bánja.[3] Mint erdélyi vajdát látjuk őt még 1369, 70 és 71-ben is.[4] I-sö Imre 1372-ben lett nádorrá[5] és a kúnok főbirájává, s mint olyan működött még 1375-ben is, a mint ezt a bemutatott czímeres pecsét tanúsítja. Utódául csak fiát Jánost ismerjük, ki 1373-ban tárnokmester volt,[6] kinek, úgy látszik, magva szakadt, örököseiről tudomásunk nincsen.

VI. László, I. Istvánnak fia. Valjon volt-e erdélyi vajda, sem erre, sem életpályájára nézve adatokat felhozni nem tudunk.

Visszatérve immár I. Andrásnak fiaira: ezek között II. Imre 1387. Zsigmond királyhoz hűtelen levén, János bán pártosa lett; s midőn Gara Miklós, akkor mint macsói bán, a hűtelen János bánt hadaival legyőzte s Ujlak várát tőle visszavette, ugyanazon alkalommal a pártütők között elfogta II. Imrét, I. Andrásnak fiát is. Ezen tény valósága kitetszik Zsigmond királynak Gara Miklós nádor fiához 1408-ik évben intézett leveléből.[7] II. Imre családját nem szaporította.

II. György I. Andrásnak második fia, Imre testvérével ellenkezőleg, Zsigmond király híve volt. Albert királynak 1438-ban[8] Lászlónak, Gara Miklós fiának adott leveléből kiviláglik az, hogy midőn Gara Miklós 1388-ban mint bán, János bánnak pártosait Boszniából kiverte s azok összeszedekezve, Boszniában ismét összesereglettek, s Valkó vármegyébe mint pártosok betörtek; akkor Gara Miklós nagy sereget küldött ellenök Koroghi Philpes Istvánnal, Laczkfi Györgygyel, András vajda fiával, Pállal, Alsuni János fiával az élén, s ezen segély-sereggel a pártosokat legyőzte s egy részüket fogságba vetette. Tudomásunk szerint II. György sem terjesztette tovább a család fáját.

II. Péter vagy Petten, II. András harmadik fia, élt 1385—90,[9] kinek az ágán még három

[1] Katona tom. XI. p. 378.
[2] Katona tom. XI. p. 425.
[3] Katona tom. XI. p. 450.
[4] Forgách lev. a muzeumban.
[5] Torma József kézírati geneal. 30. l.
[6] Stemmatogr. P. II. pag. 225.
[7] Eder u. o. p. 198.
[8] Katona tom. X. p. 401.
[9] Thuroczi. Cron. P. III. p. XXXVIII.
[10] Katona tom. XI. p. 452.

[1] Katona tom. X. p. 430.
[2] Neues Ung. Mag. I. köt. 4-ik füz. 312. l.
[3] Katona tom. X. p. 430.
[4] Katona tom. X. p. 437, 451 és 473. l.
[5] Torma Józs. kézírati geneal. 30. l.
[6] Katona tom. X. p. 560.
[7] Pray. Annales P. II. 182.
[8] Kaprinai. Hist. Dipl. P. I. p. 360.
[9] Torma Józs. kézírati geneal.

ízig terjed a Laczkfiak nemzedék-rende. Ugyanis ennek fia II. Jakab,[1] 1405-ben erdélyi alvajda és a sárkány-rend vitéze, kinek fia VII. László 1424—41-ig élt és magban szakadt.

IV. István, II. Péternek második fia, élt 1400-ban.[4]

II. Dávid de Szántó, II. Péter fia 1416—24-ig horvát bán.[2] Életrajzi adatokkal nem rendelkezvén felőle, csak annyit említhetünk róla, hogy egyetlen fia III. György de Németi 1424—35. macsói bán volt[1] s fia III. Miklós de Németi mint a Laczkfiak utolsója magban szakadt s a család kihaltával 1456-ik évben annak birtokát, Bálványos várát Losonczi Dezső fia László adományúl kapta.

IV. István, III. Péternek harmadik fia, élt 1400-ban, fiu-gyermekei nem voltak s leányát, Laczkfi Katát ecsedi Bethlen Péter bírta nőül.[2]

A XIV. században szerepelt történelmi nevezetességű Laczkfi nemzetség 1456 után végképen letünt az események szinpadáról s, tagjaival többé nem találkozunk.

[1] Huszti. Ó- és Uj-Dáczia 201. l., Benkő. Transilv. 170 és 171. l., Haner. Das kön. Siebenb. 158. l., Felmer. Hist. Trans. 118. l.

[2] Lehoczky. Stemmat. P. I. pag. 85.

[1] Torma József kézirati genealog. 30.

[2] U. a. u. o.

MAJLÁTH BÉLA.

AZ ORSZÁGOS LEVÉLTÁRBAN ŐRZÖTT VAGY FÖLJEGYZETT NEMESI OKLEVELEKNEK JEGYZÉKE.

(A magyar és erdélyi udvari kanczelláriák felállításáig.)

Harmadik közlemény.[1]

BAKSAY. 1576. *L. Reg. Arm. I. pag. 14. és L. Reg. N° III. fol. 70.*

BAKSAY. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

BALA de Szentimre. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BÁLÁN. 1650. *Gyfvári kpt 25. L. Reg. 307.*

BALÁN de Belényszegh. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 538.*

BALÁSSI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

BALÁSSI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 106.*

BALÁSSI. 1646. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 32.*

BALÁSSI. 1651. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 414.*

BALÁSSI alias BELLEŐ. 1597. *Kmnostori conv. Arm. Diversor.*

BALÁSSI alias GOMBKÖTŐ. 1635. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Gyarmathi 313.*

BALÁSSI de Bágy. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 49. 1609. u. o. 6. L. Reg. 457.*

BALÁSSI de Bencsed. 1659. *Kmnostori conv. L. Regius Anni 1570 : 99.*

BALÁSSI de Ilik. 1610. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 483.*

BALÁSI de Ráthon alias SZILÁGYI. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 14.*

BALÁSSI de Szent-Anna. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

BALÁSI de Szoklyó. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 193.*

BALATON. 1687. *L. Reg. Arm. I. 103.*

BALÁZS. 1577. *Kmnostori conv. Prot. Petr. Rákosi. 413.*

BALÁZS. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 109.*

BALÁZS. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 219.*

BALÁZS. 1655. *Gyfvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

BALÁZS. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

BALÁZS. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

BALÁZS. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

BALÁZS. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BALÁZS de Borzova. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BALÁZS de Bunkfalva. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BALÁZS de Drágavilmány. 1662. *Kmnostori conv. Prot. Petr. Rákosi 28, 45.*

BALÁZS de Josiplápos. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 17.*

BALÁZS de Kozmás. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BALÁZS de Mindszent. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BALÁZS de Remethe. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

BALÁZS de Szentmiklós. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

BALÁZS de Telegdibaczon. 1632. *Kmnostori conv. Prot. IIII. 1.*

BALÁZS de Vacsancsi. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BALÁZS de Vaczarczi. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 105.*

BALÁZS de Zilah. 1634. *Kmnostori conv. Prot. M. 11.*

BÁLINT. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

[1] L. Turul 1883. 84. és 142. l.

BÁLINT. 1655. *Gyfvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

BÁLINT. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

BÁLINT de Futásfalva. 1611. *Erd. főkormányszék 1803 : 1780.*

BÁLINTH de Középajta. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 646.*

BÁLINT de Ménaságh. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BÁLINTH de Oroszhegy. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 57.*

BÁLINT de Siklód. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 303.*

BÁLINTH de Szováta. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

BÁLINT de Zetelaka. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 15.*

BÁLINTFI. 1629. *Gyfvári kpt. Arm. 14.*

BALK de Kolosvár. 1631. *Kmnostori conv. Prot. I. 42.*

BALKÓ. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BALLOS. 1593. *Kmnostori conv. Prot. anni 1591 : 218.*

BALÓ de Szenttamás. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BALOGH. 1569. *Kmnostori conv. L. Reg. 1570 : 103.*

BALOGH. 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

BALOGH. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 148.*

BALOGH. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 163.*

BALOGH. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 165.*

BALOGH. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

BALOG. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

BALOGH. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

BALOGH. 1628. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 58.*

BALOG. 1629. *Gyfvári kpt. Cent. Y. 32.*

BALOG. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

BALOGH. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

BALOGH. 1652. *NRA. 1686—10.*

BALOG. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 585.*

BALOGH. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 590.*

BALOGH. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BALOGH. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 747.*

BALOGH alias Kis. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

BALOG alias Lakatos. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 190.*

BALOGH alias Mészáros. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

BALOGH alias Szekeressi. 1642. *Gyfvári kpt. Prot. M. Siklósi 134.*

BALOG alias Szeredi. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

BALOG alias Szindi. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

BALOG de Nagy-Almás. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 112.*

BALOGH de Borsova. 1585. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 314.*

BALOG de Delne. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BALOGH de Fössy. 1590. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 6.*

BALOG de Fogaras. 1608. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 89.*

BALOGH de Gyulafehérvár. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 262.*

BALOGH de Gyulafehérvár. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 431. Prot. Steph. Bárdi II. 113.*

BALOGH de Hadház. 1621. *Erd. főkormszék 1799 : 126.*

BALOGH de Ikland. 1607. *Gyfvári kpt. Cent. Ji. 7.*

BALOGH de Keserű. 1636. *Gyfvári kpt. Misc. Cista. I. fasc. I. 49.*

BALOGH de Paraznya. 1535. *L. Reg. Arm. I. pag. 3. és N° II. fol. 393.*

BALOGH de Sellye alias Kovács. 1620. *Gyfvári kpt. Cista Máramaros fasc. II. 56.*

BALOGH de Szentgericze 1569. *Kmnostori conv. L. Reg. Anni 1570. 94.*

BALOGH de Szentimre. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 454.*

BALOGH de Szereda alias Nagy. 1571—1576. *Gyfvári kpt. Szereday letét.*

BALOGH de Várad alias Hegedűs. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 248.*

BALOGH de Zilah alias Zámi. 1635. *Kmnostori conv. Prot. II. 110.*

BALOGH de Keserű. 1638. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 94.*

BÁLVÁNYOSVÁRALLYAI. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 154. Kmnostori conv. Prot. V. 12.*

BÁN. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

BÁN. 1624. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 4.*

BÁN. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 4.*

BÁN. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 578.*

BÁN de Szereda. 1571—1576. *Gyfvári kpt. Szereday letét.*

BANABIK. 1663. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 639.*

BÁNDI. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 77.*

BÁNDI de Bánd. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 181.*

BÁNDI de Göcz. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

BÁNDI de Szövérd. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

BÁNFFI. 1690. *Váczi kpt. It. Scrin. A. 19.*

BÁNFFI de Déva. 1676. *Erd. főkormszék 1848 : 5506.*

BÁNFFIHUNYADI. 1627. *Gyfvári kpt. Prot. A. Barkai 123.*

BÁNFFIHUNYADI de Sárd. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 81.*

BANGA de Várad. 1585. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 306.*

BÁNHEGYESI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

BÁNHEGYESI. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

BÁNHEGYESI. 1621. *Gyfvári kpt. Prot. C. Bojthi 28.*

BÁNHEGYESI. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

BÁNK de Fodorháza. 1631. *Kmnostori conv. Arm. B. 14.*

BANKA. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 31.*

BANKA de Szarvaszó. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 89.*

BÁNTÓ alias Asztalos. 1598. *Kmnostori conv. Arm. B. 52.*

BÁNYAI. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

BÁNYAI. 1686. *L. Reg. Arm. I. 103.*

BÁNYAI de Breznóbánya. 1678. *Gyfvári kpt. 28. L. Reg. 35.*

BÁNYÁSZ de Gyergyószentmiklós. 1618. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 92.*

BÁNYÁSZA de Aszu-Almás. 1662. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 393. Prot. G. Csicsói 439.*

BAR de Keresztúr. 1628. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 70.*

BARABÁS. 1577. *Kmnostori conv. Prot. Petr. Rákosi 413.*

BARABÁS. 1640. *Gyfvári kpt. 19. L. Reg. 180.*

BARABÁS. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 115.*

BARABÁS. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

BARABÁS. 1655. *Gyfvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

BARABÁS. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

BARABÁS. 1688. *Kmnostori conv. Prot. Laki. 135.*

BARABÁS de Árkos. 1652. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 33. 239.*

BARABÁS de Siklód. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 283.*

BARABÁS de Szentsimon. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BARACSAI. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 148.*

BARACSAI. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

BARÁCZI alias Rimaszombati. 1646. *Kmnostori conv. Arm. B. 34.*

BARAKONYI. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 585.*

BARAKONYI SZABÓ lásd Szabó Barakonyi.

BARANCSI. 1569. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1570: 161.*

BÁRÁNY de Sámsond. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

BARANYAI. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 150.*

BARANYAI. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

BARANYAI. 1626. *Gyfvári kpt. 12. L. Reg. 48.*

BARANYAI. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 394.*

BARANYAI de Várad. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 39.*

BARÁT. 1610. *NRA. 901—6.*

BARÁT. 1621. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 11.*

BARÁTH. 1686. *L. Reg. Arm. I. 94.*

BARÁTH de Debreczen alias Törös. 1608. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 242.*

BARÁT de Kálló. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 591*

BARÁT de Náznánfalva. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

BARÁT de Püspöki alias Boltos 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 509.*

BARÁT de Sárd. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Magnificat 137.*

BARÁTHI de Enyed. 1009. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 210.*

BÁRD. 1664. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Böszörményi 257. — 1671. u. o. 259.*

BÁRD de Alsó-Bersnyák. 1664. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 880.*

BÁRD de Monostorkapálnok. 1664 *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 826.*

BÁRBULY. 1680. *Gyfvári kpt. 28. L. Reg. 215.*

BARBULY de Gaura. 1689. *Kmnostori conv. Arm. B. 46.*

BARCSAI. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

BÁRCZI. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

BÁRDI de Karánsebes. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 636.*

BARDÓCZ. 1650. *Erd. fökormszék 1827: 1725.*

BARDÓCZ de Futásfalva. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 43.*

BARDOCZ de Nagybaczon. 1670. *Gyfvári kpt. Arm. 30. Prot. G. Nagy II. 131.*

BARGÓI alias Szabó. 1646. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 27.*

BARICZ. 1655. *Gyulafehérvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

BARICZA. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

BARICZA. 1624. *Gyfvári kpt. 12. L. Reg. 18, 19.*

BARKASI de Kisvárda alias Kisvárdai. 1678. *Gyfvári kpt. 28. L. Reg. 19.*

BARLA. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

BARLA. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 99.*

BARLA. 1655. *Gyfvári kpt. L. Reg. 580.*

BARLA. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BARLA alias Fazekas. 1635. *Kmnostori conv. Prot. P. 69.*

BARLA de Csik-Delne. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 84.*

BARLA de Dragumérfalva. *Gyfvári kpt. Cent. FF. 1. 27. L. Reg. 639.*

BARLA de Kiskágya. 1619. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 98.*

BARLA de Semjénfalva. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 46. — 1630. u. o. Prot. C. Bojthi 79.*

BARLA de Száldobos. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 596.*

BARLA de Szenttamás. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BARLA de Várfalva. 1609. *Erd. fökormszék 1841: 3645.*

BARMOS. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 74.*

BARONYA alias Halász. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 335.*

BARONYAY. 1566. *NRA. 910—25.*

BARONYAI de Ó-Thorda. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 458.*

BARÓTHI. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

BARSI. 1622. *Jászai conv. Scrin. A. 1.*

BARTHA. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

BARTHA. 1625. *Kmnostori conv. Arm. B. 27.*

BARTHA. 1629. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 84.*

BARTHA. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 156.*

BARTA. 1655. *Gyulafvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

BARTA. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

BARTA. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 578.*

BARTA. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

BARTA. 1687. *L. Reg. Arm I. 103.*

BARTHA de Altorja. 1611. *Erd. fökormszék 1803: 1870.*

BARTHA de Bágyon. 1649. *Gyulafvári kpt. 24. L. Reg. 264.*

BARTHA de Dálnok. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 146*

BARTHA de Harasztos. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 92.*

BARTA de Lukafalva. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 190. — 1656. u. o. 26. L. Reg. 602.*

BARTA de Nagy-Borosnyó. 1659. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 122. — 1679. u. o. 28. L. Reg. 127.*

BARTA de Szentsimon. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BARTA de Várad. 1664. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 913.*

BARTALYUS. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

BARTHALYUS. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 313.*

BARTALYUS. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

BARTHALYUS de Debreczen. 1642. *Gyfvári kpt. 20. L. Reg. 88.*

BARTALYUS de Felvincz. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 180.*

BARTALYUS de Kis-Görgény. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 110.*

BARTHALYUS de Kolos. 1619. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 107.*

BARTALYUS de Megyesér. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 44.*

BARTÓK. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 432.*

BARTÓK. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

BARTÓK de Málnás. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 449.*

BARTÓ. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

BARTHÓ de Csik-Rákos. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 124.*

BARTHOS. 1613. *NRA. 1865. N° 23. N° 1.*

BARTHOS. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 240.*

BARTHOS de Kisdi-Szentlélek. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 123.*

BARTHOS de Sárközujlak. 1641. *Gyfvári kpt. 20. L. Reg. 89.*

BARTHOS de Szigeth. 1585. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 315.*

BARTHOS de Taplocza. 1632. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 61.*

BARTOS de Tapocza. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BARTOS de Torda-Vilma. 1671. *Kmnostori conv. Prot. Joh. Kimita 16.*

BARTOVA. 1670. *Szepesi kpt.*

BASA. 1652. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 68. Erd. főkormszék. 1808 : 2073.*

BASA. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 619.*

BASA de Kálló. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 589.*

BASSICH. 1686. *L. Reg. Arm. I. 93.*

BATIN de Szamosfalva. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 524. 582.*

BATIZI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 456.*

BATIZI. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

BATÓ. 1625. *Erd. főkormszék. 1798 : 9622.*

BATÓ. 1635. *Táblai oszt. Actus Solemnes 3380.*

BATÓ. 1640. *Kmnostori conv. Prot. Petr. Rákosi 466.*

BÁTOS. 1559. *Gyfvári kpt. Prot. P. Taraczközi 266.*

BÁTTHAY. 1570. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1570 : 184.*

BATUZA de Tordavilma. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 17. Prot. R. 33.*

BATYIKÓ. 1655. *Gyfvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

BEBERY. 1638. *Szepesi kpt.*

BECSEI. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 96.*

BECSÉS. 1611. *Gyfvári. kpt. Cent. XX. 14.*

BÉCSI alias SZÁMSZERÜGYI. 1627. *Gyfvári kpt. 12. L. Reg. 73.*

BECSKEREKI. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 148.*

BECSKEREKI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

BECSKEREKI de Alsószentmihályfalva. 1647. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 52.*

BECSKEREKI de Gyulafehérvár. 1647. *Gyfvári kpt. Prot. J. Herczegszöllősi 6.*

BECSÜS de Várad. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 111. Kmnostori conv. Arm. B. 6.*

BECZŐ. 1628. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 58.*

BECZŐ de Ikafalva alias SZÉKELY. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 283.*

BEDE. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

BEDE. 1628. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 58. Prot. C. Bojthi 26.*

BEDE. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

BEDE de Nagyborosnyó. 1622. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 26.*

BEDECZ. 1635. *Váczi kpt. Scrin. A. 15.*

BEDER. 1611. *Erd. főkormszék 1803 : 1780.*

BÉDI. 1655. *Kmnostori conv. Arm. B. 24.*

BEDŐ. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 113.*

BEDŐ de Barátos. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 132.*

BEKE. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

BEKE de Alsócsernátony. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 159.*

BEKE de Dálnok. 1644. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 3.*

BEKE de Deés. 1627. *Kmnostori conv. Prot. R. II. 2. Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 14.*

BEKE de Székelykocsárd. 1668. *Gyfvári kpt. Arm. 50. — 24. L. Reg. 215.*

BEKEI. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

BÉKÉS. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 165.*

BÉKÉS de Kurtapatak. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 622.*

BÉKESI. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 148.*

BÉKÉSI MOLNÁR de Torda lásd Molnár Békési.

BEKŐ. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

BEKŐ. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BEKŐ de Csikszentkirály. 1672. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Gyarmathi 226.*

BÉLDI alias CSÁKLYÁN. 1673. *Kmnostori conv. Prot. Petr. Laki 65.*

BÉLDI de Károly. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 166.*

BÉLDI de Kolosvár. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 490.*

BELÉNYESSI de Kazaperek. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 40.*

BELICHICH. 1578. *NRA. 219—42.*

BELLA. 1654. *Conc. Exp. 2.*

BELLÁNYI. 1681. *Thúróczmegye Iban.*

BELLEŐ alias BALÁSSY. 1597. *Kmnostori conv. Arm. Diversæ.*

BÉLTEKI de Kolosvár. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 365.*

BÉLTEKI VARGA de Magfalva lásd Varga Bélteki.

BENCSIK. 1613. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 18.*

BENCSIK de Jánosdi. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 21.*

BENCZE. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 400.*

BENCZE. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BENCZE de Gyulafehérvár. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 657.*

BENCZELIDES. 1669. *Váczi kpt. lt.. Fasc. B. N° 11.*

Benczúr. 1610. *Arvamegye Itban.*

Bende. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 165.*

Bende. 1632. *Gyfvári kpt. Arm. 69.*

Bende. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 149.*

Bende de Haraly. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 273.*

Bende de Ménaságh. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 179.*

Bene. 1619. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 111.*

Bene de Barátos. 1584. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 232.*

Bene de Borzova. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Bene de Csikszentgyörgy 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 40.*

Bene de Gross alias Porczin. 1649. *Gyfvári kpt: 24. L. Reg. 205.*

Benedek. 1577. *Kmnostori conv. Prot. Petr. Rákosi 413.*

Benedek. 1655. *Gyfvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

Benedek. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Benedek. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

Benedek de Gyepes. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 33.*

Benedek de Imperfalva. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 52.*

Benedek de Korond. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 4.*

Benedek de Nagybaczon. 1065 *Gyfvári kpt. Arm. 73.*

Benedeki alias Szabó. 1620. *Kmnostori conv. Prot. O. I. 117.*

Benedekfi. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

Benke. 1655. *Gyulafehérvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

Benke de Semjénfalva alias Nagy. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 107.*

Benkes. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Benkes alias Szárhegyi. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 383.*

Benkner. 1569. *Kmnostori conv. L. Regius Anni 1570. 79.*

Benko. 1676. *Nógrádmegye Itban.*

Benkő. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Benkő. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

Benkeő de Albis. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 266.*

Benkeő de Lukafalva. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 28.*

Benkő de Okland. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 289.*

Benkő de Rákosfalva. 1589. *Gyulafvári kpt. 2. L. Reg. 537.*

Beno de Visk. 1595. *NRA. 1685—4.*

Benő. 1628. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 46.*

Benő de Uzon. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 486.*

Benők. 1653. *Helyttótanács Fund. fasc. D.*

Bényei. 1640. *Gyfvári kpt. Cent. Fi. 27.*

Benyki de Berkesz. 1664. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 845.*

Bera. 1617. *Erd. főkormszék. 1800 : 2471.*

Berbencze de Losádi. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 35.*

Bercse de Négerfalva. 1662. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 593.*

Bereczk alias Fazakas de Gyulafehérvár. 1679. *Gyfvári kpt. 28. L. Reg. 121.*

Bereczki. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Bereczki. 1619. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 108.*

Bereczki. 1619. *Jászai conv. Scrin. A. 2.*

Bereczki. 1621, 1636. *Kmnostori conv. Arm. B. 32.*

Bereczki. 1632. *Gyfvári kpt. Arm. 69.*

Bereczki. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 317.*

Bereczki. 1664. *Erd. főkormszék. 1806 : 5350.*

Bereczki de Bergenye. 1636. *Kmnostori conv. Arm. B. 13.*

Bereczki de Gyulagyarmath. 1647. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 60.*

Bereczki de Mezőbánd. 1622. *Gyfvári kpt. 15. L. Reg. 15.*

Bereczki de Námény. 1659. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 222.*

Bereczki de Námény. 1662. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 572.*

Beregszászi de Gyarmath, 1659. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 120.*

Berei de Bősöd. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 527.*

Berendi (Beredi) de Felső-Bánya. 1663. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 717.*

Béres. 1662. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 393.*

Béres de Dicsőszentmárton alias Szabó. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg: anni 1591 : 165.*

Béres (Mercenarius) de Dicsőszentmárton. 1656 *Kmnostori conv. Arm. M. 13.*

Bereznai de Gyulafehérvár. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 431. Prot. Steph. Bárdi II. 113.*

Berka de Kozolya. 1662. *Gyfvári kpt. Prot. Georg. Csicsói 439. 27. L. Reg. 393.*

Berkeszi. 1605. *Kmnostori conv. Prot. E. 27.*

Berkeszi. 1679. *Gyfvári kpt. Prot. Georg. Csicsói. 155.*

Berlya de Kisbún. 1666. *Kmnostori conv. Arm. B. 35. Erd. főkormszék 1821 : 7492.*

Bernád. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

Bernald de Makfalva. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

Bernáth. 1583. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 102.*

Bernáth. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

Bertalan de Bibarczfalva. 1636. *Gyfvári kpt. 18. L. Reg. 115.*

Bertalan de Szereda. 1668. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

Bertalan lásd Birtalan.

Bertók (Birtók). 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Bertók. 1635. *NRA. 902—1.*

Berzeviczy. 1559. *NRA. 1289—8.*

Berzi de Ábrahámfalva. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 166.*

Besnyei de Deés. 1663. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 678.*

Bessenyei Nagy. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

Beszprimi lásd Veszprémi.

Beteg. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Bethlen alias Szabó. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 264.*

Bial. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 155.*

Bicski alias Aranka de Zágon. 1679. *Gyfvári kpt. 28. L. Reg. 113.*

Bihari. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 91.*

Bihari. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

BIHARI de Sárközujlak. 1649. *Erd. főkormányszék Docum. Product. J. 28.*

BIHARI de Tótfalu. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 388.*

BIKA. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 19.*

BIKA de Debreczen. 1617. *Gyfvári kpt. 12. L. Reg. 74.*

BINER. 1631. *Szepesi kpt.*

BIRES. 1662. *Gyfvári kpt. Prot. Georg. Csicsói 439.*

BIRLE de Kisbún lásd Berlya.

BIRÓ. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

BIRÓ. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 157.*

BIRÓ. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 491. 587. 589.*

BIRÓ. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602. 608. 620.*

BIRÓ. 1662. *NRA. 101—15.*

BIRÓ. 1664. *Erd. főkormszék 1832 : 134.*

BIRÓ alias BÁCSMEGYEI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 180.*

BIRÓ de Bekény. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 628.*

BIRÓ de Egerbegy. 1683. *Kmnostori conv. Arm. B. 18.*

BIRÓ de Jánosfalva. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BIRÓ de Karátfalva. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BIRÓ de Kismőd. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 210.*

BIRÓ de Magyar-Igen. 1664. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 897. — 1680. Prot. G. Csicsói 167, 169.*

BIRÓ de Nagyrábé. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 423.*

BIRÓ de Papthamási. 1622. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 34.*

BIRÓ de Sóváradja. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 38.*

BIRÓ de Tiszaujhely. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 60.*

BIRÓ de Ürögd. 1618. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 64.*

BIRÓ de Vaja. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 319.*

BIRÓ de Vári. 1644. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 19.*

BIRÓ de Véghgyanta. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 373.*

BIROGA. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 379.*

BIRTALAN. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

BIRTALAN (Bertalan). 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 126.*

BIRTALAN (Bertalan). 1656. *Gyulafehérvári kpt. 26. L. Reg. 619. 620.*

BIRTHALAN alias KARKAI 1617. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 238. Prot. P. Taraczközi 374. Erd. főkormszék 1802 : 3430.*

BIRTALAN de Malom. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 218.*

BIRTALAN (Bertalan) de Szigeth. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 226.*

BIRTALAN lásd Bertalan.

BIRTÓK (Bertók). 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

BLEZA de Andrásfalva. 1578. *Gyfvári kpt. Misc. Cista I. fasc. II. 16.*

BLINKE de Poján. 1689. *Kmnostori conv. Arm. B. 46.*

BOBIK de Karánsebes. 1642. *Gyfvári kpt. 20. L. Reg. 111.*

BOCHICS. 1686. *L. Reg. Arm. I. pag. 89.*

BOCSÁRDI. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

BOCSKAI de Ormány. 1673. *Erd. főkormányszék 1803 : 79.*

BOCZ de Köpecz. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 119. 1650. 25. L. Reg. 125.*

BOCZEL. 1664. *Kmnostori conv. Arm. D. 7.*

BOCZY NAGY. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 162.*

BOD. 1610. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 478.*

BOD de Felsőcsernátony. 1640. *Gyfvári kpt. Misc. Cista I. fasc. II. 47. Prot. Nagy. I. 166.*

BODA. 1583. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 65.*

BODA. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

BODA. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

BODA. 1659. *NRA. 1736—38. Erd. főkormányszék 1797 : 4383.*

BODA alias TATÁR. 1686. *L. Reg. Arm. I. pag. 90.*

BODA de Disznópataka. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 17.*

BODA de Disznópataka. 1663. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 639.*

BODA de Drágavilmány. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 42.*

BODA de Gáborján. 1618. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 61.*

BODA de Somkút. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 42.*

BODAK de Köpecz. 1623. *Gyfvári kpt. Prot. C. Bojthi 66.*

BODE. 1659. *NRA. 1736—38. Erd. főkormszék 1797 : 4383.*

BODE de Csugásztra. 1663. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 639.*

BODE de Drágavilmány. 1663. *Kmnostori conv. Arm. B. 15.*

BODI. 1659. *NRA. 1736—38. Erd. főkormányszék 1797 : 4383.*

BODÓ. 1607. *Gyfvári kpt. Cista Bihar. fasc. I. 14. Misc. Cista I. fasc. I. 14.*

BODÓ. 1608. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 225.*

BODÓ. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 239.*

BODÓ. 1686. *L. Reg. Arm. I. 95.*

BODÓ alias VÁRADI. 1674. *Gyfvári kpt. Prot. Lad. Illyei 244.*

BODÓ de Alsótorja. 1646. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 37.*

BODÓ de Belényes. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 684.*

BODÓ de Csikszentmárton. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 190.*

BODÓ de Karácsonfalva. 1624. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 11. Prot. A. Barkai 162.*

BODÓ de Marosvásárhely alias KÖTELES. 1615. *Gyfvári kpt. Arm. 64. — 8. L. Reg. 1.*

BODÓ de Szeged. 1616. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 181.*

BODÓ de Szentkirály. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 18.*

BODÓ de Taplocza. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 70.*

BÓDOGH CSERMEI alias BORBÉLY. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 241.*

BODOK de Deés. 1678. *Gyfvári kpt. 28. L. Reg. 33.*

BODONYI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

BODONYI de Havad. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

BODOR. 1556—1559. *Gyfvári kpt. Cent. P. 97.*

BODOR de Bögöz. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 79.*

BODOR de Szék. 1670. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 60.*

BODOSI. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

BODROGKÖZI. 1659. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 89.*

BOÉR. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 17.*

BOÉR. 1659. *NRA. 1736—38. Erd. főkormányszék 1797 : 4383.*

Boér alias Rusori de Rusor. 1678. *Gyfvári kpt. 28. L. Reg. 4.*

Boér alias Sztojka de Alsó-Venicze. 1664. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 788.*

Boér de Felsőszombatfalva. 1663. *Erd. főkormszék 1796 : 1806.*

Boér de Illye. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 109.*

Boér de Kál. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Boér de Margsina. 1668. *Erd. főkormszék 1797 : 4385.*

Boér de Nagyberivoj. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 572.*

Boér de Rusor. 1677. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Gyarmathi 487.*

Boér de Szaczal. 1647. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 44.*

Boér Literati de Lucza lásd Literati Boér.

Bogáthi alias Lukácsi. 1628. *Gyfvári kpt. Prot. A. Barkai 143.*

Bogáthi de Érsekapáthi alias Szabó. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 26.*

Bogdán de Piski. 1619. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 109.*

Bogdán. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 1.*

Bogdány alias Szászsebesi. 1647. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 48.*

Bogos. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Bogya de Drágavilmány. 1662. *Kmnostori conv. Prot. Petr. Rákosi. 28, 47.*

Bogyó. 1611. *Erd. főkormszék. 1803 : 1780.*

Bogyó de Páké. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 100.*

Bohoczel. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 17. D. 7.*

Bojthi. 1624. *Gyfvári kpt. Prot. Deus ad auxilium 420.*

Bojthi de Várad. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 49.*

Bojthor de Tűr. 1622. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 32.*

Bojthos de Egeres alias Szabó. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 41.*

Boka de Gyulafehérvár. 1610. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 474.*

Bokor de Ludisor. 1662. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 456.*

Bokor de Majthin. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 4.*

Bokorkaposy. 1628. *NRA. 1023—1.*

Boky. 1685. *L. Reg. Arm. I. pag. 88.*

Boldis de Várad alias Szőcs. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L Reg. 274.*

Boldizsár. 1600. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 78.*

Boldizsár. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 655.*

Boldizsár. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

Boldizsár de Feketetelek. 1664. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 813.*

Boldizsár de Ilik. 1610. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 483.*

Bolgár. 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

Bolgár. 1633. *Gyfvári kpt. Prot. C. Bojthi 113.*

Bolgár. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

Bolgár de Szent-Ábrám. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 204.*

Bolgya. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 521.*

Boliak de Debreczen. 1628. *Váczi kpt. Scrin. A. 20*

Bolmos de Oláhsolymos. 1642. *Gyfvári kpt. 20. L. Reg. 142. Kmnostori conv. Prot. R. II. 24.*

Bolond de Zalán. 1619. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 125.*

Boltos de Nagy-Enyed. 1663. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 644.*

Boltos de Püspöki alias Baráth. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 509.*

Boncz. 1686. *L. Reg. Arm. I. 95.*

Boncz de Keresztúrfalva. 1635. *Gyfvári kpt. 18. L. Reg. 77.*

Boncza de Demeterfalva. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 13.*

Boncza de Székelykeresztúr. 1659. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 107.*

Boncze de Szaploncza. 1646. *Kolosmonostori conv. Arm. B. 9.*

Bonczidai. 1631. *Erd. főkormszék. 1803 : 4045.*

Bondor. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

Bonetti de Landri. 1680. *Nyitramegye itban.*

Bonihi. 1664. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rá-*

Bontha de Nádudvar. 1584. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 211. kosi 118.*

Bonyhi de Magasfalva. 1664. *Erd. főkormányszék 1796: 3302.*

Bora. 1680. *Kmnostori conv. Prot. Rákosi. III. 173. Erd. főkormszék 1797 : 7928. 1804 : 8727.*

Borbán. 1659. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 286.*

Borbáth de Száldobos. 1678. *Gyfvári kpt. 28. L. Reg. 15.*

Borbély. 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

Borbély. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 30.*

Borbély. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 148.*

Borbély. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 113.*

Borbély. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Borbély alias Bódogh Csermei. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 241.*

Borbély alias Daróczi. 1643. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Bárdi I. 166.*

Borbély alias Dési. 1631. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 75.*

Borbély alias Gönczi. 1631. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 71.*

Borbély alias József. 1620. *Kolosmonostori conv. Arm. B. 19.*

Borbély alias Kőrösi. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 645.*

Borbély alias Lindvai. 1617. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 232.*

Borbély alias Nagyszombathi. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 344.*

Borbély alias Szakmári. 1649. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Bárdi I. 354.*

Borbély alias Széki. 1645. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 15.*

Borbély alias Szilágyi. 1664. *Erd. főkormányszék 1806 : 5350.*

Borbély de Bodzás. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Borbély de Csegez. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 202.*

Borbély de Debreczen. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 167.*

Borbély de Debreczen alias Szigyártó. 1630. *Kolosmonostori conv. Prot. O. II. 58.*

BORBÉLY de Enyed. 1612. *Gyfvári kpt. Prot. P. Taraczközi 183.*

BORBÉLY de Érsekujvár. 1659. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 79.*

BORBÉLY de Futak alias EREŐS. 1588. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 176.*

BORBÉLY de Gyalakuta. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

BORBÉLY de Hajószentmárton. 1618. *Gyfvári kpt. Prot. Neminem læde 348.*

BORBÉLY de Huszt alias THŰRI. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 294.*

BORBÉLY de Ilosva. 1600. *Kmnostori conv. Prot. H. fol. 46.*

BORBÉLY de Kraszna. 1588. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 192.*

BORBÉLY de Magyar-Lapád. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 64.*

BORBÉLY de Nagybánya. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 205.*

BORBÉLY de Rettegh, alias TÓTH. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 199.*

BORBÉLY de Szathmár-Németi alias ANDRÁSI. 1624. *Gyfvári kpt. 12. L. Reg. 39.*

BORBÉLY de Szegedvára. 1611. *Kolosmonostori conv. Prot. M. 65.*

BORBÉLY de Szigeth alias SZÁSZ. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 136.*

BORBÉLY de Tolna. 1602. *Gyfvári kpt. Prot Miserere mei Deus. 135.*

BORBÉLY de Torda alias PANKOTAI. 1596. *Erd. főkormszék Docum. Product. F. 17.*

BORBÉLY de Várad. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 211.*

BORBÉLY de Várad. 1616. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 175.*

BORBÉLY de Várad. 1645. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 16.*

BORBÉLY de Várad alias KERESZTÚRI. 1646. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 29.*

BORBÉLY de Zilah. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 272.*

BORBÉLY KISTÓTI de Várad. 1626. *Gyfvári kpt. 12. L. Reg. 43.*

BORBÉLY KORMAI. 1640. *NRA. 902—3.*

BORBÉLY MAGYAR de Vizakna. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 262.*

BORBÉLY NÉMETUJVÁRI. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 435.*

BORBÉLY SZAKMÁRI de Enyed. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 136.*

BORDÁCS. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 82.*

BORDÉ. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BORGE. 1645. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 16.*

BORHAN TRIFF lásd Triff Borhan.

BORHÁNYI. 1652. *Gyfvári kpt. Cista I. Hunyad fasc. I. 21.*

BORKA. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

BORNEMISSZA. 1564. *Kral bécsi czímerfestő birtokában.*

BORNEMISSZA. 1628. *Conc. Exp. 230.*

BORNEMISSZA. 1682. *Erd. főkormszék 1796 : 2901.*

BORNEMISSZA alias TOFFÁN. 1570. *Beregmegye ltban*

BORNEMISSZA de Debreczen. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 382.*

BORNEMISZA de Kolosvár. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 394.*

BORNEMISZA de Kolosvár. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 357.*

BORÓ. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

BOROCHOWYCH alias NAGY lásd Glavanovich. 1580. *NRA. 1606—13 és 12.*

BOROS. 1634. *Gyfvári kpt. Arm. 71.*

BOROS. 1687. *L. Reg. Arm. I. 103.*

BOROS alias ERŐS. 1670. *Gyfvári kpt. Cent. GG. 56.*

BOROS de Borosjenő. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 160.*

BOROS de Péntek. 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

BOROS de Szentdomokos. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BOROS de Szent-Gericze. 1662. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 331.*

BORS. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BORSAI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 83.*

BORSAI. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

BORSAI. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 205.*

BORSAI de Berkesz alias NAGY. 1641. *Gyfvári kpt. 20. L. Reg. 47.*

BÓRSAI de Legény alias NAGY. 1627. *Kmnostori conv. Arm. N. 2.*

BORSATI. 1660. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 313.*

BORSI alias TÓTH. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 47.*

BORSI de Gyulafehérvár. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 431. Prot. Steph. Bárdi II. 113.*

BORSIL de Septér. 1671. *Kmnostori conv. Arm. B. 21.*

BORSÓ de Keresztúr. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 116.*

BORSOS. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580. Cista Gömör. fasc. Gyergyó 9.*

BORSOS. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

BORSOS de Ponor alias SZŐCS HÁTZOKI. 1674, 1675, 1678. *Gyfvári kpt. Cista I. Hunyad. fasc. III. 24, 38, 39.*

BORSOVAY. 1607. *NRA. fasc. 1865. N° 45.*

BORZA. 1631. *Gyfvári kpt. Cent LL. 65.*

BORZÁSI SZABÓ lásd Szabó Borzási.

BOSI. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 53.*

BOSI. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

BOSKOVICS. 1590. *Kmnostori conv. L. Regius anni 1591 : 36.*

BOSÓ de Csomotak. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 445.*

BOSÓ de Csomortán. 1633. *Gyulafehérvári kpt. 17. L. Reg. 96. (Elveszett)*

BOSODI. 1628. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 58.*

BOSODI. 1648. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 2.*

BOTA. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 70.*

BOTA. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

BOTÉZÁ de Thordavilma. 1662. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 593.*

BOTTH. 1583. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 110.*

BOTH. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

BOT de Rákos. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

BOTOS de Nyirmihályd. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 591.*

BOTYÁN 1647. *Nógrádmegye ltban.*

Bottyáni. 1611. *Gyfvári kpt. Cent XX. 14.*

Bottyáni de Bágyon. 1679. *Kmnostori conv. Prot. Horváth 73.*

Bozinkai de Hosszúmező. 1663. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 626.*

Bozura. 1659. *NRA. 1736—38. Erd. főkormányszék 1797 : 4383.*

Bődy de Halas lásd Fekete. 1606. *NRA. 312—44. NRA. 1746—5.*

Bőge. 1655. *Gyfvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

Bőgöz de Osdola. 1631. *Kmnostori conv. Arm. B. 54.*

Böjthe. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 13.*

Böjthe. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 209.*

Böjte. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Böjthe de Angyalos. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 51.*

Böjthe de Angyalos. 1624. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 43.*

Böjthe de Csikszentgyörgy. 1607. *Gyfvári kpt. 4 L. Reg. 132.*

Böjthe de Kerczed. 1649. *Gyulafvári kpt. 24. L. Reg. 128. — 1675. Kmnostori conv. Arm. K. 35.*

Bölcs de Illye. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 246.*

Bölcsei. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 70.*

Bölönyi. 1584. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 226.*

Bölönyi. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

Bölönyi. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 382.*

Böloni alias Czirjék. 1631. *Kmnostori conv. Prot. II. 36.*

Börgkei. 1631. *Gyfvári kpt. Cent XX. 58.*

Börvey. 1577. *NRA. 903—31.*

Böszörményi Olajos lásd Olajos Böszörményi.

Brassai. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 668.*

Brassai. 1659. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 270.*

Brassai alias Szappanos. 1674. *Gyfvári kpt. Arm. 6.*

Bratán. 1663. *Kmnostori conv. Arm. L. 5.*

Bratán de Kávás. 1662. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 592. Kmnostori conv. Arm. B. 31.*

Brazul. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 130.*

Breduske. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 101.*

Brenda de Gyónta. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 109.*

Bretán de Kávás. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 42.*

Brethelenl. 1609. *Gyfvári kpt. Prot Appendicis 277.*

Breznay. 1687. *L. Reg. Arm. I. 103.*

Brínyi. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 85.*

Brínyi de Szigeth. 1643. *Gyfvári kpt. Arm. 55. Prot. II. Franc. Szolyori 161.*

Brixianus. 1509. *Pozsony város ltban. (Lásd Gyfvári kpt. Cent. KK. 98.)*

Brna. 1583. *Liptómegye ltban.*

Brnulla alias Szlaniczky. 1681. *Árvamegye ltban.*

Bruchenthal. 1674. *Erd. főkormszék : a nemesség bizonyító perek közt sz. nélkül.*

Brullyai. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

Bruzor de Lugos. 1645. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 24.*

Brünnay. 1633. *Nyitramegye ltban.*

Bú de Ujszékely. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 263.*

Buchy. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

Bucz de Baráthos. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 327.*

Bud de Szalonta. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 231.*

Bud de Tőkés alias Csóré. 1663. *Kmnostori conv. Prot. R. 137.*

Buda. 1662. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 393.*

Buda. 1663. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 673.*

Buda de Nagy-Nyires. 1662. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 592.*

Buda de Sike. 1635. *Gyfvári kpt. Prot. Miserere mei Deus 133.*

Buda de Ungurfalva. 1609. *Kolosmonostori conv. Arm. B. 39.*

Budai. 1635. *Veszprémmegye ltban.*

Budai. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Budai de Alpestes. 1647. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 54.*

Budai de Bágyon. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg 327. Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 9.*

Budai de Kálmánd. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 20.*

Budai de Ombod. 1663. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 720.*

Bugyul. 1667. *Kmnostori conv. Arm. B. 16.*

Bugyul Fajnik de Alsónádas. 1666. *Kmnostori conv. Arm. B. 20.*

Bujáki. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 71.*

Buksa. 1663. *Gyfvári kpt. 27. L. Reg. 639.*

Bulbuk. 1663. *Erd. főkormszék 1796 : 1806.*

Bülyi de Gyulafehérvár. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 431. Prot. Steph. Bárdi II. 113.*

Bún de Csikfalva. 1627. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 6.*

Bungorácz. 1621. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 5.*

Búni. 1631. *Kmnostori conv. Prot. N. 45.*

Buos. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Re . 570.*

Burdai. 1616. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 172.*

Burján de Eghe. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 148.*

Butak. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 619.*

Butika de Markosfalva. 1624. *Gyfvári kpt. 15. L. Reg. 111.*

Buza de Várad. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 17.*

Buzás. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Buzere. 1664. *Kmnostori conv. Prot. Petr. Rákosi 434.*

Buzura de Hollómező. 1676. *Kmnostori conv. Prot. Laki 40.*

Közli: Tagányi Károly.

VEGYES.

Genealogia és történelem.

Társadalmunk legkülönbözőbb rétegeit az utolsó években sajátságos ihlettség hatja át: a protestánsok egyházuk történetét íratják; az orvosok gyülése díjat hirdetett ki az orvostan fejlődésének történetére Magyarországon; Wirkner, Fiáth, Pulszky, Teleki, Kossuth stb. közölték emlékirataikat; történelmi és régészeti egyletek keletkeznek az ország összes tájékain; még heraldikai-genealogiai társaság is alakúlt, szóval a történet tanúlmányozásának felébredését jegyezhetjük fel. Majdnem úgy látszik, mintha a jelen leélése után a jövőtől kölcsönt már nem kapván, a múlt emlékeiből akarnánk élni!

De a dolog nem áll oly rosszúl.

A jelenet magában véve örvendetes; arra mutat, hogy a történet becsének elismerésére egyáltalában készek vagyunk, de azon álláspont, melyet sokan e tekintetben elfoglalnak, többnyire nem helyes; még mindig akadunk eleve beszítt véleményekre s végzetileg áthatott önérdek által módosított következtetésekre, melyek a történetből merítvék.

A mi az emberiség történetére nézve jelentőséggel bir, az kisebb-nagyobb mértékben az egyes családok történetére nézve is áll.

«Minden a mi létesül, az fejlődés; minden a mi *van*, az térben való fejlődés; minden a mi *történik*, az időben való fejlődés. A térben való létesülésnek összfogalma a természet, az időben valóé a történet».

Természet és történet! Mind a kettő az emberiség nagy tanítója, de meg kell érteni törvényeit.

A természet törvényei követik *a szükségesség és czélszerűség* változatlan elvét; hol e kettő uralkodik, ott nincs helye a kivételnek, s azért lakoltatja a természet az ártatlant a bűnössel együtt. A történet törvényeinek a természetével csak azon közös tulajdonságuk van, hogy éppen úgy ismétlődnek, mint ezek, de bennök mint legfőbb elv, *az örök igazságosság* uralkodik.

Habár a történelmet a «történik» szóból származtatjuk s az idők folyamán lezajlott események előadásának nevezzük, gyakorlatilag véve még sem más, mint egészben és nagyban az embereknek s azon mozzanatoknak története, melyeken az emberiség évezredeken keresztül átment; s végig tükröződik azon egy tényező, hogy emberi bölcsesség s esztelenség, erő s gyengeség az örökösen változatlan természettörvényekből vont körre befolyást gyakorolt.

Valamely család történetét ismerni, az majdnem' ösztönszerű kívánság.

Az emberiségbe ojtott ösztön az, hogy többnyire másokról gondoskodik, s a mennyi gondot fordít arra, éppen oly lanyha szokott lenni önismerésében. Ha már messze utazott ember kortársainak állapotai és szokásairól szóló leírását kiváncsisággal s érdeklődéssel hallgatja, akkor elmúlt idők s emberek ecsetelése annál inkább ragadja csodálkozásra és vágyódásra. — Honnan e mások iránti érdeklődés s e hiányzó pillantás saját belsejébe? Ez mind azért van, mert az ember annyira szereti saját hibáit embertársai gyengeségei mögé elrejteni (Gueudeville); ezt annál *inkább* teszi, ha élőkre, annál *biztosabban*, ha kimúltakra hivatkozhatik. Csak annak elismerése helyezi a család-történelmet a hasznos és szükséges ismeretek keretébe. Elmúlt idők s emberek létének s tetteinek szemlélése s megfontolása intelemül szolgáljon jelenre s jövőre, s miután hibákból nyert tanok helyesebb cselekvésre vezetnek, a család-történelem épp úgy szolgál *tökéletesítésünkre*, mint a hullakémlés a kórismére.

Egészen helyesen nevezhetjük a család-történetet a halottakkal való közlekedésnek. Ők küldik nekünk bölcseségöket s tudatlanságukat, tudományukat s ostobaságukat, tapintatosságukat s ügyetlenségüket, bűneiket s erényeiket, szóval jó és rossz tulajdonságaikat. — Ha az általuk nekünk nyújtottakból nem éppen nagy hasznot merítünk, az csak önhibánk; a rosszaknak járt utait kerülni, a nagyokét pedig követni: ez azon közlekedésből nyerendő kincs. — Vajjon e közlekedés viszonossággal bir-e? Kétség kívül! Hisz nem küldjük-e mi utánuk dicséretünket vagy ócsárlásunkat, tiszteletünket, elismerésünket vagy nemtetszésünket?!

E szempontból kiindúlván, el kell ismernünk, hogy a család-történet s a genealogia becsének felfogására még nem elég az előfordúlt egyes személyeknek száraz említése, hanem *az indító okoknak s azon elért eredményeknek tanulmányozása itt irányadó, melyek az egyeseknek részint a természet, részint saját énjük által vezényeltetett cselekvéseiben szerepeltek.* Egy változatlan s azért tulajdonképen mindig egy és ugyanaz maradt természettörvény az évezredek folyamán különbözőleg alakúlt jeleneteinek ismeretéből bizonyosan nem tanulhatunk sokat, legfeljebb e törvény állandóságának meggyőződésére jutunk; de *az egyeseknek az állati közömbösség által előmozdított meggyőzetése vagy pedig szellemi öntudat által vezényelt e törvény elleni küzdelme, ez a történeti oktatásnak örökös forrása!* A ki tehát a történeti eseményekben (legyenek bár csak családiak) kizárólag kérlelhetlen végzet működését keresi, s a ki bárminemű történet vizsgálásáról eleve be-

szitt nézetekkel bír, az azon hibába esik, mely az emberi társadalom két főtényezőjében megbosszúlja magát: az eleve beszitt, végzetileg áthatott nézetek a politikában a «történelmi jog»-hoz vezetnek, a tudományban pedig a dogmatismushoz s a tekintélyekben való hithez!

Valamint mind annak, a minek kifejlődésére tér kell, a létfeletti harczot ki kell vívnia, éppen úgy van ez az időben kifejlődendőnél is. Így van ez az egyes törzsöknél és családoknál is; ezeknek is megvannak az ő létfeletti harczaik. A történet tanítja, hogy az idő éppen oly kevéssé ismeri az örökös szünetet, a pangást, mint a természet; s a franczia IV. Henrik politikai eszménye, hogy hasonló erőfelosztás alapján európai egyensúlyt érjen el, ugyanazon csalkép volt és lesz, mint II. Mohamed azon óhaja, hogy úgy mint az égben a földön is csak *egy* úr legyen, vagy mint számos mai apostolnak örökös békére vonatkozó törekvése.

E történeti létfeletti harcz kifolyása az, hogy minden korszakban s minden helyen valamely családnak uralkodó szerep jutott. Minden történeti család arra volt hivatva, hogy fénykorát elérje s hogy a maga módjára uralkodjék; az egyik a dívó napi irány alapján érte el, a másik belső dönthetetlen érdemei alapján és sokan túl is élték már e fénykorukat.

De a családok úgy járnak, mint nagyban a nemzetek s kicsinyben az egyesek. Találjuk, hogy minden család egy bizonyos fénypontot ért el, de hogy azontúl nem emelkedett. Igen kevésnek sikerült a hatalom és fény e pontján hosszabb időre állandóan maradni, a legtöbb kezdett e tetőponttól kezdve gyorsan hanyatlani s rendesen *a fénykorban felvett mozzanatok s benyomások voltak azok, melyek magukban hordták a hanyatlás csiráit.* Abból mi következtethető? Az, hogy a család éppen oly kevéssé mentheti magát azon befolyásoktól, melyek előtt a népeknek többi művelődési s politikai tényezőiknek ki kell térniök; a családok történetét s a genealogiát tehát mindazon mozzanatokkal összefüggőleg kell kezelni s tanulmányozni, melyek az emberiség sorsára s az anyagi élet kormányzására befolyással birnak.

* * *

Már fennt említettük, hogy a történet mindig csak az emberiség története marad; hogy az az emberek sorsának fejlődését s azon mozzanatokat mutatja, melyeken az emberiség évezredek óta átment; a történet tárgya tehát nem csak háború és béke, nem csak elemi s művelődési események, hanem nagyban s egészben véve mindig csak emberek, kicsinyben s egyes esetben pedig nemzetek, törzsök s családok.

Párhuzamban e fogalommal, a genealogia, az emberiség leszármazásának története fontos szerepet játszik, mert nem képez traktatumot, mely bizonyos korszaknál végződik. — Az emberiség genealogiája az embernek kulturlényként való első fellépésétől kezdve egészen a mai napig ér.[1]

Tekintettel az emberiségre, a genealogiának tehát nincs vége; addig tart, míg emberek léteznek; de máskép áll a dolog kicsinyben s egyeseknél.

Egy határozott népnek, valamely törzsnek s családnak genealogiája maga a törzsnek s a családnak kihaltával végződik s e körülményből származtatjuk le e tudománynak egy másik fogalmát, t. i. a történethez való viszonyát.

A genealogia sem a történetnek része, sem pedig annak módszere; lehet pl. a történetet synchronistice vagy valamely más rendszer szerint megírni, de lehetetlen valamely nemzet vagy állam történetét *genealogice* tárgyalni; sőt ez a történet fogalmával összeférhetlen, mert csak *valamely népnek genealogiájáról* lehet szó. Genealogiai történetet ugyanazon értelemben kellene megírni, mint a synchronistikus történetet; kellene tehát valamely népnek pragmatikus történetét megírni különös tekintettel az egyes családok szaporodása és rokonságára; ez pedig lehetetlen; *egy* nép sem bír oly történettel, melynél nem lehetne kimutatni idegen befolyásolást s más népeknek sorsára való saját behatását, hisz a történet többnyire a társadalmi s egymásközötti viszonyoknak folytonos kölcsönös életén alapszik; van-e pedig a genealogiánál még más tudomány is, melynek «pro domo» szóló joga oly jogosúltsággal bír? Mi tehát csak egy népnek genealogiájáról, de nem genealogiai történetéről szólhatunk.

Mindezekből pedig kiderül, hogy a genealogia a történelemtől nem függ, hogy sem részét, sem módszerét nem képezi s csak annyiban bír a történettel közös jelleget, a mennyiben a múltakról is szól; s ha már minden áron az eddig

[1] Legyen szabad nekem e helyen azon nem gyéren hallható állítással szemben, hogy lefolyt idők világuralkodó népei tönkrementek s hogy ezen tönkremenés maga a nemnek kihalásával azonosíttattik, ellenkező álláspontot foglalni el. Nemzeteket nem lehet egy szóval az emberiség soraiból kitörülni; mondják, hogy a perzsák, görögök, rómaiak s a többiek, kiknek neve különböző időben rémüléssel töltötte el a világot, tönkrementek; de még ma élnek ivadékaik! Vannak ma is perzsák, görögök, rómaiak stb; ama világrendítő nemzetek nem haltak ki, csak *hírök* halványult el, dicső nevök elvesztésével egyúttal megszűntek a földgömb irányadó nemzetei között szerepelni, s más törzseknek eddigi lételök sötétéből a világba való belépésük küszöbeül szolgáltak. Az említett népek tehát csak hírőket és hatalmukat látták elenyészni, míg maguk ki nem haltak. Szomorú dolog volna a szaporodásra nézve, ha nagysággal és hatalommal maga a faj is kihalna. Eddig legalább a történet még nem mutatott nemzetet, mely fénykorát minden időben eröteljesen fenntartotta volna.

dívott felfogást nem akarnók megsérteni, legfeljebb azt engedhetjük meg, hogy a genealogia a történetnek *kiegészítését* képezi, de hogy különben *egészen önálló tudomány*.

Dr. WERTNER MÓR.

Felderítések és igazolások.

I.

A Kaplyon genus és ágazatai.

Oklevéltárának kiadása által a gróf Károlyi család nem csak az ősei iránt méltó kegyeletnek, nem csak főúri nemes hivatásának felelt meg, hanem a hazai történettudománynak is kitűnő szolgálatot tett, főleg oly pontos és szakszerűen jeles kiadás által, mint a hogy eddig a nagybecsű Codex két kötete Géresi Kálmán avatott szerkesztése alól kikerült. De e soraimnak nem czélja a jól sikerült kiadmánynak sem bővebb méltatásába, annál kevésbbé taglalatos bírálatába bocsátkozni. Nekem csupán a II. kötet elején a «Kaplyon nemzetségről» stb. szóló nagy szorgalommal és készültséggel írt értekezés egy passusára vonatkozik szerény reflexióm.

Az érdeklett értekezés XV. lapján a tudós szerkesztő ezt írja: «A gróf Sztáray családot történetíróink nagy része a Ják-nemből származottnak állítja, ... Koller .... hirdette ezt először ..... Történetíróink közül sokan utána mondták e véleményt. Szirmay hol egyet, hol mást mond. *Nagy Iván, Magyarország családairól írott művében, úgylátszik, a gróf Károlyi család levéltárnoka Waltherr Géza figyelmeztetésére, de oklevelek alapján a Kaplyon nemből származtatja a Sztárayakat, a nélkül azonban, hogy határozott adatokat hozna fel. Kétségtelen, hogy a Waltherr és Nagy Iván véleménye a helyes.*»

A nagyérdemű szerkesztőnek ezen, éppen nem szabatos előadásából az olvasható ki, mintha a Sztárayaknak a Kaplyon-nemből való származtatását első sorban Waltherr Géza úr, (a ki tudtomra erről sehol nem írt), és másod sorban az ő figyelmeztetésére én fedeztem volna fel. Pedig a dolog már régen kinyomtatott anteacták szerint nem így áll.

Mellőzve azt, hogy nekem életemben mindöszve kétszer volt szerencsém Waltherr Géza úrral beszélhetni, a nélkül, hogy köztünk a Sztárayaknak származásáról szó lett volna, csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy a Sztárayaknak a Kaplyon genusból származtatása már akkor irodalmilag megpendítve és így publicálva volt, midőn az általam igen tisztelt Waltherr Géza úrnak, és nekem még csak eszünk ágában sem jártak a nemzetségi *genusok*, hanem a helyett korunknál fogva mint diák fiúknak csak a latin *nyelvtani genusokkal* volt hivatásunk foglalkozni.

És ha Géresi Kálmán tisztelt barátom M. O. Cs. munkám X. köt. 857. lapján a Sztáray családról szóló czikknél az idézeteket behatóbb olvasásra méltatja vala, rá jött volna, hogy ott e tárgyban hivatkozva van *néhai* Waltherr Lászlóra (a fennebb t. Waltherr Géza édes atyjára), a ki ez előtt majd félszázaddal a Tudományos Gyűjtemény 1836. évf. IX. köt. 71. lapján tesz a Sztárayaknak a Kaplyon-nemből való származtatásáról említést. Csakhogy még ő sem az első volt, a ki ezen véleményt kinyomatta, mert munkám idézete szerint Szirmay Antal «Szatmár vármegye Esmértetése» Buda, 1810. cz. munkája II. köt. 45—46. lapjain a Sztárayak ősét *Jákót* már világosan a *Kaploni nemből levőnek* írta; nem alterálhatván ezt az, amit Szirmay *hét évvel az előtt* az általa írt Zemplén vármegye leírásában (Notitia Topographica C. Zemplén etc. 1803.) a 80. lapon mondott, midőn nem is oklevelek alapján, hanem egyszerű genealogiai sorozatban a Sztárayak őséül a beköltözött Wenczelint említette. Ezek szerint tehát irodalmunkban már nyolczvan év előtt többszörös nyoma van annak, hogy a Sztárayak a Kaplyon-nem egyik ágát képezik. Még régibb írott tudományos emléke pedig fennmaradt az egykori híres genealogus Wagner Károlynak a nemzeti múzeumban őrzött kéziratában is a múlt századból.

Mind ezen említett forrásokat én már M. O. Cs. munkámnak nem csak X. köteténél, de már alkalmilag az előző köteteknél is az idézetek tanusága szerint felhasználtam, melynél fogva írott adatok mellett szóbeli *figyelmeztetés* és éppen lényeges pontoknál bírálatos eljárásomnál nem is lett volna elvem szerint alkalmazható. — De a «*határozott adatok fel nem hozásának*» kitétele sem eshetik rovásomra. Mert én az oklevelekre való hivatkozást határozott adatoknak tartom. Már pedig hivatolt munkám X. köt. 857. lapján ez áll:

«*Sztáray család* .... a Kaplony genusból származott. 2. jegyzet. Ezt bizonyítják néhai Waltherr *László*-nak, a gróf Károlyiak levéltárnokának közlései, melyek szerint a nevezett grófi levéltárban is vannak ezt tanusító okmányok. Lásd Tud. Gyűjtemény 1836. IX. 71. Ugyanott V. 29. l. jegyzet. Kaprinai Mss. B. tomo. XXIX. 31. oklevél, mely a Sztárayak levéltárában van. Lásd Szirmay Szatmár vármegye II. 46. 47. hol Jákó a Kaplyon-nemből eredettnek íratik, és mégis Szirmay ennek daczára (kellett volna írnom *előbb*) másutt másképen írt. Továbbá Wagner Tab. geneal. XLVI. stb.»

Ime eddig van munkámban az idézet, melyben a többi között hivatkozás történik Kaprinai

kézirati gyüjteményére is.[1] És mit tartalmaz Kaprinai gyüjteményének XXIX. kötete? Kaprinainak ezen tomusa a nagy érdemü gyüjtőnek sajátkezüleg a czímlapra irt szavai szerint «complectitur multa et pulchra diplomata ex archivo familiæ Sztárai de Nagy Mihály etc.» t. i. a Sztáray család levéltárából az eredetiekről másolt több mint húsz darab oklevelet tartalmaz, melyeket maga az oklevéltanban tudós Kaprinai a 23-dik lapon tett jegyzete szerint 1760-ban Nagy-Mihályon gróf Sztáray Imre szíves közléséből másolt le, és melyeket Fejér György (sőt némelyeket, mint az 1234. évit a Szatmár megyei Gilyanus birtokról már előbb Katona is Hist. critica V. 703.) codexében éppen nagyobbára Kaprinai után tett közzé, mint például a Cod. dipl. III. 2. 403. V. 2. 79. s a többi, habár utóbb azok egy részét (megengedem, hogy hibátlanabbúl) a Hazai Okmánytár is újra kiadta.

Ezek előadása után nem lehet tehát állításomra nézve «nem határozott adatokról» szó; annál kevésbbé pedig arról, mintha a kérdéses származtatás első felderítése nekem, avagy éppen a fennebb tisztelt levéltárnok úr képzelt figyelmeztetésének dicsőségére rovathatnék fel, tudván és megírván azt már előttünk Wagner, és ez előtt nyolczvan évvel ki is nyomatván Szirmay Antal, stb.

Egyébiránt munkámban az idézett lapon a Sztáray család történetének bibliographiáját is adván, ott meg van említve már az is, hogy Koller volt az első, ki a Sztárayaknak Venczelintől való alaptalan származtatását írva hagyta.

Mielőtt e czikket befejezném, csak érintőleg legyen szabad Géresi Kálmán t. barátom figyelmét felhívni arra, hogy értekezése XIII. lapján a váczi káptalan 1305. évi osztálylevelében (Hazai Oklevéltár 182. l.) említett *villa Koplyon* semmi vonatkozásban nem áll a Kaplyon genussal, mert az azon oklevélben is említett nógrádmegyei *Zind* (=Szügy) helységgel határos *Koplány* pusztára (mely soha nem volt *Kaplyon*) vonatkozik (L. Görög Atlásában is Nógrád megye földabroszát.)

A mi a gróf Károlyi nemzetség nevére és czímerére vonatkozó nézetemet illeti, egy más alkalommal fogom elmondani.

II.

A Boksa genus és a Chapy-ak czímere.

A gróf Károlyi család Oklevéltára II. kötet 34. lapján Géresi Kálmán (az oklevéltár szerkesztője) kiadta a Chapyak 1418. évi czímerlevelét és czímerrajzát a nevezett levéltárnak egy egykorú, egyszerü másolatáról, beismervén az oklevél végére vetett jegyzetben, hogy Windisch a Neues Ungr. Magazin (1791.) I. köt. 115. lapján az oklevelet egész terjedelmében, és mellékelve — «*jól lehet színezett, de igen tökéletlen rézmetszetben magát a czímerképet is kiadta. Ezt használta fel Nagy Iván is M. Orsz. Családai czímü munkájában*», stb. Már előzőleg azt is megjegyezte, *hogy «az okirat eredetije állítólag a b. Wécsey levéltárban őriztetik»*.

Ezekre nézve reflexióim a következők:

1-ör, hogy az oklevél eredetije csakugyan a b. Wécsey cs. levéltárában őriztetett a múlt század második felében, bizonyítja Kaprinai István, a ki Collectaneorum Mss. B. tomo XX. p. 105. sajátkezüleg b. Wécseytől másolta le a kérdéses oklevelet, mely egyenes örökösödés útján jutott a b. Wécseyek levéltárába, minthogy b. Wécsey Sándornak hites társa (1670. már özvegye) a kihalt Chapy családból Chapy Mária volt. — Fejér is kiadta ugyan ez oklevelet Cod. dipl. X. 6. p. 120., de stemmatographiai botlással az oklevél rubrumában és a végső jegyzetben a *Chapy* névből *Kapy*-t csinált.

2-or a Windisch által az id. helyen az eredeti után közlött, de Géresi által «tökéletlennek» nevezett rézmetszet, ha művészeti szempontból nem a tökéletesség mintadarabja is, de minden esetre *hibátlanabb* és az oklevél szövegével teljesen összeegyezvén, *hívebb* másolat a Géresi által egykorú másolat után kiadott másolatnál; mert

a) összehasonlítva a két kiadást, a Windisch-féle kiadásnál a paizsnak alakja, annak a jobb oldalra nagyobb mérvben dőltsége, a Zsigmondkori paizsokkal jobban megegyezik, mint a Géresi-féle, mely a jobb oldali felső szegletnek oly szembetünő bevágását mutatja, a mi a Zsigmondkori, főleg 1418. évi paizsoknál elő nem fordúl.

b) A paizs körül tekerődző sárkánynak szárnyai és lábai egészen másképen állanak Géresi kiadásánál, mint a Windischénél. És a mi feltünőleg lényeges, a Géresi-félénél *hiányzik a sárkány hátáról a vörös kereszt*, holott az oklevél határozottan szól: «*draconе cruce rubea in dorso signato*», a mint ez a Windisch-félé kiadmányon látható is.

c) Végre sem a sisak fölötti, sem a paizsbeli oroszlánnak a fején átütött dárda Géresinél nincs helyesen visszaadva, sőt a paizsbeli oroszlán éppenséggel rosszúl van másolva, mert szemközt néző fej helyett balra fordított fejet mutat, és mert a vető nyíl vagy dárda (balista)[1] mind a két oroszlánnak az *orrán* van átütve, holott a

[1] Munkámban sajtóhibából XIX. áll, XXIX. helyett. Ezt mutatványúl e lapok m. évi III. füzete is közölte.

[1] Nálam M. O. Cs. III. köt. 14. lapján a czímerkép rajzolója és metszője vetődárda helyett hibásan repülő nyilat rajzolt.

vérző jobb szemen kell átütve lennie; mert az oklevél határozottan mondja, hogy Chapy András a morvaországi Ostrovár ostrománál a hajító nyíl ütése miatt *jobb szemét veszté*, és erre vonatkozólag a czímer-leírásban is olvasható: «sagittam transfixam *seu transmissam continentem et per oculum dextrum leonis, totamque faciem eiusdem per directum hostiliter percussam etc.*» a mint ez a Windisch-féle ábrán látható is. Ebből világos, hogy az eredetinél nem jobb az egykorú másolat sem, hanem a Windisch-féle kiadás határozottabban hívebb és tökéletesebb a gr. Károlyiak levéltárából közlött másolatnál.

Ennyi a Chapy czímer két kiadása összehasonlításáról elegendő.

Hanem a kérdéses czímerlevél alapján még más érdekes czímertani tanulságok is keletkeznek.

Az érdeklett czímerlevelet 1418. mart. 19-én Zsigmond királytól Konstanczban Chapy András és általa törzsrokonai, vagyis a Boksa genusból eredt többi, névszerint a (gálszéchi) Széchy, Agóchi, Zerdahelyi (Zemplén vm.), Szűrtei, Bocskai és sóvári Soós családok ősei is nyerték. És például a Bocskai család csakugyan e czímerrel élt, csakhogy nem ezen ágnál lévén az eredeti czímerlevél, maga a czímerkép az egyes családtagok által gyakran hibás előállításban használtatott, nem csak pecséteken, pénzeken, de sőt tudatlanságból még síremlékeken is, például a Boksa nemből eredt egyik Zerdahelyinek a sírkövén szintén nem lépő (gradiens), hanem ülő helyzetben látható az oroszlán, és szintén nem átütött szemmel, hanem jobb lábával nyílat tartva, a mint ezt Wagner (Collect. Geneal. dec. IV.) táblájáu kiadta, és ezt követte még rosszabbúl azon reproductió, mely munkám Magyarország Családai II. 135. lapján is megjelent. Ilyen hibás czímerek fordúlnak elő Bocskai István erd. fejedelem pénzein is, például 1605. évi ezüst tallérján ülő oroszlán, a vető dárdát szabadon tartva. Valamivel jobb ennél az 1606. évi aranyain látható czímer, a mennyiben ezeken, noha ülő oroszlán van, de a hajító dárdával bal szemét érinti, és mellesleg megjegyezve, itt a paizs körül már a sárkány is látszik, stb. (Lásd: Tabulæ numismat. Instit. Nation. Széchenyi.)

De a levont tanulságok fénypontja abban tündöklik, hogy a fennebb érintett Chapyak czímerlevelének tartalma daczára belefoglalt ugyanazon genusbeli sóvári Soós család soha sem használta a Chapy András által kért és 1418. mart. 19-én nyert czímert; sőt daczára annak, hogy sóvári Soós Miklós e kérdéses czímerlevélben Chapy András után mint egyik *közös szerző* van megnevezve, ő még is már ezen czímerlevél keltét megelőzőleg, azaz 13 nappal előbb, szintén Zsigmond királytól szintén Kosztniczban (= Konstancz) 1418. mart. 6-án unokatestvéreivel Soós Simon, László és Péter atyafiakkal egy egészen más czímert, mint *ősi czímerét* kéri megerősíttetni, és meg is nyeri és pedig az oklevél szavai szerint: *insignia, quibus progenitores eorum et per consequens a dudum indesinenter freti fuissent et gavisi.* Ezen ősi czímer pedig teljesen különbözik a Chapy-féle czímertől, és ábrázol úgy a paizs kék mezejében, valamint a sisak felett koronából növő hölgyalakot, ennek feje tetejéből kinyúló két arany kos-szarvval. És e jelvény a sóvári Soós családnak még ezután kétszer is (1569. és tán 1683.) megerősített czímereslevelében mindig és máig is czímere fő lényegét képezi; a mint ezt a fennebb jelzett eredeti czímereslevélből, (melyet sóvári Soós Elemér h. őrnagy szíves közléséből ismerek) tanúltam.

A legutoljára megemlítendő tanúlság tehát az, hogy az egy genusból származott családok sem éltek mind azonos czímerrel, mert valamint a Kaplyon közös nemből eredt Károlyiak czímere lényegesen különbözik a közös nembeli Sztárayak czímerétől, melyet e család Nagy-mihályi Adalbert szerzősége mellett az Eödönffyek Pongráczok, Tibaiak és Sztárayak részére szintén Kosztniczban 1418. mart. 29. nyert, — úgy a Boksa genusbeli Chapyak, Bocskaiak stb. czímere is lényegesen különbözik az ugyanazon nembeli Soós család czímerétől.

III.

Hol van Bottyán András 1647. czímerlevele?

Minapában olvastam, hogy az ifj. Dumas, miután birálói többször valóban megesett hibákat vetettek szemére, néha azonban méltatlanúl is megrótták; egy ilyen utóbbi fajta megrovásra azt válaszolta, hogy sokkal több tévedést beismert már, mintsem hogy még a valótlant is elvállalja. Szakasztott ily helyzetben vagyok én magam is.

Az «Archivum Rákóczianum» Budapest, 1883. IX. kötet XXV. lapján ez olvasható:

«Bottyán András és neje Szabó *(így!)* Erzsébet kértére 1647. január 27-én Pozsonyban kelt czímereslevelet kapott. Gyermekeik István, András és János voltak. A nemeslevél Barsmegye 1647. julius 11-iki gyűlésén hirdettetett ki, s *eredetije most is e vármegye (és nem mint Nagy Iván hibásan írja:* Nógrád) levéltárában, *Aranyos-Maróthon őriztetik*».[1]

Hát én azt nem írtam hibásan, és tagadom is, hogy a kérdéses czímerlevél eredetije Bars megye levéltárában Aranyos-Maróthon volna; ellenben most is azt állítom, hogy az eredeti

[1] Ezt átvette a Turul is. 1883. évf. 149. l.

czímerlevél Nógrádmegye levéltárában B. Gyarton őriztetik, a hol azt én annak idejében szemeimmel láttam és kivonatoltam.

Hogy pedig ez így van, és nem másképen, arra nézve ide iktatom a legilletékesebb egyénnek, Nógrádmegye tisztelt főjegyzőjének e tárgyban hozzám intézett levelét, mely betűhíven így szól:

«Tisztelt Barátom! Kérdezősködésed folytán a felügyeletem alatt álló nógrádmegyei levéltárban tett kutatás eredményeül írhatom s biztosíthatlak róla, hogy Botyán (nem 2 «*t*»-vel) András és neje Szakó Erzsébet, úgy fiai István, András és *Imre* javára III. Ferdinand által adományozott s Pozsonyban 1647. évi január 24-én kelt czímeres nemeslevélnek, bőr hártyára írt s jól fentartott *eredetije* Nógrád vármegye levéltárában őriztetik s most asztalomon fekszik. Egyébiránt vagyok B.-Gyarmaton 1883. szept. 6-án. tisztelő barátod Harmos Gábor s. k.»

Nálam tehát Magyarország Családai II. köt. 232. lapján jól áll *Szakó* Erzse, ellenben *Imre* helyett sajtóhibából áll *János*, a ki e szerint nem volt fia a czímerlevél szerző B. Andrásnak. Ezek fonalán a többi tanúlságot levonhatja, a kit az adatok combinatiója érdekel. Én ezúttal csak a kérdéses 1647. évi czímerlevél hollétét kivántam igazolni, a mi megtörtént.[1]

NAGY IVÁN.

A gr. Brankovich család örökbefogadott ága.

Ezen, hazánk történetében szereplő név képviselői elég bőven tárgyalvák ugyan Nagy Iván «Magyar Családok» munkájában, minthogy azonban ott a családfa már a XVII. sz. közepén megszakad, úgyszintén az előadásban felmerülő hézagok és kételyek arra mutatnak, hogy a nagyérdemű szerző csak átvett, de nem közvetlen adatokkal rendelkezett; talán nem egészen érdektelen némely kiegészítő folytatást és felderítést, végül pedig azon adatot hozzáadni, minő kisérletek történtek a név és vagyoni állás további fentartására — habár maradandó eredmény elérése nélkül.

Néhány okmánydarab, mely századunk második tizedében néhai atyám b. M. Alajos kéziratgyüjteményébe került, ha nem is teljes, de elegendő fonalat nyújt a fentidézett befejezetlen közleményt tovább füzni még egy századon át, és ismertetni, miképen hiusúlt meg az utolsó kisérlet is a családi név fenntartását illetőleg.

Csatlakozva tehát a Nagy Iván által adott családfa utolsó nemzedékéhez, látjuk Brankovich Pál, Antal és Jakab testvéreket. Ezek I. Lipót császár mint magyar király által Bécsben 1688. okt. 23. kelt diplomával, melyben a nevezettek szent-síri lovagoknak czímeztetnek, *magyar* grófi rangra emeltetnek «pro se et hæredibus utriusque sexus in infinitum», e mellett egyúttal «perpetui supremi comites loci et comitatus Jajcze in regno nostro Bosnæ» czímmel neveztetnek, azzal a megjegyzéssel, hogy Pál mint elsőszülött bírja és viselje e méltóságot. — Az ilyenkor szokásos magasztalások közt, melyek a család előkelőségét, s a nevezettek hűségét és érdemeit dicsőítik, kiemeli a király, hogy mennyit tettek és szenvedtek a katholikus vallásért és annak templomaiért, s mennyi rosszat álltak ki a török járom alatt, továbbá hogy sok keresztyén foglyot a rabigából megváltottak, s önpénzükön állítottak katonákat a császári hadsereghez a törökök ellen, — főleg pedig, hogy nagy áldozattal megszerezték a keresztyénségnek Jeruzsálemnél a Gethsemane kertjét, melyet ezelőtt annyi fejedelem elnyerni hiába törekedett. Végül megigéri a király, hogy ha «Isten segítségével győzelmes fegyvereink visszafoglalják Boszniát» — az elvesztett jószágok, melyeknek előbbi birtoka ott vagy bárhol valamely okmányos bizonyítékkal igazolható, lehetőleg másokkal fognak pótoltatni.

Ha áll Lehoczky Stemmatographiájának adata, mely szerint a mozgalmas életű György már hat évvel előbb, 1682-ben nyert grófi diplomát, feltünő lehet, hogy ennek érdemei és kitüntetése felől itten semmi említés sem történik, mi az azonos nevű rokonságnál fogva természetes lenne, sőt szokásos is volt.

A czímert a diploma ősi jelvénynek nevezi, és így adja elő:

Álló ezüst paizs, benne két elefántagyar között ágaskodó koronás vörös oroszlán szétterjesztett lábakkal, kitátott szájjal, kiöltött nyelvvel, kettévált felhajtott farkkal, a paizs jobb oldala felé fordúlva. A paizsot rostélyos nyilt sisak fedi, rajta királyi korona (regium diadema), belőle arany sárkány emelkedik ki, kiöltött piros nyelvvel, kiterjesztett szárnyakkal, mellén hordva öt vörös keresztet, mint a szent-sír lovagrendjének czímerjelvényét. A sisakot és vértet hátúl arany boglárokkal feltűzött, fehéren béllelt kék palást környezi.[1]

[1] A Thaly Kálmán úrtól nyert szóbeli felvilágosítás alapján megjegyezzük, hogy ő herczeg Odescalchi Arthurral egyetemben nehány évvel ezelőtt Aranyos-Maróthon Barsmegye levéltárában megfordúlván, ott Botyán András 1647-iki czímeres-levele, mely az eredetiség minden criteriumával bír, kezei közt volt. Így tehát a czímeres-levél vagy két párban adatott ki, vagy a két példány egyike másolat. *Szerk.*

[1] A czímer a grófi diploma szavai szerint a következő: Scutum videlicet militare erectum albi sive argentei coloris, in quo inter duos elephantinos dentes, a se invicem paululum separatos, ruber leo, divaricatis pedibus erectus, aurea corona tectus, ore hiante, rubea exerta lingua, caudaque bifurcata sursum inflexa, ad dextrum scuti latus conversus cernitur; scuto incumbentem galeam militarem craticulatam sive adapertam regio diademate,

Az itt tárgyalt három fitestvér közül azonban kettő, mint a következmények bizonyítják, utód nélkül múlt ki, és csupán Pálnak maradtak gyermekei. — De két fia sem hagyott maradékot: Ágoston Mária meghalt 1726-ban, János Pál, ki a szepesi kamara első tanácsosa volt, meghalt 1729-ben Kassán, végrendeletében vagyonát Mária nővérére hagyva. Ez Olaszországban ment férjhez, Ancona marchiájából a Fossombrone város vidékéről származó De Amicis grófhoz.

Ezeknek két fia, Ferencz (utóbb hasonlag szepesi kamarai tanácsos) és Hugo Antal katonatiszt a magyar lovas Splényi-ezredben, Mária Teréziától Bécs 1746. decz. 2. kelte alatt diplomát nyertek, mely szerint nekik, mint az utolsó gróf Brankovich-ivadék szülötteinek, kiket nagybátyjok János Pál egész életén át mindvégig «pro filiis adoptivis» tekintett és tartott, — megengedtetik anyai családjuk nevét, ragját és czímerét az atyaival egyesíteni, mint «Comites Brankovich de Amicis de Jajcza et Bjela», s ehhez képest bővített és összetett czímer adományoztatik nekik. És *ez* azon czímer, melyet Nagy Iván leír, de némi eltéréssel, mert a szöveget nem ismeri, s a mintául használt festvény talán nem volt elég szabatos. Koronája nem herczegi, hanem világosan «Comitibus propria», mint grófi, említtetik.[1]

A Mária Terézia-féle diploma szóról-szóra átírja a megelőző Lipót-félét, s így együtt birjuk mindkettőt, még pedig a használt példányon kettősen hitelesített alakban; ugyanis Forum Sempronii (Fossombrone pápai város a Metaurus folyónál, Ancona és Urbino közt) pápai közjegyzője és a püspöki szék korlátnoka hosszas formulával, jegyzői jegygyel hitelesíti; — ezalatt pedig a városi hatóság roppant nagy ostyapecsétel hitelesíti a hitelesítőt 1762. évben jan. 29-én.

Kétségkívül e város volt a család legközelebbi területi illetékessége, azért fordúltak oda e kiadmányozás eszközlésére, s így ez, valamint azon körülmény, hogy Hugo grófnak eredetiben meglevő királyi meghívó-levele az 1764-iki országgyűlésre borítékán ily czímzést visel: per Venetias — Anchonæ (kitörülve s javítva: Tokajini, hol nagybátyja után birtoka volt), egyúttal bizonyíték a családnak illetékes székhelyére nézve.

Hugo gróf megnősült ugyan, de gyermeke e házasságból nem született. Nőül vett egy özvegyet, született gróf Nyáry Szidoniát, kinek mint ilyennek Nyitramegyében birtokai voltak, így Galgócz és Kaplath határaiban. Első férje, báró Morawetz után maradt egyetlen leánya, Anna, kit Hugo gróf Galgóczon 1772. jun. 29-én kelt végrendeletében örökbe fogadott akkép, hogy minden javait «in Italia et Hungaria et ubicunque» neki hagyja azzal a kikötéssel, hogy születendő gyermekei az ő nevét is felvegyék s így tovább fenntartsák.

Mind ebből azonban semmi sem lett, mert Anna nagy tékozló volt, s mostoha atyja elhaltával azonnal sietett alkudozni, egymásután mindent eladogatni, még mielőtt gyermekei születtek volna; s habár férjhez ment ifj. Rajcsányi Ádámhoz, sőt később tőle gyermekei is születtek — úgy hogy férje tiltakozásokat és megsemmisítéseket is megkísértett az asszonynak prédálásai ellen — késő volt már, és czél velök el nem érethetett.

Így a különféle kísérlet, præfectio és örökbefogadás által elhárítani a végenyészetet, egymásután meghiusúlt, és ezen magyar történeti emlékezetű név élőink sorából teljesen letünt.[1]

A család leszármazása a grófi rangra emelt három testvértől kihaltáig a következő:

Gróf Brankovich de Jajcza
grófi dipl. 1688.

Pál	Antal	Jakab	Szent-siri lovagok
neje: prozori Bajnajovich Johanna	†	†	

János Pál	Ágoston Mária	Mária, férjezett
† 1729. Kassán.	† 1726.	gróf De Amicis (él még 1736.)

dipl. 1746. gróf Brankovich de Amicis:

Ferencz	Hugó Antal,
†	neje: szül. gróf Nyáry Szidonia (Nyitramegye) előbb özv. báró Morawetz

báró Morawetz Anna (Galgócz)
gróf Hugó végrend. 1772. örökbefogadott,
férj. 1) ifj. Rajcsányi Ádám
2) báró Pongrácz Károly.

[1] Az érintett irományok a következők: 1. a kettős grófi diploma, 2. Mária grófnő ügye fivérei utáni örökségben, 3. gróf Hugo Regalesei 1764. országgyűlésre, 4. b. Morawetz Anna jószágalkuja anyjával, 5. Rajcsányi Ád. tiltakozása stb.

B. MEDNYÁNSZKY DÉNES.

fulvum draconem, expansis alis, ore hiantem, rubeamque linguam exerentem, ac in pectore quinque rubeas cruces, equestris ordinis sancti sepulchri dominici insignia, gestantem, mediotenus eminentem, proferente ornatum. In summitate vero sive conu galeæ cœrulei ab extra et ab intra albi coloris paludamentum supra scuti angulos in nodos convolutum et aureis fimbriis circumdatum.

[1] A szöveg a következő: Scutum videlicet militare erectum quadripartitum, priore sui parte rubea exhibens draconem aureum, alis expansis, inscripto pectori insigni sacri sepulchri Hyerosolimitani (ob rationes in diplomate Leopoldino datas); secunda vero et tertia parte argentea continens leonem rubeum coronatum, et erectum inter duos dentes elephantinos cœruleos; quarta ex sui parte pariter rubea, ut in prima, exhibens crucem planam argenteam, concomitatam angulatim quatuor litteris B. argenteis. Scutum insitum seu pectorale cœruleum et redimitum corona comitibus propria exhibet cantherium aureum, oneratum tribus liliis rubris, et infra leonem argenteum erectum insistentem rupi tricuspidi eiusdem metalli; præterea scutum totum etiam redimitum corona comitibus propria, unde exsurgunt tres galeæ tornearıæ coronatæ clatratæque dracone et leonibus scutariis fastigiatæ, circumducto pallio cœruleo aureis fimbriis ornato, et argenteo suffulto, loco laciniarum lemma: Amicus Amico.

Néhány adat Csonka bég történetéhez.

A «Turul»-nak m. évi folyama 148. lapján azt találtam feljegyezve, hogy Csonka bég Budavár bevétele után fiával együtt foglyúl Bécs-Újhelyre szállíttatott, hol nem sok idő múltán a keresztény hitre térve, a keresztséget felvette. Ezekkel kapcsolatban kedves kötelességemnek tartom, nehány kiegészítő, illetőleg rectifikáló adattal a tárgyhoz hozzászólani.

A mi Csonka bégnek *megkeresztelését* illeti, erre nézve egy igen érdekes adattal szolgálhatok, mit annál örömestebben teszek, mert Wagner állítása szerint,[1] Csonka bég I. Lipót király szolgálatában csak akkor kezdte meg működését a harcz mezején, midőn a keresztség felvétele után a keresztények közé besorozva, magyar lovassági tisztséget nyert.[2] Csonka bégnek élete pályáján a keresztség felvétele válságos fordulópontot képez, melynek tehát idejét, sőt egyéb lényeges körülményeit tudnunk igen érdekes.

Erre nézve idézem forrásomnak adatait, szóról szóra: «*1696-ban, január 6-án az udvari kápolnában kereszteltetett meg a Buda bevételénél elfogott félkezű alparancsnok, ki közönségesen «Csonka-Beeg»-nek neveztetik, nejével együtt, és Lipót Józsefnek neveztetett. Ő még jelenleg is*[3] *Bécs-Újhelyt császári bőkezűséggel tartatik el.*» Így ír a bécsi egyetemnek egyik tanára Schenckhelius János Adám, I. Lipót fejedelem életének naplójában.[4]

A «Turul»-ban megjelent közleményből az tetszik ki, mintha Csonka bégnek megkeresztelése Bécs-Újhelyen történt volna, a fentebbiek után azonban bizonyos, hogy az Bécsben történt a császári palota kápolnájában, és pedig vízkereszt ünnepén.

A klauseni sírirat említi, hogy a keresztelésben Lipót Boldizsár neveket nyerte, holott adatunk szerint Lipót és József nevekre keresztelték. Véleményünk szerint mind a három nevet kapta; mert az akkori szokás szerint gyakori eset volt, hogy valaki a németeknél három sőt több keresztnevet is bírt. A Lipót nevet a fejedelem és Kollonich bibornok, a József nevet pedig a koronaherczeg tiszteletére nyerte volt, Boldizsárnak pedig az ünnep emlékére keresztelték.

Feltünő az, hogy kútfőnk *nejét*[5] említi, holott másutt erről szó sincs, és *fia* említtetik, kiről pedig kútforrásunkban nem történik említés.

Felette érdekes az is, hogy fel van jegyezve róla, hogy *félkezű*[1] volt. Ezen körülménynek köszönhette tehát «Csonka» nevét. A czímerében szemlélhető kar kézfej nélkül, bizonyára szintén erre mutat.

Legérdekesebb kétségkívül azon adat, hogy Csonka bég 1702-ben, midőn Schenckhel műve napvilágot látott, még Bécs-Újhelyen tartózkodott, tehát csak ezen év után ment a csatatérre a Rajna mellé, hol mint ismeretes, 1704-ben savoyai Jenő herczeg fővezérsége alatt folyt a hadjárat.[2] Tehát Csonka bég, ekkor már Zungenberg, 1704-ben harczolt magyar lovasai élén a Rajna mellett, mint mondatik, a vitézségnek *még addig hallatlan példájával.*[3]

Kútfőnk szerint I. Lipót fejedelemnek kiváló bőkezűségében részesült. Ezt ama körülmény is igazolja, hogy a keresztségben a fejedelem és a koronaherczeg nevét nyerte, mi arra hagy következtetni, hogy maga a fejedelem és a koronaherczeg voltak keresztapái, mert a keresztelendő rendesen a keresztatyjának nevét szokta a keresztségben nyerni. Továbbá igazolja Lipót fejedelemnek iránta tanusított kiváló kegyét az is, hogy a keresztelés a császári palota kápolnájában történt, bizonyára azért, hogy annál maga a fejedelem személyesen jelen lehessen. És valóban azon a fejedelemnek magának személyesen jelen kellett lennie, és a keresztatyai tisztet végezni, mert különben nincs értelme annak, hogy szerzőnk ezen keresztelési actust, mint I. Lipótot közelebb érintőt, életadatai között felhozza.[4]

* * *

A mi Csonka bég fiát, *Zungenberg Ferencz* bárót illeti, ennek halála nem akkor történt, midőn 1735-ben *Olaszországba* vezette magyar

[1] Francisci Wagner S. J. Historia Leopoldi Magni Cæsaris Augusti. Augustæ Vindel. 1719—31. fol. Pars. I. Lib. IX. 724. l.

[2] «Ab susceptore Cæsare *censu equestri* donatus, inaudito hucusque exemplo *Ungarorum Tribunus* ad Rhenum militavit,» u. o.

[3] T. i. a mű megjelenésének idejében, 1702-ben.

[4] Joannis Adami Schenckhel. Vollständiges Lebens-Diarium Leopoldi I. Wien, 1702. 6. l.

[5] «*Sambt seiner Frauen.*» Ezen kifejezés alatt ugyan több nőt is lehetne érteni.

[1] «*Von einschichtiger Hand,*» félkezű. E szerint egyik karja hiányzott neki. Azonban a czímer után ítélve csupán bal kezének feje hiányozhatott.

[2] Arneth. Prinz Eugen von Savoyen. I. 247. kk. ll.

[3] Több adat fordúl elő az 1686. évi visszafoglalás után Budán maradt törökökről, kik között Csonka bég alparancsnok is említtetik, a «Századok»-ban 1877. 138. kk. ll.

[4] Csonka bég halálára nézve érdekes körülményről világosított fel Thaly Kálmán t. tagtársunk. Csonka bégnek — Zungenberg — ezrede, melyet a huszárok magyaros kiejtéssel Csonkapergi regimentnek hívtak, a spanyol örökösödési háború kitörésével a francziák ellen Felső-Olaszországba vezényeltetett; itt 1706-ban Csonka bég a francziák fogságába esett, s kitudódott kiléte. XIV. Lajos, a porta szövetségese, őt mint renegátot a töröknek kiadván, Konstantinápolyba küldte, hol őt a szultán parancsára zsákba varrva a Bosporusba dobták. Ily véget ért ő, a ki a török s német zászlója alatt egyforma vitézséggel harczolt. Megjegyzendő még, hogy Bécsújhelyen a városházán a Csonka bég arczképe, egy a múlt század első éveiben készült olajfestményben maig is megvan, s ez őt magyaros huszárruhában ábrázolja.

Szerk.

ezredét, mint a «Turul»-nak említett czikkében tévesen állíttatik, hanem midőn azt *onnan haza* vezette. Ezt mondja maga az idézett sírirat is: «Ex Italia profectus in Austriam.»

Zungenberg Ferencz az 1734. évi kettős hadjáratban vett részt Olaszországban. Működött légyen akár a nápolyi akár a lombard csatatéren, mindkét helyen a mostoha körülmények nagy munkát róttak reá és elég alkalmat nyújthattak neki hadvezéri képessége tanusítására. Nápolyban és Siciliában, valamint Lombardiában a császári seregek tökéletes vereséget szenvedtek, úgy hogy az előbbi két tartomány végleg el is veszett.[1] A veszteség, melyet a császári seregek szenvedtek, oly nagy volt, hogy egyes ezredek végkép elpusztultak, így Dessewffy bárónak Haak-féle ezrede is megsemmisíttetett. Zungenberg az övét szerencsésen megmentette és haza vezette. Ezen hősies ezredet, parancsnokának útközben történt váratlan kimúlta után, az ezredét veszített Dessewffy kapta meg, mint ezredes, fejedelmi parancs következtében.[2]

NÉMETHY LAJOS.

[1] Arneth. Idézett mű III. 442. kk. ll.
[2] Neueröfneter Historischer Bilder-Saal. X. k. I. r. 86. l.

TÁRCZA.

Felhívás társulatunk t. tagjaihoz. Alapszabályaink 18-ik §-a a következőket mondja: «Az igazgató tagságra az ajánlatok az évi nagy gyűlés előtt való ülés megelőző napjáig adandók be a titkári hivatalnál.» A 21 §. ezen módozatot a levelező tagokra is kiterjeszti, kik a társulatunk által felölelt tudományok terén érdemeket nyert férfiak sorából választhatók, ha azok a társaságnak különben is tagjai. Felkérjük tehát t. tagtársainkat, hogy a levelező tagok megválasztására vonatkozó ajánlataikat f. évi április hó 23-ig, mint a nagy gyűlés előtti vál.-ülés megelőző napjáig a titkári hivatalhoz beküldeni szíveskedjenek. Az igazgató választmány tagjainak száma be lévén töltve, új tag nem ajánlható.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság f. évi január hó 31-én *Nagy Imre* elnöklete alatt választmányi ülést tartott, melynek első tárgyát a Társaság múlt gyűlésén az országos czímer tárgyában véleményadásra kiküldött bizottság jelentése képezte. A titkár által felolvasott bizottsági jelentés elfogadtatván, a hozzá mellékelt czímerrajzra Torma Károly, Deák Farkas, b. Nyáry Albert vál. tagok több megjegyzést tettek; ezek tekintetbe vételével határozattá lőn, hogy a czímer újra festessék s elkészülte után a kidolgozott véleménynyel együtt a ministerelnöknek fölterjesztessék.

A czímer-vita befejezése után Nagy Imre *b. Nyáry Albertnek* adván át az elnöki széket, következett *Majláth Béla* vál. tag felolvasása a Laczk nemzetségről, két eredeti oklevél bemutatásával, melyeken e nemzetség pecsétei láthatók. A tetszéssel fogadott értekezés a Turul jelen számában olvasható.

Ezután a folyóügyekre kerülvén a sor, titkár bemutatja a pénztárnok számadását a múlt év pénzforgalmáról. E szerint:

Bevétel.

Alapítványok befizetése	1400 frt	— kr
Alapítványi kamatok	220 «	— «
Pártoló tagdíjak	1460 «	— «
Évdíjak	710 «	— «
Értékpapírok kamatai	65 «	— «
Takarékpénztári kamatok	4 «	3 «
Összes bevétel	3859 frt	3 kr

Kiadás.

Igazgatási költségek		330 frt	52 kr
Kiadványok:			
Nyomda	823 frt 65 kr		
Színnyomat, rajzolás stb.	285 « 80 «	1616 «	69 «
Expediálás	43 « 74 «		
Irói tiszteletdíjak	463 « 50 «		
Tőkésítés		1425 «	14 «
Beszedési díjak		12 «	75 «
Összes kiadás		3385 frt	10 kr
Készpénz maradvány		473 «	93 «

A pénztárnoki kimutatás után *Csontosi János* vál. tag, mint a pénztár megvizsgálására küldött bizottság előadója, felolvasta a következő jelentést:

Tisztelt választmány!

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1883-ik évi november hó 30-án tartott választmányi gyűlése által alulirottak az 1883-ik évi pénztári kezelés megvizsgálására és a pénztári állás kimutatására küldetvén ki, feladatunkat f. é. január hó 30-án teljesítettük s a társulati pénztári könyvek bevételeinek és kiadásainak minden egyes tételét átvizsgálván, az utalványokkal és egyéb mellékletekkel összehasonlítottuk.

A számadásokat hibátlanoknak, a kiadásokat az utalványokkal összhangzóknak s egyáltalában a pénz-

tári kezelést szabatosnak találtuk. A pénztár 1883 decz. 31-én

	3859 frt 3 kr bevételt és
	3385 frt 10 kr kiadást mutatott.
Készpénz maradvány	473 frt 93 kr.

Ha ehhez hozzá teszszük, hogy a társulat 5% aranyjáradék értékpapírokban 1600 forintot tőkésített, úgy a társulat actualis vagyonát 2073 frt 93 krra tehetjük.

Ezeknél fogva indítványozzuk, hogy a mélyen tisztelt elnökség Czanyuga József pénztárnok úr részére a szokásos évi felmentést kiszolgáltatni méltóztassék. Megegyezzük még, hogy az értékpapírokat és a készpénzt a pénztárnok úr házilag kezeli, és hogy a vagyon kimutatásába a társulat több ezerre menő be nem fizetett alapítványai befoglalva nincsenek.

Kelt Budapesten, 1884 jan. 31-én.

Deák Farkas s. k., a pénztárvizsgáló bizottság elnöke. *Szinnyei József* s. k., pénztárvizsgáló.

Csontosi János s. k., a pénztárvizsgáló bizottság előadója.

A pénztárvizsgáló bizottság jelentése elfogadtatván, a pénztárnok úrnak a felmentvény a szokásos záradékkal megadatott.

Titkár ezután bejelenti a következő új tagokat: *Alapítók* 100- 100 frtnyi alapítványnyal *Tisza Kálmánné szül. Degenfeld Ilona* grófnő Budapesten és *b. Nyáry Jenő* Budapesten, eddigi pártoló tagok. *Pártoló tagok: gr. Bethlen Bálint* Gyéresen (ajánlja Torma Miklós), *gr. Serényi János* Putnokon (ajánlja b. Radvánszky Béla), *b. Mattencloit Gottfriedné szül. Berchtold Henriette* grófnő Paulison, *b. Mattencloit János* Paulison, *Ugron István* Bécsben, *Országos Kaszinó* Budapesten (aj. a titkár). *Évdíjas tagok: Karácsonyi János* Nagyváradon, *Tihanyi Dénes* Zólyom-Radványon, *Thaly Kálmán* Budapesten, *Komáromy András* Budapesten, *Pfeiffer Fer.* könyvkereskedő Budapesten, *Zarándy A. Gáspár* Budapesten, gr. *Czirály Antal* Dénesfán (aj. a titkár); *Szentgyörgyi Lajos* Budapesten (aj. Szendrey János); *dr. Duka László* Nagy-Becskereken (aj. Szentkláray Jenő); *Bezeredj István* Ménfőn (aj. Ányos István); *Péterffy Lajos*, *Péchy Imre*, *Bónis Zsigmond* Budapesten, *Baranyi Gáspár* Érkörösön (aj. Komáromy András); *Meszlényi Lajos* Velenczén, *Salamon Béla* Váczott, *b. Salamon Mihály* Sz.-Fejérvártt (aj. Salamon Vincze); *Urai Imre* Gulácson (aj. Luby Károly); *Haymann Ferencz* Kassán (aj. Aigner Lajos); *Tomka Mór* (aj. b. Radvánszky Béla); *A debreczeni ref. főiskola* könyvtára, *Végh Gyula* Budapesten (aj. Pfeiffer Fer.). Az ajánlott tagok mind megválasztattak.

Titkár jelenti, hogy b. Mednyánszky Dénes, Gömöry Antal, b. Vécsey Sándor, de különösen Luby Károly tagtársaink több rendbeli küldeményekkel, kivált genealogiai adalékokkal gazdagíták a társaság irattárát, a miért a választmány köszönetét fejezi ki.

Ezután zárt ülés következvén, megállapíttattak a folyó 1884-ik évi költségvetés tételei, még pedig 4033 frt 93 kr. bevétellel és 3380 frt kiadással.

Több apróbb ügy elintézése után a gyűlés véget ért.

Czímerek az ötvösmű-kiállításon. A folyó évi február hó közepén megnyílt ötvösmű-kiállítás nem csak ez iparág történelmére vet világot, hanem a heraldikus is sokat tanúlhat belőle. Kezdve az aacheni főtemplom kiállított kincsein, melyek az Anjoukori magyar czímert különféle változatokban tüntetik elő, egyes családok és birtokosok czímeréig, melyek számos kiállított tárgyon láthatók, oly gazdag és tanúságos anyag van a nemzeti múzeum képtárának termeiben összegyűjtve, hogy annak ismertetésére nagyobb teret kell szentelnünk. Jövő füzetünkben meg is kísértjük ezt. Addig is felsorolunk közülök egy párt. A kiállított egyházi ötvösműveken a következő czímereket látjuk: Szt.-László ezüst mellszobrán (készült 1406—1417 közt) Magyarország Árpádkori czímerét; a Kanizsayakét egy XV. századi kelyhen; Bornemisza Pál nyitrai püspökét a XVI. század elejéről; szentlászlói Thúz Osvald zágrábi püspökét (1490—1495); a Perényi czímert egy 1526. évszámmal ellátott pásztorboton; Mátyás királyét egy kelyhen; Forgách Ferencz nyitrai püspökét egy másikon stb. A világi tárgyak hasonlóképp bővelkednek czímerekben, így különösen a billikomok; ezek közt talán legérdekesebb az az óriási losonczi kancsó, 1548-ból, melyen Losonczy Antalnak és Báthory Klárának czímereit látjuk. Végtelen hosszú volna a sor, ha minden egyes darabra külön kiterjeszkednénk; a míg ezt tehetjük, addig is figyelmeztetjük t. tagtársainkat e páratlan fényű kiállításra, mely minden tekintetben oly tanúságos, hogy megtekintését eléggé nem ajánlhatjuk.

A Rhédeyek legrégibb czímeres-levele. A Turulnak múlt évi 3-ik füzetében megjelent «kisrhédei gróf Rhédey-családról» cz. értekezésem végsoraiban, oda nyilatkoztam, hogy a Rhédey levéltár egy része gr. Eszterházy János birtokába ment által. A midőn ezen téves informatióból származott állításomat a nemes gróftól vett magán közlés alapján helyre igazítanám, egyszersmind köszönetet mondok áldozatkészségeért melylyel oklevél-gyűjteményének két egyaránt becses darabját, egy czímeradományozó- és egy czímerújítólevelet, velem közölni szíves volt.

Értekezésemben hivatkoztam ugyan arra az armálisra, melyet a Rhédeyek Mátyás királytól nyertek, de azt sohasem látva, nem tudhattam, vajjon a család ősi czímere azonos-e az újabban, főleg a grófi rang adományozása előtt használttal. — Az előttem fekvő hű másolat, melyet özv. gr. Rhédey Jánosné szül. b. Wesselényi Kata birtokában lévő eredetiről gr. Eszterházy János, a hazai történelem iránt buzgó főúr saját-kezűleg készített, minden kételyt eloszlat. E szerint Mátyás király Diósgyőrön 1466-ban sz. Dorottya napján Nagyrédei Jánosnak, Szentmártonrédei Bertalan és Miklósnak s velök együtt Nagy Demeter és Pleskóczi Péter nevű vérrokonainak, adományozza a czímert, mely merőben különbözik minden eddigelé ösmeretes Rhédey czímertől.

A paizs kék mezejében ugyanis egymással szemben két vörös oroszlán kiöltött nyelvvel ágaskodik, első lábaival egy fehér kosfejet tartva (vagy talán azon marakodva). Feltünő, hogy e czímerképnél mind a szokásos foszlánydiszítések, mind pedig az e korban már nagy szerepet játszó sisak, teljesen hiányoznak. Mindenesetre szükséges volna az eredeti oklevelet látni, hogy megállapíthassuk, vajjon hazai heraldicánk mutat föl e korban az általános európaitól elütő jellemet, vagy pedig csupán a festés elavulásának lehet tulajdonítani azt a körülményt, hogy a paizs felett sisakot nem találunk. Nem kevésbbé érdekli az illető szakférfiakat az is, hogy e czímerlevél, a mi ebben a korban ritkaság, hazánkban Diósgyörött lett kiállítva. Úgylátszik azonban, hogy e czímerrel csak Nagyrédei János ivadékai éltek.

A második oklevélben, mely Pozsonyban 1552 mart. 16-án kelt, I. Ferdinánd Beye Andrásnak ősi czímerét megújítja. — E kihalt gömörmegyei család közel rokonságban állott a Rhédeyekkel, a kik jószágaikkal irományaik nagy részét is örökölték.

A gróf Rhédey család levéltára tudvalevőleg a nemzeti múzeum könyvtárában van elhelyezve, de e két igen fontos oklevél hiányzik belőle, a mit a genealogus is sajnosan nélkülöz. Fogadja tehát gr. Eszterházy János úr forró köszönetünket, mert míg egyrészről másolatai közlésével az említett levéltárt teljesebbé tette, addig másrészről a Rhédey család monographiájához is valóban nagybecsű kiegészítő adalékkal járult.

K. A.

SZAKIRODALMI REPERTÓRIUM.[1]

(Czímerek, pecsétek.)

Czímer tudományról. *Magyar Hirmondó* 1784. 97—98. l.

A czímermezők színei. *Hasznos Mulatságok* 1823. I. 51. sz. — A czímerek paizsairól s azok felosztásáról. *U. o.* 52. sz. — A czímereknek külső ékességeiről. *U. o.* II. 1. sz. — A czímerpaizsok megett levő jelekről. *U. o.* 2. sz.

Némely magyar család czímere. *Gemeinnützige Blätter* 1827. 26, 31, 49, 66, 73, 86. sz.

Ertekezés a sasról, mint az erdélyi magyar nemzet katonai és czímeres jeléről. *Nemz. Társalkodó* 1833. II. 21. sz.

Magyarország czímere. Képpel. *Fillértár* 1834. 3. sz.

«Die Wappen und Siegel der Fürsten von Siebenbürgen u. der einzelnen ständischen Nationen dieses Landes. Hermannstadt, 1838.» Ism. *Ferney János. Figyelmező* 1839. 1. sz.

Pestmegye czímere. Ifj. R. E. *Sürgöny* 1861. 2. sz.

Megjegyzésem Árvamegye czímerére. *Sürgöny* 1863. 120. sz. — Útbaigazítás Árvamegye közpecsétjét illetőleg. *Szontagh Dániel U. o.* 135. sz.

Magyar családok czímereiből. I. Almády család cz. II. Gróf Andrássyak cz. III. Gróf Apponyi család cz. IV. Balla család cz. V. Bethlen család cz. VI. Bánó család cz. VII. Báthori család cz. VIII. Bárány család cz. IX. Bakacz család cz. X. Bajdacs család cz. XI. Chapy család cz. XII. Corbaviai család cz. XIII. Csukat Péter nemesi czímere. *Ifjú Rédő Ensel Sándor. Nemzeti Képes Ujság* 1863. 2, 5, 9, 15. sz.

Nagy Iván. A Drágffyak igazi czímere. *Vasárn. Ujság* 1864. 15. sz. rajzzal. 16. sz. — Két interpellatio egy ujságban. *P. Szathmáry Károly. U. o.* 18. sz.

A magyar nemesi czímerek eredetéről. *Hazánk s a Külföld* 1866. 7. sz.

Sipos Soma. A czímerekről. *Hazánk s a Külföld* 1868. 49. sz.

«*Iványi Ede.* A magyar birodalom vagy Magyarország és részeinek czímerei. Pest, 1870.» Ism. *Bud. Közlöny* 1870. 94. sz.

Magyarország új czímerének tervezete. *Igazmondó* 1871. 48. sz. rajzzal.

Magyarország javított czímere. *Magy. és a Nagyvilág.* 1871. 45. sz. képpel.

A magyar birodalom czímere. *Hazánk s a Külföld* 1871. 46. sz. képpel.

Budapest főváros új czímere. *Magy. és a Nagyv.* 1873. 39. sz. képpel.

Budapest czímere. *Vasárn. Ujs.* 1873. 14. sz képpel.

Hőke Lajos. Megyék czímerei. *Főv. L.* 1876. 231. sz.

Bosznia czímere. B. *Vas. Ujs.* 1878. 38. sz. 2 ábrával.

A balkáni államok czímerei. *Vasárn. Ujság* 1880. 38. sz. képpel.

R. Ensel Sándor. Sopron város czímere és magyarázata. *Sopron* 1880. 69. sz.

«*Pray Georg.* Syntagma historicum de sigillis Regum et Reginarum Hungariæ pluribusque aliis.» Ism. *Hazai Tudósitások* 1807. I. 8. sz.

Kemény József gróf. Erdélynek nemzeti pecsétjein találtató körülírásokról. *Nemzeti Társalkodó* 1833. II. 10. 17. sz. 1834. I. 187. l.

Tvartkó I. bosnyák király pecsétje. *Pesti Napló* 1851. 247. sz.

Bakabánya, sz. k. bányaváros pecsétje. *Sürgöny* 1863. 56. sz.

Duna-Szekcső pecsétje. *Sürgöny* 1863. 56. szám.

Nógrádmegyei községi pecsétek. *Sürgöny* 1863. 128—134, 150. sz.

Versecz szabad kir. város pecsétje. R. E. S. *Sürgöny* 1863. 122. sz.

Gömörmegyei rátkai járási pecsétek. Közli R. E. S. *Sürgöny* 1864. 43. sz.

Kishonti járás községi pecsétje. R. E. S. *Sürgöny* 1864. 7. sz.

Rédő Ensel Sándor. Pest-Pilis és Solt t. e. megyék községeinek pecsétjei. *Sürgöny* 1865. 9. sz.

Magyar-Óvár pecsétjének története. *Sürgöny* 1865. 292. sz.

Timár Lajos. Kérdés a pecsét-isme érdekében. (T. Szeremlei Sámuel úrhoz.) Erd. Prot. Közlöny 1872. 7. sz. — Felelet. *Szeremlei Samutól.* U. o. 9. sz.

Idősb Szinnyei József.

[1] Mennyi becses anyag van elrejtve a régebben és újabban megjelent újságok s folyóiratok hasábjaiban, ismeretes. Mily fáradsággal jár azoknak fölkeresése oly lapoknál, melyek még tartalom-mutatóval sincsenek ellátva, jól tudja mindenki, a kinek egyes czikkekre szüksége volt. Azért, azt hiszszük, hasznos dolgot teszünk a szakférfiaknak, hogy ezen időről-időre közlendő repertóriumban, melynek szerkesztését id. Szinnyei József vál. tag volt szíves elvállalni, felemlítjük mindazon czikkeket, melyek régebben s újabban elszórtan napvilágot láttak, s melyek tárgyuknál fogva e folyóirat körébe vágnak.

Szerk.

A PETNEHÁZY-CSALÁD SZÁRMAZÉKRENDE.

Petneháza, régiesen «*Pethenyeháza*» község hajdan Szathmár-megyéhez tartozott, 1411-ben kebeleztette át Zsigmond király Szabolcs vármegyébe, Pethenyeházi László fia György, továbbá ennek András, Jakab és Miklós nevű testvérei, nemkülönben Tamás fia Jakab; András, Balázs és Benedek — a János fiai, — István fia Miklós, és Péter fia Gál (mind Petneházyak) kérésére.

A Petneházyak már Zsigmond idejében bírták Petneházát, Gyulaháza felét, s Kül- és Bel-Gégényt, Kárászt, Balsát stb. Szabolcsban, mint részjószágokat.

A Petneházyakra vonatkozó iratok a leleszi convent levéltárában, egy a családnál levő elenchus szerint, egész 1237-ig visszamennének; mindazáltal a származékrend (legalább a család okleveleiből) a Nagy Lajos uralkodása vége felé élt Pethenyeházy Lászlónál följebb nem vihető. Ennek István unokájától született *Márton* nevű dédunokája, ki Zsigmond császár-királyt, mint udvarnok, hosszas külföldi útjaiban kiséré, eszközölt ki Constanzban 1417-ben e királytól maga, atyja, fivére György, nagybátyjai és unokavérei részére *1. címeres levelet, 2. pallosjogot.* E pallosjogról szóló kiváltságlevél, a váradi káptalannak 1432-iki átiratában még maig megvan a családnál; mig az ugyancsak 1417-iki címerlevelet, valamint a Hunyady Mátyás királytól, Petneházy Mátyás, Gergely, Tamás, György és János testvérek számára 1462-ben kiadott címerújítólevelet ma már hasztalanúl kutattuk, pedig az elenchus szerint 1839-ben még mind a kettő megvolt.

A családi okmányokból s régi genealogiai töredékekből összeállított és itt közlött származékrend is, — ámbár megszakadás nélküli és meglehetős részletes, — mindazáltal még éppen nem teljes. Így pl. hiányzik belőle *Petneházy Ilona*, ki 1604-ben Nagy Balázs neje vala, és hiányzik ama *Petneházy János*, ki II. Rákóczi Ferencz alatt a Mikházy (Nikházy) György-féle abaúji huszárezred hadbírája volt, és czímerében koronára könyöklő kart, hegyén levágott fővel, viselt. Melyik ágból származtak ezek? — eddigelé nem tudni.

A családfán elsőroltak közűl kiemelkednek Petneházy Barnabás a XIV-ik, és Petneházy György a XV-ik században élt váradi kanonokok; mint ilyenek, Bunyitay Vincze legújabb nagy munkájában is («A nagyváradi püspökség története») említvék, rokonságukkal egyetemben.[1]

Petneházy II. Miklós neje Dersy Zsófia (kit részben a nádudvari örökség illetett), Dersy Gáspárnak Rhédey Annától született leánya vala.

A családnak igen nevezetes férfia volt a XVI. század végén s a XVII-iknek első három évtizedében szerepelt *Petneházy István*, Bethlen Gábornak befolyásos, kedvelt, hatalmas embere. Ő, mint a borosjenei akkor jelentékeny végvár főkapitánya, egyszersmind Világosvárát megszerzé magának, uradalmával együtt; Kemény János fejedelem a maga ifjúkorát vázolván, azt írja e Petneházyról, hogy «kisded, módos, (akkor) immár öreg idejű, de híres vitéz úri ember» volt. Midőn Bethlen a nikolsburgi békekötés után a magyar koronát Kassán, 1622. jan. 15-én II. Ferdinánd biztosainak átadá: az ünnepélyen

[1] II. köt. 133. és 157. l.

sógorával Károlyi Mihály szathmári főispánnal és *Petneházy István* jenei kapitánynyal képviseltetté magát. István úrnak jeles, derék neje pedig, Szathmári Király Anna — ki 1632-ben már özvegynek íratik, — I. Rákóczi György hitvesének, a női erényekben tündöklő Lorántffy Zsuzsánna fejedelemasszonynak volt évek során át főudvarmesternője.

A család más tagjai, mint *Péter* és Dávidnak nagybátyja *Zsigmond*, vármegyéjöknek Szabolcsnak viselték legfőbb tisztét, az alispánságot, a XVII. század elején. Ugyanott *Miklós* táblabíró és *György* (Dávid nagyatyja) szolgabíró volt.

A mi már a Thököly Imre, majd I. Leopold vitéz ezredesét, az 1686-iki budai roham híres hősét *Petneházy Dávidot* illeti: ennek atyja, az öreg ágból eredett *János*, 1615-ben okíratilag, mint még «*gyermek*» fordúl elő, 1636-, 1637- és 1650-ben okmányok említik nevét, és 1666. aug. 20-án mint már vén ember, reszkető kézzel coramizál *Szendrőn* egy adós- és zálogos-levelet, melyet a későbbi murányi kapitány s ekkor szendrei végbeli tiszt Fáy István állított ki bátyja Fáy László részére. (Eredetije a Fáy-családnál Péczelen.) Ez az utolsó nyoma Petneházy Jánosnak, a ki talán — mint a dátumból látszik — szintén szendrei végbeli tiszt vala, és mint ilyen nevelé hasonlókép a katonai pályára egyetlen fiát, az 1645 táján született *Dávidot*.

Petneházy Dávid — mint gyakorlott jó folyóírása, correct irálya és derekas latinsága mutatja — iskolázott ember volt; mint Szabolcs vármegyei reformált nemes ifjú, alkalmasint a debreczeni collegiumban nyerte képeztetését. Azonban a tüzes vérű, ép, erős és vitézi hajlamú fiatal ember csakhamar fölcserélé a deák-tógát a katona-dolmánynyal: beállván a haza és vallás elnyomott szabadságáért harczoló bujdosó magyarok seregébe. Elejétől fogva huszár volt.

Nevét a hír az ifjú Thököly Imréével egy időben: 1678—79-ben vevé szárnyaira, mikor Dávid már nyalka, vitéz, harczedzett kurucz ezredes volt, Thököly legbátrabb, legvállalkozóbb főtiszteinek egyike. Élénk részt vőn a felső-magyarországi győzedelmes hadjáratokban. Az 1680—81-iki békealkudozások alkalmával írt «*Thököly haditanácsa*» című verses krónika mint igen kemény kuruczot jellemzi őt. Az is volt valóban. 1683 nyarán, mikor Thököly Pozsonyig és a Morváig nyomúlt, előhadait ő és Géczy Zsigmond vezették, s Harsányi György Pozsony alatt eleste óta Petneházyt tartották általában a legvitézebb kurucznak.

1684 tavaszán Gömörben és Szepesben csatázott, s jó és balszerencsében híven követi vala Thökölyt, ennek egész a váradi pasa által lett elfogatásáig; mikoron is a galád hitszegés fölött felbőszülve: boszút esküvék a török ellen jó ura tőrbeejtéséért, s b. Petreőczy István, Deák Ferencz, Szőcs János stb. kurucz főtisztekkel együtt seregestől Leopold szolgálatába állván, Kassát Petreőczyvel ő bírá megadásra, továbbá Szolnokot, Szarvast és Aradot megvívá, 1686-ban pedig a Budát ostromló királyi táborba vonúlt be huszáraival, s Caraffával és gr. Barkóczy Ferenczczel a pesti hídfőt szállta meg. A döntő rohamkor Lotharingi Károly fővezértől kikéré magának, hogy a rohamoszlopba osztott 800 magyar hajdút ő vezethesse. *A többit leírja Cserey*. Oroszláni vitézségével örök dicsőséget szerzett a magyar névnek, örök hírt magának.

Petneházy Dávidnak első neje a Wesselényi-Zrínyi-Nádasdy-összeesküvésbe keveredett s e miatt megnótázott abaúji alispánnak Chernelházi ifjabb Chernel Györgynek Szálos Katától származott leánya *Chernel Mária* vala, kitől azonban csak egy leánygyermeke: *Petneházy Éva* született. Ez később Máriássy Miklós nejévé lőn. Máriássy Miklós Rákóczinak ezredese volt. Tőle származott három fi- és négy nőunokája a budai hősnek: Mária (Krajnik Sándorné), Sándor, Farkas, István, Terézia (Dévényi Andrásné, majd b. Wolfen Fridrikné); Juliána (Szontagh Gáspárné, majd Kanitz Ernőné;) és Rebeka (Batik Pálné). E Máriássy-gyermekek közül Farkast — kinek egyik szeme kék, másik fekete vala — és Istvánt Rákóczi fejedelem udvarába vevé; nevezetesen Farkast mint apródot, a ki urát a táborokba is híven követvén, az 1710-iki nagy pestis alkalmával e rettenetes ragályt szintén táborozó atyjával együtt ez évi september 20-ika táján megkapván, abban meghala,[1] míg atyja

[1] Fogarassy István, Rákóczi főpohárnoka írja 1710. sept. 22-éről Szerencsről Kőrössy György kincstartónak Munkácsra: «Máriási Farkas az inas (apród) atyjával együtt (ez téves hír volt) meghala; Suki (Pál) cavallér, a ki inas vala, gugában fekszik.» *(Eredeti* gyűjteményemben).

EGYETEMI KÖNYVTÁR BUDAPEST

felgyógyúlt. A második fiút Istvánt, már 1707-ben mint a nemes testőrség ifjú daliáját s egyik brigadájának őrmesterét, ott találjuk Rákóczi udvaránál. Mint ilyen részt vőn 1708. julius végén a morvai expeditióban, jelesül a strázsniczai ütközetben; azután pedig, aug. 3-án, a trencsényi harczban; 1709 folyamában pedig őrnagyi minőségben áttétetett rokona Máriássy Ádám udv. lovas karabélyos-ezredébe.[1] Ezen ezred 1711-ben Rákóczit ezredesével s így valószínűleg Máriássy Istvánnal is együtt, Lengyelországba követé, s ott utóbb nagyobb részben Nagy-Péter czár szolgálatába állt. Visszatért-e valaha Petneházy Dávid unokája e bujdosásából, vagy külföldön halt el? nem tudjuk. Utóda nem maradt.

A szathmári béke után Petneházy Éva, Máriássy Miklós özvegye, többi gyermekeivel együtt katholizála s idősb fiát Sándort papnak szentelé, a kiből aztán egri kanonok és knini püspök lett.

Petneházy Dávid első neje korán elhúnyván, a kurucz ezredes — úgy látszik, már az 1680-as években — másodszor nősüle: unghvári *Belényi Zsuzsánnát* vezeté oltárhoz. Ettől két fiat nemzett: Petneházy Zsigmondot és az 1685 végén vagy 1686-ban született Józsefet.

1686. január 14-én Petneházy Dávid, kir. lovas-ezredes, Leopold császártól, a kir. kegyelem további felajánlása mellett, nagy katonai kitüntetést: a császár képére vert arany-nummizmát és aranylánczot kap, Aradnak a töröktől lett visszavételekor tanusított kiváló hősiességéért. Majd, az egyenes utódok nélkül kihalt, sátoralja-újhelyi Baksa István Zemplén-, Szabolcs- s több megyékben fekvő s a kir. fiscusra szállott javainak adományozásáért folyamodik az uralkodóhoz. A bécsi cs. kir. udvari kamara 1686. szept. 2-án *(éppen a budai roham napján)* kelt levelében e javak iránt információ-adásra hívja föl a magyar udvari kamarát, s e levélben Petneházy Dávidot már «*Magnificus*»-nak czímezi. (Orsz. levéltár.) 1687. márcz. 10-én I. Lipót adománylevelével el is nyerik ezen javakat az időközben elhúnyt hősnek özvegye Belényi Zsuzsánna és fiai Zsigmond s József, és azokba beiktattatnak.

[1] A «*Nemesi Társaság*» eredeti irományaiból, Vörösvártt.

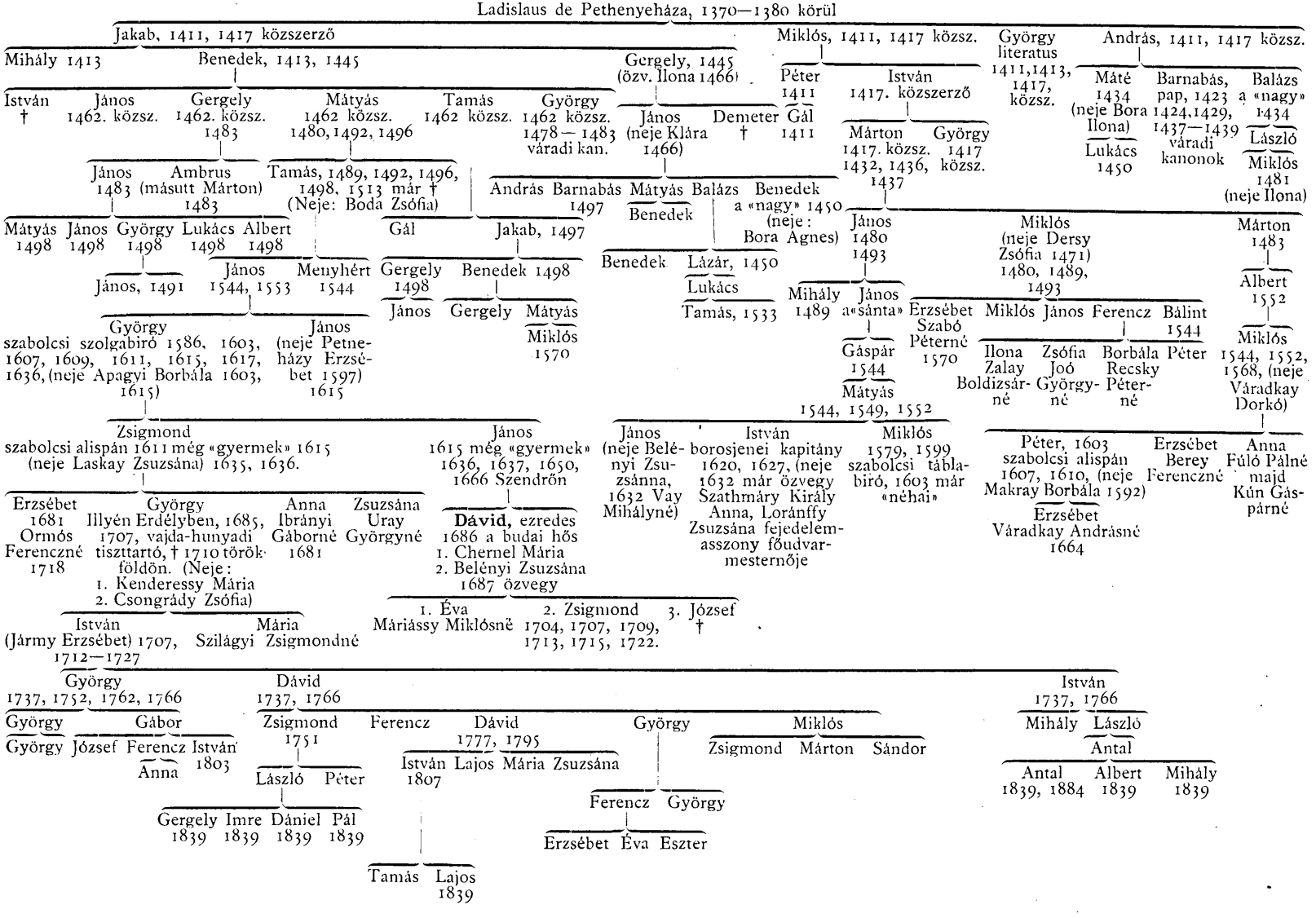
Belényi Zsuzsánna azonban csakhamar követte a halálba férjét, s úgy itjabb fia József is; és ekként az egyedül maradt Zsigmond gyermek gondozója, fölnevelője, anyai nagyanyja Vitéz Anna lőn. Ekkor az oldalági Baksa-örökösök: Baksa Gábor stb. pörrel támadták meg az árvát, s nagyanyjának törvénytudatlansága, tanácstalansága miatt elnyerék tőle az adományozott javakat.

Ezután Vitéz Anna is elhalt s az ekképen teljes árvaságra jutott fiú, nénjéhez Máriássy Miklósnéhoz húzódott Szepesbe Markusfalvára, hol sógora házánál lelé föl otthonát. Innét van, hogy midőn az immár délczeg ifjúvá fejlett Petneházy Zsigmond 22—23 éves korában, 1707. jun. elején az ónodi táborban megjelent s Máriássy Miklós által Rákóczi fejedelemnek bemutattatván, ennek nemes testőrségébe kívánt fölvétetni: a szokásos bizonyítványt, hogy Petneházy «régi, igaz és örökös nemes atyától és anyától származott», — nem Szabolcs, hanem Szepes vármegye főnemesei és tisztviselői állították ki.[1] Erre junius 7-én fölavattatott a fejedelem legbelső testőrségét képző ezen lovagrendszerű díszcsapatba,[2] ennek harmadik brigádájába (a Rhédey Ferenczébe) osztatott be. Részt vőn az 1707- s 1708-iki hadjáratokban, majd két évi testőr-szolgálat után, 1709. julius 8-án hadnagyúl tétetett át az udvari gyalog palotás-regimentbe.[3] Ezen ezred 1709. nyarán az erdélyi széleken harczolt s 1710. január 22-én részt vőn a romhányi ütközetben, majd Munkács várába helyeztetett őrségül, és csak ennek capitulatiójakor, 1711. junius 24-én tette le a fegyvert, legutoljára minden kurucz hadcsapatok között. Petne-

[1] Kelt e bizonyítvány «in castris ad Köröm positis, 6-ta Junii 1707.» aláírták, az egy gr. Esterházy Dániel tábornok kivételével, csupa szepesiek, úgymint Toporczi Görgey János szepesvári kapitány és alispán, Görgey Benedek Szepesmegye jegyzője, Berthóti Ferencz kassai vice-generális, Stansich-Horváth Imre és Nadorhovszky János szepesi szolgabíró. *(Eredetije* a nemes testőrség actái közt a Rákóczi-levéltárban Vörösvártt).

[2] «*Accrescentes*. Die 7. Junii 1707. Dominus *Sigismundus Petneházy*», etc. (A Nemesi Társaság tagjainak eredeti névlajstroma, ugyanott).

[3] «Promoti ex hac Brigada: Anno 1709. 8. Julii *Sigismundus Petneházy* in Leitinantium Inclyti Regiminis Praetorianae Palotásorum.» (A Nemesi Társaság eredeti irományaiban, ugyanott).

Ladislaus de Pethenyeháza, 1370—1380 körül
Jakab, 1411, 1417 községerző
Mihály 1413
Benedek, 1413, 1445
Gergely, 1445 (özv. Ilona 1466)
Miklós, 1411, 1417 kösz.
György literatus 1411,1413, 1417, kösz.
András, 1411, 1417 kösz.
István †
János 1462. kösz.
Gergely 1462. kösz. 1483
Mátyás 1462 kösz. 1480, 1492, 1496
Tamás 1462 kösz.
György 1462 kösz. 1478—1483 váradi kan.
János (neje Klára 1466)
Demeter †
Péter 1411
István 1417. községerző
Gál 1411
Máté 1434 (neje Bora Ilona)
Barnabás, pap, 1423 1424,1429, 1437—1439 váradi kanonok
Balázs a «nagy» 1434
László
Lukács 1450
Miklós 1481 (neje Ilona)
János 1483
Ambrus (másutt Márton) 1483
Tamás, 1489, 1492, 1496, 1498, 1513 már † (Neje: Boda Zsófia)
András 1497
Barnabás
Mátyás Benedek
Balázs a «nagy» 1450 (neje: Bora Agnes)
Benedek
Márton 1417. kösz. 1432, 1436, kösz. 1437
György 1417 kösz.
Mátyás 1498
János 1498
György 1498
Lukács 1498
Albert 1498
Gál
Jakab, 1497
Benedek
Lázár, 1450
Lukács
Tamás, 1533
János 1480 1493
Miklós (neje Dersy Zsófia 1471) 1480, 1489, 1493
Márton 1483
Albert 1552
Miklós 1544, 1552, 1568, (neje Váradkay Dorkó)
János, 1491
János 1544, 1553
Menyhért 1544
Gergely 1498
Benedek 1498
Mátyás
Miklós 1570
Mihály 1489
János a «sánta»
Erzsébet Szabó Péterné 1570
Miklós
János
Ferencz
Bálint 1544
Péter 1544
Ilona Zalay Boldizsárné
Zsófia Joó Györgyné
Borbála Recsky Péterné
Péter, 1603 szabolcsi alispán 1607, 1610, (neje Makray Borbála 1592)
Erzsébet Berey Ferenczné
Anna Fúló Pálné majd Kún Gáspárné
Erzsébet Váradkay Andrásné 1664
György szabolcsi szolgabiró 1586, 1603, 1607, 1609, 1611, 1615, 1617, 1636, (neje Apagyi Borbála 1603, 1615)
János (neje Petneházy Erzsébet 1597) 1615
Gáspár 1544
Mátyás 1544, 1549, 1552
Zsigmond szabolcsi alispán 1611 még «gyermek» 1615 (neje Laskay Zsuzsána) 1635, 1636.
János 1615 még «gyermek» 1636, 1637, 1650, 1666 Szendrőn
János (neje Belényi Zsuzsánna, 1632 Vay Mihályné)
István borosjenei kapitány 1620, 1627, (neje 1632 már özvegy Szathmáry Király Anna, Loránffy Zsuzsána fejedelemasszony főudvarmesternője
Miklós 1579, 1599 szabolcsi táblabiró, 1603 már «néhai»
Erzsébet 1681 Ormós Ferenczné 1718
György Illyén Erdélyben, 1685, 1707, vajda-hunyadi tiszttartó, † 1710 török földön. (Neje: 1. Kenderessy Mária 2. Csongrády Zsófia)
Anna Ibrányi Gáborné 1681
Zsuzsána Uray Györgyné
Dávid, ezredes 1686 a budai hős 1. Chernel Mária 2. Belényi Zsuzsána 1687 özvegy
István (Jármy Erzsébet) 1707, 1712—1727
Mária Szilágyi Zsigmondné
1. Éva Máriássy Miklósné
2. Zsigmond 1704, 1707, 1709, 1713, 1715, 1722.
3. József †
György 1737, 1752, 1762, 1766
Dávid 1737, 1766
István 1737, 1766
György
Gábor
Zsigmond 1751
Ferencz
Dávid 1777, 1795
György
Miklós
Mihály
László
Antal
György
József
Ferencz
István 1803
Anna
László
Péter
István 1807
Lajos
Mária
Zsuzsána
Zsigmond
Márton
Sándor
Antal 1839, 1884
Albert 1839
Mihály 1839
Gergely 1839
Imre 1839
Dániel 1839
Pál 1839
Ferencz
György
Erzsébet
Éva
Eszter
Tamás 1839
Lajos 1839

házy Dávid fia tehát a legvégsőkig szolgálá Rákóczit.

Azután hazavonúlt Szabolcsba, s 1713-ban perújítással keresé atyai igazát a Baksa-örökösök ellen, s pörének vitelével sógorát Máriássy Miklóst bizta meg. Ez 1714. márczius 7-én, Nagy István itélőmester előtt Eperjesen olykép egyezett ki az alperesekkel, hogy azok 3000 Rh. frtot fizettek Petneházy Zsigmondnak, a ki viszont minden további jogigényéről ellenökben örökre lemondott.

Végre Zsigmond 1722. május 16-án ugyancsak Eperjesen pörbe idézé az unghvári jezsuitákat, anyai öröksége miatt. Ugyanis Belényi Zsuzsánna fivérei Belényi János és András, s úgy nővére Belényi Anna Ajtay Zsigmondné, mag nélkül halván el: ez utóbbi, az Unghvár városi Belényi-curiát és az Ungh, Ugocsa, Zemplén megyékben fekvő Belényi-javakat végrendeletileg az unghvári jezsuita-collegiumra hagyá s a jezsuiták azoknak birtokába is léptek, — Petneházy Zsigmondnak, mint Belényi-örökösnek, jogai sérelmével. Mire dőlt el e pör? — nem tudni; valószínűleg megszakadt Zsigmondnak bekövetkezett halála miatt, kinek ezen 1722-ik évtől nyoma eltűnik. Nőtlen életet élt, s Dávid fiágát sírba vitte.

Ellenben Dávid unokatestvérének *Petneházy Györgynek*, — ki mint Thököly erdélyi, illyei jószágának kormányzója, 1685. e javak lefoglaltatásának ellentmondott, majd II. Rákóczi Ferencz idejében a vajda-hunyadi uradalom tisztartója volt, — Kenderessy Imre leányától Máriától született fia Petneházy István ivadékai Szabolcsban Petneházán még ma is élnek, s ezek egyike: t. *Petneházy Antal* úr őrzi jelenleg a család iratait, és azokat tudományos búvárlatok czéljából alólirott számára átengedni szíves volt. Csakis ezen iratok felhasználása tette lehetővé a nagyhírű *budai hős* családfájának összeállítását. (A családfát lásd a megelőző lapon.)

THALY KÁLMÁN.

A ROMÁN KIRÁLYSÁG CZÍMERE ÉS SZÍNEI.

Az oláh nemzet s a két oláh vajdaság: Moldva és Havaselve régibb történetei a legújabb időkig mély homályba voltak burkolva. Azt olvasta ki abból mindenki, a mi neki éppen tetszett. A legkalandosabb következtetések érték egymást, melyek központja a dácziai származás hamis theóriája volt.

A román irodalomban még mindig ez a theória az a vár, mely a nemzeti hiúságon épülve fel, a román nép szellemét khinai falakkal veszi körül, melyeken át a kritikai történelem eredményei még nem találtak útat a nemzet szivéhez.

Ez a kritikai történelemírás pedig Roesler Róbert s a mi Hunfalvy Pálunk nevéhez van kötve. Ők azok, a kik a dolgokat a maguk igazi nevén nevezve meg, új alapot vetettek a kutatásnak s az oláh eredet és történet határait megszabták.

Kutatásaik fő eredménye abban foglalható össze, hogy a román nemzetnek a trajánusi colonisatióhoz (Dácziában) éppen semmi köze sincs, mert a román népelem a Balkán félszigetről vándorolt be Erdélybe s a mai Romániába, még pedig a XII—XIII-ik században, akkor tudniillik, mikor Magyarország már teljesen meg volt alakúlva.

Ezt a kiindulást a történelmi kritika minden oldalról támogatja s pedig oly erővel, hogy szó se lehet többé arról, hogy valamikor lényegében változást szenvedne s más kiindulásnak kellene helyet adnia.

A mi azonban a román nép bevándorlásának, honfoglalásának, ethnologiai és állami megalakulásának körülményeit illeti: ezek olyan dolgok, a miket Roesler és Hunfalvy még nem láttak elég világosan; a gordiusi csomót ugyan megoldották, de annak szálait még nem tudták külön-külön bontani; azért a ki Roesler és Hunfalvy után az oláh-kérdés tanulmányozásához fog, lépten-nyomon újabb és újabb meglepetéssel áll szemközt. Látja azt, hogy a románság nemhogy a római colonusok utóda volna, de első feltünedezése idején, az Árpádok korában, még mint nemzet sem volt megalakúlva, mert, a mint azt már kifejtettem (Anonymus az erdélyi oláhokról czímű munkámban), a «vlach» név, melylyel az új népelemet a Dunán innen

nevezni kezdték, még nagyon tág jelentésű volt s mindenféle beszállingozó *pásztor népet*, nomád hegyi lakót jelentett; látja azt, hogy a két oláh vajdaság: Moldva és Havaselfölde megalapítói (az Anjou-korban) sem voltak rumänek, de szláv és uralaltáji elemek, melyek lassankint enyészve csak el a rumänségben, annak a két vajdaságot hagyták örökségül.

Hogy a dologra térhessek, igen röviden fogom jellemezni álláspontomat az oláh beszármazás és a vajdaságok alakulását illetőleg, a mennyiben az, a Roesler és Hunfalvy által kifejtett theóriától eltér.

A mongol hódítást megelőzőleg Magyarország keletfelé a Kárpátokig, az Aldunán pedig az Olt vizéig terjedt; ez az aldunai terület volt a szörényi bánság; az Olttól kezdve a Krimig és a Volgáig minden földet *Cumániá*nak neveztek, mely földterület két nagyobb nyelvkörre oszlott. Moldvában, illetőleg a Szörénység felé *jász* név alatt ugor és magyar elemek, a Pontus mellékén a Petrarca-codexből ismert török nyelvű *kunok* vagy *hunok* alkották Cumániát, a mi e szerint nem ethnografiai, de még nem is politikai, hanem geografiai fogalom. Cumánia területén szerteszét hódított ruthén népek laktak, a kik Cumánia földművelő elemét alkották, sőt itt-ott függetlenségüket is meg tudták óvni. Bizonyosan tudjuk például, hogy Moldva közepén a XII-ik században az úgynevezett *birladi ruthén fejedelemség* állt fönn, melynek élén Rostislavics Iván rendelkezik az ország útjaival, galicziai kereskedőknek vámmentességet s egyéb jogokat engedélyezvén.

Bizonyosnak látszik előttem, hogy «Cumánia» nem volt egységes állam; elnagyolt fogalom az, melyet a nyugoti népek alkottak, a kik messziről szemlélték a Kárpátokon s az Olton túl történt eseményeket. Csak így érthetjük meg, hogy a birladi ruthén fejedelem Moldva területén rendelkezik, meg azt, hogy délszláv okmányok «*Jászfejedelemségről*» s jász fejedelmekről emlékeznek, a kik *Jászvásárt* alapítják s az Olt körül is föltünedeznek.

Egy szóval hódító és hódított népek összetorlódását, nomád kalandosok helyhez nem kötött uradalmait kell keresnünk a nagy Cumániában, nem pedig egy államot, egy népet, egy központ körül csoportosuló viszonyokat.

Cumánia korában *Szerbia felől* a Szörénységen át, új néprajok szállingóztak szét az erdélyi hegyeken. Oláh pásztorok, rácz papok és rácz kenézek vezetése alatt kezdték népesíteni Erdély hegyi lejtőit, rengeteg erdeit, melyek sokfelé, mérföldekre terjedő távolságokban nem ismertek még emberi szülöttet; hová a hatalom keze el nem ért, hogy számon kérte volna a jövevényektől jövetelük okát, belevonta volna az államba, kötelességek- és jogokkal ruházta volna fel őket.

Távol a városoktól, a gazdátlan területeken kigyúltak a pásztortüzek; az oláh pásztor gondtalanúl dúdolta a «frunze vergyét», erdőről-erdőre hajtva nyájait.

Szaporodva, kis falvak (katúnok) alakúltak az erdők alján, fatemplomokban a hivők byzanti festésű Máriákat és szenteket imádtak, rácz és bolgár pópák ó-szláv nyelven hirdették az igét híveiknek, a kik nyelvre nézve ráczok, bolgárok, albánok vagy orbonások, macedóniaiak és rumänek voltak; utóbbiak a legnagyobb számban.

Az erdélyi hegyekről Havaselvére és Moldvába jász-kún területre is kiszállingóztak balkáni vándoraink, mindenütt az erdőt, hegyi patakokat és forrásvizeket keresve s a völgyekbe ereszkedve alá, nyájaiknak keresve újabb s újabb tanyát.

A mongol hadjárat teljesen felkavarta Cumánia népviszonyait. Kuthén király 40,000 családdal menekült Magyarországba. Népének legnagyobb tömegét a magyar nyelvű jászok tették, de a menekülő tömegben a tatár, kún, ruthén s oláh nyelv sem volt idegen; egy szóval az Erdélyben elszóródott s a Jász-Kunságba telepített új lakók, Moldva mindenféle népéből kerültek ki, kiket a közös veszély tarka elegygyé kavart össze, mint az amerikai prairiek állatvilágát a pusztai tűz, mely bölények, vad lovak falkáit, farkast, leopárdot s a szárnyasok rajait egy tömegben kergeti maga előtt.

A kipcsaki kánság megalakulása után a régi Cumánia kárpátokfelőli s az aldunai, lakosaiban megfogyott részein két új tartomány kezdett alakulni: a moldvai és a havaselvi vajdaság.

Moldvában, úgy tetszik nekem, a régi birládi ruthén fejedelemség emelkedett ki hamvaiból, újabb ruthén és lengyel bevándorlásokkal erősödve, a mi még a XIV-ik században is folyt,

midőn a Koriatovicsok alatt Lithvániából Magyarországba, Erdélybe, Moldvába orosz elemek költözködtek be.

A moldvai ruthén államban lassankint elfoszlott a künn maradt jász (magyar) elem, de az általa alapított Jassi vagy Jászvásár, szlávúl Jaski-targ, máig is hirdeti emlékét. Az oláhság a vajdaság első százada óta mind jobban szaporodott és terjeszkedett, de Moldva első századaiban mégis a *ruthén nyelv volt az állam nyelve*, az ó-szláv pedig az egyházé. A fejedelem (vajvoda) udvarában Sucsávában ruthének, litvánok, lengyelek, ráczok, oláhok, sőt albánok is viseltek bojár tisztségeket. Mint a felsőbb osztályok, az alsóbb néprétegek is mindenfelől összegyülemlett: jász, ruthén, lengyel, oláhokból állottak. Oklevelesen ki tudjuk mutatni, hogy Kantemir Demeter vajda korában a XVII-ik században a földmívelő parasztság orosz, magyar és elóláhosodott lengyel volt. Az oláhság, hegyeiről szétfolyva az ország minden részébe, mindinkább románizálta az előtalált szlávokat és magyarokat. Ennek az amalgamának világos példáját szolgáltatja a mai Szerbia is, hol a negotini oláhság félelmetes módon forgatja ki nemzetiségéből a szerbet, szerb falvakat, egész környékeket, a mire egy szerb példabeszéd is utal. Gdje vlahinja dogje, sve kutju povlasi: hova egy oláh nő kerül, az egész ház elolóhosodik. Ilyen módon tünedezett el a moldvai szláv s magyar elem s alakúlt rumänné.

Hasonló viszonyokkal találkozunk Havaselföldön is. Havaselve Róbert Károly alatt bontakozik ki a magyar király hatalmi köréből, a ki IV. Béla «Rex Cumaniæ» jogczímén érvényesíti hatalmát az Aldunán.

Itt, mint azt «Magyar pénzverő izmaeliták» czímű munkámban kimutattam: a bessarabák, vagy bessarabinok (magyarúl böszörmények) alkottak Cumánia elbukta után független hatalmat, a kik nem egyebek, mint olyan uralaltájiak, s pedig mohamedán vallású kúnok, jászok, kik a mongol hadjárat lezajlása után tünedeztek elő a Pruth-Szeret-Dnjeszter vidékein s vallásuk szerint muzulmánok vagy buzurmánok (böszörmények)-nek neveztettek Magyarországon, (a hová egy részök betelepedett) s a déloroszországi ruthéneknél.

A muzulmánt a kievi orosz ma is buzurmánnak és biserminnek nevezi s nemzeti énekeibe szövi a gyűlölt nevet. Ebből a böszörmény, böszörbény névből lett a Bessarabia (XVI-ik századbeli lengyel íróknál Bessarebenia) tartománynév s az első havaselvi dynastia: a Bassarabák neve.

Havaselvén az urataltáji böszörmények a szláv és oláh tömegben idők jártával elenyésztek, de Havaselve még sem lett rumän állam. Az állam és az egyház nyelve itt is *szláv*, és szláv eredetű a havaselvi cultura minden ízében, mert a vezérelemek szlávok s pedig bolgárok és ráczok voltak, kik az oláh elemek felett soká érvényesítették szellemi túlsúlyukat, mígnem ugyanazon sorsra jutottak, mint az oláh területek összes szlávjai, kik az oláh nyelv mesés amalgamájában feloszlottak, úgy hogy a XVII. század közepén már homogén rumän alapon kezdtek kibontakozni az első rumän irodalmi kisérletek, s lőn a két vajdaság állami és egyházi nyelve is a rumän.

Tanulmányaim alapján ezt az ethnologiai képet látom azon a területen, mely újabban Románia név alatt egyesült és királyság rangjára emelkedett.

Ennek a sokféle népből született két vajdaságnak állami czímeréről és színeiről akarok szólani. A mint az ethnografia változó, oly változatos az állam s az államot kifejező symbolum, a czímer is Romániában.

Az Anjouk korában, mikor, a rege szerint, Drágos Mármaros felől telepíteni kezdte Moldvát, ott a bölény még nagy számban élt a Pruth és Szereth nádasaiban; ez a nevezetes állatfaj ma már csak Lithvánia erdeiben található. Moldva czímeréül a fekete bölényfejet fogadták el az új vajdaságban, a regével magyarázva azt, hogy Drágos Mármarosból elindulva, egy bölény (szlávúl zombru) üldözése közben fedezte fel Moldva nyájas legelőit, dús erdeit, vizekben gazdag földjét s foglalta el magának és népének.

Moldva czímere, mióta ismerjük, mindig «*aranymezőben fekete bölényfő*» volt; ilyen alakban festették azt oklevelek széleire, régi templomok falaira. Az első moldvai vajdák, a kik pénzeket verettek: Musat Péter (1374—1390), Sándor (1401—1433) mindig a bölényfejet használták országos czímerül.

A bölényfő mint specziális moldvai czímer Bukovina czímerévé is lett s Jászvásár városa is a bölényfejet fogadta be czímerébe.

A második oláh vajdaságban a legrégibb czímer a Bassarabáké, Bessarábiáé: *három szerecsenyfő* kék mezőben.

Ez is az Anjouk-korából ered s nyilván beszélő czímer, mely azt jelenti, hogy az állam a Bassarabák országa: muzulmánok vagy szerecsenyek (saracénok) bírta föld, vagyis a Volga mellől érkezett mohamedán vallású jász-kún és magyar elemeké. Semmi kétségem sincs abban, hogy e régi czímerből Havaselve legrégibb ethnografiai állapotainak titkát megoldanom sikerült.

A Bassarabák czímere, a három szerecsenyfő, a muzulmán vallású általi nyelvű dynastia s a vezérlő elemek beolvadásával, a szláv-oláh tömegbe, elvesztette jelentését; már a XIV. század második felében, mikor I. Vlád Bassaraba (1360—1373) ezüst denárait verette: egy sisakon álló s keresztet tartó sas jelképezi a havaselföldi vajdaságot. Ettől fogva napjainkig, a keresztet tartó sas Oláhország czímere, melyet heraldice így írhatunk le: Keresztet tartó fekete sas ezüst mezőben, vagy: zöld halmon álló, arany koronából lépő fekete sas, ezüst mezőben.

Moldva czímere tehát, hogy heraldicai színeit hangsúlyozzam: fekete bölényfő arany mezőben, Oláhországé: fekete sas ezüst mezőben. A czímerek összes színei *arany, ezüst, fekete, zöld.*

Ezek azok a színek, melyek hitelességét minden emlék támogatja.

E színek szerepe a legújabb korig ér le, mígnem «Románia» névben egyesül a két vajdaság s Románia nagyfejedelemsége a régi czímereket: a bölényt és a sast egyesítette.

Csodák csodája, az új államczímer, sehogy sem nőtt ki a régi gyakorlatból. Az alakok meg vannak tartva, de színei már nem azok! A fekete bölényfő aranynyal van festve vörös mezőben, a fekete sas is eltűnt s helyén arany sast találunk kék mezőben a román nagyfejedelemség és román királyság hivatalos s törvénybe igtatott czímerében.

Mi ennek az oka?

A román törvényczikk csak annyit felel a kérdésre, hogy az új czímer színei a vörös, arany, kék, ezek lévén a *román nemzet színei!*

Ezek tehát a román nemzet színei? Hogyan? mióta? Hiszen sem Havaselve, sem Moldva országok nem ismerik régibb czímereikben a vörös, sárga, kék színeket, melyek most az államczímerben szerepelnek!

E kérdésre a feleletet kerülő úton kaphatjuk meg.

—

Magyarország Erdélylyel együtt a mohácsi csatáig egy ország volt, közös czímerrel, a nyolcz vörös-fehér pólya s a kettős kereszttel. Erdély különválása Magyarországtól II. János Zsigmond alatt megy végbe. Innen kezdve az elszakadás mind teljesebb s az erdélyi fejedelemség külön országgá alakúl.

Az új ország, új czímert alkotott magának.

A három nemzet: t. i. a magyar, székely és szász nemzet czímereiből alakúlt a külön erdélyországi czímer, melyet először Báthory Zsigmond (1581—1601) pecsétjén találunk. A czímerrel, annak színei: a *vörös-sárga-kék* jelezték Transylvania különállását.

De a ki a történetet ismeri, fogja tudni, hogy az erdélyi fejedelmek Erdélylyel együtt Magyarország egy részét is birtokolták, s hogy az erdélyi fejedelemség soha sem szűnt meg a nemzeti egység és szabadság reménységének vára lenni; hogy nagy alakjai Bocskai István, Bethlen Gábor, a Rákóczyak, az egységes Magyarország eszméjéért küzdöttek; viselték a «Rex Hungariæ» czímét (Bethlen Gábor); pénzeiken, zászlóikon, függő pecséteiken: Erdély czímere és színei mellett, Magyarország czímerét és színeit, Szent László és a boldogságos szűz alakjait alkalmazták, annak jeléül, hogy Magyarország s Erdély elszakadása csak ideiglenes állapot s a két országrésznek a nagy magyar haza jelvényei alatt egyesülnie kell.

Az oláhság az erdélyi fejedelmek korában már jelentékeny contigensét képezte a lakosságnak, de még barangoló, nomád életet élt, a földmíveléshez csak itt-ott fogott; többnyire régi életmódját követve, keresztül-kasúl járta az erdélyi hegyeket s a Havaselve felé siető vizek mentén s a Kárpátok nyúlványain Oláhországban és Moldvában ép úgy otthon volt, mint az erdélyi területen.

Az oláhsággal együtt élő bolgár, szerb, albán népelemek, melyek nyomát a sokáig uralkodott szerb egyházi életben, a tömérdek oláh-szláv

helynévben s az oláh nyelvben találjuk meg: elenyészve az amalgamában, megnövesztették a rumän elemet, mely miután Moldvában és Havaselvén is hasonló körülmények közt folyt le a nemzet alakulása: a vajdaságok népéhez hasonló, nyelvben és vallásban egy testet képező nemzetté formálódott.

Az egyházi érdekek, a folytonos érintkezés, mind jobban idomította ezt az ethnografiai egységet, mely lassankint nemzeti tudattá vált, s nemzeti aspiratiókat szült.

Az oláh aspiratiók javára a tudákosság is meghozta a maga gyümölcseit.

A rumänség bevándorlásának körülményeiről a múlt századok mit sem tudtak, de tudtak Dáciáról és Trajánusról, a ki a hódított dák provinciát új lakosokkal telepítette meg.

Dáciai telepítés és rumänek Dácia területein! Ezt a két dolgot összekapcsolni, egyiket a másikból magyarázni könnyű és természetes, a régi századok tanúltságából kifolyó eredmény volt.

A rumän irodalom, melynek históríkusai Dicső-Szentmártoni Major Péter és Sinkai György e század elején léptek fel, készpénznek vették az oláhság római eredetének hírét s erdélyi ősiségét. Tanaikon gyorsan épültek fel az oláh nemzeti aspiratiók, az Erdély bírása iránt formált jogvélemények.

Erdély állása Magyarországhoz Mária Terézia óta csak bonyolította az oláh felfogást.

Mária Terézia Erdélyt is belevonván a monarchia keretébe: a régi erdélyi fejedelemség Magyarország sorsára jut, osztozva a bécsi politika minden esélyében.

A Szent István koronája alá jutott, de külön tartománykép kormányzott Erdély magyarsága, a bécsi politika nyomása alatt mindjobban érezte a tartományi állásban rejlő sérelmeket.

A Királyhágón innen s túl lakó magyarságot most már egy közös óhaj fűzte össze: Magyarország és Erdély egyesítésének óhaja, egy országgá, a milyen az a mohácsi csatáig volt s a közös óhajt az erdélyi magyarság is Magyarország czímerével és színeivel symbolizálta, a Mária Terézia által törvénybe igtatott erdélyi czímer és színekkel szemben, melyekben nem látta többé a Bethlenek és Rákóczyak független Transylvaniáját, csupán a gyűlölt tartományi állást, mely 1791 óta minden országgyűlés sérelmi pontjainak legfontosabbika.

Erdély régi színei ilyen körülmények közt nem lelkesíthették többé Erdély magyarságát s mikor 1848-ban az uniót törvénybe igtatta a nemzet: a két ország a magyar tricolor alatt egyesült.

Nem így az oláhság. Az 1848—49-iki események megérlelték az oláh aspiratiókat.

Jánk Ávrám és hívei egy új Dácia alakításának fantasztikus vágyával, kibontották a régi Erdély zászlaját, melyet az oláhság a vörös-fehér-zöld színekkel szemben, e század eleje, vagy talán még a Hóra- és Kloska-lázadás napjai óta a magáénak vallott, s azt most az unióval szemben a balázsfalvi gyűlésen oláh nemzeti színekké is deklarálván: vörös-sárga-kék lobogók alatt hirdette a havasokon az új román állam megszületését.

A régi Erdély színeit ilyeténképen oláh színekké devalválta az idő. Az erdélyi színeket, különösen 1848 óta, oláh színeknek tekintjük mi is s az erdélyi magyarság nem reclamálja azokat, lévén ezek egy többé vissza nem óhajtott korszak emlékei.

Annyival inkább ragaszkodnak azokhoz oláhjaink, kik nemzetiségük symbolumának tekintik e színeket, melyek az ő révükön már a 40-es években Moldvában és Oláhországban is meghonosodtak azon szellemi hatás folyamán, melyet az erdélyrészi oláhság, mint jelentékenyen előrehaladottabb elem, a vajdaságok területén érvényesített.

Az erdélyrészi oláhság körében indúltak meg például az első irodalmi kisérletek is a Rákóczyak alatt, mikor a vajdaságokban még mit sem tudtak rumän irodalmi nyelvről s bár már egészen rumunizálódva, még mindig ó-szlávúl írtak. Az oláhországi egyházakban is ó-szláv liturgia dívott még akkor, mikor Erdélyben az egyház nyelve, Rákóczy György buzgalmából, már rég az oláh lett.

Igy történt, hogy az erdélyrészi oláhság által occupált erdélyi színek is általános tiszteletnek örvendvén a Kárpátokon túl: az egyesült Románia tudós heraldicusai, midőn az új államczímert alkották, vagyis a régieket egyesítették: azzal a különösséggel álltak szemben, hogy a

régi vajdaságok címereinek színei, az *állítólagos* román nemzeti színekkel semmi viszonyban sem állanak.

A bukaresti kamara heraldicusai könnyen megalkudtak a helyzettel; nem magyarázva, de nem is ismerve az ellenmondás lényegét: egyszerűen megváltoztatták a régi moldvai és havaselvi címereket, azokat újból *vörös-sárga-kékre* festve.

Igy született meg az új román állami címer; az arany bölényfő vörös mezőben és az arany sas kék mezőben. Az összebonyolódott és sokféleképen félremagyarázott erdélyi viszonyok így játszották a Bethlenek és Rákóczyak országos színeit oláh kézre.

Mikor néhány év előtt a török-orosz háborúba Románia hadereje is be lett vonva: nem gondolt arra senki sem Bukarestben, hogy az oláh dorobánczok az erdélyi fejedelemség zászlaja alatt vívták meg a griviczai sánczokat!

Dr. RÉTHY LÁSZLÓ.

A HOTHVAFŐI-CSALÁD CZÍMERE 1415. ÉVBŐL.

(Egy szinezett czímerképpel.)

A czímerek birtoklásának jogereje a középkorban még nem függött kizárólag a fejedelmek adományozásától. A XIV. század közepe táján élt hírneves olasz jogtudós Bartolo a Saxoferrato «*Tractatus de insigniis et armis*» czímű művében mondja: «*Quilibet potest assumere sibi arma et insignia, illa portare et in rebus propriis impingere.*»[1]

Mindamellett is azonban a czímerbirtokosok és új czímert felvenni szándékozók czímereik megerősítéseért, illetőleg adományozásáért többnyire uralkodójukhoz szoktak volt folyamodni, mert míg egyrészről a fejedelmektől nyert czímer az önkényesen felvettnél nagyobb tiszteletben részesült, másrészről a fejedelmek által megerősített és adományozott czímer tulajdonosa bitorlások ellen mindenkor biztosabb védelmet talált.

A czímer-adományozásokkal, a jutalmazások e legolcsóbb módszerével, a fejedelmek sem fukarkodtak. E tekintetben, a máskülönben is hívei iránt bőkezű Zsigmond királyunk, szűk financziális viszonyai mellett egykorú fejedelmi társai között alighanem első helyen állott; mint ezt hazánkra nézve külföldön különösen Konstanzban és Vicenzában való tartózkodása alkalmával bőven tanusította.

Így többi közt Konstanzban való időzése alatt 1415-ben jun. 23-án Hothvafői Tamás altárnokmesterét, az általa rajzban bemutatott czímerterv szerinti czímer birtokában s vele együttesen apját Miklóst, ennek testvérét Györgyöt s magának Tamásnak testvéreit is az itt közölt és jelenleg a M. N. Múzeum könyvtári osztályában őrzött czímeres levele által megerősítette.

Ez oklevél eredeti szövege a következő:

Sigismundus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ac Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ etc. rex. Omnibus Christi fidelibus præsentibus et futuris præsentium notitiam habituris salutem in eo, per quem reges regnant, et principes victoriose triumphant. Regalis excellentiæ dignitas eo laudum titulis sublimatur inmensis, quo fidelium suorum merita dignis præmiorum prosequitur incrementis. Est enim inter alia, quæ per regiam munificentiam impenduntur, gratia retributionis acceptior, quæ tanto potius mentes fidelium in fidei soliditate corroborat, quanto liberalius regia maiestas gratis præmiis eorum merita recompensat. Proinde ad universorum tam præsentium quam futurorum notitiam deduci volumus et pervenire, quod coram celsitudine nostræ maiestatis personaliter constituto fideli nostro nobili viro Thoma filio Nicolai filii Thomad de Hothwafew, alias de Thamadouch, comitatus Crisiensis, vicethavernicus reginalis maiestatis, propositisque per ipsum suis fidelibus servitiis et servitiorum gratuitis meritis, sincerisque et laudandis complacentiis, quibus ipse Thomas a suæ iuventutis temporibus nostræ et reginalis celsitudini maiestatis in prosperis etiam nostris et adversis indefesse ac intrepide exhibitis et impensis, exhibuit nobis quandam cartam arma seu nobilitatis insignia inferius descripta; in qua quidem carta forma clipei campum coloris cœlestini seu lasurini habentis, et in eius medio forma leopardi coloris aurei ore aperto per modum mordere volentis cum cauda elevata inter pedes anteriores leporem argenteum tenentis apparebat; in summitate vero clipei . . . . . dis . . . . . cœlestini . . . . . ab extra, ab intra vero argentei coloris tamquam fodro seu subductura per czoctas ante et retro dependentes colorum eorundem videbatur . . . ata tamquam vento agi-

[1] Tractatus de insigniis et armis Bonn 1883. 1. l. 4. §.

Nyomt. Ullmann J. Budapesten.

Hothvafői Tamás czimere
1415

EGYETEMI KÖNYVTÁR BUDAPEST

tatas aut alias motu forti impresso dispersas; cassis vero seu galea pro crista seu nobilitatis clenodio formam leopardi sursum erecti coloris aurei leporem tenentis superius descriptam habebat. Supplicavitque celsitudini nostræ maiestatis prædictus nobilis Thomas nostræ ac reginalis maiestatis utique fidelis suo ac prædicti Nicolai sui patris necnon Georgii fratris sui carnalis ac Andreæ filii Pauli et Galli filii Stephani dictorum Bothos de Doclina fratrum condivisionalium suorum nominibus et in personis, ut prædicta arma seu nobilitatis insignia eidem nobili Thomæ et per eum prædicto Nicolao eius patri et Georgio fratri suo carnali et aliis suis fratribus condivisionalibus prædictis, ipsorumque hæredibus proximis et amicis ex plenitudine potestatis nostræ regiæ maiestatis et ex nostra regia liberalitate dare et concedere dignaremur. Nos itaque, qui cunctis regiæ nostræ ditioni ac potestati subiectis libenter pandimus gremium seu sinum gratiosum nostræ munificentiæ regalis, illis signanter, quos servitiorum nostrorum ac reginalis maiestatis continuus labor exagitat, nostrique ac ipsius reginalis maiestatis lateris concomitatus illlustrat, attendentes, et in animo nostro regio reminiscendo revolventes multiplicia servitia et probitatis merita, ac fidelitatis opera, quibus prædictus Thomas nobis et reginali maiestati in prædicto nostro regno Hungariæ et Almania, et alias nobis agentibus in remotis inter amicos et inimicos, ymmo præfatus nobilis Nicolaus, pater eiusdem Thomæ, in copiosa sua familia, ac strenuitatis et virtutum armatura, dum in campo castri Nicapolis contra serenissimum Baysath Torcorum principem et alios crucis Christi persecutores, sinistrante fortuna conflictum habuissemus, necnon in regno Bosnæ Bisseno et Pethipauli banis Sclavoniæ, et in campo castelli Sarranal Paulus Scupor contra Venetos et eorum complices ac fautores tunc nostros æmulos notorios et manifestos inimicos, capitaneis et exercituum regalium nostrorum ducibus per nos constitutis, tentoria nostra regalia fixissemus, castraque metati fuissemus ad frenandum huiusmodi hostes nostros ac sacrosanctæ universalis ecclesiæ rebelles, una cum aliis fidelibus nostris ut præfertur in prosperis nostris et adversis agendis exhibuit et exhibuere non cessavit, et ob hoc rebus et personis non parcendo dampna gravia sustinuit feceritque expensas exquisitas, et sic idem Thomas Nicolai, et pater eiusdem præ cæteris eorum coætaneis proximis et consanguineis velut aurum puritatis suo splendore cæterorum metallorum præcellens nitorem, ad gloriam sacri nostri dyadematis et honorem nostræ regiæ maiestatis viriliter procedentes, gratos se reddiderunt et acceptos. Volentes itaque et ex animo nostro regio desiderantes eidem nobili Thomæ Nicolai vicethavernico reginalis maiestatis prædicti comitatus Crisiensis, et per eum præfato Nicolao eius patri, ac Georgio eius fratri carnali, pro præmissis et aliis fidelium servitiorum suorum meritis præclaris, regalis munificentiæ benignitate, et ex innata nobis clementia respondere regio cum favore, occurentes de plenitudine potestatis nostræ regiæ maiestatis et ex liberalitate nostra regia, prædicto Thomæ filio Nicolai filii Thomad de Hothwafew, et per eum eius patri ac fratri carnali, cæterisque suis fratribus condivisionalibus et eorum hæredibus proximis et amicis universis prædicta arma seu nobilitatis insignia, prout præsentibus circa principium inserta litteris appropriatis coloribus pictura denotat et declarat, dare duximus et concedere gratiose, præsentiumque damus et concedimus vigore. Sicque quod idem nobilis Thomas vicethavernicus, et Nicolaus pater, et Georgius eius frater carnalis, ipsiusque Thomæ fratres condivisionales supradicti, et eorum hæredes, proximi et amici, posteritasque nata et nascitura universa amodo et in antea ubique locorum et bellorum ac pacis tempore ipsa arma seu nobilitatis insignia habere, deferre, ac licite et secure portare valeant atque possint, ipsisque armis seu nobilitatis insigniis in præliis, torneamentis, hastiludiis, et generaliter omni exercitio militari uti poterint perpetuo et gaudere. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam præsentes nostras litteras appensione secreti nostri sigilli minoris, quo utimur ut Hungariæ rex, roborando duximus communiri. Datum Constantiæ, in vigilia festi beati Johannis Baptistæ, anno Domini millesimo quadringentesino quintodecimo, regnorum nostrorum Hungariæ etc. anno XXIX, Romanorum vero electionis quinto et coronationis primo.

E címeres levél s az ide mellékelt címer ábrája szerint a Zsigmond királytól kért s ettől a Hothvafőiknek adományozott címer a következő volt: balra dűlő doborpaizs kék mezejében tátott szájú, felkunkorodott farkú arany párducz (feketével pontozva, nyakán arany karikás veres örvet viselve, mely utóbbi részleteket a czímerlevél szövege nem említi), mely két első lábával ezüst nyulat tart. A csősisakról ezüsttel bélelt kék lebbentyű foszlányai jobbra balra felfelé közvetlen a sisakot lengik körül — «*tamquam vento agitata*» — tehát eredeti ősi feladatának megfelelve az említett sisak lebbentyű még a régi gót stilnek felel meg. A czímer orömdísze az említett nyulat tartó leopárdot tünteti elő.

A czímer összes magassága 11·3 cm. Ebből a paizs magasságára 5 cm. a sisak és orömdísz magasságára 6·3 cm. esik. A paizs szélessége 4·3 cm. Egészben véve tehát az imént leírt czímer úgy arányai, mint alakzatára nézve is a régi és új gót czímerstílek átmeneti korszakának mintaszerű példányai közé számítandó.

A mondottak után a jelen czímerrel kapcsolatban szabad legyen még a heraldika műveltség-történelmi jelentőségéről néhány szóval megemlékeznem.

De Laborde gróf, a franczia nemzeti nagy levéltár néhai igazgatója, az ez intézet által kiadott «*Collection des sceaux*» czímű, 1867-ik évben megjelent munka I. kötetéhez írt előbeszédében a pecsétek műtörténelmi fontosságát

hangsúlyozva,[1] többi közt úgymond, «a középkor építészetének történetére megvannak az általa alkotott nagy épületek, és mégis, ki annak történetét még akarja írni, nem nélkülözheti a pecséteket. Ezek szűk keretökben ezer részletet tüntetnek fel, melyeket az emlékeken látunk, de nem tudtuk osztályozni, mert nem tudtuk korukat. A középkor ruházatát a szobrászat, az épületek faragványai, az egyházak festett ablakai, a festészet és himzés által ismerjük. E műemlékeknél azonban nem tudjuk az időpontot, melyben keletkeztek; erre nézve is a pecsétek adnak biztos felvilágosítást. Kiterjednek továbbá a magán élet minden részletére és feltüntetik a változatosságokat, melyeken a társadalmak ez irányban átmentek.»[2]

A mit itt a híres franczia tudós a pecsétekről mond, szóról-szóra a czímerekre nézve is egyiránt alkalmazható; sőt bizvást állíthatni, hogy a pecsétek fennemlített míveltségtörténelmi jelentősége legnagyobb részben éppen az azokon előforduló czímerekben rejlik. Egyébiránt a pecséteken levő czímereket míveltség-történeti szempontból felülmúlják a czímeres leveleken és a hivatalos czímerkönyvekben (ilyen hazánkban a *Liber regius*, Olaszországban à libro d'oro-k stb.) lefestett czímerek; mivel azok nem csupán illető tárgy-alakjaikra de egyszersmind színeikre nézve is biztos tájékozást nyújtanak.

A czímeres levelek e műtörténelmi előnyei az imént tárgyalt oklevélben is hazánk középkori magánéletének szokásaira vonatkozólag feltalálhatók. Miután a czímerek tárgyalakjait általában kezdettől fogva az illető korbeli legdívóbb szokások és foglalatosságok után választák, a középkori czímeralakok jelentékeny részének magától értetőleg a vadászat szolgált főmotivumául. Ugyanez képezi motivumát a Hothvafői czímernek is, melynek nyulat fogó, nyakán vezetésre szolgáló veres, arany karikával ellátott örvös szelidített párducza, a már csak jobbadán Persiában, Syriában, Indiában s Afrika egynémely országaiban űzött, de még a XV. században hazánkban is divatos párduczczal (leopard) való vadászatot állítja elénk.

A jelen czímeres levélnek míveltség-történelemre vonatkozó másik tárgyát a czímer befoglalására szolgáló dísztábla képezi. A téglaalakú tábla magassága 20·5 cm., szélessége 16·5 cm. Az egészet veres keret szegélyezi, melyet áttört félig fekete s fehér csürlők és tojásdad karikák egymást felváltva ékesítnek. E keret belső mezeje kék, fekete arabeszkekkel ékesítve. Ebben egy másik négy karajos arany keret van, mely mind a négy karaja domborulatánál a szélső veres kerettel érintkezik. A karajos arany keret mezeje veres, narancsszínű arabeszkekkel.

A czímer az utóbbi belső arany keret veres mezejére van helyezve.

A czímerlevelekben a czímerek majdnem kivétel nélkül ily keretelt táblákra helyezvék, azonban a czímereknek szoros értelemben vett heraldikai alkatrészét nem képezik, s csakis a czímer feltűnőbb kitűntetésére szolgálnak. Tulajdonképen szőnyegeket képviselnek, a melyekre (a termek falaira aggatva) a középkori lovagok és nemesek paizsaikat és sisakjaikat szokták helyezni.

A Hothvafői czímer keretes táblája is szőnyeget ábrázol, s mint ilyet műtörténelmi szaktudósaink, archæologusaink, történelmi festészeink és textil iparosaink figyelmébe, mint a XV. századi hazánkban divatos[1] szőnyegstil egyik kiváló mintáját, buzgón ajánlani kötelességünknek tartjuk.

Br. NYÁRY ALBERT.

[1] E nagyszabású munkát Pauler Gyula az «*Arch Értesítő*» X. kötetében bővebben megismertette.

[2] Már Heineccius is mondja: «quod igitur in antiquis ritibus numi, idem in mediae aetatis rebus moribusque sigilla praestant, idque multo felicius, quam numi bracteati, in quibus artificum ruditas prohibuit, quominus res ita ut erant, depingerentur» *Syntagm. Hist. de veteribus Sigillis. Francof. et Lipsiae 1709. 197 l.*

[1] Ugyan e bizonyos alakú és mintájú czímeres tábla fordúl elő a Zsigmond király által ugyancsak 1415. évben Tamásfalvi Györgynek adományozott czímerlevelében.

A CZÍMEREK FEJLŐDÉSE ÉS NEMEI.

— Tekintettel a magyar heraldikára. —

A czímertan magában véve is, mint az általános műtörténelem és különösen mint a fegyverzetről és viseletről szóló tan egyik része, nagy érdekkel bír minden régiségbúvár szemében, nem is tekintve a történelemhez és genealogiához való viszonyát. A heraldikai folyóiratok azonban ez idő szerint gyakorlati czélnak hódolnak, mely főleg abban áll, hogy a czímertanról elterjedt száma nélküli téves nézeteket helyre igazítsák és a megállapított általános heraldikai szabályokba ütköző vétségeket megtorolják, bárhol fordúlnak is elő.

Én is ezen szempontból indúltam ki, midőn megpróbáltam a heraldika néhány kiválóbb mozzanatát egybefoglalni, a végből, hogy kevésre szorítkozva, a dolog fejlődéséről áttekintést adjak. Nagynevű szakférfiaknak, milyenek Hohenlohe-Waldenburg hg, Pottenegg, Rettberg-Wettbergen, Grenser Alfréd, Heger von Rosenfeld grófok, báró Waldbott, dr. Zuerfuhrth és mások, különböző szakfolyóiratokban szétszórva megjelent közleményei kitűnő anyagot szolgáltatnak e czélra s ezt helyenkint közlöm is azon módon; a mennyiben azonban egy és más saját tollamból ered, minden helyreigazítást és felvilágosítást köszönettel veszek.

Kezdem a paizson.

A frank császárok idejében (1024—1137), a mely korszak egyébiránt szorosan véve még nem tartozik a heraldikába és csak bevezetésül szolgálhat, a paizs kicsiny, kerek, boltozatos volt, szélein köröskörül szegélyezve, középütt pedig répaszerű csúcscsal vagy köldökkel; utóvégre a norman formát vette fel, azaz szorosan a testhez volt hajlítva; felül be volt kanyarítva, alant pedig csúcsban végződött, köldökkel vagy a nélkül; ez utóbbi esetben középütt rendesen kerek borítást vagy más ilyféle díszítést alkalmaztak reá nagyobb szilárdság kedveért, pl. szegfej, szalagkötés stb. formában, a miből aztán a következő korszakban különféle czímerképek keletkeztek, milyenek a nap, hold, csillag, lapda, négyszög, ék, zsindely, rács, hármashegy, rózsa stb. E mellett gazdagon kirakták vagy kifestették a paizsot evet-prémmel is; — e korszak vége felé már jelentkezik némi hajlam a czímer tulajdonképeni formái és színei iránt. Ez a heraldika bölcsője.

A Hohenstaufok alatt (1137—1273) a paizs körülbelül 1200-ig megtartotta a norman formát, csakhogy köldök nélkül, s felső széle egyenes vonalú volt, valamint megközelítőleg az oldalszélek is. A XII. század közepe táján az eddig erősítésre és egyúttal díszítésre szolgáló ércz czifrázatokból kifejlődnek a czímerképek. E szerint a XII. század közepét vehetjük a czímerészet kezdetéül s egyszersmind kezdetéül azon virágzási kornak is, a mely a XV. század második feléig eltartott. Ez szolgáljon irányadóúl mindazoknak, kik egyáltalában már ezen korszak előtt saját czímerről beszélnek. Ezen bevezető korszakban a nemesek czímertelen nemesek voltak és csak később, ezen innen lettek czímeresekké.

Ezzel egyidejűleg és éppen ennek következtében a fapaizsokat összetartó anyaggal és azon fölül vászonnal, bőrrel vagy pergamennel húzogatták be és szögekkel, czifra csatokkal vagy aprószemű karikákkal (minőkből a pánczélok készültek) borították be, a melyekből aztán, a mint már említém, lassankint a későbbi czímerképeknek egy része keletkezett — többnyire fehér vagy sárga színben, mert azok eredetileg érczből voltak. Tehát *fehér* (ezüst) és *sárga* (arany) a legelőször alkalmazott eredeti színek a heraldikában.[1]

[1] Mai nap a heraldikában a következő színek ismeretesek és használatosak: 1. *fehér* (ezüst); 2. *sárga* (arany); 3. *fekete*; 4. *vörös*; 5. *kék*. A 6. szín, a zöld, tulajdonkép csak megtűrt heraldikai szín s egyedül természeti tárgyak festésénél használják, a melyek eredeti színökben adandók vissza, pl. halmok, pázsit, lomb, levél stb. Mindamellett is némely nemzeteknél s elvétve nálunk is találkozunk a zöld színnel (habár nagyon ritkán) a paizs- és sisaktakarón is.

A színek szokásos jelölési módja olyan helyeken, a hol nem festve fordúlnak elő, bizonyára eléggé ismeretes. A sárgát pontok jelölik, a vöröset finom függélyes vonalkák, a kéket vízszintesek, a feketét egymást átmetsző vízszintes és függélyes vonalak, tehát keresztmódra húzott árnyékvonások. A zöld balról jobbra dűlő vonásokkal jelöltetik. A hol a paizs vagy annak mezeje nincs bevonalozva, azaz üres, — fehér szín értendő.

Természetes, hogy ez már sokszor szolgáltatott okot merőben hamis fölfogásokra, a mennyiben értetlenségből, vagy tudatlanságból ott, a hol kellett volna, a vonalzás egyszerűen elmaradt. De még sokkal több zavart okozott és okoz ez a paizson ábrázolt tárgyaknál és különösen az állatoknál, mert itt el van fogadva elvűl, hogy a mi árnyék nélkül marad, természeti színében veendő; pl. a bárány árnyéklás nélkül: *fehér*, az oroszlán sárga, a sas fekete.

Hozzá adandó lenne még a színek említett számához a *bíborszín*, a királyok, uralkodók stb. palástjának festésére; jelzései jobbról balra dűlt vonalkák által történik, (éppen megfordítása a zöld szín jelének). Szerény véleményem szerint ez szükségtelen, fölösleges játékoskodás, de mint tényleg létező, említést érdemel.

Hasonló vagy még helytelenebb heraldikai ízléstelenségekkel s hiábavalóságokkal találkozunk az olasz heraldikában, a mint erre rá fogunk jönni. Itt ugyanis feltaláljuk, gyakran éppen egymás mellett, egy ugyanazon paizson, a teljességgel nem heraldikai színkeverékek minden faját: meggyszínpiros, vérpiros, azurkék, levegőkék stb.; sőt az ezüstnek és aranynak magában véve csúnya, de szigorú heraldikai szempontból meg nem rón-

A ráillesztés (Stückung) egyik további faja volt az e korszakbeli czifrázatoknak, és abban állott, hogy egyes tárgyakat (pl. ruhadarabokat, evetprémet, kötélcsombókot, fonadékot, lánczot, madárfejet vagy szárnyakat, medvetalpat stb.) tűztek a paizsra. Az ékítés e neme, vagy jobban mondva az alak ráillesztése (ráerősítése) később, valamint a csatszerkezet is egyszerű vagy rányomott festésnek adott helyet (bizonyára azért, mert a tárgyak ráillesztésének czélszerütlen voltát mindenki belátta); azaz a czímerképeket kiemelték, rányomták és ezeket aztán a vászonra, bőrre vagy pergamentre is lefestették. Föntebb már neveztünk meg egy néhány tárgyat és állati testrészt, a melyek a heraldikában a legrégibb jelenségek közé számítandók. Egész állati alakok közül az oroszlán az, mely legkorábban jelenik meg czímerben: II Albert már 1114 óta paizsán hordja, sőt I. Róbert gróf a flandriai oroszlánt 1072 óta; — íme két példája a czímernek, a szoros értelemben vett heraldika előtti korszakból. Természetes azonban, hogy örökségként apáról fiúra szálló czímerül csak 1168-ban fordúl először elő elsaszi Fülöpnél. Habsburgi Rudolf, míg császárrá nem lett (1279), a pávaszemekkel kirakott oroszlánt sisakján is viselte.

A növényország alakjai közt, melyek az alsó és felső nemesség czímereibe fölvétettek, egyik sem volt oly általánosan elterjedve, mint a liliom és a rózsa. Mint a kertek ékessége és mint tetszetős dísz, mindkettő nagy kedveltségnek örvendett már a legrégibb korban; költők megénekelték s mondák keletkeztek rólok. A rózsa (rosa canina) a maga egyszerűségében a német nemesi családoknál, a liliom (fleur de lis) pedig az előkelőbb román fajoknál állott nagy becsben. Gatterer szerint a heraldikai liliomból származott az alabárd-alakú díszítés: holott a dolog — a mint eléggé be van bizonyítva, — éppen megfordítva történt: ugyanis az alabárd vette fel a liliom tetszetős formáját.

A Habsburgok alatt (1273—1350) a paizs a lovasoknál kicsiny, háromszögalakú, felső széle egyenes vagy kissé bekanyarított, oldalszélei kivágva. E korszakban szórványosan két vagy több kép is fordúl elő egy ugyanazon paizson, így például Scheckenhoveni Münster Ulrikében 1296-ban, mely hosszában két mezőre van osztva, jobb oldalt előretörő sas, balfelől pedig pólya (fascia) látható.[1] Találkoznak már négy mezőre osztott czímerek is, ámbár nagyon gyéren. Látjuk tehát, hogy a paizs vagy a rajta levő alak eredeti egyszerűsége általánosságban még uralkodik ugyan, mégis a XIII. század végével már részben bonyolúltabb, mesterkéltebb szerkezet kap lábra. A sisak viszonya a paizshoz az ékítménynyel együtt egyenlő a paizs hosszával.

A XIV. század második felében (1350—1400) a paizs háromszögletű, rövid és széles; felső széle egyenes, oldalai bekanyarítva Itt-ott már feltűnik az úgynevezett tárcsa is, fölül ép szögletekkel, alúl kerek, oldalt bevágással a lándsa számára (lándsatartó). A paizs viszonya a sisakhoz és a sisakdíszhez = 3 : 4 : 5, azaz a sisak hosszúsági és szélességi átmérője valami kevéssel kisebb és a sisakdíszé valamivel nagyobb, mint a paizsé.

A XV. század első felében (1401—1440) a paizs négyszögű, alúl kikerekítve, jobb oldalt lándsatartóval, és már ekkor 4—6 mezővel. Háromszögű paizsok is találkoznak még, de alúl szélesebbek és tompábbak, mint azelőtt voltak.

A XV. század második részében, III. Frigyes alatt (1440—1493) a paizs hosszúkás, négyszögletes, mint azelőtt; alúl kerek, jobb oldalán lándsatartó; csakhogy fent valamivel szélesebb, mint alant s itt is hegybe megy. Ekkor jelenik meg a szívpaizs a czímerben, de ennek esetei még nagyon ritkák.

A reformatió korában (1493—1555) a szívpaizs már gyakrabban előfordúl a czímerben. A paizs többszörösen ki- és behajlítva, egyre jobban-jobban veszti régi harczi paizs-jellegét.

A heraldikus előtt okvetlenül feltűnik, milyen hirtelen fordulat állt be a XV. század második felében a paizs formájában; a czímerek háromszázados egyszerűsége eltűnik, hogy helyt adjon egy rohamosan változó és egyúttal fantastikus divatnak; névszerint a heraldikai paizsok szembeszökő ellentétet képeznek a valódi harczi paizs régi formáival. Vannak pl. családfák a XV. század végéről, a melyeken a felhozott 16 ősi paizs mind más-más formát mutat, egyik furcsább a másiknál.[1]

ható faját is gyakran látjuk egymásra és egymás mellé illesztve (pl. a bronz-színű arany.)

Mindezen heraldikai furcsaságoktól őrizkedni kell; őrizkedjünk különösen a kevert színektől és a színárnyalatoktól. Csupán a fönnemlített 5. (illetőleg 6.) alapszínt kell elismernünk — tisztán és világosan.

[1] Minthogy naponta érkeznek hozzám kérdések az iránt: hol kell a heraldikában (azaz a paizson, és mindazon, a mi hozzá tartozik, ide értve a sisakot a sisakdíszszel és sisakfedővel együtt, valamint a paizstartót is), a *jobb* oldalt — és hol a *balt* keresni, — válaszolok itt röviden, de érthetőleg: a ki e kérdéssel nincs tisztában, képzelje magát háttal a czímer felé fordúlva s a mely oldalra e helyzetben a jobb kéz esik, az a jobb oldal s az ellenkező a bal.

Ha valaki, a ki czímerekkel és pecsétekkel behatóbban foglalkozik, szabályúl fogadná el, kivétel nélkül csak a valódi paizst tartani szem előtt, a mint azt századokkal ezelőtt harczban használták, és nem a papíron levő rajzot vagy festést venné, — az illető nagy lépést tett volna a jelenkori felfogás felé s jövőre némi könnyebbséget szerezne magának. Ez szolgáljon figyelmeztetésül különösen azoknak, a kik czímereknek vagy pecsételeknek leírásával foglalkoznak.

[1] E részben az a szabály, hogy a családfákon előforduló összes czímerek tökéletesen egyformán szerkesz-

Úgy látszik, hasonló fordulat állott be a civilisált Európa nagy részében a fegyverzet, viselet és bútorzat dolgában is; ellenben keleten jóformán minden a régiben maradt, daczára lakosai élénk képzeletének. Ennek okait közelebbről vizsgálni a művelődéstörténet szempontjából általános érdekkel bír. Egyebek közt kétségkívül sokat tett erre a pompakedvelő burgundi fejedelemnek, Merész Károlynak udvarában lábra kapott divat is.

XIII—XIV. századbeli eredeti német paizsok, melyek mintákúl szolgálhatnának, mainap már a legnagyobb ritkaságok közé tartoznak; még XIV. századbeliek is csekély számban maradtak fenn, de különösen ritkák az olyan paizsok, melyek festéssel voltak ellátva, vagy pedig, a melyeken a festés még jó állapotban van. Csak kevés osztrák és német múzeum (közintézet, vagy magán-gyűjtemény) dicsekedhetik ilyen becses régi tárgyakkal; e csekély számban foglaltatik a bécsi városi fegyvertár néhány XIII., XIV. és XV. századbeli példánynyal s az ottensteini (Alsó-Ausztriában, Zwettel mellett) 5 darabbal. Németországban a legnagyobb ilyen gyűjteménynyel dicsekedhetett a nem rég elhúnyt Károly porosz herczeg, kinek pompás fegyvergyűjteményében 70—80 ilyen paizs volt, csak hogy ezek, néhány XIV. századbeli példány kivételével, mind későbbi eredetűek. A gazdag «Germanisches Museum» Nürnbergben, valamint a müncheni bajor múzeum csak néhány példányt tud felmutatni a XIV. és XV. századból, a darmstadti nagyherczegi múzeum kettőt; egy néhány található Wartburgban (Szász-Weimár) is, egyetlen egy példány pedig Drezdában, a királyi fegyvertárban.

Ezen csekély számmal található maradványokon kívül ez idő szerint a középkori czímertant illetőleg biztos támpontokat még csupán a XIII. és XIV. századbeli pecsétek és sírkövek szolgáltatnak. Azonban ezek közül is alig egy néhány maradt ránk. Mindenekelőtt tehát éppen ez okból, de még a régi kor szempontjából is e tisztes emlékek figyelmet és gondos őrizetet érdemelnek.

Hazánk nem gazdag ilyen emlékekben; s éppen ezért különös véletlen szerencsének tartom, hogy az én környékemen két szép magyar nemesi síremlék található, a melyekről nem sokára bővebb ismertetést szándékszom közre bocsátani.[1]

Most visszatérek a paizshoz. Mielőtt azonban a czímerpaizsokon előforduló figuralis jelenségekre áttérnék, legyen szabad pár szót szólani e helyütt a női és az egyesített czímerekről is.

Találkozunk ilyenekkel már a Hohenstaufok korában; alakjok háromszögletes, kúpszelvényhez hasonló s rajtok körirat (legenda) látható. A házastársak czímere (alliance) két külön czímerből áll, a férfi és nő czímeréből, melyek félig egymást födik mindig. Kettős vagy éremalakú paizsok is fordúlnak elő, az előlapot képezi a nő czímerképe, a hátsót a férjé.

A Habsburgok alatt a női paizs kerek, de van háromszögletes is, körirattal. A házastársak paizsán a férj czímere fönt foglal helyet s alatta a feleség nevének jelképe, pl. bárány (= agnus), ha a nőt Ágnesnek hívták; vagy pedig a feleség czímere körülveszi férjéét. Továbbá: a férj és feleség czímere közt női alak áll, vagy térdel, a czímer-paizsokat tartva, vagy a férj paizsa fordúl elő a feleség sisakdíszével összetéve, vagy pedig, jóllehet csak ritkán, a két paizs fölött női fej látható. Előfordúl egy emberi alak is, mellén (nyakába akasztva) a férj paizsa, két kezében pedig a szülőké.

A XIV. század második felében a női czímer még mindig körirattal jelenik meg, néha a férj czímere fölött áll sisak helyett. Található női alak is, egyik kezében a férj czímerét tartva, másikban a nőét.

A XV. század első felében a körirat folyvást divatozik; a feleség, férj és anyós czímerei egymás fölé tolva fordúlnak elő. A század második felében a körirat eltűnik; a feleség paizsa a férjével egymásra illesztve jön elő paizstartó angyalokkal.

* * *

És most olyan térre készülök átlépni, a hová a heraldikus csak végső szükség esetén teszi be

tendők, nemcsak a paizs formáját, hanem a sisak és sisakfedő alakját tekintve is.

Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznünk azt, a mi az avatatlanok előtt hallatlan dolog, hogy t. i. a paizs, sisak és sisakfedő külső formája soha sem volt megszabva s nem öröklődött apáról fiúra. E részben is ama korszakba mentek vissza az emberek, a mikor még a paizs és sisak nemcsak papíron szerepelt, hanem tényleg viselték is. Ezen fegyverzethez és öltözethez tartozó tárgyak forma tekintetében éppen úgy alá voltak vetve a divatnak, mint ruháink manapság, csakhogy természetesen a változtatás nem volt ilyen rohamos, mert bizony költséges is lett volna. Azon időben gyakran megesett, hogy a fiú más formájú paizst és sisakot viselt, mint az apja, s az unoka ismét mást. A czímerbe foglalt kép azonban, és a mint látni fogjuk, a sisakon levő ékítmény is (az időtől fogva, mikor kiegészítő részként kezd szerepelni) a legapróbb részletekben is mindvégig ugyanaz maradt, nem volt alávetve semmiféle divatnak.

E szerint mainap is minden czímertulajdonosnak szabadságában van czímerét külalak tekintetében újra szerkeszteni és az így — önkényesen — csinált alakot jog szerint bárhol használni. A leghelyesebb természetesen mind logikai, mind jogi szempontból, ha mindenik család azon formát fogadja el, a melyet a nemzetség első kétségtelen föllépése korában használt; persze itt aztán az a kérdés merül fel: melyik kort válaszsza e czélra az olyan család, a mely a XVIII—XIX. században, azaz éppen a heraldika hanyatló korában nyerte a nemességet?

[1] Szivesen vesszük. *Szerk.*

lábát és akkor sem örömest. Minthogy azonban úgy írásban, mint szóban még mindig oly helytelen fogalmak uralkodnak szakférfiak között is, a laicusoknál pedig még ezen felül teljes fogalomzavarral találkozunk ez irányban, úgy hogy egymástól szigorúan elkülönített dolgok, pl. a jelvényes paizsok, czímerjeltan, czímermonda, és szégyenczímer egymással össze-vissza zavarva, emlegettetnek s egymással minduntalan felcseréltetnek, — azért rászántam magamat erre is. Mivel pedig ezen alkalommal a paizson előforduló alakokkal és tárgyakkal hosszasabban akarok foglalkozni, szavaimnak mindenekelőtt azok vehetik hasznát, a kik nemcsak szemlélni szeretik a czímereket, hanem képesek azokat lerajzolni vagy mintázni is.

Bizonyára senkinek sem jut eszébe, — a csaton[1] vagy a már említett tárgyakon kívül, a melyek különben is laposak voltak, hogy a paizs használatát ne akadályozzák, — valamely valódi tárgy, pl. malomkő, kerék, kalapács, lámpa, kard stb. ráillesztésére gondolni. Éppen ezért minden távlat szerinti rajz a heraldikában tiltva van. Itt rajz tekintetében az illető tárgynak mindig csak vázlatával vagy árnyékával van dolgunk. A heraldikai ízlés azt kívánja, hogy a heraldikai képek, mint színezett jelképek vagy árnyak, túlságos művészi kidolgozás nélkül alkalmaztassanak, legfölebb nagyon csekély kidomborítás engedhető meg, mert már a legrégibb korban is az erősen kiemelkedő köldök hamar kiment a szokásból. Csupán a sisakdísznél (melyről alább szólok) voltak tényleges használatban valódi szarvak, agancsok, ágak, állati bőrök, kitömött alakok stb.; ez okból itt, valamint a sisakfedőn és magán a sisakon gondos kidomborítást, plastikát, sőt távlati rajzot is alkalmazhat a rajzoló.

De térjünk vissza a czímerek különböző nemeihez, melyek közt első helyre teszem a jelképes czímert.

A jelképes czímerek a legrégiebbek közé tartoznak; mert az az eszme, hogy czímerválasztásnál az illetőnek tulajdonnevét kapcsolatba hozzák a czímerképpel, annyira kínálkozik, hogy általánosan szokásban lehetett eleitől fogva. Ilyen czímereket már a XIII., sőt a XII. század óta ismerünk; pl. *Castil* (Castel), *Leon* (oroszlány), *Toggenburg* (Dogge), *Henneberg*[2] stb.; s tekintélyes szakférfiak állítása szerint az ősi czímerek tetemes része, kellő fáradsággal és utánjárással, jelképi czímerekre vihető vissza, s a hol ezt nem lehet tenni, a hiba a legtöbb esetben abban keresendő, hogy a megkívántató támpontok századok folyamán feledésbe vagy veszendőbe mentek.

De találunk ilyen jelképeket ezeken kívül még mellékrajzok gyanánt alkalmazva is a XIII. században, s a nők czímerén máskülönben is, hol a férj czímere fölött pl. a bárány (agnus), a feleség keresztneve: Ágnes helyett áll; azután meg a középkori paizstartóknál, hol a tulajdonos nevének megfelelő szent mintegy védőül szerepel. Hogy a legrégibb korban, jóformán kizárólag csak az alsó nemesség kedvelte az ilyen czímereket, mint ez évekkel ezelőtt egy kis füzetben hirdettetett, — merőben téves állítás; sőt inkább az uralkodó családok és a felsőbb nemesek használták túlnyomólag s éppen az alsó nemesség volt az, a mely a név és czímer közt nem nagyon kereste az összefüggést, mert nem is mindenik szegény várúrnak vagy alsóbb nemesnek állott rendelkezésére egy-egy ügyes rajzoló.

Száz meg száz példáját látjuk a XIII. században annak, hogy kisebb és nagyobb hűbéresek egyes motivumokat vagy részeket átvettek saját czímerökbe hűberuraikéból.

Jelképies czímerek, vagyis olyanok, melyek beszélő alakokkal és tárgyakkal vannak ellátva, a melyek tehát a tulajdonos nevét ki is fejezik, voltaképen csak helyhez kötött természetűek, azaz csak azon határokon belül, a meddig az illető nép nyelve terjed,[1] és nem másképen, mint jelképies fordítása a névnek.

Hazánkban az ilyen czímerek nem éppen gyakoriak; az előttem ismeretesek közül csak a következőket akarom példa gyanánt felhozni: a baráti Huszár-családé (huszár), a csik-bánkfalvai Kereszteseké (kereszt), a nagy-rákói Rakovszkyaké (rák); és talán ide számítható még az egyik Várady-családé (hét várral), valamint a Nádasdy grófoké (nád) stb.

Minthogy a valódi heraldikusok közül is a legtöbben a jelképi czímerek elismerésének gondolatával megbarátkozni nem tudnak, mert előre is bizonyos elfogultsággal tekintenek mindarra,

[1] Csat alatt a heraldikában nem csupán a tulajdonképeni csatot (fibula, fermeaux) kell értenünk, hanem általában mindazon eredetileg érczből készített darabokat, melyeket kezdetben nagyobb szilárdság czéljából illesztettek a paizsra, minők voltak a prémek, övek, szárnyak, kapcsok, zsindelyek, holdak, patkók, rózsák, csillagok stb.

[2] A Henneberg grófi család értendő. A lovagi ág egyébiránt, a melyhez Henneberg tábornok is tartozik, jelenleg ugyanazt a czímert viseli, melyet a grófi és egyszersmind a bárói ág is visel, a mely — a mint én tudom — különben is egy törzsből származik a lovagi ággal.

[1] Igy pl. a Medvey-család czímere (medve) szorosan véve csak hazánkban jelképies czímer; s az Auerspergeké (Auerochsen) csak német nyelvű tartományokban az, valamint az Angelini-családé is (angelo) kizárólag csak az olaszok, vagy legfölebb az összes román faj előtt.

Más, általános czéloknak hódol a czímersymbolica, mert itt pl. az oroszlán, Merkur, horgony stb. nemcsak az illető ország lakói előtt ismeretesek, tehát érthetők, hanem általában az összes civilisált világ előtt, — legalább ezt akarják némelyek elismertetni, ámbár ez csak a legfőbb vonásokban egyezik, a részletekben gyakran a legkülönbözőbb változatokkal találkozunk.

a mi nem éppen szemmel láthatólag származik a heraldika őskorából, daczára, hogy a régi énekekben a hősöket nem nevök, hanem czímerök szerint találjuk megnevezve, — nagyon érthetőnek találjuk, ha tetemes részök mind e mai napig sem akarja elismerni a czímertanban a symbolicát, vagyis azt, hogy a paizson előforduló némely tárgyak és alakok, melyek a nélkül, hogy magokban véve kifejeznék, inkább a nekik tulajdonított, általánosan elfogadott és elismert vagy akár csak költött tulajdonságaiknál fogva (a melyek sokszor a czímer-adományozónak egyéni magyarázatán alapúltak) használatban voltak oly czélból, hogy annak, a ki a czímert kapta, kiváló tetteit s jellembeli vagy szellemi tulajdonságait jelképezzék és hirdessék.

A czímerek ezen nemével, a melyben — miként éppen láttuk, — a családi névnek képleges átfordítása csak szűk határok közt mozog, merő ellentétet képez a másik, a melyben az illetőnek személyes tulajdonságai dicsőíttetnek, a mi érthető az egész világ előtt. Kevés fejezete van a heraldikának, a mely oly általános és oly meröben téves fölfogással találkozott volna, mint a hanyatló korszaknak éppen ezen tüneménye, mely kezdetben csak elvétve jelentkezik ugyan, később azonban igen termékeny talajra lelt; mert semmi sem ellenkezik annyira a valódi classicus heraldika szellemével, mint éppen a czímerek symbolicája. Azonban tíz laicus közt kilenczet legalább is olyant találunk, a kik ezt a heraldika őselemének tekintik, — s tiz egyén közt, kik a heraldika iránt nemcsak érdeklődnek, hanem némi részben vele foglalkoznak is, legalább is ötöt, a kik mindig bizonyos titokzatos gyönyörrel és vágyódással hajhásszák azt a biztos heraldikai kalauzt, a melyben megtalálható lenne az összes czímerekben előforduló tárgyaknak, állati és emberi alakoknak leírása. Ez az ő felfogásuk szerint biztos heraldikai conversations-lexicon és jelfejtő lenne; a minthogy a legtöbben azon nézetben vannak, hogy különösen heraldikai munkákban semmi egyéb nem foglalhat helyet, mint a czímeralakoknak többékevésbbé beható fejtegetése és megbeszélése, — különösen sajátságaikra és jelentésökre való tekintettel. Ismerek egyéneket, a kik már évekkel ezelőtt nevet szereztek magoknak szellemi oktatásaikkal és tollukkal, még pedig a köztörténelem mezején; s ezektől már ismételve hallottam, mennyire örvendenek báró Nyáry Albert készülöben levő heraldikai kézikönyvének, mert valahára így azon helyzetbe jutnak, hogy csekély fáradsággal bármelyik czímerből kiolvashatják, mi okból, micsoda tettekért adatott. Hozzá teszem még azt is, hogy némelyek az ilyen hiten levők közül már húzamosabb idő óta kiválóan genealogiával és czímerek meg pecsétek gyüjtésével és rajzolgatásával foglalkoznak.

Hogy ez a symbolica,[1] mint már egyszer érintém, a heraldika hanyatlása korából, a XVI. század végéből, származik, bebizonyított tény; mindamellett is létezését, bármennyire ellenkezik a valódi heraldikus érzékével, tagadni nem lehet, mint ezt sokan teszik, mert tényleg most is használatban van és némi érdekkel is bír, a mennyiben a kutatónak alkalmat nyújt arra, hogy megismerkedjék azon móddal, a hová ez már évszázadokkal előbb fajúlt és pedig éppen azon korban, a mikor a kifogástalan heraldikai alkotások iránti érzék még igen élénk volt, a mikor még nem estek távol azon évek, melyekben a paizst és a sisakot nemcsak papíron, hanem valóságban is viselték, a mikor végre a czímerek iparszerű ornamentális és decorativ alkalmazása (XV—XVI. század) csak kevéssel azelőtt érte el a tetőpontot.

Igaz, hogy a XVI. században az alkalmazott czímerjeltan esetei csak egyenkint jelentkeznek, de természetes, hogy az a közvetlenül rákövetkező korszakban annál általánosabbá lett. Példa gyanánt (arra, mi módon *nem* kellett volna lenni) hozom fel e helyütt az Erdődy testvérek, Tamás és Péter számára Rudolf császár által Prágában 1580. február 26-án kiadott grófi diploma (latinúl szerkesztett) tartalmának egy részét, a hol egyebek közt ezeket olvassuk:

«A piros mezőben levő kerék jelöli a világ gyors folyását, piros színnel jelölt[2] mindenféle szerencsés eseményeivel és ezer bajaival, a melyeken keresztül ti akkor, mint mindenektől megvetett szarvas, az erény fáradságos ösvényén a föntnevezett kitüntetéshez és az örök dicsőséget érdemlő grófi ranghoz eljutottatok; ezért látható a ti érdemeitekhez képest családi czímeretek paizsának szívében piros mezőben egy félkerékből kiemelkedő szarvas. A ti hűségtek, a ti vitézségtek, a mely nemeslelkű férfiakat ékesít, valamint a paizson ábrázolt torony és a négyszög, a melyben áll, világít és menedékűl szolgál mindeneknek. Égszínkék[3] mezőben pedig két csillag látható hét folyó között; — a ti őseitek híre is messze túl terjed az ország határain és — hála a ti buzgó iparkodástoknak, — ragyog, mint a csillagok.»[4] stb.

[1] Itt-ott czímernyelvnek is nevezik; mi azonban össze nem tévesztendő a beszélő czímerekkel.

[2] Itt tehát a szín jelképies értékkel is bír.

[3] Ismét egyik példája a színek szabályellenes használatának; az ilyen fonákságokról, különösen az olaszoknál, már egyik föntebbi jegyzetben szóltam.

[4] Mily ingadozó lábakon áll a czímerjeltan és nyelve s az ilyen vizsgálódások minő eredményekhez vezetnek, eléggé ki fog tünni egy példából is. A csillagot hozom fel, a mely olyan közönséges a heraldikában, hogy jelentését könnyü szerrel meg lehetett volna állapítani nemzetközileg. Schumacher a csillagot a szerencse és dicsőség jelének veszi; Böchler szerint egy vagy több csillag különös jótét által szerzett ragyogó dicsőséget jelent; Zschackwitz, Vulson felfogását követve, a csillagokat

A magyar-óvári Keszey-család diplomájában is, mely czímerbővítés alkalmával adatott a nevezett családnak a XVII. században, a symbolicus nyelvnek éppen ilyen nemével találkozunk a szövegben. Itt meg a griff jelképezi három szál liliommal az uralkodó iránti őszinte hűséget.

Azt hiszem, az eddigiekben kimerítően elmondtam mindazt, a mit tudni érdekes; még csak azt akarom megjegyezni, hogy a jelképes czímerek, mint ilyenek, miként már ismételten említém, ellenkeznek ugyan a heraldika szellemével, mindamellett is másfelől a képekben, azaz ábrázolásban, heraldikailag véve, tökéletesen kifogástalanok lehetnek és lehettek, ha szinte a valóságban nincs is mindig így a dolog.

Másként áll a viszony, a czímerek előadását illetőleg, az alkalmazott *czímermondával*, ezen (merőben tévesen) úgynevezett történeti czímerekkel;[1] és minthogy ezen categoriában a mi édes hazánk minden más országoknak előtte áll, akár a mennyiséget, akár a minőséget vegyük tekintetbe, — tárgyalásomban csak a magyar czímerekre és mondáikra szorítkozom. Találunk itt harczoló lovasokat, lovagokat, embereket, állatokat, szörnyű dolgokat, gyilkossági, kivégzési és más ilyen jeleneteket, mindennemű vadász- és sportlátványosságokat, a mik csak képzelhetők a világon, mindenek fölött pedig érdekes képeket, valamint figyelmet érdemlő fogadalmi táblákat, csupán csak egyet nem találunk, — czímereket.

Ez pedig kétszeres kár, mert ezek tulajdonosai éppen legelőkelőbb s legrégibb hazai családjainkhoz tartoznak és most kénytelenek magokat a könyörületlen, de mégis annyira jogosult criticának s a külföldi szakemberek vállvonogatásának kitenni, mert az ilyen czímerek ellenkeznek nemcsak szellemével és érdekével a heraldikának, hanem minden hagyománynyal s minden fennálló szabálylyal is.

Egyik további és bizonyára még sokkal fontosabb mozzanat abban áll, — és ebben a legkiválóbb tudósok és tekintélyek már régen megegyeztek, — hogy t. i. az ilyen czímerek festett mondáikkal együtt, túlnyomó részben aránylag jóval későbbi eredetűek; a mesterkéltség bélyege homlokukra van nyomva és ebből folyólag (legalább a legtöbb esetben) következtethetni, hogy az illető családnak éppen nem őseredeti czímerével van dolgunk, hanem utólagosan készített s vagy önhatalmúlag összeállított, vagy pedig egyes esetekben a fejedelem által jóváhagyott kép vagy esemény ábrázolásával, a mely kétségkívül igen sok esetben a család valamely tagjának tényleg véghezvitt hősi vagy más jeles tettére czélozva, az eredeti s néha — bár nem mindig — feledésbe ment czímer helyére lépett. További részletekbe nem szükség e helyütt ereszkednem; elég, ha csak néhány előttem ismeretes ilyen czímert nevezek meg; milyen pl. a regéczi Huszár családé, az irinyi Irinyieké, a Fáy, Lánczy, Rajcsányi stb. családoké.

Az éles birálgatást, melynek a magyar heraldika külföld részéről ki van téve, teljességgel nem szabad rossz néven vennünk, mert ennek csakugyan megvan a maga jogosultsága. Ugyanis a magyar czímerekben előforduló szabályellenes jelenségekről az illustrált czímermondákkal még korántsem mondtunk el mindent, ez a kérdés még behatóbb tárgyalást kiván, mihelyt az összehasonlító nemzeti jellemvonásokhoz értünk. Itt csak futólag legyen érintve, hogy a fában fészkelő csevegő madár (hazánkban igen kedvelt czímerkép), a szőlőt kedélyesen fogyasztó róka, a kévét eszegető bárány stb. a heraldikust nem csekélyebb elszörnyűlködésre indítja gyakran, mint a föntebb leírt fajok. Mindamellett is korántsem szükséges, hogy heraldicai dolgokban a japániakkal vagy chinaiakkal fogjunk kezet, a mely jámbor óhajtás egy valóban tudós doctortól származott nem régen; és pedig azért nem, mert ezen jóczélzatú kézszorításra egyfelől sokkal közelebb vannak hozzánk az angolok az ő sorhajóikkal, ágyúikkal és tengeri csatáikkal, valamint a dánok az ő lovasaik és nyeregpisztolyaikkal (a czímerben); másfelől pedig azért nem, mert tekintélyes számmal vannak hazánkban is szép eredeti czímerek, a melyeket lassanlassan meg is akarunk ismertetni a külföldiekkel és a melyeket most még csak azért nem fogadnak el, mert teljességgel nincs tudomásuk rólok, minthogy hazánk az egyetlen ország Európában, melynek czímerkönyve nincs.[1]

E szakaszt egy olyan czímer bemutatásával végzem, a mely már több ízben a mesék országába utasíttatott; értem a *szégyenczímereket* (arma

szivárványnyal együtt fejedelmi hatalomra magyarázza; — újabb heraldikusaink, vagy jobban mondva czímerfestőink pedig egy, két, három csillaggal azon ős gyermekeinek számát jelölik, a kinek a nemesség újonnan adományoztatott.

Mégis abban mindnyájan megegyeznek, hogy általában a csillag mindig jót jelent, — vethetné közbe valaki. Azonban ez a föltevés is helytelen, legalább helytelen az Eltz (Faust von Stromberg) család czímerével szemben, a melyben a nyolczágú fekete csillag, a hagyomány szerint éppen gyalázatot jelent, minthogy a nevezett család egyik tagja egy ízben sakkjáték alkalmával a fejedelemre ökölcsapást mért.

Egyébiránt a magyar heraldikában a jeltan nem játszik jelentős szerepet.

[1] A «történeti» jelző, ha czímerről van szó, a czímer eredetének classicus korára vonatkozik, de soha sem valamely történeti eseményre, a mely a heraldikai szabályok ellenére abba (legtöbb esetben csak pótlólag és jóval később) felvétetett.

[1] Valószínűleg eme rút és hibás magyar czímerekre is üdvösen fog hatni, ha majd azon kedvező helyzetbe jutunk, hogy magyar czímerkönyvet adhatunk ki.

ignominiosa). Vajjon ilyenek csakugyan léteznek, vagy valaha léteztek-e? — olyan kérdés, melylyel a régibb heraldikusok több ízben foglalkoztak; míg ellenben az újabbak ezt túlhaladott álláspontnak tekintik. Mindamellett is, sem haszontalan, sem érdektelen nem lesz ezen még mindeddig kellően meg nem oldott kérdés vizsgálatában mélyebbre ereszkednünk.

A heraldikusok nézetei ezen fontos tárgyban, mint oly sok más idevágó kérdésben is, eleitől fogva eltérők, néha kissé bizonytalanok és nem elég világosak voltak. Míg ugyanis némelyek azon szempontból indúlnak ki, hogy a czímerek minden körülmények közt a megtiszteltetés jelei és eredetileg éppen ez okból csupán a vitézség, hűség vagy más erények és az uralkodó vagy a haza irányában szerzett érdemek megjutalmazása czéljából adattak, a szégyenczímerek lehetőségét teljes határozottsággal tagadták, — addig mások éppen olyan határozottan az ellenkezőt állították, a mennyiben vagy arra szorítkoztak, hogy a czímerek és czímerváltozások azon egyes eseteit vették figyelembe, a mikor büntetés vagy megszégyenítés czéljából adattak, vagy éppen annyira mentek, hogy bizonyos jegyeket[1] (pl. képeket, heraldikai alakokat, paizsrészeket) egyszersmindenkorra megszégyenítőknek nyilvánítottak. Igy tartja pl. Johannes de Badoaureo a felborított paizst az árulás, szökés, hitszegés jelének; és Vulson de la Colombière beszéli, hogy egy Avenne-i János nevű egyén, minthogy anyjától megszökött, büntetésül csonkított körmű és nyelvű oroszlánt volt kénytelen hordani czímerében. Németországban eléggé ismeretes a «Schelmen von Bergen» család mondája, a mely szerint az első ős, a ki hóhér volt (tehát az akkori fogalmak szerint, Schelm azaz tisztességtelen), egy alkalommal betolakodott a fejedelmi tánczmulatságba, ott előkelő hölgyekkel megkedveltette magát; de felismerték s a császár, ki szintén jelen volt, az okozott kellemetlenséget helyre akarván ütni, őt tisztességes emberré, azaz lovaggá ütötte, de tisztességtelen származása emlékéül, két vörös (véres) bordát tett czímerébe — ezüst mezőben. — Zschakwitz azon gyanúnak ad kifejezést, hogy bizonyos képek, mint pl. chimærák, szörnyalakok, sárkányok, griffek stb. a czímerekben eredetileg szégyenjegyek (signa ignominiosa) lehettek ugyan, de ez a jelentésök idők folyamán veszendőbe ment.

Avagy talán inkább azt kell elfogadnunk, hogy az ilyen képek csak egyes esetekben voltak becstelenek, más esetekben pedig tisztességes értékkel bírtak? De akkor hogyan jutnának a tisztességes czímerek tulajdonosai ahhoz, hogy a tisztességtelen egyének az ő tisztességes czímerökkel büntetve legyenek? Természetesen más oldalról azt lehet ellene vetni, hogy a középkorról, a mely különben is bővelkedik ilyen előttünk érthetetlen különösségekben a heraldikában is, — ilyesmit nagyon könnyen fel lehet tenni.

Ha a soóvári Soós család mondájában van valami igaz, és az 1418-ban «de novo» adományozott czímer valósággal összeköttetésben van Miczbán, a család monda szerinti ősé[1] nejének köztudomású mondájával, kinek fejére büntetésül szarvakat illesztettek, — az esetben a magyar heraldikában is tudunk felmutatni egy példát a szégyenczímerre az említett család paizsán szarvakat viselő meztelen női alakban. Ez a magyarázat egészen Zschackwitz elmélete szerint hangzanék.

«Hogy a középkorban csakugyan találkozunk egyes esetekben becstelen vagy büntetésül adott czímerekkel, merev határozottsággal éppen olyan kevéssé lehet elvitatni, a mint nem lehet másfelől síkra szállani az összes heraldikai mondák igaz voltáért.»

Kétségtelen azonban, hogy ha csakugyan fordúlnak is elő szégyenczímerek, — bizonyára csak szórványosan találhatók.

NEMES-TACSKÁNDI CSERGHEŐ GÉZA.

[1] Eszembe jut a franczia bastardok czímere; ezek valósággal léteztek; s ha nem nevezhetők is szégyenczímereknek, mert nem is voltak azok, mégis ez a megjelölés nem a tisztelet jegye volt, hanem valami kellemetlen dologra czélzott; ezek tehát egy faját képezik a büntetésül szolgáló czímereknek.

[1] Az oklevelileg kimutatható ős: Simon de genere Boksa.

AZ ORSZÁGOS LEVÉLTÁRBAN ŐRZÖTT VAGY FÖLJEGYZETT NEMESI OKLEVELEKNEK JEGYZÉKE.

(A magyar és erdélyi udvari kanczellária felállításáig.)

Negyedik közlemény.[1]

CHABORCHA. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 170.*

CHEŐSSY. 1624. *Nógrádmegye ltban.*

CHRISTL lásd Trayberg. 1601. *NRA. 946—20.*

CHRISTOPH de Fogaras alias SZŐCS. 1667. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Böszörnényi 403.*

CHRISTOPHORI (Kristóf). 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 394.*

COLONBA de Orosztelek. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 374.*

COMPOLAR de Bihar. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 171.*

CRISTL. 1624. *NRA. 901—11.*

CSABA. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

CSABAI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

CSABAI. 1619. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 110.*

CSABAI de Várad. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 121.*

CSABÓD de Vacsancsi. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

CSAHOLCZI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 164.*

CSAHOLCZI. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 260.*

CSAHOLY de Domahida. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 165.*

CSÁK de Gyergyószentmiklós. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 376.*

CSÁKI. 1625. *Gyfvári kpt. 12. L. Reg. 32.*

CSÁKI. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

CSÁKI de Dánfalva. 1639. *Kmnostori conv. Prot. O. II. 72.*

CSÁKI de Déva. 166-. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Böszörményi 374.*

CSÁKÁNY. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

CSÁKÁNY de Lemhény. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 106.*

CSÁKÁNYOS. 1599. *Nagyváradi kpt. Depos. 4.*

CSÁKLYÁN de Egerbegy. 1673. *Erd. főkormányszék 1793 : 3192.*

CSÁKLYÁN alias BÉLDI. 1673. *Kmnostori conv. Prot. P. Laki 65.*

CSÁKÓ. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

CSALA de Mezőmegyer. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 250.*

CSALLÓ. 1580. *Veszprémmegye ltban.*

CSÁNI de Rugonfalva. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 520.*

CSANÁDI. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 96.*

CSAPÓ. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 228.*

CSAPÓ alias SZEGEDI. 1640. *Gyfvári kpt. 19. L. Reg. 201.*

CSARNAI de Király-Darócza. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 95.*

CSARNÓ. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 134.*

CSARNÓ de Tövisegyháza. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 119.*

CSÁSZÁR. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

CSÁSZÁR. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

CSÁSZÁR de Amadéfalva. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

CSÁSZÁR de Bunkfalva. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

CSÁSZÁR de Fűzes. 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

CSÁSZÁR de Tasnád. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 191.*

CSÁSZKAI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 189.*

CSATA. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 308.*

CSATLÓS alias NAGY. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 417.*

CSATÓ. 1616. *Gyfvári kpt. Prot. P. Taraczközi 177.*

CSATÓ. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

CSATÓ de Örvend. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 163.* — 1608. *5. L. Reg. 186.* — 1614. *7. L. Reg. 235.*

CSATÓ de Csíkszentsimon. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 250.*

CSAUSZ de Gyulafehérvár. 1627. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 1.*

CSAVAR de Csomortán. 1633. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 96. (Elveszett.)*

CSÁVÁSI. 1673. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Gyarmathi 221.*

CSEH. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 73.*

CSEH. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

CSEH. 1640. *Kmnostori conv. Arm. C. 1.*

CSEH. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 730.*

CSEH de Alsócsernátony. 1617. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 248.*

CSEH de Cseh. 1647. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 59.*

CSEH de Vajasd. 1639. *Gyfvári kpt. Prot. M. Siklósi 80.*

CSEHI. 1610. *Kmnostori conv. Prot. D. 105.*

CSEHI alias FERENCZ. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

CSEHI alias SIBAI. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 134.*

CSEKE. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 163.*

CSEMEKI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 164.*

CSENDI. 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

CSENDI de Retteg. 1610. *Kmnostori conv. Arm. C. 9.*

CSENGHERI. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

CSENGERI. 1632. *Kmnostori conv. Arm. Diversæ.*

CSENGERI de Bély. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 440.*

CSENGERI de Zovány. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 214.*

CSENGHERI KELEMEN lásd Kelemen Csengheri.

CSENTE de Kere. 1590. *Erd. főkormszék. 1804 : 122.*

CSÉP de Kövend. 1610. *Kmnostori conv. Arm. C. 5.*

[1] L. Turul. 1883. 84, 142. l. és 1884. 29. l.

Csepkeő de Temesvár. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 591.*

Csepreghi. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

Cseptúri. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 88.*

Cser (Chier) 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 83.*

Csere. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 136.*

Cserei. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

Cserei. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Csergő. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

Csergő alias Nagy. 1650. *Kmnostori conv. Arm. C. 2.*

Cseri. 1622. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 28.*

Cseri alias Apáczai. 1622. *Gyfvári kpt. Arm. 67. Cent. H. 76.*

Csermei Bódogh lásd Bódogh Csermei.

Csernyakóczy. 1628. (Hamis) *NRA. 42—63 és 67.*

Cserni de Udvarhely. 1647. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 62.*

Csernovai de Sárd. 1686. *Gyfvári kpt. Arm. 1.*

Csete de Vesze. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 94.*

Csibán Nagy de Egregy lásd Nagy Csibán.

Csibi. 1655. *Gyulafvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

Csibi de Erdőszentgyörgy. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

Csicsery. 1505. *Csicsery cs. letéte.*

Csicsói alias Domokos. 1673. *Gyfvári kpt. Arm. 8.*

Csige. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 47.*

Csigedi de Kisfalud. 1618. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 69. Misc. Cista II. fasc. VI. 49.*

Csigy. 1643. *Veszprémmegye ltban.*

Csiki de Agyagfalva. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 53.*

Csiki de Rugonfalva. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 20.*

Csiki de Sepsi-Baczon. 1624. *Gyfvári kpt. 15. L. Reg. 108.*

Csiki de Szárhegy. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 12.*

Csiki de Szentlélek. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 279.*

Csíkmántori. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 99.*

Csikó. 1655. *Gyulafvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

Csikós. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 132.*

Csikós alias Ónadi. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 219.*

Csintalan de Kézdiszentlélek. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 44.*

Csíp de Bágyon. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 72.*

Csipa de Imeczfalva. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 197.*

Csipő. 1632. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 19. (Elveszett.)*

Csirei de Kászon alias Türson. 1626. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 27.*

Csiszár. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

Csiszár de Marosvásárhely. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 45.*

Csiszár de Szemerja alias Incze. 1635. *Gyfvári kpt. 18. L. Reg. 52.*

Csiszár de Várad. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 237.*

Csiszér. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Csiszér alias Márton. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 600, 601.*

Csiszér de Gidófalva. 1670. *Kmnostori conv. Arm. C. 8.*

Csiszér de Monyád. 1672. *Erd. főkormszék 1841 : 7618.*

Csizmadia. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Csizmadia. 1618. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 94, 98.*

Csizmadia. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

Csizmadia. 1634. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 4.*

Csizmadia. 1649. *Erd. főkormszék 1827 : 1723.*

Csizmadia. 1649. *Acta post. Adr. Tab. 28. N° 15.*

Csizmadia. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

Csizmadia alias Dési. 1612. *Kmnostori conv. Prot. R. II. 23.*

Csizmadia alias Rácz. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 201.*

Csizmadia de Gyulafehérvár alias Nikápolyi. 1620. *Gyfvári kpt. Prot. C. Bojthi 40.*

Csizmadia de Gyulafehérvár. 1621. *Gyfvári kpt. Prot. A. Barkai. 170.*

Csizmadia de Nagyfalu alias Szeghalmi. 1626. *Gyfvári kpt. 12. L. Reg. 38.*

Csobot. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Csócz. 1655. *Gyfvári kpt 26. L. Reg. 570.*

Csók. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Csók de Kecz. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 621.*

Csók de Szenttamás. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Csóka (Csioka) de Tövis. 1638. *Gyfvári kpt. Arm. 23.*

Csókás. 1659. *Kmnostori conv. Arm. T. 1.*

Csókási de Konyárd. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 307.*

Csoknay. 1580. *NRA. 946—17.*

Csolthi. 1609. *Gyfvári kpt. Prot. Magnificat 353.*

Csólti. 1613. *Kmnostori conv. Arm. C. 7.*

Csongor de Mocsi. 1585. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 314.*

Csongrádi. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

Csongrádi. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

Csonka. 1578. *NRA. 1049—19.*

Csonka. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 168.*

Csonka. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

Csonka. 1652. *Gyfvári kpt. Cista I. Hunyad fasc. I. 21.*

Csonka. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 687.*

Csonka alias Nagy. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

Csonka de Josip-Lapos. 1658. *Kmnostori conv. Arm. V. 20.*

Csonka de Tövis. 1638. *Gyfvári kpt. 19. L. Reg. 87. és Arm. 52.*

Csont de Kendő. 1570. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1570 : 268.*

Csont de Mogyorós. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

Csontos. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 64.*

Csontos. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

Csontos. 1652. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 55.*

Csontos de Damján. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 29.*

Csontos de Gálfalva. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 204.*

Csorba. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Csorba. 1613. *Gyfvári kpt. Prot. Georg. Csicsói 471.*

Csorba. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 117.*

Csorba de Belényes. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 683.*

Csorba de Szék. 1670. *Kmnostori conv. Prot. O. I. 110.*

Csorbai de Bihar. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 113.*

Csóré de Papolcz. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 28.*

Csoré de Tőkés alias Bud. 1663. *Kmnostori conv. Prot. R. 137.*

Csordás. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 136.*

Csortán. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

Csőssy lásd Cheőssy.

Csuka. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

Csuka. 1686. *L. Reg. Arm. I. 99.*

Csuka alias Kis. 1666. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Gyarmathi 562.*

Csupor. 1617. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 244.*

Csupor. 1629. *Erd. főkormszék 1808 : 5563.*

Csúsz de Imeczfalva. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 210.*

Csutak. 1611. *Erd. főkormszék 1803 : 1780.*

Csutak de Kovászna. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 91.*

Csúz. 1649. *Szepesi kpt.*

Csúz de Kovászna. 1569. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1570 : 157.*

Csűdör. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 619.*

Custos de Felsőcsernátony. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 466.*

Cyria (Czirjék) 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

Czaka. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Czakó de Aldoboly. 1569. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1570 : 167.*

Czakó de Szathmár. 1645. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 21.*

Czány. 1624. *NRA. 901—10.*

Czeglédi alias Mihkecz. 1686. *Erd. főkormszék 1835 : 13638.*

Czeglédi de Gyulafehérvár. 1626. *Gyfvári kpt. 12. L. Reg. 57.*

Czegő. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Czender de Szenttamás. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 77.*

Czepkovich. 1629. *Árvamegye ltban.*

Czete de Nagyszirind. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 282.*

Czibak de Károly. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 166.*

Czibere alias Sásvári. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 47.*

Czigányi. 1654. *Szepesi kpt. lt.*

Czilágyi lásd Szilágyi.

Czillinger. 1601. *Král bécsi czimerfestő birtokában.*

Czincze de Karuja. 1667. *Kmnostori conv. Arm. C. 6.*

Czipós de Zalka. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 255.*

Czippányi. 1651. *A kamarához intézett levelek közt præs. 27. Apr. 1692.*

Czirják de Borosjenő. 1619. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 112.*

Czirjék (Cyria) 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

Czirjék. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

Czirjék alias Bölöni. 1631. *Kmnostori conv. Prot. II. 36.*

Czirjék de Domokosfalva. 1590. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 20.*

Czirkus alias Rácz. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 684.*

Czobor. 1458. *Dipl. Lt. 15240. sz.*

Czok. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Czúr. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

Czust. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Dágó de Fericz. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L Reg. 220.*

Dali de Borosjenő. 1612. *Kmnostori conv. Prot. O. I. 199. Gyfvári kpt. Prot. S. Bárdi II. 141.*

Dali de Magyarigen. 1659. *Gyfvári kpt. Cista II. Albensis. fasc. V. 15.*

Dalmata. 1686. *L. Reg. Arm. I. pag. 89.*

Dályai. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

Damaros de Tordavilmány. 1676. *Kmnostori conv. Prot. Petr. Rákosi 521.*

Damián de Keszi Ant. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 228. 229.*

Dán. 1659. *NRA. 1736—38. Erd. főkormányszék 1797 : 4383.*

Dán de Mondra. 1689. *Gyfvári kpt. Misc. Cista II. fasc. VIII. 1.*

Dán de Nagybún. 1680. *Kmnostori conv. Arm. D. 14. Prot. Balth. Rákosi 117.*

Dán Fenteössi. 1639. *Gyfvári kpt. 19. L. Reg. 126.*

Dancs (Szepes) 1638. *NRA. 1042—13.*

Dancs. 1663. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 116.*

Dancs de Ilyefalva. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 22.*

Dancs de Magyaros. 1624. *Gyfvári kpt. 15. L. Reg. 109.*

Dancs de Oroszfalu. 1659. *Kmnostori conv. Arm. D. 17.*

Dániel alias Harsány. 1630. *(Borsod) NRA. 1044—8.*

Dániel de Bunkfalva. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Daróczi. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 269.*

Daróczi. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 572.*

Daróczi alias Borbély. 1643. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Bárdi I. 166.*

Darvas. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Darvas de Csíkszeretszegh. 1633. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 97. (Elveszett)*

Darvas de Kászonújfalu. 1679. *Gyfvári kpt. Prot. Appendicis 285.*

Darvasy. 1563. *Nagyváradi kpt. lt. Donat. 12.*

Dászkál. 1680. *Kmnostori conv. Prot. Horváth 126.*

Dávid. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

Dávid. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 149, 150.*

Dávid. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

Dávid. 1686. *L. Reg. Arm. I. pag. 96.*

Dávid de Krakkó. 1590. *Gyfvári kpt. Prot. A. Barkai 175.*

Deák. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 22.*

Deák. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Deák. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 84.*

Deák. 1622. *Nyitramegye ltban.*

Deák. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

Deák alias Szerecseny (Saracenus) 1649. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Bárdi I. 185.*

Deák de Bodok. 1639. *Gyfvári kpt. Prot. C. Bojthi 3.*

Deák de Markusfalva. 1622. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 26.*

Deák de Peremesz. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 185.*

Deák de Szentimre. 1621. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 11.*

Deák de Zabola. 1611. *Erd. főkormszék 1803 : 1780.*

Deak (Literatus) 1528. *L. Reg. N° II. fol. 185.*

Deák (Literatus) 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 488.*

Deák (Literatus) 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 10.*

Deák (Literatus) 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 148*

Deák (Literatus) 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 188. 5. L. Reg. 82.*

Deák (Literatus) 1608. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 225.*

Deák (Literatus) 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 303.*

Deák (Literatus) 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 308.*

Deák (Literatus) 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

Deák (Literatus) 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

Deák (Literatus) 1618. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 88.*

Deák (Literatus) 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 492.*

Deák (Literatus) 1652. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 32.*

Deák (Literatus) 1652. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 41.*

Deák (Literatus) 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Deák (Literatus) de Bihar. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 169. 222.*

Deák (Literatus) de Bikafalva. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 159.*

Deák (Literatus) de Bocz. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 77.*

Deák (Literatus) de Érszentkirály. 1617. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 33.*

Deák (Literatus) de Harasztkerek. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 121.*

Deak (Literatus) de Hévíz. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 21. 4. L. Reg. 54.*

Deák (Literatus) de Hosszúmező. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 67.*

Deák (Literatus) de Huszt. 1590. *Kmnostori conv. L. Reg. Anni 1591 : 1, 30.*

Deák (Literatus) de Kolosvár. 16 9. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 255.*

Deák (Literatus) de Monyád. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Deák (Literatus) de Sárd. 1590. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 57.*

Deák (Literatus) de Semjénfalva. 1632. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 10. (Elveszett.)*

Deák (Literatus) de Simánd. 1598. *Gyfvári kpt. Cent. HH. 78. pag. 254. N° 5.*

Deák (Literatus) de Szentimre. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

Deák (Literatus) de Szentkirály. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 7.*

Deák (Literatus) de Telegd. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 224.*

Deák (Literatus) de Thúr. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 22, 110.*

Deák (Literatus) de Várad. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 66.*

Deák (Literatus) de Várad alias Kapitány. 1584. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 225.*

Deáky. 1686. *L. Reg. Arm. I. 92.*

Debreczenyi. 1574. *Somogymegye ltban.*

Debreczeni. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 135. Prot. Deus ad auxilium. 350—355.*

Debreczeni. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 22.*

Debreczeni de Gyulafehérvár alias Kis. 1647. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 48.*

Debreczeni de Menyeő. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 228.*

Debreczeni de Saraglyán. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 234.*

Debreczeni de Szigeth. 1635. *Kmnostori conv. Arm. D. 4. Prot. P. 105.*

Debreczeni de Várad. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 241.*

Debrei de Bikács. 1617. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 224.*

Debrenyi. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 208.*

Décsi. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

Decze de Delne. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Dek de Felsőszálláspataka. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 188.*

Dékány. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Dékány de Ványa. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 301.*

Dely. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Deli 1621. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 4.*

Deli de Kulda. 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

Deli de Kraszna. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 183.*

Deli de Varsány. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 290.*

Demenczi. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 7.*

Demes de Zabola. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 13.*

Demes alias Nemes. 1645. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 22. Kmnostori conv. Prot. Q. 61.*

Demeter. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 37.*

Demeter. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

Demeter. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

Demeter. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Demeter de Borsova. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 209.*

Demeter de Fenes alias Szabó. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 731.*

Demeter de Fenlaka. 1583. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 111.*

Demeter de Kálló. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 588.*

Demeter de Kertsed. 1675. *Kmnostori conv. Arm. K. 35.*

Demeter de Szentsimon. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Demján. 1664. *Kmnostori conv. Prot Petr. Rákosi 434.*

Demjén. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 122.*

Demjén. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Demjén. 1647. *Kmnostori conv. Prot. V. 63.*

DEMJÉN. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 627.*
DEMJÉN. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 141.*
DEMJÉN. 1655. *Gyfvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*
DEMJÉN. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*
DEMJÉN. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*
DEMJÉN. 1659. *Erd. főkormszék 1797 : 4383.*
DEMJÉN. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*
DEMJÉN de Aldoboly. 1569. *Kmnostori conv L. Reg. anni 1570 : 167.*
DEMJÉN de Hollómező. 1659. *NRA. 1736—38.*
DEMJÉN de Kobáthfalva. 1607. *Gyfvári kpt. 4 L. Reg. 5.*
DEMJÉN de Szentkatolna. 1689. *Erd. főkormszék 1794 : 3927.*
DEMJÉN de Szentmárton. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 49.*
DEMJÉN de Szentpál. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 78.*
DEMJÉN de Zolokma. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 18.*
DEMPSE de Bachya. 1434. *Dipl. Lt. 12593.*
DÉNES. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*
DÉNES. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 130.*
DÉNES. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*
DÉNES (Dienes) de Dállya. 1633. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 101. (Elveszett.)*
DENGELEGHI. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 157.*
DENGELEGHI. 1621. *Gyfvári kpt. Prot. Deus ad auxilium 399.*
DENGELEGHI. 1634. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 107. C. Bojthi 149.*
DENTHEI alias RÁCZ. 1643. *Erd. főkormszék. Docum. Product. J. 25. Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 5.*
DERECSIKI. 1570. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1570 : 279.*
DERECSIKY. 1630. *NRA. 901—15.*
DERECSKEI de Csatár. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 481.*
DERES. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 163.*
DERSI. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 619.*
DÉSI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 210.*
DÉSI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 246.*
DÉSI. 1631. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 75.*
DÉSI. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*
DÉSI alias BORBÉLY. 1631. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 75.*
DÉSI alias CSIZMADIA. 1612. *Kmnostori conv. Prot. R. II. 23.*
DÉSI alias VERES. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*
DÉSI de Magyarigen. 1662. *Kmnostori conv. Prot. Laki 23.*
DÉSI de Udvarhely. 1593. *Gyfvári kpt. Prot. J. Debreczeni 449.*
DÉSI SZABÓ lásd SZABÓ DÉSI.
DESPOTH. 1649. *NRA. 1686—13.*
DÉVAI. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 464.*
DÉVAI. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 178.*
DÉVAI. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*
DÉVAI alias ARANYI. 1602. *Gyfvári kpt. Prot. A. Barkai 180.*
DÉVAI de Fel-Enyed. 1595. *Gyfvári kpt. Arm. 2.*
DEZSŐ. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*
DEZSŐ. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*
DEZSŐ de Dálnok. 1588. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 174.*
DEZSŐ de Gyerla alias KARDOS. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 411.*
DEZSŐ de Kassa. 1659. *Kmnostori conv. Arm. D. 13.*
DIENES lásd Dénes.
DÍNIS de Fejérvíz. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 582.*
DIÓS de Várad. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 12.*
DIÓSGYŐRI de Debreczen. 1610. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 481.*
DIÓS SOPRONYI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*
DIÓSZEGHI. 1590. *Kmnostori conv. L. Regius anni 1591 : 8.*
DIÓSZEGHI. 1643. *Gyfvári kpt. Arm. 53.*
DIÓSZEGHI alias FODOR. 1676. *Kmnostori conv. Arm. D. 8.*
DÓ. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*
DOBAI. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*
DOBÓ de Kelementelke. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 52.*
DOBÓCZI. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 420.*
DOBOKAI de Besztercze. 1525. *Kmnostori conv. Arm. D. 5.*
DOBOLYI de Kőkös alias GÖDRI. 1664. *Gyfvári kpt. Cent. CC. 61.*
DOBORDÁN. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*
DOBOS. 1606. *Kmnostori conv. Prot. Kastal 329.*
DOBOS. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 22.*
DOBOS. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*
DOBOS. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*
DOBOS. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*
DOBOS. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*
DOBOS alias ANTOMI. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*
DOBOS de Angyalos. 1626. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 83.*
DOBOS de Szásznyíres. 1590. *Erd. főkormányszék 1804 : 122.*
DOBOS de Szentdomokos. 1636. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*
DOBOZI de Békés. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 395.*
DOBRILLA de Felsőárpás. 1667. *Erd. főkormszék 1846 : 7352.*
DOBRIN. 1633. *Gyfvári kpt. Arm. 45.*
DOBRIN de Bucsum. 1672. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Böszörményi 316.*
DOBROKA. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 47.*
DOBRONKAY. 1610. *Nyitramegye ltban.*
DOBRU de Szevestrény. 1664. *Gyfvári kpt. Divers. Cista II. fasc. 5. N° 4, 5.*
DOBRUL de Szevesztrény. 1633. *Gyfvári kpt. Arm. 45*
DOBSZAY. 1553. *Conc. Exp. 151.*
DÓCZ. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*
DÓCZI. 1613. *Kmnostori conv. Arm. D. 9.*
DÓCZI de Sugod. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 173.*
DOCZÓ. 1684. *Gyfvári kpt. Arm. 49.*
DOMA. 1664. *Kmnostori conv. Arm. D. 7.*

Domány de Keszi alias Jó. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 211.*

Dombai. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

Dombay. 1611. *Kisebb családi ltárak fasc. II. Dombay. Váczi kpt. Prot. D. 648.*

Dombi de Ikafalva. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 483.*

Dombrava. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 276.*

Domokos. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Domokos. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

Domokos. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

Domokos alias Csicsói. 1673. *Gyfvári kpt. Arm. 8.*

Domokos de Alfalu. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 53.*

Domokos de Árkos. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 173.*

Domokos de Békés. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 746.*

Domokos de Bélmegyer. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 22.*

Domokos de Delne. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Domokos de Jobbágytelke. 1622. *Gyfvári kpt. 15. L. Reg. 3.*

Domokos de Rigmány. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

Domokos de Sellye. 1570. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1570 : 244.*

Domokos de Szelcz. 1570. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1570 : 286.*

Domokos de Vacsancsi. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Donáth de Nagyborosnyó. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 142.*

Dorgó. 1669. *Kmnostori conv. Prot. Rákosi I. 105.*

Dorincz alias Németh. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 590.*

Doroczkányi alias Kolmányi. 1634. *Kmnostori conv. Prot. R. II. 22. Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 119.*

Dorohai. 1689. *Kmnostori conv. Arm. Diversæ.*

Dorotícz. 1583. *Liptómegye ltban.*

Dömös (Deömeös). 1634. *Conc. Exp. 141.*

Drabant. 1666. *Kmnostori conv. Arm. D. 1.*

Drabant de Czibók. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

Drabant de Magyarbelkény. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 110.*

Dragan de Telek. 1666. *Kmnostori conv. Prot. Petr. Rákosi 495.*

Dragoj. 1640. *Gyfvári kpt. Cista I. Hunyad fasc. III. 40.*

Dragsán. 1658. *Kmnostori conv. Arm. V. 20.*

Dragumer. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 120.*

Dragus. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 134, 246.*

Drágus de Deszefalva alias Pap. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 89.*

Drágyi de Panyit. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 414.*

Drakulya. 1535. *L. Reg. Arm. I. pag. 2. L. Reg. N° II. fol. 391.*

Drhoniczky. 1579. *Nógrádmegye ltban.*

Drivodolich de Pokupia alias Procuratich. 1614. *Szepesi kpt.*

Dsude de Kiskörtvélyes. 1667. *Kmnostori conv. Arm. C. 6.*

Dubovszky. 1610. *Árvamegye ltban.*

Dubovszky. 1611. *Kisebb családi ltárak fasc. II. Dombay. Váczi kpt. Prot. D. 648.*

Duda. 1662. *Gyfvári kpt. Prot. Georg. Csicsói 439.*

Dudár de Csíkszentgyörgy. 1674. *Gyfvári kpt. Cent. KK. 66. Prot. S. Brinyi I. 304.*

Duk. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 578.*

Dúló de Alsócsernátony. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 317.*

Durka. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Dusa. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

Dusa de Sámsond. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

Közli: Tagányi Károly.

KÖNYVISMERTETÉS.

A Bak- és Jancsó-család története. Irta *Szentkatolnai Bakk Endre*, vizaknai róm. kath. lelkész. Budapest, 1883. «Hunyadi Mátyás» intézetben. (Szerző arczképével.) 274 l., ára 1 frt.

Nem egészen példátlan eset irodalmunkban sem hogy valamely régibb eredetű család éppen tagjai egyikében találja meg a maga történetiróját. Az utókor hálája ez az ősök iránt, kiknek kegyelettel őrzött emléke nemcsak névben él a család szivében, hanem buzdít, lelkesít mai nap is. Ilyen esettel állunk szemben a jelen alkalommal is. Bakk Endre úr vállalkozott a Bak- és Jancsó-család multjának, az ő apai és anyai ágról álló rokonai származásának s történeteinek földerítésére. A szándék magában véve dicséretet érdemel s óhajtanunk kell, vajha követésre találna minél több ősi magyar családnál; — kérdés: miként valósította meg szerzőnk?

Az ilyen családbeli történetiró föladatát a mennyire megkönnyíti az a kedvező körülmény, hogy a családja kül- és beléletére vonatkozó adatokat a legrégibb irott följegyzésektől a ma is élő szóhagyományokig sokkal inkább módjában van összegyűjteni és kiaknázni, mint bármely idegen kutatónak, — másfelől éppen annyira megnehezíti az a szoros viszonya, mely őt tárgyához füzi. Az iró és a hálás utód benne nagyon könnyen ellenkezésbe jöhet egymással s amannak tárgyilagos felfogását gyakran meg-

rontja ennek lelkesedése. A kegyeletes unoka, kit őseinek emléke tüstént lángra lobbant, már eleve oly szeretettel fog feladata megoldásához, melyet a történetíró tárgyilagosságával összeegyeztetni vajmi nehéz; észrevetlenül is erőt vesz elméjén a kegyelet s lelkesedik ott, hol megfontolva itélnie kellene. A családi és köztörténelmi érdeket összeegyeztetni nem tudván, hibás szempontból mond itéletet személyek és eseményekről egyaránt s egészben véve oly képet rajzol, mely a helyett, hogy a köztörténelem főbb eseményeinek hatását tükrözné vissza az illető család kis világában, a mint az egyetemes vissza szokott tükröződni a különlegesben, — csekély érdekű vagy éppen merőben érdektelen családi dolgok rikító szinezésével akarja magára vonni a közfigyelmet.

Mindezeket azért említem, mert Bakk Endre úrra a legutolsó betűig ráillenek. Őt is elődeinek kegyelettel ápolt emléke indította arra, hogy eme csekély történeti jelentőséggel biró két családról, melyeknek tagjai sem hadban, sem béke idején nem nagyon tüntették ki magokat s a közügy szempontjából tekintve vajmi kevés említésre méltót vittek véghez, ilyen terjedelmes munkát írjon; ő is a költő remek mondását választotta jeligéül: «A lelkes eljár ősei sírlakához, S gyújt régi fénynél új szövétneket.» S a kegyelet lágy hangján szól családjának minden tagjáról s ezeknek minden tettéről. Természetes azért, hogy mindazon hibák, melyek e forrásból származhatnak, bőven feltalálhatók művében. Nem vádolhatni ugyan, mintha ál fénynyel övezné körül őseit: nem tulajdonít nekik soha véghez nem vitt hőstetteket, sem csekély jelentőségű szereplésöket nem becsüli kelletén túl; de a szűk látkörű családi szempont oly kizárólagosan uralkodik fölfogásában, hogy mellette a köztörténelmi egészen elvész. Mindig a család kicsinyes érdekeit tartja szem előtt s az ősök érdemeit is ilyen szempontból mérlegeli. A két család azon tagjait, kik a közélet terén semmi szerepet nem játszottak, hanem egész életöket a család kizárólagos érdekeinek szolgálatában töltötték el, s kiknek legnagyobb érdemök abban határozódik, hogy az elzálogosított vagy elperelt jószágokat visszaszerezték, a pusztuló félben levő gazdaságot jókarba helyezték, szóval, a család anyagi és szellemi értékét emelték, oly szertelen magasztalásokkal árasztja el, mintha az emberiség nagy jóltevői, vagy legalább is a haza megmentői lettek volna. Kétségkívül érdem az is, a mit szerzőnk oly sértő módon dicsőít bennök; de vajjon méltó jutalma-é ennek az a vastagon rámázolt dicséret, melynek párját csak a legotrombább panegyrisekben találjuk? s vajjon a hálával, melyet szerzőnk irántok érez, összeegyezik-e az, hogy ezen egyszerű, igénytelen férfiakat római imperatorokkal állítja párhuzamba (73 l.) classicus példákkal jellemzi (u. o., 106., 177. stb. ll.) és az egyikről szólva (175 l.) kaczagtató pathosszal kiált fel: «Mibe mártsam tollam, Hogy dicső képedet, *Vagy érdemeidet* Hiven lerajzoljam.» E dicső ősök megérdemlik a kegyeletet és hálát teljes mértékben, de azt talán magok sem kivánnák, hogy szerzőnk miattok Petőfi remek sorait — meghamisítsa.

Természetes, hogy a kiben az ősök és azok érdemeinek cultusa ilyen végletekig fokozódik, — nem feledkezik meg önmagáról és a maga érdemeiről sem. Mintha érezné szerzőnk, hogy őseinek gondosan felsorolt szép tettei mindössze sem nagyon nyomják le a közelismerés mérlegét, siet latba vetni saját «igénytelensége» érdemeit is. Előszámlálja tehát: mely lapokba írt czikkeket, hol jelentek meg róla elismerő birálatok, mennyit adott a sajátjából s mennyit gyűjtött a másokéból jótékony czélokra, mily összeg erejéig tett «szerény ájtatos» alapítványt szülei lelki üdvéért és saját egészsége föntartásáért, sőt, hogy milyen alapítványt fog tenni a családi sírbolt gondozására. Bizonyára mindezeket nem a maga érdekében sorolja fel szerzőnk, hanem családja érdemeinek emelése végett. Omnia ad maiorem familiæ gloriam! Csak az iránt van némi kétségem, vajjon hirlapi czikkei s a róla megjelent birálatok valóban gyarapítják-e családja érdemeit. A mi a felsoroltak közt valódi érdem számba mehet, nem tagadnám meg tőle elismerésemet, de minthogy szerzőnk maga számlálja elő s előszámlálja olyan hangon, melyben a szerénység köntösébe bujtatott hiú kérkedés hangjára ismerek, azt hiszem, dicséret helyett szigorú megrovást kell alkalmaznom, kivált éppen a vallás szolgájával szemben.

A másik sarkalatos hibája szerzőnknek: teljes járatlanság a történetírás mesterségében. Nem is fejtegetve azt, hogy az előadás hangja, melyre templomi beszédei szoktatták szerzőt s mely azon csalódásba ringat, mintha dicsbeszédet tartana családjának valamely tagja felett, — tárgyához egyáltalában nem illik s historiai stilnek legkevésbbé sem mondható, — főleg azon szinte botrányos tájékozatlanságra akarok rámutatni, melyet a történetírás alapműveletei, — a források megválasztása és kiaknázása körül tanusít. A családi levéltáron kívül, mely természetesen első rangú forrásúl szolgál, úgylátszik, legtöbbre becsüli a Szt.-István-társulat Egyetemes Magyar Encyclopædiáját s nem veti meg a Magyar Lexicont sem. Hasonló tapintatlan választásról tesznek bizonyságot többi kútfői is. A mód pedig, melyet ezek fölhasználásában követ, még sokkal inkább meggyőz arról, hogy avatatlan íróval van dolgunk. Szerzőnk most adta fejét történelmi tanulmányokra, most ismerkedett meg felületesen a történelem elemi kérdéseivel s komolyan hiszi, hogy a mit ő csak

most ismert meg, mindaz merőben új tudomány olvasói előtt is. A mit tehát rendszer nélkül össze-vissza olvasott, de megérteni nem volt képes, siet föltárni művében: beszél hosszadalmasan (29—49. l.) a nemességről általában s a székely nemesi rendről különösen; de minden lépten-nyomon kitűnik, hogy összes tudása rendszertelen zagyvalék.

Ilyen üres töltelékkel szaporítva a mű természetesen aránytalanúl nagy terjedelművé nőtte magát, a nélkül, hogy tartalmasabbá vált volna: sok szalma, kevés szem. A mi szorosan a dologra tartozik s a mit érdemes tudomásul vennünk, röviden a következőkben foglalom össze.

A Bak-család legrégibb emléke Zsigmond idejében fordúl elő s ezen innen többször említtetik nevök úgy a szoros értelemben vett Magyar-, mint Erdélyországban. A különböző ágak közűl Erdélyben Mátyás király korában a hatolykai válik ki, midőn a magyarországi Bak-család egyik sarja Hatolykán (Háromszék m.) letelepedett. (Szerzőnk eléggé ki nem fejtett okokból, no meg talán hiúságból is, családját ős székely eredetűnek állítja.) Biztos adatok a családról csak 1535-ön innen szólanak, a mikor Zápolya János Bak Györgyöt és Lászlót a nemesek sorába iktatta — hű szolgálataik jutalmául. Címerök, melyet ez alkalommal nyertek: ötszögű paizs, melyen kék mezőben pánczélos balkar látható, könyökén felül nyillal átszúrva. A XVII. század negyedik tizedében aztán a hatolykai ág egyik tagja áttelepedett Szent-Katolnára (ugyancsak Háromszék m.) s ítt alapította azon családot, melyből szerzőnk is származott.

Úgylátszik azonban, valami vétség miatt nemesi jogaikat egy időre elvesztették; ezért volt szükség arra, hogy Bethlen Gábor Bakk Istvánt és Györgyöt hadi szolgálataikért 1634. aug. 11-én Gy.-Fejérvárott kelt levelével újra nemesi rangra emelte. Ezek a család történetének kiválóbb mozzanatai. A miket szerzőnk ezeken kívül még felsorol, tisztán családi szempontból érdekesek lehetnek, de a nagy közönségre legkevésbbé sem tartoznak.

A Jancsó-család semmivel sem régibb a Bak-családnál, de tagjai előkelőbb állást foglaltak el a társadalomban. Ősi fészke ennek is Háromszékben esik — Nagy-Nyújtód községben; innen vette nevét azon ág is, melyből szerzőnk anyai ágon származik. Nemességet e család 1625-ben nyert, midőn Jancsó Istvánt és testvérjét Gáspárt Bethlen Gábor Gy.-Fejérvárott czímeres levéllel tüntette ki. Czímerök: katonai paizs, kék mezővel, melynek felső felében két könyökben hajtott kéz görbe kivont kardot tart, alsó részében pedig földből kinövő buzakalászok láthatók. A család tagjai közűl egyik-másik kiváló állást töltött be: így pl. Jancsó Pál az erdélyi fejedelmi udvarban élt, 1614-ben Bethlen asztalnoka volt; s mint Kemény János írva hagyta róla, kapitányságot viselt s vitéz ember vala. A jelen századból különösen Jancsó István, kincstári titkár s Jancsó Imre, az első független magyar miniszteriumban belügyi tanácsos érdemel említést. Mindkettőnek van más nevezetes érdeme is: tudomány-kedvelők s könyvgyűjtők voltak. Amaz alapját vette meg a becses könyv- és kézirat-gyűjteménynek; emez felszaporította annyira, hogy becsértéke meghaladta a 30 ezer frtot; s végrendeletileg a m. tud. akadémiának hagyta, melynek könyvtárába az — bár a forradalom alatt két ízben is rátették kezöket az osztrákok, — 1850-ben be is kebeleztetett. Ez a Jancsó-családnak legszebb emléke.

Mindaz, a mi még szerzőnk művében található, említést sem érdemel. A mi legbecsesebb volna, a családi levéltár, mely jelenleg a testvérek közt szét van osztva, egyetlen egy történelmi érdekű okmánynyal sem dicsekedhetik; a családi kincsek pedig csak a család szemében kincsek: akár műbecsöket, akár a hozzájok fűződő történelmi érdeket tekintsük, — szót sem érdemelnek.

A mit befejezésűl mondani akarok, jó tanácsnak késő, de itélet gyanánt elfogadhatja szerző. Ki kell jelentenem, hogy munkájával hiába fáradt: irodalmunk az ilyen kezdetleges, gyarló kisérletet nem vallhatja magáénak; legfölebb az illető két család s maga szerzőnk találhatja benne gyönyörűségét. Bizony helyesebben is teszi vala, ha nem lép vele az irodalmi közönség elé, hanem kiosztva családja tagjai között, elteszi a családi kincsek selejtes gyűjteményébe. Ott méltó helyén lett volna s ez esetben nem szúrna szemet a szerző arczképe sem, melyet — talán a család illustratiója czéljából — jónak látott műve elé illeszteni.

Dr. NAGY SÁNDOR.

Die Urkunde. Ihre Behandlung und Bearbeitung für Edition und Interpretation. Zur Anleitung bei Archivbenützung. Herausgegeben von *Dr. Friedrich Leist.* Stuttgart, 1884. 8° 143 l.

A történelem segédtudományai, nevezetesen pedig az oklevéltan mellett nem csekély figyelmet érdemelnek azon elméletek, rendszerek és gyakorlati tanok, melyek az oklevelek és egyéb irott emlékek conserválásának és rendben tartásának módját, vagyis a levéltári kezelést, továbbá a levéltárak anyagának tudományos czélú használatát, és kiváltképen annak rendszeres publicatióját tárgyalják.

Nálunk csupán a gyakorlat, legfeljebb egy-két röpiratszerű munka, és oklevéltárainknak helylyel-közzel megjelent bírálatos ismertetései

foglalkoztak eddigelé e fontos kérdésekkel, melyek pedig — hogy úgy mondjam — a történelmi segédtudományok segédtudományát, s magának az oklevéltannak minden esetre igen szükséges segédeszközeit teszik.

A németeknél a levéltári disciplinának, s az oklevél-kiadások elméleti és gyakorlati tanainak már egész irodalma van, kifejlett rendszerrel és bő terminologiával; tudós embereik, kik méltónak tartották és tartják kizárólag az ide vágó kérdésekkel foglalkozni, munkás erejöket és idejöket ezeknek tisztázására fordítani; és nem riadnak vissza, hogy a vitásabb pontokat újra meg újra ne szellőztessék, s a mit egyszer az elmélet tisztába hozott és a gyakorlat helyesnek bizonyított, azt ismételve is ne ismételjék.

Legközelebb a bajor állami levéltár egyik tisztviselője, *Leist* Frigyes adott ki ilyen munkát, melyben a levéltári kutatások- és oklevél-publicatiók körül követendő eljárásról és legfőkép szemmel tartandó elvekről értekezik. Munkájának címe: *Die Urkunde. Ihre Behandlung und Bearbeitung für Edition und Interpretation. Zur Anleitung bei Archivbenützung.*

A cím eléggé kifejezi a 143 lapra terjedő kis munka tárgyát és czélját, a miről különben az előszóban maga a szerző még bővebb felvilágosítást is nyújt az olvasónak.

Könyvét nem a szakbeli historikusok és diplomatikusok számára, hanem olyanok kedvéért írta, kik egyszer vagy másszor, valamely őket érdeklő localis- vagy családtörténeti, genealogiai vagy magánjogi kérdésben csupán alkalmilag, és nem «ex professione» kénytelenek a levéltárak porát felverni, az indexekben lapozni, adatokat böngészni, s esetleg okleveleket másolni és kiadni; a kik tehát nincsenek s nem is lehetnek abban a helyzetben, hogy a szükséges előtanulmányokkal rendelkezzenek, s a kiktől kívánni sem lehetne, hogy egy alkalom ötletéből a levéltári tudomány és oklevél-publicatio egész irodalmát keresztül gázolják, a hol a gyakori ellentétes nézetek a laikus embert talán még inkább zavarba hoznák, mitsem czéljához segítenék.

Az ilyen nem szakbeli levéltár-kutatók hasznára állította össze Leist röviden a legszükségesebb tudnivalókat, mintegy kalauzképen, hogy munkájok közben legalább a fő elvekre nézve tájékozva legyenek.

Azt hiszszük, hasznos munkát végzett, s óhajtanánk, bár nálunk is akadna ember, a ki a specialis magyar diplomatikához és a mi viszonyainkhoz alkalmazkodva, hasonló könyvet adna a levéltári tanulmányokkal foglalkozó, s historikus kérdések iránt érdeklődő közönség kezébe. A mely óhajtásunk azonban éppen nem jelenti azt, mintha szakembereink is nem éreznék szükségét oly munkának, melyben eddigi gyakorlati tapasztalásaink- s a külföldi tudósok által már elegendőképen megvitatott és elfogadott elvek alapján, a magyar levéltári disciplina és oklevél-publicatio kérdései a magasabb tudományos színvonalon tárgyaltatnának.

De térjünk vissza Leisthoz. Szóban forgó munkájának tartalmi beosztása a következő:

Elsőben is diplomatikai és palæographiai szempontból tárgyalja az okleveleket, s itt mindenek előtt különbséget téve az eredetiek és a másolatok közt, míg amazok reproductiojánál a lehető legtökéletesebb hűséget, a jellemző sajátságok pontos feltüntetését ajánlja, a másolatok vagy későbbi transcriptiók használatánál — igen helyesen — csupán a tartalmi hűségre fektet súlyt; általában azonban azokkal tart, kik az eredeti oklevél-példányokkal szemben is minden oktalan pedanteriát és betűhöz való buta ragaszkodást elvetendőnek itélnek.

Szól azután a rövidítésekről, melyeknek minden körülmények közt teljes megoldását követeli. Különös figyelem tárgyává teszi pedig az úgynevezett *siglákat*, hol t. i. némely tulajdonnevek helyett csupán kezdő betűik vannak kiírva; az ily neveknek, ha kell studiummal is, kipótlását ajánlja, óva inti azonban az oklevél kiadóját a találomra való elhamarkodástól, s az ily pótlásokat mindenkor záró-jelek közt kívánja feltüntetni.

Mindezek eléggé ismeretes, és újabb oklevélcodexeinkben már nálunk is követett elvek és szabályok.

Bőven, s mint valódi némethez illik, nem csekély aggodalmak közt foglalkozik szerzőnk az olyan rövidítésekkel, melyeknek megoldásához kétségek férhetnek; s méltó is aggódnia ott, a hol maga a szó kétséges; de mi mindenben nem ütközik meg a német alaposság? Alig lehet mosoly nélkül végig olvasni a következő sorokat: «sind hier diejenigen Kürzungen anzuführen, die bezüglich ihrer Auflösung wohl keinen Zweifel aufkommen lassen, rücksichtlich deren aber eine Ungewissheit besteht, wie der Schreiber das betreffende Wort, falls es nicht gekürzt worden wäre, ausgeschrieben hätte.» (10. l.) A hol tehát szerzőnk ilyeneket lát, mint p. o. *gr̄a*, *lr̄as*, *9munis*, kétségbe van esve, mert természetesen nem tudhatja, hogy az oklevél írója ha nem rövidít, hogyan írta volna: *gracia* vagy *gratia*, *literas* vagy *litteras*, *communis* vagy *communis?* stb. Azt hiszszük, a tudomány ilyen mélységei felett könnyű lélekkel átléphetünk.

A miket a kis- és nagy betűk (minusculæ et majusculæ) használatáról, továbbá az oklevelek orthographiájáról általában elmond Leist, jobbára ismeretes elvek, s nálunk is érvényesülni kezdenek.

Az interpunctiókra nézve határozott és helyes

nézete az, hogy tekintet nélkül a régi okleveleknek e részben észlelhető teljes szabálytalanságaira és következetlenségére, ott használandók és szúrandók közbe, a hol az értelem és a textus szerkezete kívánja; megjegyzi azonban — s egyetértünk vele, — hogy az interpunctiók túlságos halmozását lehetőleg kerülni kell, nehogy czélt vesztve, inkább zavarólag mint felvilágosítólag hassanak az olvasóra.

Tovább menve fejtegetéseiben, a tollhibákról s ezeknek conjecturalis megjavításáról, külön fejezetben a chrismonról, a monogrammákról, a gyorsírói jegyekről (notæ tironianæ), sajátkezű aláírásokról, stb. értekezik. Ismerteti a római és arab számjegyek használatát is.

A munka második főszakaszában a regesták és indexek készítését, a szövegbeli kikezdéseket, a publicatióknál az egyes oklevelek eredetére, alakjára, pecsétjére s más külső jeleire vonatkozó útmutató megjegyzéseket s a többi ide vágó kérdéseket tárgyalja szerzőnk.

Igen figyelemre méltónak tartjuk, és nemcsak publicatióknál, hanem a levéltárakban is követendőnek, a mit Leist az oklevelek regestáira nézve javasol. Az általánosan ismert és elfogadott elvek mellett különösen ajánlja, hogy minden egyes oklevél regestuma azon a nyelven szerkesztessék, a melyen szól az oklevél maga, mivel a legtöbb s éppen legjellemzőbb és leglényegesebb technikus kifejezés vagy sehogy sem, vagy csak nehezen fordítható le helyesen, s arra nézve a ki esetleg ily fordított regestákra, mintegy eredetiségökből kivetkőztetett forrásokra szorult, az oklevelek legfontosabb adatai mehetnek veszendőbe. Kiváltképen figyelmet érdemelne ez nálunk, holott a mi középkori latin jogi terminologiánk alig adható vissza modern magyar nyelvünkön, a mit bárki is tapasztalhatott, a ki oklevéltáraink magyar nyelvű regestáit olvasta, vagy ilyeneket készített.

A személy- és helynevek kivétel nélkül az eredeti irásmód szerint hagyandók meg, nemcsak a «per extensum» közölt szövegekben, ha nem a kivonatos regestákban is. Czélszerűnek találja azonban szerzőnk, hogy a nevek régies alakjai mellett, főkép a variansoknál, a modern forma is mindenütt feltüntetve legyen. Hol az oklevél nagyobb számú nevet foglal magában, ott a regestumban is valamennyi számára helyet követel. Épúgy megkívánja, hogy minden számbeli adat, pénzösszeg, mérték, vagy egyéb mennyiség ha mi előfordúl benne, pontosan kitétessék az oklevél regestumában.

A keltezések (datumok) mindenkor megoldandók, azonban ellenőrzés okáért nemcsak az év-, hó- és nap szerint megoldott forma, hanem a datumok eredeti alakja is okvetetlenül fölveendő a regestumokba.

Minden jól rendezett levéltárnak, minden jól szerkesztett oklevél-codexnek s jól készült regesta-gyűjteménynek elengedhetetlen kelléke a pontos és kimerítő index (register). Leist megkülönbözteti egymástól a személy-, hely- és tárgynév-mutatókat, azonban nem találná minden esetben helyén valónak, hogy a három külön-külön szerkesztessék, főleg nem a személy- és helynevekre nézve, a melyek oly annyira összefüggenek, hogy sokszor csak bajjal lehetne eldönteni, melyik név melyik indexbe sorozandó.

A betűrendet illetőleg a következő német ízű észrevételt koczkáztatja szerzőnk, melyet csupán furcsaságáért iktatunk ide, de a melynek — hála halló érzékeink épségének és articulált beszélő képességünknek, — mi nem igen vehetjük hasznát. Azt mondja ugyanis, hogy a *B* és *P*, továbbá *D* és *T* betűk minden eshető tévedés elkerülése végett egybe is foglalhatók az indexben. Ime, tudományos constatálása a német botnyelvűségnek!

Említettük föntebb a szövegbeli kikezdéseket, vagy jobban úgy mondhatnánk talán: szövegtördeléseket. Leist igen ajánlatosnak, s kivált a nagyobb terjedelmű okleveleknél, úgy a könnyebb érthetőség mint a világosabb áttekinthetőség szempontjából, igen czélszerűnek tartaná, ha a publicatiókban az oklevelek egymásba ékelt vagy egymás mellé rendelt részei különkülön kikezdéseket képeznének. Ha rágondolunk a mi régi nádori és országbírói itéletleveleink enormis terjedelmére, melyek nyomtatásban olykor egy egész, sőt másfél ívet is elfoglalnak, meg kell vallanunk, hogy valóban fölöttébb kívánatosnak látnánk, az ily oklevelek végnélküli hosszadalmasságát helyes értelemmel beosztott kikezdésekre vagy alineákra tördelve adni.

Könyve következő szakaszában az oklevélhamisításokat tárgyalja szerzőnk behatóan, végül függelékben pedig személy- és helynév-magyarázatokkal foglalkozik.

Nincs terünk a munka ismertetését tovább részletezni. Több fejezetét, a mely csupán specialis német szempontokból bír érdekkel és fontossággal, nem is érintettük. Vázoltuk tartalmát röviden; láttuk, hogy nem hiányzik belőle a német rendszeresség és olykor tán fölösleges aprólékosság, de általában figyelemre és okulásra méltó, s ha egyebet nem, annyit tanúlhatunk belőle, hogy az oklevéltant, oklevél-publicatiót és levéltárakat illető kérdések komoly megvitatását a tudomány nálunk sem ignorálhatja többé.

NAGY GYULA.

VEGYES.

Simontornyai (Laczk) Imre erdélyi vajda 1370. évi pecsétje.

(Egy pecsétrajzzal.)

Mielőtt e közlöny előbbi füzete s abban Majláth Béla szakavatott tollából a «*Laczk nemzetség*» érdekes ismertetése két pecsétrajz-melléklettel megjelent volna: én jóval előbb az alább közlendő pecsét metszvényét az arra vonatkozó rövid értekezésemmel a t. szerkesztőség rendelkezésére bocsátottam.[1] A czikk közlése azonban részint már hely szűke, részint hogy a Majláth értekezésében felemlített némely adatok ismétlődése kikerültessék, az előbbi füzetből kimaradt, s nekem alkalom adatott, hogy a pecsétrajzot kísérő értekező soraimat a megváltozott viszonyokhoz idomítsam, a mit annál örömestebben tehetek, mivel éppen előbbi reflexiómban nyilvánított óhajtásom, vajha a Szántói Laczk nemzetségnek egy tüzetesebb ismertetője találkoznék: Majláth Béla úr jeles dolgozata által teljesült.

És ámbár az egyes nemzetségek történetére vonatkozó források és adatoknak szétszóródott volta miatt alig lehetséges egyes embernek és egyszerre egy teljes, hiánytalan monographiát összeállítani, mégis dicsérőleg el kell ismernünk, hogy Majláthnak szorgalmas forrástanúlmányai alapján sikerült a Laczk nemzetségnek oly terebélyes családfáját előállítani, mely az eddig ismerteket és kiadottakat bőségére nézve mind jóval felűlmúlja.

De nekem sem bírálni, sem commentálni nem szándékom a jeles dolgozatot; csak némely mozzanatot akarok kiemelni a tárgyalt nemzetség történelméből, melyek úgy átalában családtani, valamint relative éppen a Laczk nemzetség történetére vonatkozólag előttem tanúlságosaknak látszanak.

Első az, hogy a Laczk- vagy Laczkfiaknak a nürnbergi Herman-nemből (genus) gyökszármazását a tudós szerző a czímerképek összevetése mellett egy oklevélre is, a váradi káptalannak a kutyfalvi adományozásról 1339-ben kelt kiadmányára (Fejérnél VIII. 4. 400.) hivatkozva, kimutatá, a mint egyébiránt ezt ugyanazon oklevélnek a *Székely oklevéltár* I. köt. 48—49. l. isméti kiadása alkalmával Szabó Károly is már régebben jelzette volt.

A második mozzanat az, hogy ezen kihalt családnak szereplése azon korszakba esvén, midőn a vezetéknevek teljes megállandósulása még be nem állott, a hét nemzedékre terjedő családfán állók is felváltva hol egy, hol más nevet viseltek, tehát következetesen firól-fira egy vezetéknév sem ment át. Igy *László*,[1] a Dénes fia, és székelyek ispánja 1339-ben magát csak de genere Herman nevezi.[2] Ennek fia *András* 1343-ban magát «heres de Mendvan»-nak íratja;[3] míg másutt Andreas filius Laczknak nevezték.[4] Ugyanezen Andrást 1358-ban de Zanthó előnévvel találjuk.[5] Hasonlóan *János* 1387-ben de Zanthónak íratik.[6] De elég legyen csak három oklevelet felhoznom az 1397., 1398. és 1401. évekről,[7] melyekben Miklós és István vajdáknak nagyatyjok Laczk, ugyanazon egy oklevélben majd «*de Debregezth*,» majd «de Chaktornya,» majd meg «de Simontornya» előnévvel illettetik; és mindez akkor, midőn a család sem a csáktornyai, sem a simontornyai uradalmat névleg már nem bírta; és jeléül annak, hogy a család kortársai sem voltak tisztában a nemzetség vezetéknevével, és jeléül annak, hogy a család egyes tagjai éppen az időben igyekeztek a Laczk és Laczkfi név helyett az előkelőbb és hangzatosabb «*Simontornyai*» nevet adoptálni, midőn nemsokára a Mária és anyja Erzsébet királynék elleni pártállásuk miatt a csáktornyai és simontornyai uradalmaktól hűtlenség bélyegén elestek, és midőn már a minden fényelgést nivelláló magszakadás végstadiumához közeledtek.

Imre, ki főlovászmester, 1369—1372-ben erdélyi vajda, azután 1375-ig nádor volt,[8] és a ki valószínűleg ez utóbbi évben meg is halt, mert a későbbi oklevelekben mint élőről nincs többé emlékezés, hivatalos kiadványaiban az általam ismert okmányok szerint nem tétette ki vezetéknevét, hanem egyszerűen «Nos Emericus vojvoda Transylvanus et comes de Zonuk» bevezetéssel kezdette okleveleit.[9] Ellenben más családi vagy bírói okmányokban, melyekben meghatalmazott ügyvéde által képviseltetve fordúl elő, *Simontornyai*-nak neveztetik,[10] jeléül, hogy ő ezen vezetéknevet igénylé. Ezért áll e czikk fölött a Simontornyai név.

Ezen Imrének nádorsága korából 1374. évi oklevélről kiadta pecsétét réz-metszvényben Batthyány,[11] és most újabban a Turul 1884. I. füz.

[1] Úgy van. *Szerk.*

[1] Ezen Lászlót (mint Dénes fiát) a M. családfáján kimutatni nem tudom.
[2] Fejér id. h. Székely okl. I. 48.
[3] Székely okl. I. 49.
[4] U. o. 60.
[5] Fejér IX. 2. 277.
[6] Fejér X. 3. 63.
[7] Fejér X. 2. 415—417. l., továbbá X. 2. 557. l. és X. 4. 49. l.
[8] Fejér IX. 4. 57., 425., 563. és IX. 5. 37.
[9] Hazai oklevéltár 297., 298.
[10] Fejér IX. 4, 36.
[11] Leges Eccles. I. 469.

21. l. Majláth Béla 1375. évi oklevél pecsétéről közölte. Ezekhez járúl itt sphragistikai adalékúl ugyancsak Imrének erdélyi vajdasága korából 1370. évi pecsété, kisebb átmérőjű amazoknál, de ugyanazon czímerjelvénynyel, t. i. paizs nélkül, de az azon korban (és pecséteken később is) dívott rózsaalakú (hat dudorú) keretben a két oldalra nyitott szárnyú, kiöltött nyelvű és hátul felkondorított farkú sárkány, ily hibás körírattal:

+ S EMERICVS WOWODA TRANSILVANVS

Hogy a sárkány karmai alatt látható talap, vagy Majláth szerint: szikla, lényeges-e? vagy csak a pecsétnyomatokon gyakorta a szem csalódásának eredménye? vagy a vésnök önkénye? nem merném eldönteni, annál is inkább, mert bírom Simontornyai István nádornak is 1390. évi nagyobb pecsété hű rajzát, a hol semmi talaj elő nem fordúl, valamint ugyancsak a Majláth által Istvánnak 1389. évi kisebb, amazzal együtt közzétett pecsétén sem; valamint hogy a heraldika műérzékének a nélkül jobban is megfelel.

Simontornyai Imre ezen vajdai pecsétének eredetije László oppelni herczeg s Magyarország nádorának a gróf Zichyek levéltárában őrzött egy, 1370. évben Visegrádon Várdai Miklós javára kelt halasztási bírói oklevelen látható,[1] azon okból, mert László nádornak az okmány kiadásakor (mint ez vele gyakran megtörtént) sem saját, sem itélő mesterének pecsétje nem volt kéznél, a mint éppen hasonló esetet Majláth is felemlít, és a mint erről az oklevél végén ez igazoló sorok szólanak: «præsentes autem propter absentiam magistri Jacobi nostri prothonotarii et sigillorum nostrorum erga ipsum habitorum, sigillo domini Emerici waywode Transylvani fecimus consignari.»

Szolgáljon ez is sphragistikánk előmozdításához adalékúl.

SZINNAY LÁZÁR.

[1] Kiadva a gr. Zichy-család okmánytára III. 406—407. l.

[2] U. o. 379., 459. és 461.

Egy oklevél Nagy Iván «A Losonczíak és Bánffyak nemzedékrendje» című közleményéhez.[1]

A Losonczi- és Bánffy-családok genealogiájával gyakorta foglalkoztam, de nem egy teljesebb családfa kidolgozása szempontjából. E foglalkozásaim alatt akadtam oly hiteles adatokra, melyek nyomán a családfán kiigazításokat tehettem. A szerzett adatokat vagy felvettem jegyzeteim közzé, vagy beiktattam egyet-egyet oda, hol arra szükségem volt, de olyan is volt köztük, melyet csak emlékezetemre bíztam s följegyezni elmulasztottam; főleg egy-egynek kútforrását mulasztottam el följegyzéseim közzé venni, mit most sajnosan érzek.

A Losonczi- és Bánffy-családok tagjai közül többen viselvén székely ispánságot, kutatnom kellett ezek életére vonatkozó adatokat, és ily alkalmakkal került kezemhez több oly adat, melyek engem arra bírtak, hogy székely ispánokról szóló közleményemben kiadjam az ispánságot és erdélyi vajdaságot viselt Losonczi-Bánffyak családfáját az említett adatok nyomán tett kiigazításokkal.

Egy az adatok közül egy 1393-diki oklevél, mely Dénes mesternek, I. Losonczi István fiának hátramaradt birtokai osztályát foglalja magában.

Ez oklevél folyt be arra, hogy azon «István»-tól leszármazottaknak tartsam a Losonczíakat, kit a Zichy-Codex II. kötete[2] 456. számú okleveléből székely ispánokról szóló közleményemben hoztam volt fel. Ez oklevél nyújt nekem Nagy Ivánnal szemben némi védelmemre egy támogató adatot azon Dénes tárnokmesterre nézve, kit a Bánffyak ősüknek tartanak, és őseik közt mutatják fel nemzedékrendi táblázatjukon. A tárnokra vonatkozó adat nem kielégítő, de egészségi állapotom és más körülmények nem engedik, hogy most új munkához és kutatáshoz fogjak más védőadat előállítására.

Ez oklevélben felhozva látjuk a Kolozsmegyében fekvő Széplakot, és ez azon «Széplak,» mely az 1228-ban kelt és Nagy Iván által idézett adománylevélben áll, mely birtok akkor Dénes tárnokmesternek adományoztatott, tehát a mely Széplak a Dénes tárnokmesteré volt, azt a Losonczi- és Bánffy-ivadékok kezén találjuk az 1393-iki oklevél kelte idejében. Dénes mesterről szállhatott rájok, s hogy tőle, mint ősüktől, örökölték, feltehető volt általam, miután az 1236-ban mint nádor szereplő Dénest az 1228-beli nádortól különböző egyénnek tartottam, és nem az utóbbit, hanem amazt tartottam a Losonczíak ősének. Hogy ettől különbözőnek tartsam, arra

[1] Turul I. k. 1. f. 16. l.

[2] 607., 608., 609. lapjain.

az 1228-iki oklevél záradéka, melyben Dénes nádor előfordúl, vezetett rá.

Továbbá kitetszik ezen 1393-iki oklevélből, hogy a maradék nélkül elhalt Losonczi (III) Dénes hátrahagyott birtokaiban I. László és II. István, kiket a nemzedékrendi táblázat[1] mint testvéreit Dénesnek mutatja fel, nem az egyedüli örökösök; meg azt látjuk, hogy azon egyénnek, kik birtokait osztják, Dénesnek unokatestvérei, nem édes testvérei. Kitetszik, hogy a Dénes apja testvéreinek maradékai, t. i. I. Dezső és I. Tamás maradékai, osztják fel azokat magok közt, tehát ágak szerint oszlanak, miből azt kell következtetni, hogy Dénes mesternek akkor nem voltak élő testvérei. Az idecsi, vécsi birtokokat tartozékaikkal I. Dezső maradékai kapják; Széplakot s több falvakat Dénes bán fiai *és* Losonczi László és István kapják. Ugy a többi birtokokból is a Bánffyakkal együtt veszik ki részüket Losonczi László és István.

A Dénes bán fiaival együtt áll e két testvér, mint egyik fél is, az oklevél e kezdő soraiban: «Nos Ladislaus et Stephanus filii Stephani de Lossonch alias Bani, *unacum* filiis condam domini Dionisii Bani, videlicet Petro, Georgio, et Ladislao *ab una*, item Nicolaus filius Desev condam comes Siculorum, unacum Johanne filio condam Ladislai vayvodæ *parte ab alia.*»

Az idézett sorokban az István név után következő *alias Bani* nem vonatkozik I. László és István apjára, hanem ők magokat mondják itt volt bánoknak, kik mindketten azelőtt bánok voltak, és bánoknak is írva, többször előfordúlnak az oklevélben. Én István nevü atyjokat nem tartom egy személynek az oklevélben alább felhozott Istvánnal, t. i. a bánságot (a XIV. század közepén) viselt I. Losonczi Istvánnal, ki ebben mint Dénes mesternek atyja és bánnak írva áll.

Már ide iktatom az oklevelet, melyből következtettem volt, hogy Losonczi László és István nem testvérei Dénes mesternek, és hogy nem fiai a bánságot viselt Istvánnak. És miután be van bizonyítva, hogy I. Tamásnak Dénes bánon kívül Tamás és István nevü fiai is voltak, ezen Istvánt, kit, mint fönt érintém, a Zichy-codexből hoztam fel, tartom az itt többször előforduló két Losonczi testvér apjának. Ugyanezen Istvánt, Tamás nevü testvérével, mint I. Tamás fiát, Lehoczky által is felmutatva látom azon táblázaton, melyet Nagy Iván «Magyarország családai» czímü munkája I. kötetében 163. l. közöl.[2] Az oklevelet gróf Kemény József másolata után közlöm, ki Diplomatariuma II. kötetében adja azt ezen megjegyzéssel: Originale exstat Budæ in Archivo Cameræ Hungarico aulicæ, Copia vidimata in A. f. f. 3. Miscell. Litt. J.

«Nos *Ladislaus* et *Stephanus* filii *Stephani* de *Losonch* alias *Bani*, unacum filiis condam domini *Dionisii Bani*, videlicet *Petro*, *Georgio*, et *Ladislao* ab una: Item *Nicolaus* filius *Desev* condam comes Siculorum, una cum *Johanne* filio condam *Ladislai vayvodæ* parte ab alia. Memoriæ commendando significamus tenore præsentium quibuslibet universis. Quod nos matura deliberatione, et sano nonnullorum nobilium virorum familiarium nostrorum consilio, in universis possessionibus, et portionibus possessionariis condam[1] magistri *Dionysii* filii *Stephani Bani* fratris nostri carissimi, tam in Hungaria, quam in partibus Transylvanis existentibus, tamquam veri hæredes, et successores, divisionem inter nos contraximus, et inivimus infra declarandam. Primo possessiones et possessionarias portiones eiusdem condam magistri *Dionysii* in partibus Transylvanis præmissis iuxta fluvium Morosii existentes, videlicet Idech inferiorem, et aliam Idech superiorem, cum possessionibus Veech, Idechpataka, cum duabus villis Valachalibus, et una villa Rutinorum in eadem Idechpataka existentibus, cum universis earum utilitatibus et pertinentiis quibusvis in portionem magistri *Nicolai*, filii *Desev* comitis condam Siculorum, ac *Joannis* filii condam domini *Ladislai vajvodæ* cedendo. Item Dedrad, Seeplak,[2] Geledan superiorem, cum villa Holtmarus, ac una villa Rutenorum superiori, necnon Deda, et medietate Lyget simmiliter cum universis earum utilitatibus, et pertinentiis quibusvis præfatis dominis *Ladislao* et *Stephano Banis*,[3] ac filiis condam domini *Dyonisii Bani* cedendo. Item iuxta fluvium Zamos villam Monostorzeg cum possessionariis portionibus in possessionibus Orman, et Kereo habitis, prædictis magistro *Nicolao*, filio *Desev*, ac *Joanni* filio condam domini *Ladislai Vajvodæ* cedendo, similiter cum earum universis utilitatibus. Item villas Manya, Domunkusfalva, Dragusfalva, et Brassenfalva Valachorum prædictis dominis *Ladislao*, et *Stephano Banis*, ac filiis condam domini *Dionisii Bani* cedendo, similiter cum universis earum utilitatibus, dempto aurifodinis, et urbura in Lapus provenienti, eorum pro communi usu salva remanente. Item Tolmach, Binm, Retissag, et Zomolia, necnon possessionarias portiones in possessionibus Zeent Marton, Zurk, Manduk, et Palcha, cum villa Abad, necnon Dalio, et Rodnuk cum molendino, ac universis utilitatibus, ad easdem undique spectantibus, prædictis dominis *Ladislao* et *Stephano* Banis, cum filiis prædicti *Dionysii Bani* cedendo. Item portio in Lossonch cum villis Gergurfalva, Bedehaza, Potruchan, Kormunlehutaia, Zermabanya, Vamuslehutaya, cum tributo, Dobrocha, Brolehutaya, Stoklehutaya, ac portione sub castro Dyven existente, Bokvan, ac eodem totali castro Dyven, medietatem videlicet prædicti

[1] Turul l. k. 1. f. 23. l.

[2] A Lehoczky táblázatján Dénes bán, ki I. Tamás fia, tévesen II. Tamás fiául van írva.

[1] E szerint Dénes nem lehetett 1412-ben életben, mint Nagy Iván következteti, ennélfogva a róla 1412-re Nagy Iván által írt sorok IV. Dénesre alkalmazandók.

[2] *Széplak* Kolozsmegyében.

[3] Itt ők bánoknak vannak írva. Megjegyzendő, hogy gr. Kemény József az oklevél kezdetén álló neveik után a «Lossonch» szóhoz tűzött jegyzetében ezt írta: «Losonczi, seu *Bánfy* de Losoncz.»

castri Dyven, portionem videlicet ipsorum Banorum, ac filiorum domini Dyonisii Bani, eisdem *Nicolai* filio Desev, et *Joanni* filio condam Domini *Ladislao Vajvodæ* annuendo, demto similiter aurifodinis et urbura inibi provenientibus, eorum pro communi usu salva remanente. Hoc interiecto, quod si qua partium nostrarum præmissam divisionem inter nos perpetue et irrevocabiliter factam revocaverit, aut retrahere conaretur, extunc in centum marcis fini argenti præmissa observanti deponere prævie teneatur. In cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem præsentes litteras nostras pendentium sigillorum nostrorum munimine roboratas, mutuo nobis duximus concedendas. Datum *Gyle*, feria secunda proxima ante festum B. Galli confessoris. A. D. 1393.»

Mint gróf Kemény írja, az eredeti oklevelen négy függő pecsét van.

Gr. LÁZÁR MIKLÓS.

Czímertani adalékok.

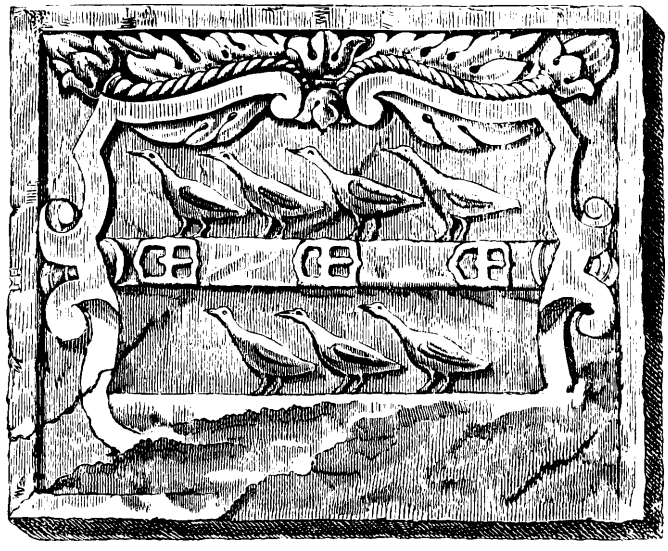
1. A Drugeth- és Althán-család czímereiről.[1]

(Két czímerrajzzal.)

Az Ung folyó jobb partján, a város északkeleti oldalán magas, hosszúkás sziklahegyen áll az egykor híres Ungvár, melyet a IX. században Árpád hadai ostrommal bevevének; azóta természetesen sok változáson ment át, sőt jelenleg csupán a keleti szélén álló papnöveldei épület viseli magán a hajdani erősségnek némi fenmaradt nyomait; jellegzően körül lévén ez véve mély téglaépítésű sánczokkal, melyeken keresztül híd vezet a vár udvarába, mely a mulandóságnak némi hirdetője: kertté alakított belső terének déli és keleti oldalain egykori fényes palotáknak s emeletes lakoknak romjai, omladozó csonka falai meredezvén, míg az udvar közepén emelkedik az újonnan jó karba helyezett *papnövelde*, mely szintén a váruraknak egykor díszes lakhelyeül szolgálhatott.

Messze vezetne a vár leírásával foglalkozni; itt csak azt érintem meg, hogy a most nevezett épület déli bejáratául szolgáló kapú felett kőbe vésve még most is ott díszlik a homonnai *Drugeth* család czímere, azon családé, melynek egyik őse János, 1330 körül nemcsak nádora volt az országnak, hanem egyszersmind Ungmegyének főispánja is, s hogy a XIV. századtól fogva a XVII. végéig e nemes család bírta az ungi várat, melynek utolsó férfitagja, *II. Zsigmond*, 1684-ben férfi-utódok nélkül kimúlt.

Az említett czímer tehát már legalább kétszáz éves, de lehet, hogy sokkal régibb, minthogy a XVI. században a család virágzó tagjai építhették e díszes lakot s valószínűen *Drugeth István*, ki 1587—1603-ig Zemplén és Ungnak főispánja volt; az épület északi oldalán, a kapú közelében kőbe vésve csakugyan az «1598» évszám maiglan olvasható.

1. szám.

E czímert mutatja a mellékelt ábra, melyet az eredetiből lerajzoltam. (Lásd 1. sz.) A kőtábla mintegy 30 cm. széles és 20 cm. magas. A czímer pajzsán, melyet immár elkopott foszlányok környeznek, még jól kivehető a czímer közepét elválasztó széles pólya, melyen három díszes csat látszik; míg a felett négy, jobbra néző, egymás mellé helyezett madár (seregély), a pólya alatt pedig hasonló helyzetben három madár áll.

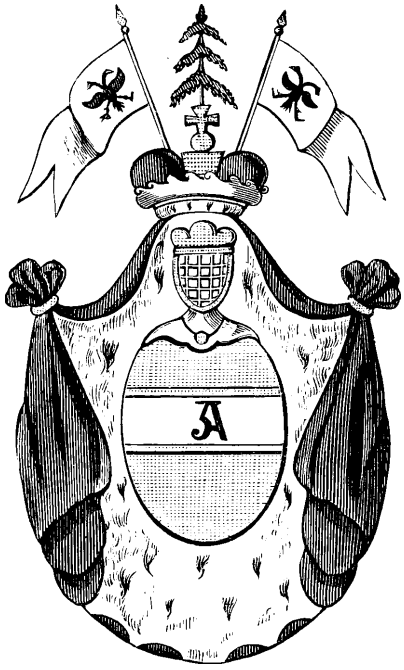
Van azonban Ungváron még egy másik ily eredeti czímer is, mely az egykori várhegy északi végén a hajdani jezsuita kolostorból átalakított görög katholikus püspöki lak tőszomszédságában álló székesegyházban őriztetik. Ugyanis az 1684. évben fimaradékok nélkül elhúnyt II. Drugeth Zsigmond második leánya *Juliánna*, gróf *Althán Mihály Venczel* miniszterhez (meghalt 1738.) férjhez menvén, e házassága idejében a grófnő sajátkezűleg hímzé egy aranyos arabeszkekkel átszőtt, halványkékes és egy más aranyszövetű virágokkal ékített zöld selyemből készült róm. kath. misemondó-ruhára a *Drugeth és Althán családok czímereit*, melyeket zöld koszorú vesz körül, míg egy a koszorún át hullámzó szalagon e felírat olvasható latin betűkkel kivarrva:

«*Juliana Theresia nata comitissa Drugeth de Homonna, ultima familiae Mich. Wend. Comitis ab Althan Conthoralis Anno 1720. 31. Julii.*»

Itt az Althán-féle czímer jobbról áll, még pedig hermelin paláston kerek pajzson barnás-vörös bronz-szín mezőben két aranyvonallal ékített ezüst

[1] A Drugethek olaszországi őseinek czímeréről l. Hampel József közleményét a Századok 1881-ik évi folyamában 133. és 207. l.

széles pólya, melyen fekete színben e monogramm A (t. i. *A* betű *3* és egy *T* betű) látható. A kerek pajzst felül ezüst sisak és nyakvért fedi, míg a pajzs felett hermelines korona emelkedik, gömbjén egyszerű arany kereszttel, melyből egy zöld háromágú fenyőfa emelkedik ki, míg a korona mindkét széléről egy-egy dárdáról lecsüngő fejér zászlón a fekete sas látszik. *E címert a mellékelt kép mutatja.*

2. szám.

Ez volt az azon időben itt kihalt Althán grófi család címere; míg a balfelől hímzett az akkor már szintén kihalt homonnai Drugeth-család díszes címerét ábrázolja. E szerint: az ezüst, barnaveres és fekete foszlányok s arabeszkek közt áll egy hosszúkás, hegyes pajzs, mely öt mezőre van osztva. A felső és alsó mező zöld színű és üres, ellenben a második és negyedik arany, a középső pedig fekete. A második mezőben négy-négy jobbra néző egymás mellé állított, a negyedikben pedig hasonló alakú három fekete madár (seregély) látható; míg a közép mezőn három csatféle tárgy vehető ki. A pajzst ezüst s aranynyal diszített sisak és nyakvért fedi, melyet egy három rubinkővel ékített három lóherlevelű korona borít, a koronát négy vízszíntesen és négy fölfelé álló fekete és arany szárny környezi, melyeknek felső arany szárnyain négy-négy és alsó szintén arany szárnyain három-három fekete madár oly helyzetben, mint a pajzson, látható.

Az egyházfi állítása szerint, e seregélyekről a népmonda azt tartja, hogy a homonnai Drugeth-család azért vevé a seregélyeket címerébe, mert egyik hatalmas urát itt az ungi várban seregély-sülttel akarták megétetni; mit csak a véletlen hiúsított meg.

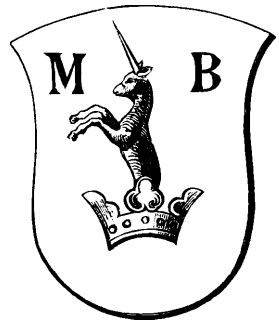
Csodálatos a sors szeszélye: hogy a két régen kihalt család emlékét itt, hol századokon át virágzott, egy gyönge női kéz munkálata tartja fen. E díszes misemondó-ruhákat az ungvári róm. kath. pap évente, keresztjáró napokon, midőn a g. kath. templomba tart körjáratot, szokta felvenni. Különben talán már ezt is a moly és nyirok elenyésztette volna.

2. Néhány szó a Büdi-család czímeréről.

(Egy czímerrajzzal.)

Nagy Iván a Magyarország családairól írt jeles munkája II. kötete 280. lapján bevallja, hogy a Büdi-család czímerét meghatározni nem tudja, az ismeretlen lévén előtte s kételkedik azon, hogy azon pecsét, melylyel Büdi I. Mihály 1530-ban élt s mely tojásdad pecséten egy útasféle embert mutat, jobb kezében bottal, mig a háttérben hegyek s valamely falunak része látszik, a család czímere lett volna. Valóban e pecsét nem volt a család czímere soha.

Épen ezen I. Mihály, ki II. Lajos király özvegyének Máriának kedves, meghitt embere, s mint ilyen 1536 táján a munkácsi várnak királyi kapitánya s Beregmegyének főispánja, majd a munkácsi uradalom bérlője s haszonélvezője volt, egy egészen más czímerrel élt, valamint fiai II. Mihály és Farkas is. E Büdi Mihály a XVI. század közepén Miksa király rendeletéből, nem kis költséggel helyrehozván a vár ostromlása alkalmával a várossal együtt elpusztított régi r. kath. templomot, mint azt a bejáratnál a falba illesztett azonkorú kőtábla igazolja, Büdi Mihály is emlékül beillesztette a templom déli bejárata felett levő góth-keretü ablak felső részén a Büdi-család czímerét, mely maiglan is teljesen épen ott látható. Ez, mint a

mellékelt rajz mutatja: *egy három lóherlevelü koronából kiágaskodó egyszarvú.* A czímert itt M. B. (Michael Büdi) betűk is környezik.

Hasonló czímerét láttam a budai kamarai levéltárban levő egy 1575. évben kelt okmányán is; mely szerint Büdi Mihály elismeri, hogy 20,000 frtnyi felvett zálogsommán visszabocsátja Nagy-Bereg és Vári mezővárosokat a királynak. Ez adatok kétségtelenül megállapítják a XVI. század végén kihalt Büdi régi nemesi család czímerét.

LEHOCZKY TIVADAR.

Felderítések és igazolások.[1]

IV.

A kihalt gyulai gróf Gyulay-családról.

Magyarország Családai IV. köt. 486. lapján a marosnémethi és nádaskai gróf Gyulay-család leírásához egy, egészen más, hasonnevű családot illető grófi czímer rajza van közölve, melynek leírása következő: négyelt paizs, alól ékosztállyal. Az 1. vörös udvarban zöld téren balfelé fordult, ágaskodó koronás arany oroszlán, első jobb lábával kivont kardot, a ballal zöld koszorút tartva; a 2. kék udvarban zöld téren alól tört ezüst félkerékből növő, kettős farkú, koronás arany oroszlán, első lábaival kettős keresztet tartva; a 3. kék udvarban zöld halmon nyugvó koronán két arany sasszárny között pánczélos, vörös tollú sisakos vitéz áll, kiterjesztett két kezével a szétnyitott szárnyak végét fogva; a 4. vörös udvarban hullámzó víz fölött koronás szirén jobb kezével kődarabot (?), a ballal farka végét tartva, látható. Az alsó háromszögű ék arany osztályában farkát szájában tartó koronás kígyó. A szívpaizs arany mezejét C. VI. (Carolus Sextust jelentő) fekete initialis betűk töltik ki. A paizs fölött kilenczgombos koronán három koronás sisak, a jobb oldaliból az 1-ső udvarbelihez, a baloldaliból a 2-ik udvarbelihez hasonló oroszlán emelkedik ki, a középsőn az arany szárnyak közt a 3-ik udvarbeli vasas vitéz ismétlődik. Foszlányok jobbról arany-vörös, középről és balról arany-kék omlik le. Telamonok két oldalról arany örves, két fehér ágaskodó vizsla, melyek kifelé fordított fejjel őrködnek.

E czímert, mint gróf Gyulay nevű család tulajdonát, két hiteles forrás után közöltem. Azonban, mint ugyanott a 490. lapon álló 2. jegyzetben olvasható, már akkor a góthai Histor. Herald. Hbuch 1855. 290. lapján álló czímerleírás és egy cs. kir. tiszt ismerősöm figyelmeztetése alapján kételyem támadt az iránt, hogy ezen blasonirozott czímer valóban a maros-némethi gróf Gyulay-aké legyen, és azért ugyanott a másik, emettől egészen külömböző gróf Gyulay-féle czímer leírását is közöltem. Utóbb kételyem alapossága hiteles adatok alapján kiderülvén, ugyancsak idézett munkámhoz 1868-ban megjelent pótlékkötet 262. lapján a maros-némethi gr. Gyulay-családhoz írt pótló leírásban a tévedéseket nagyobbára kijavítván, a maros-némethi gróf Gyulay-családnak 1694. jun. 2-án kelt bárói oklevele alapján[1] igazoltam és leírásban újra közöltem a most is élő gróf Gyulay-család valóságos hiteles czímerét is.

Azonban az, hogy a másik, a jelen czikk elején leírt czímer melyik gróf Gyulay-családot illeti? eddig munkámban kiderítetlen maradt. A családtan történelmi érdeke pedig megkívánja, hogy ezen kérdés is hitelesen tisztázva legyen. Erre nézve illetékes, hiteles forrásból megtudjuk, hogy azt Gyulay Ferencz grófságra emeltetése alkalmával 1735-ben kapta III. Károly (mint császár VI.) királytól.[2] Nem ismervén az oklevél egész szövegét, máshonnan tudjuk meg ki volt ezen Gyulay Ferencz?

Már Magyarország Családai IV. köt. 491. lapján a maros-némethi gróf Gyulay-család ismertetése végén tévesen mint e család tagja említve volt az 1733-ban komárommegyei birtokos báró Gyulay Ferencz, kiről adataink a következő felvilágosítást nyújtják.

Gyulay Ferencz 1716-ban a Posár-család férfi ágának magvaszakadtán komárommegyei keszegfalvi, madari birtokokra, Path pusztára kir. adományt kapott.[3] 1719-ben Keszegfalva, Madar, Vék helységbeli birtokrészek iránt perel és kiegyezik Huszár Éva és Juliannával;[4] valamint 1732-ben Huszár Imrétől megvévén virthi birtokrészét, a következő 1733. évben ugyanezen, továbbá a lábatlani és piszkei birtokok iránt peregyességre lép a Nedeczky-családdal.[5] Ennyit tudunk komárommegyei birtokos voltáról. A következőkből látni fogjuk, hogy Ungmegyében is birtokos volt.

Életpályájára vonatkoznak a következő adatok. Az 1722. évi országgyűlésen mint Esztergommegye követe jelent meg.[6] 1724-ben Komárom vármegye első alispánjává választatott,[7] ugyanakkor Esztergommegyének is alispánja volt.[8] Komárom vármegyének az 1728/29-iki országgyűlésen követe volt.[9] Komárommegye első alispánságát viselte 1732. évi augusztus 18-ig,

[1] L. a Turul 1884. évi folyamának 1. füzetét.
[2] Burgstaller, Collectio Insignium nob. Famil. dec. — És Adámi Scuta gentil. III.

[1] Kiadva «Maros-németi gróf Gyulay István Emléke» czím alatt Arad. 1858.
Collectanea Heraldica. Kézir. a N. Múzeumban.
[3] Fényes E. Komárom várm. leírása. 104., 126., 132.
[4] Ugyanott 104., 126., 133.
[5] Ugyanott 133., 182., 186.
[6] Lehoczky Stemmatogr. 1796. 209.
[7] Fényes id. h. 59.
[8] Eredeti oklevél.
[9] Lehoczky i. h. 192.

mikor bárósságra emeltetvén, leköszönt.[1] Ezután nemsokára Ung vármegye főispánjává lőn, 1735-ben pedig grófi rangra emeltetett.[2]

Mindezeknél többet mond a komárommegyei majki pusztán a camalduli barátok egykori zárda-épületében egyik általa alapított czellának felírata, mely így szól: Comes Franciscus Gyulay de eadem, S. C. Regiæque M. Consiliarius, Arcis et Dominii Ungvár Dnus, Comitatus de Ung perp. supr. Comes, et Comitissa Barbara Falussy, pietatis ergo hanc cellam exstrui iussere.»[3]

Ebből megtudjuk, nemcsak hogy az ungvári uradalmat is bírta, hanem azt is, hogy neje Falussy Borbála volt. De csakis ennyit. Származásáról, valamint hogy neki voltak-e gyermekei? mindeddig adataink nincsenek.[4]

Gróf Gyulay Ferencz 1738-ban lett Ungmegye főispánjává és az volt 1754-ig;[5] és mivel később családja nevét sem találjuk névtárainkban, hinnünk kell, hogy benne a gyulai gróf Gyulay-család legalább fiágon kihalt.

V.

A halászi Istvánffy-családról.

Magyarország Családai V. köt. 260. lapján a kisasszonyfalvi Istvánffy-család leírásának végén ez olvasható; «azt sem állíthatom, vajjon azon Istvánffy Mátyás, ki 1672-ben Gömör vármegye jegyzője volt és összeesküvési gyanú miatt elfogattatván, Kassára hurczoltatván, és 1692-ben meghalván, a megye által 40 frt költséggel temettetett el, özvegyének pedig 30 frt adatott,[6] e családhoz tartozott-e?»

A Turul 1883. III. f. 111. lapján, hol a kisasszonyfalvi Istvánffy-család bővebb leírása foglaltatik, már a fennebb említett Istvánffy *Mátyás*ról még feltételesen sincs említés, és igen helyesen, mert mint egy 1665. évben kelt hiteles oklevelen sajátkezű aláírása bizonyítja, ezen *Mátyás*, ki nemcsak Gömör-, de már előbb Tornamegyének is jegyzője volt, előnevének kiírása által maga documentálta, hogy semmi vérsége a kisasszonyfalvi Istvánffyakkal. Irta pedig alá magát ekképen: *Mathias Istvánffy de Halász, jur. notarius Cottus Tornensis, m. p.*

A családtan azonban eddigelé a halászi Istvánffyak történetével és származási fájával nem ismerős.

NAGY IVÁN.

---

[1] Fényes i. h. 59.

[2] Adámi Mich. Deductiones breves quarumdam Familiarum stb. Ms. lat. 4r. a Nemzeti Múzeumban; hol szintén Esztergom és Komárom megyei alispánnak és kir. tanácsosnak íratik, és a honnan 1732-ben bárósságra, majd ungi főispánságra, s 1735-ben grófságra emeltetése is kitűnik.

[3] Fényes i. h. 194. — A majki klastromról a Tudom. Gyűjt. 1826. VII. 31., 1827. V. 121. és ezek alapján a Kubinyi Fer. és Vahot Imre Magyarország képekben III. kötettében is van ismertetés, de nem kimerítő.

[4] Mészáros Kár. Ungvár története. Pest 1861. monographiájában Gyulay-ról nem emlékezik, egyetlen egyszer a 110. lapon egyik fundusát említi meg.

[5] Lehoczky i. h.

[6] Bartholomaeides C. Gömör. 703.

A Bottyán-család nemeslevele Bars- és Nógrádmegye levéltárában.

Miután a Turul II. köt. 1-ső füzetének 43. lapján a lévai Bottyán-család czímerlevelének Barsvagy Nógrádmegye levéltárában lételét illetőleg, *Nagy Iván* közleményére tett szerkesztői megjegyzéshez az anyagot, kézirattáramtól akkor távol lévén, mint említtetik is, csak szóbelileg adhattam meg, — az emlékezet pedig évek hosszú sora előtt látott kisebb jelentőségű tárgyakra nézve könnyen tévedhet; noha magára a dolog lényegére nézve, hogy t. i. a lévai Bottyán-család nemeslevelének eredetije *Barsmegye* levéltárában *Aranyos-Maróthon*, mikor a 70-es években hg. Odescalchi Arthúr barátommal ott jártam, a kezemben volt, bizonyos valék is: mindazonáltal az egyes részletekre már nem emlékezhetvén eléggé vissza, — Pozsonyban fölkerestem Barsmegye levéltárából akkor vett jegyzeteimet; s íme köztük a fennforgó tárgyról szóról-szóra ezeket találom:

«*1873. aug. 28-án, Aranyos-Maróthon.*

Barsmegye levéltárában megvan *eredetiben* a lévai *Bottyán-család* nemeslevele, melyet III. Ferdinand adott ki; kelt Bécsben *1656. oct. 18-án*; kapta a nemességet *Joannes Bottyány*. Czímere kék mezejű vérten hármas zöld halomra könyöklő piros dolmányújjba öltöztetett kar, görbe kardon levágott üstökös főt tartva. A sisak koronájából ugyanez emelkedik ki. Foszladék jobbról arany-kék, balról ezüst-vörös.»

E szerint a kérdéssel tisztában volnánk. Nagy Ivánnak is, nekem is igazam vala, mert mindkét megye levéltárában van eredeti Bottyán-nemeslevél, csakhogy az egyik Pozsonyban 1647. január 24-én, a másik pedig Bécsben tizedfél év múlva kelt ugyanazon uralkodótól. A czímerek annyiban különbözők, hogy az 1647-ki Bottyán András-félén, álló vitéz, míg az 1656-ki Bottyán János-félén csak egy kar tartja a kardot és levágott török főt.[1]

Ezen utóbbi nemeslevél az országos levéltár királyi könyveiben — legalább Tagányi Károly közleménye szerint — nem fordúl elő.

[1] Úgylátszik, egy családnak két ága kapta e két rendbeli armálist. T. K.

A harmadik Bottyánféle czímer-, vagyis inkább czímerújító levél pedig, mint tudjuk, 1687. május 18-án adatott ki esztergomi Bottyán János, a később híres tábornok számára. Ekképen *hármat* is ismernénk.

Végül megjegyzem, hogy Bottyán András nejénél a *Szakó* és *Szabó* Erzsébet név közötti betűs különbség nekem is feltűnt: azonban a családom birtokában levő Bottyán-genealogiákon mindenütt *Szabó Erzsébet* iratik, — s én ezeket követtem.

THALY KÁLMÁN.

TÁRCZA.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság f. évi április hó 24-én tartott választmányi ülése elején Sz. Nagy Imre társulati másodelnök, utóbb b. Radvánszky Béla társ. elnök elnöklete alatt a következőkép folyt le. Első felolvasó *dr. Réthy László* volt, kinek tetszéssel fogadott értekezése «Románia czímere és színei» a Turul jelen füzetében olvasható. Ezután a titkár mutatta be Soós Elemér dolgozatát a Soóvári Soós család czímeréről, mely szintén a társulat folyóiratában fog kiadatni. Ezzel kapcsolatban bemutatá a Csapi-féle armális eredetijét, melyet a társulat elnökének sikerült a b. Vécseyek levéltárából a társulat számára lemásoltatás czéljából megszereznie. Az érdekes czímeres-levél, melynek rajza a Turulban közölttől nagyban eltér, társulatunk közlönyében fog megjelenni.

A felolvasások megtörténte után folyó ügyek következtek s ezek közt első sorban titkár bejelenti a következő tag-ajánlásokat: *Pártoló tagok: b. Csollich Géza* Budapesten, ajánlja dr. Szendrei János; *ifj. gr. Pálffy-Daun Lipót* teanoi herczeg Budapesten, *Zsigárdy Gyula* Galántán, ajánlja a titkár; olasz-liszkai *Liszkay Jenő* Nagy-Károlyban, *Hegedüs Ede* Kis-Várdán, ajánlja Luby Károly. *Évdíjas tagok: Szemere Attila* Budapesten, *Wlád Alajos* Budapesten, *gr. Apponyi Sándor* Lengyelen, *Szalay László* Kenyeriben, *ifj. gr. Forgách Károly* Gombán, *Bárczay Elemér* Tisza-Roffon, a *Zsolnai* kir. kath. főgymnázium, *Ráth György* Budapesten, *gr. Bethlen Emil* Bécsben, aj. a titkár; *Matolai Etele* S.-A.-Ujhelyben, *Payzsos Andor*, *Viczmándy Győző*, *Bydeskúthy Sándor* ugyanott, aj. Bárczy József; *Móricz István* Kolosvárott, kis-sólymosi *Simó Ferencz* Szilágy-Nagyfaluban, aj. Deák Farkas; alsó-draskóczi *Morvay Zoltán* Budapesten, aj. Komáromy András; *Izsépy István* S.-A.-Ujhelyen, *Mándy István* Homonnán, aj. Doby Antal; Pázmándi *Kempelen Imre* ajánlja Salamon Vincze; *ifj. Németh Antal* Budapesten, *Justh György*, *Beniczky Kálmán*, *Zorkóczy Tivadar* Túrócz-Szent-Mártonban, ajánlja Majláth Béla. Az ajánlott tagok megválasztattak.

Ezek után a titkár bemutatta a pénztárnoki kimutatást; mely szerint f. évi január hó 1-étől volt

bevétel	1764 frt 43 kr.
kiadás	1006 « 74 «
pénztári maradvány	757 frt 69 kr.

Titkár ezután előterjeszti a Nemzetségi Zsebkönyv előmunkálatainak megbeszélésére kiküldött bizottság jelentését; mely szerint annak szerkesztésével *idősb Szinnyei József* vál. tagot kéri megbizatni, kinek egy szűkebb, Tagányi Károly, Kővári László vál. tagokból és a titkárból álló szerkesztő bizottság fog a szerkesztésben segítségére lenni. A választmány e javaslatot elfogadván, a Zsebkönyv tervezetének, s a szerkesztés minden ügyeinek tisztázására egy állandó bizottságot küld ki, melynek tagjai: az elnökök, a szerkesztők, Deák Farkas, Ipolyi Arnold, Kővári László, Majláth Béla, Nagy Gyula, Szilágyi Sándor, id. Szinnyei József és Torma Károly vál. tagok. E bizottság megbizatása természetesen a Zsebkönyv első kötetének megjelentével lejár.

A folyó évi nagygyűlés napja május 15-ikére határoztatott, melynek tárgyait Thaly Kálmán, dr. Thallóczy Lajos felolvasásai és Torma Károly indokolt indítványa egy «Corpus inscriptionum ævi medii» megindítása ügyében fogják képezni.

A titkár ezután a németalföldi és pisai heraldikai és genealogiai társulatoktól beérkezett könyv-küldeményeket jelentette be.

E folyó ügyek elintézése után következett zárt ülésben felbontattak a megválasztandó társulati levelező tagokra vonatkozó ajánlatok. Ez ajánlatok egy része, nem választmányi tagoktól eredvén, figyelmen kívül volt hagyandó. A többi ajánlatok a következők: *Géresi Kálmánt* ajánlják Csontosi János és Majláth Béla vál. tagok; *Bunyitai Vinczét* ajánlják Nagy Gyula és Tagányi Károly vál. tagok; *Cserghető Gézát*, *Doby Antalt*, *Luby Károlyt* és *Soós Elemért* ajánlják dr. Fejérpataky László és b. Nyáry Albert vál. tagok. A felsoroltak titkos szavazással társulatunk levelező tagjaivá mind megválasztattak. Ezzel az ülés véget ért.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság első nagygyűlését május hó 15-én tartotta a magy. tud. Akadémia osztály-ülés termében. A nagygyülést b. Radvánszky Béla elnök megnyitó beszéddel nyitotta meg, melegen üdvözölve a szép számmal egybegyűlt tagokat. Ezután a titkár a következőkben olvasta fel jelentését a társaság mult évi működéséről:

Egy esztendő valamely tudományos társulat életében nem hosszú idő; s az eredményekre nézve pedig, melyeket az ily rövid időszak alatt felmutathat, éppen kevés, különösen, ha annak még a kezdet nehézségeivel is meg kell küzdenie.

Hosszú idő telt el, míg a szakférfiak óhajtása, hogy a heraldikának, genealogiának, diplomatikának s a történelem egyéb segédtudományainak művelése egy külön tudományos társulat kezében legyen összpontosítva, tetté vált. A m. tud. Akadémia, a magyar történelmi társulat megtettek ugyan minden lehetőt, hogy egyéb tudományok mellett a történelem nevezett segédtudományainak mezeje se maradjon parlagon. Oklevél-publicatiókat tett közzé a két tudományos testület, melyek óriási léptekkel vitték előre a hazai családok történetének ismeretét. A magyar tud. Akadémia kiadta a diplomatikus nélkülözhetetlen kézikönyvét, a magyar viszonyokhoz alkalmazott kortant, előkészítette tetemes áldozattal egy magyar czímertan útját, mely nem sokára szakembereink kezén fog forogni. Mind e sok kiadványnyal megvetette ugyan az említett tudományok alapját; de teendőinek halmazában, sokoldalúlag igénybe vett munkássága mellett, a két tudományos forum nem fektethette munkásságának fősúlyát a felsorolt tudományokra.

A hazai család-történelem oly tágas mező, telve járatlan útakkal s úttalan útvesztőkkel, hogy annak talányait, szövevényes ösvényeit egy oly társulat egyöntetű munkásságának kell tisztába, kellő megvilágításba hoznia, mely minden törekvését különösen e czélra fordítja. A hazai czímertannak szabályait csakis a többek vállvetett működése által összehordott anyagból lehet levonni. Számos egyéb oly kérdése van a magyar oklevéltannak, palæographiának, melyek legjobban egy tisztán e czélból kiadott szakfolyóirat hasábjain hozhatók tisztába.

Tisztán tudományos czélt tűzött ki tehát maga elé a tavaly 1883-ban megalakúlt Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság, oly tudományok művelését írván zászlajára, melyek az anyatudomány, a történelem mellett mindeddig csak mellékesen műveltettek. Hogy az ily társulás mennyire előbbre viszi az illető tudományokat, utalhatunk a nagyszámú tud. egyletekre, melyeknek kiadványaiban egyes tudományágak leghivatottabb organumait bírjuk. A magyar történelem, a régiségtan, a földrajz, a földtan stb. rendszeres művelése és irodalmának jelenlegi virágzása alig volna képzelhető egyes szaktársulatok működése nélkül. A tudományok jelenlegi előhaladt állapotában csak a szakművelők, a specialisták hozhatnak nagy eredményeket létre. Meg lévén vetve az alap, ily szakemberek működésének óhajtott tért nyújtani társulatunk.

Hogy a hazában voltak elegen, kik az új tudományos társaság kitűzött czélját magukévá tették, s a kik annak hasznát átlátták, mutatja azon körülmény, hogy egy esztendő alatt 440 tagnál többet mutathat föl társulatunk; s az e tagok által képviselt alapítványi tőke mintegy 8000 forintra rug, ezen felül az évi tagdíjak és kamatok összege a negyedfél ezer frtot meghaladja.

Ilynemű pénzkészlet által a társaság jövendője biztosítva van s hogy ezzel rendelkezve, kitűzött czélját mind jobban iparkodik elérni, az alábbiak bizonyítják.

Felolvasó ülésein nem egy vitás kérdés lőn tisztába hozva. Megalakulásától kezdve öt felolvasó választmányi ülést tartott a társulat, melyeken kilencz dolgozat mutattatott be jobbára szerzőik által. E felolvasások czímei: «A turulról» Nagy Gyulától, «Péter alnádor 1298-iki pecsétje» Majláth Bélától, «Az első magyar czímertan» Deák Farkastól, «A heraldika hanyatlási korszaka» b. Nyáry Alberttől, «A kisaszszonyfalvi Istvánffyak» Nagy Iványtól, «A kis-rédei gróf Rhédey-családról» Komáromy Andrástól, «A Laczk nemzetségről» Majláth Bélától, «Románia czímere és színei» dr. Réthy Lászlótól és «A sóvári Soós-család czímere» Soós Elemértől. Ezeken kívül a társaságnak a magyar kir. miniszterelnök felszólítására alkalma nyílt az országos czímer s Magyarország társországai czímerének megállapítására vonatkozólag véleményt adhatni. S ha a régi óhajtás, e czímereknek törvénybeiktatása, megvalósúl, úgy abban társaságunknak is van némi része.

A társaság működésének irányát azonban leginkább az általa kiadott negyedéves folyóirat tűnteti föl. A Turulnak minden száma nagy mennyiségben tartalmaz új adatokat a magyar heraldika és genealogia köréből. Nevezetes élő és kihalt családok története új világításban tűnik föl; figyelemmel van a hazai és külföldi szakirodalom termékeire, azokat a szakközönséggel megismertetni iparkodik. A közölt pecsét- és czímerrajzokban a legnagyobb hűségre törekedik; s e mellett főfigyelmét a heraldika leghitelesebb, legmegbízhatóbb kútforrására, az eredeti czímeres levelekre fordítja. Oly fejezete ez a czímertannak, mely eddigelé sem minálunk, sem a külföldön nem részesült abban a figyelemben, mely őt fontosságánál fogva megilletné. E mellett hazánk abban a szerencsés helyzetben van, hogy a mily szegény a heraldika másodrangú kútforrásaiban, pl. a czímer-albumokban, az ú. n. Stammbuchokban, oly gazdag, sokkal gazdagabb a külföldnél az armálisok terén. Zsigmond király uralkodásától kezdve tömérdek ily czímeres levelet őriztek meg levéltáraink, melyek nemcsak a hazai czímertan, hanem a műtörténet, cancelláriai praxis terére is egészen új világot derítenek. A mint társulatunk folyóirata eddig is minden füzetében közölt ilyen régi, XV-ik századi armálisokról vett czímerrajzokat pontos színezett másolatban, úgy ezentúl is törekedni fog, hogy e gazdag czímerészeti anyag közlését legalább a mohácsi vészig lehetőleg teljes sorozatban folytassa.

A társulat programmjába egy másik nagy munkának kiadását is felvette, a Nemzetségi Zsebkönyvét. A kezdet nehézségei, az összegyűjtendő óriási anyag rendezési tervének megállapítása nem engedik meg, hogy e tekintetben már kész munkáról tehessek a t. nagygyűlésnek jelentést. Egyébként is társulatunk egyelőre minden 2—3 évben igérte egy-egy kötet kiadását. De meg van már állapítva a tervezet, megtéve az előmunkálatok, s oly férfiúra bízva a kivitel,

kinek ismeretes pontossága és szakavatottsága teljes biztosítékot nyújt.

Hogy a társulat rövid egy évi fennállása óta ennyi eredményt mutathat föl, abban kiváló része van a választmány t. tagjainak, kik az ügyet teljes buzgalommal felkarolták. A mint őket e tekintetben teljes elismerés illeti, úgy köszönettel kell megemlékeznem a társulat számos vidéki tagjáról, kik úgy tagok gyűjtése, mint tudományos adatok beküldése által társulatunknak nagy szolgálatot tettek. Így Géresi Kálmán, Bunyitay Vincze, Soós Elemér, Csergheő Géza, Luby Károly, Doby Antal. A társulat csak méltó elismerésének adott kifejezést, mikor a nevezetteket levelező tagjaivá választá.

A titkári jelentés tudomásúl vétetvén, Czanyuga József társ. pénztárnok terjesztette elő jelentését a pénztár állapotáról, mely a következő:

A M. Heraldikai és Genealogiai Társaság pénztári állása 1884. máj. 14-én.

Összes bevétel	2004 frt	43 kr.
Összes kiadás	1289 «	49 «
Készpénz maradvány	714 frt	94 kr.
Befizetett alapítványok	1700 frt	— kr.
Ehhez adva a választmányi határozat következtében tőkésitendő	200 «	— «
Összesen	1900 frt	— kr.

Ez összegen vétetett 2100 frt névleges értékű értékpapir.

Külön kezeltetik az első hazai takarékpénztárban lefizetett 200 frt, mely a Nemzetségi Zsebkönyv költségeire fordítandó.

Budapest, május hó 14-én.

Czanyuga József,
pénztárnok.

A pénztári kimutatás tudomásúl szolgálván, következtek a felolvasások.

Thaly Kálmán akadályozva levén a megjelenésben, «A Rákóczi-ház utolsó tagjairól és kihalásáról. (Adalékokkal a Felső-Vadászi Rákócziak régibbkori genealogiájához)» című értekezését dr. Szádeczky Lajos vál. tag olvasta fel. Ezután *dr. Thallóczy Lajos* vál. tag «Czímerészeti tanulságok az ötvösmű-kiállításról» czímmel értekezett a nagy fényű kiállításban tett czímertani tapasztalatairól. Mindkét nagy tetszéssel fogadott értekezés a Turulban fog kiadatni. *Deák Farkas* vál. tag az Eperjessy család két érdekes armálisát mutatta be. Végül *Torma Károly* vál. tag olvasta fel bőven indokolt indítványát a «Corpus inscriptionum ævi medii» megindítása ügyében, melyben a vállalat egész programmját kifejté. A nagygyűlés a rendkívüli fontosságú vállalat eszméjét, mely a középkori feliratok közlése és az enyészettől való megóvása által történelmünk egyik leggazdagabb kincses bányájává válhatik, egészben magáévá tevén, a részletek és az eljárási mód kidolgozása s javaslatba hozása czéljából, az elnökök, szerkesztők, Szilágyi Sándor vál. tag és az indítványozóból álló bizottságot küld ki. Az indítványt különben egész terjedelmében folyóiratunk jövő füzete fogja tartalmazni.

Ezek után elnök a gyűlést bezárja.

Heraldikai és genealogiai társulatok. Európában jelenleg a következő társulatok és testületek művelik rendszeresen a czímer- és származástant:

1. Olaszországban a «*R. Academia Araldico-Genealogica*», székhelye Pisa. Kiadványa «Giornale Araldico-Genealogico-Diplomatico» czímet visel; megjelenik havonként két íves füzetekben. Ára egy évre 20 frank.

2. Ausztriában a *K. k. Heraldische Gesellschaft «Adler»*, székhelye Bécs. Kiadványai: «Monatsblatt der k. k. herald. Gesellschaft Adler; megjelenik havonként fél íven, tisztán a társaság tagjai számára. Ugyanezen egylet azután évkönyvet is ád ki «Jahrbuch des Herald.-Geneal. Vereines Adler» czímmel.

3. Poroszországban *Herald.-Genealogischer Verein «Der deutsche Herold»*, székhelye Berlin. Kiadványa a *Der deutsche Herold*, mely havonkénti füzetekben jelenik meg. Az egylet negyedévenkint egy folyóiratot ád ki «*Vierteljahrschrift*» czímmel.

4. Franczia országban *Société héraldique et généalogique de France*. Székhelye Páris. Kiadványa a «Bulletin de la Société Héraldique et Généalogique de France», mely havonként egy íven jelenik meg; ára egy évre 9 frank.

5. Németalföldön két társulat van, a «*De Nederlandsche Lew*» és a «*Der Nederlandsche Heraut*», mindkettőnek székhelye Hága. Az elsőnek kiadványa a «Maandblad van het Genealogisch-Heraldiek genootschap de Nederlandsche Lew», megjelenik havonként egy negyedrét íven. A második a «De Nederlandsche Heraut. Tijdschrift op het Gebied van Geslacht-Wapen- en Zegelkunde» czímű folyóiratot adja ki.

Ezeken kívül működik még Bostonban a «*New-England*» és Lipcsében a «*Rother Löwe*» czímű újabb keletű társulat, melyeknek azonban még kiadványuk nincs.

Új kortani kézikönyv. Minden diplomatikus nagy örömmel fogadja *Horvát Árpádnak* a budapesti egyetem tanárának legújabb munkáját «A diplomatikai kortan alapvonalai» czíműt (Budapest, 1884. kis 8-r. 82. és 94. l.) Oklevelekkel, azok dátumjainak megoldásával foglalkozók sajnosan nélkülözték mindeddig

egy könnyen kezelhető, practikus beosztású segédkönyv használatát. Most már Horvát munkájában olyant birunk, melyet a külföld is méltán irigyelhet tőlünk. A kis könyvecske magában foglalja mindazt, a mit a dolgozónak tudni kell, s ha még az oklevelekben előforduló szentek betűrendes névsorát is tartalmazná, a kis könyv czélszerű beosztásánál és kis terjedelménél fogva csakhamar kiszorítaná a többi kortani segédkönyveket. Levéltárak, könyvtárak nem nélkülözhetik e munkát, valamint szakférfiak sem, kik tanulmányi útjaikra Knauz becses, de kissé nehezen kezelhető kortanát nem mindig hordozhatják magukkal. A munkát jövő füzetünkben bővebben fogjuk ismertetni.

SZAKIRODALMI REPERTÓRIUM.

(Oklevéltan. Időtan.)

A legrégibb kéziratok. *Farkas Lajos.* (*Hasznos Mulatságok* 1834. I. 37. sz.)

A kéziratok ékességei. *Farkas Lajos.* (*Hasznos Mulats.* 1834. I. 41. sz.)

A kéziratok régiségének némi ismertető jelei. *Farkas Lajos* (*Hasznos Mulats.* 1834. I. 41. sz.)

Mi a bulla? (*Vasárn. Ujság* 1855. 13. sz.)

Eredeti német kézirat a XIII. századból. *L. K.* (*Vasárn. Ujság.* 1866. 50. sz.)

A palimpsestek. *Mircse.* (*P. Napló* 1869. 250. sz.)

Egy XVII. századi kézirat. (*Budapesti Közlöny* 1869. 113. sz.)

Jól számláljuk-e az új esztendőt Kr. u. 1823-nak. *Edvi Illés Pál.* (*M. Kurir* 1822. II. 22.)

A római kalendariom. (*Fillértár* I. 1834. 22. sz.)

Jól számláljuk-e az új esztendőt Kr. sz. u. 1836-nak? *E. I. P.* (*Társalkodó* 1836. 1. sz.)

Asszonyi kalendariom. S*** G** (*Rajzolatok* 1836. I. 9, 14, 25, 37, 43, 50, 77, 87, 96. sz.)

Néhány szó a 3 hónapu évekről vitatkozáshoz. *Fónod János.* (*Századunk* 1838. 39. sz.)

Az ó- és új kalendarium Uniójáról. *Lutskay Mihály* prépost. (*Hirnök* 1843. 55. sz. — *Társalkodó* XII. 1843. 52. sz.)

Szózatok a naptár-perben. *Salamon József* (*Mult és Jelen* 1844. 88. sz.)

Óhitűek naptára. *V. J.* (*Társalkodó* XIV. 1845. 4. sz.)

Észrevételek az ó-hitűek naptára körül. *V. J.* jáczai g. kath. lelkész. (*Rel. és Nev.* 1846. I. 36. sz.)

Egy pár szó a naptárakról. (*Vasárn. Ujs.* 1854. 40. sz.)

Időtani észlelések. *Pesty Frigyes.* (*Delejtű* I. 1858. 181, 189. sz.)

Pogány magyarok idővetéséről. *Podhraczky József.* (*Delejtű* II. 1859. 9. 19. sz.)

Egy-két szó a naptárok szerkesztése körül. *K. F.* (*Delejtű* III. 1860. 108. sz.)

A naptár készítése. *Kálmán Ferencz.* (*Vasárnapi Ujság* 1861. 12. sz.)

Kisasszony hava és kisasszony napja. *Sz. I.* (*Koszorú* 1864. II. 17. sz.)

Igénytelen szózat a zsidó-naptár javítása iránt. *Vagdosy Ádám* (*Vasárnapi Ujság* 1869. 2. sz.)

Időszámításunk. *Petrovits Gyula* (*Vasárnapi Ujság* 1871. 1. sz.)

A hét napjainak elnevezéséről. *Ligetfi Aurél.* (*Hazánk és a Külföld* 1871. 4. sz.)

Időszámlálás és a naptár. *Király Pál*, nagykőrösi tanár. (*Sopron* 1872. 1, 4, 6, 7. sz.)

Az első nagypéntek. *Falb Rudolf* után. (*Reform* 1873. 102. sz.)

Április. Sámi Lajos. (*Vasárn. Ujság* 1876. 14. sz.)

Horváth András: Örökös kalendariom. Pest, 1836. Ism. *ig.* (*Figyelmező* 1838. 5. szám.)

Idősb Szinnyei József.

HELYREIGAZITÁS

a Losoncziak és Bánffyak nemzedékrendéhez.

A Turul 1883. évf. 1. füz. 22. lapján a 4. jegyzetben az mondatik, hogy I. Tamásnak I. Dezső fián kívül több fia nem volt, és hogy a gróf Lázár Miklós által idézett helyen, tudniillik a gróf Zichy-család okmánytára II. 456. lap, igazabban 467. lapján arról, hogy I. Tamásnak II. Tamás és István is fiai lettek volna, — egy szó sincs.

Minthogy azonban gróf Lázár Miklós úr a Századok 1880.' évf. 734. lapján a Zichy cs. Okmánytára II. kötetének *nem lapszámára*, hanem az oklevélnek *sor*számára hivatkozik, a mire a t. gróf engem figyelmeztetni szíveskedett, és a minek valóságáról utánnézés után személyesen is meggyőződtem, örömmel helyre igazítom a (szem okozta) tévedést, és az idézett gróf Zichy-család Okmánytára II. köt. 456. számú oklevele alapján, mely ott a 607—609. lapokon található, igazoltnak látom, hogy a Turul I. füzet 23. lapján álló I. Tamásnak I. Dénesen kívül csakugyan még II. Tamás és István nevű fiai is voltanak.

Sőt szíves örömmel veszi velem együtt az érdeklődő közönség a t. gróf úrnak azon adalékát is, mely szerint az I. táblán II. László 1460. évben vajda (Turul I. f. 23. lap.) Zsófia nevű leányának férjét is fölfedezé, a ki is Zoby Mihálynak volt első felesége, gróf Kemény Józsefnek Diplom. Transylv. appendixe VIII. kötetebeli 1503. évi okleveles adat szerint.

Nagy Iván.

A RÁKÓCZI-HÁZ UTOLSÓ TAGJAIRÓL ÉS KIHALÁSÁRÓL.

(Adalékokkal a Felső-Vadászi Rákócziak régibbkori genealogiájához.)

A magyar genealogiai tudománynak szembeszökő hézaga többek közt az, hogy még nemzetünk egyik történelmileg leghirnevesebb, legdicsőségesebb fejedelmi családjának, a Felső-Vadászi Rákócziaknak származékrende sincs mai napig teljesen, kellőképen összeállítva. Ezen nagyon érezhető, sőt a történetirót méltán boszantó hiány részbeli pótlásához akar e czikk szerzője legalább némiképen járulni jelen adalékaival. Ezeknek a fényes nemzetség régibb tagjait illető részleteit magának a Rákóczi-levéltárnak Vörösvárott az Aspremont-Erdődy-utódoknál őrzött legtömegesebb maradványaiból merítém. Megvannak e dús levéltárban a Rákócziakkal rokon következő nevezetes családok genealogiái: *Alaghy*, *Aspremont*, *Báthory*, *Batthyány*, *Bethlen*, *Dersffy*, *Dobó*, *Drugeth*, *Frangepán*, *Gerendy*, *Kostka*, *Lorántffy*, *Mágócsy*, *Melith*, *Muzsnay*, *Pálóczy*, *Perényi*, *Pethő* de Gerse, *Pethe* de Hetes, *Radzivill* (Janusius de Ostrog), *Sagresky*, *Serédy*, *Széchy*, *Thelegdy*, *Upor*, *Verbőczy*, *Zeleméry*, *Zrínyi*, stb., melyek mind megérdemlenék a lemásoltatást a heraldikai és genealogiai társulat irattára számára, mert belőlök száma nélküli hézagokat lehetne betölteni és sok, igen sok eddig téves adatot helyreigazítani.

Ez azonban nem a mi tisztünk; mindazáltal legyenek az illető szakbúvárok e soraink által a Vörösvárott rejlő származéktani kincsbányára figyelmeztetve. Ugyanott a Rákóczi-ház Árpád-, Anjou- és Vegyesházak korszakabeli oklevelei is meglévén,[1] ezek fölhasználásával a halhatatlan emlékű fejedelmi család XIII., XIV. és XV. századbeli genealogiája kétségkívül kiegészíthető volna. Mi most inkább csak a XVI-ik század elejétől fogva való adalékokra reflectálunk, némely éppen kezünk ügyébe jutott élettörténeti adatok rövidleges fölemlítése mellett.

A «Felső-Vadászi» prædicatumot tudvalevően *Rákóczi Zsigmond* vette föl, ki 1517-ben *Ferencz* nevű öcscsével együtt ezen Abaúj-vármegyei kastélyt és jószágot, Selyeb faluval, Perényi Imre nádortól megszerzé. A vételár 3000 aranyforint volt. De — mint Báthory István nádor 1521. Budán, «feria 4-ta proxima post festum b. Urbani Papæ» kelt kiadványából értesülünk — ezen birtokokat Perényi Imre már előbb Hangáchy Mihálynak is eladta volt; minek következtében a Rákócziak és vevő-társuk *Velezdi Kövér János* («Joannes Kewer de Welezd»), Hangáchy részéről perrel háborgattattak. Ők viszont a szavatosságot vállalt Perényi Imre fiai: Ferencz váradi püspök és Péter abaúji főispán ellen valának kénytelenek fordúlni. Ezt az ügyet hozza tisztába az érintett Báthory nádor-féle 1521-iki kiadvány, melyben már Rákóczi *János*, a Zsigmond fia is említtetik. Ezen okmányban mindenütt Rákóczi Zsigmond neveztetik először és utána testvére Ferencz; Zsigmond vala tehát az idősebb, mely körülmény a Rákóczi-genealogián kiigazítandó.

R. Ferencz 1527—30-ban Szendrő várának kapitánya volt. — Velezdi Kövér János az 1521-iki

[1] Van Vörösvártt a *Gara*-családot illető számos oklevél is, — Báthory, Dobó, Zeleméry, Verbőczy, Lorántffy-féle éppen igen nagy számmal.

levélben kijelenti, hogy magtalan halála esetére, az ő Felső-Vadászban és Selyebben bírt részei is a Rákóczi-testvérek maradékaira szálljanak, a mi úgy látszik, be is következett, szállván az egész birtok Rákóczi Jánosra.

Egy 1525-iki oklevélben Rákóczi Zsigmondnak és Ferencznek még *Lajos*, *Márton* és *György* nevű testvérei is említtetnek, kiknek ivadékairól nincsen emlékezet; ellenben Rákóczi Ferencz nejéül *Thomory Kata* neveztetik, kitől született fia *Rákóczi Mihály*. Tudvalevőleg a Thomoryak abaúji ősbirtokosok valának; Tomor helység ott fekszik Selyeb mellett.

Egy okmányokból készült vörösvári Rákóczi-genealogiai följegyzés így szól: «*Blasius Rakoczy* vivit in Anno 1334; *Joannes Rakoczy* in Anno 1440; *Elisabetha* R. in A. 1443; *Ladislaus*, *Andreas* et *Paulus* R. 1466; *Stephanus* R. 1469; *Casparus* R. 1495; *Margaretha* R. 1514; *Sophia* R. 1551; *Michaël* R. 1564; *Sigismundus* et *Franciscus* Rakoczy Barones 1592; *Juditha* R. 1619; *Anna-Maria* R. 1646.»

Mennyi új adat, mennyi ismeretlen családtag csak ezen egy származékrendi töredékben!

Egy másikból az derül ki, hogy a Nagy Ivánnál (IX. köt. 604. l.) elősorolt Rákóczi Lászlónak és Istvánnak atyjok *Leukus* volt, és hogy István 1403-ban követséget viselt.

Az 1517., 1521. és 1525-iki oklevelekben említett Rákóczi Zsigmondnak *János* fia vala az idősebb és *György* az ifjabb, ki 1521-ben még nem élt: mert az ezen évi nádori kiadványban egyedül János neveztetik, mint R. Zsigmond fia. *György*, ki mint tudjuk, jeles katona volt, egy okmányban, mint szathmári kapitány szerepel. (János, az öregebb testvér, a Zsigmond fejedelem atyja és így az idősb fejedelmi ág egyenes őse, Likava várának vala kapitánya.)

Az 1517—25-iki okmányokban előforduló ifjabb Rákóczi-testvér Ferencz, mint már említők Thomory Katától *Mihály* nevű fiút hagyott hátra. Érdekes, hogy e Rákóczi Mihálytól — kinek figyermeke nem vala, — származott le leányágon, I. Rákóczi György fejedelem neje *Lorántffy Zsuzsánna*, a ki tehát anyjáról szintén Rákóczi-vér, ekképen: Rákóczi Mihály leánya R. *Krisztina* Bölcsey Lászlóné; leánya Bölcsey Dorkó, Horváthy Albertné; ennek leánya Horváthy Erzsébet, Lorántffy Lászlóné; fia Lorántffy Mihály, kinek Zeleméry Borbálától leánya *Lorántffy Zsuzsánna* fejedelemasszony. Tehát a Rákóczi Zsigmond (1517.) és Ferencz (1517.) testvérek, vagyis a Rákóczi János és Mihály unokatestvérek ága, I. Rákóczi György fejedelemben és nejében ismét egyesült.

II. Rákóczi Ferencz fejedelem belső kamarásának és kincstartójának Körössy Györgynek genealogiai és történelmi följegyzései közt már közlém (*Századok*, 1875-iki évf. 317. s köv. ll.) ama nagyérdekű nemzedék-rendi táblázatot: mint volt egyenes ivadéka II. *Rákóczi Ferencz Verbőczy Istvánnak?* Ezen és a többi Rákóczi-genealogiai adatokat nem akarván itt ismételni, idézett közleményemre utalom a t. olvasót.

Még csak némely, a vörösvári levéltárban őrzött nevezetes családi díszokmányáról a Rákóczi-háznak szólok. Rudolf királynak Rákóczi Zsigmond részére kiadott címer-újító és bővítő diplomája 1597. május 27-kén a prágai várban kelt. Nagy fénynyel van kiállítva; a királyi pecsét vastag arany zsinóron csüng le róla, nagy, nehéz aranyozott ezüstszelenczében, melynek kapocscsal záródó felső lemezébe, gyönyörű pálmalevél-koszorútól körítve bele van vésve az újított Rákóczi-czímer, e körírattal egy a czímert környező vésett szalagon:

ARMA · ILLVSTRISSIMI · DOMINI · SIGISMVNDI · RAKOCZY · PRINCIPIS · TRANSSYLVANIÆ · PARTIVM · REG · HVNG · DOMI · ET · SICVLOR · COMITIS.

Ezen a maga nemében páratlan díszű ezüstpecséttok tehát már Zsigmond úr fejedelemsége idejében készült, s alkalmasint erdélyi ötvösmű.

A Rákóczi-ház *lengyel indigenatusi* diplomája («Nos Senatores Regni Poloniæ» etc. dicsőíti Báthory Istvánt és a lengyelbarát Rákócziakat, úgy is, mint a Báthory-ház örököseit), «Varsaviæ, in Comitÿs Regni generalibus, Die 23. Mensis Junÿ Ao Dni 1654.» kelt. Aláírvák Andreas Comes de Leszno Archiep. Gnesnen. m. p. és Christophorus de Gnynuttowice Gnymultowski Succamerarius, Palatinus Calissiensis, Nunciorum Terrestriorum Marschallus m. p. Ugyan e kettőnek aranyzsinóron függő s aranyozott ezüsttokú pecséteivel. Az egyik lemezbe az erdélyivel egyesített Rákóczi-czímer, s a másikba az érsek, illetőleg marsall czímere van vésve. A diploma

elején tussal festve Polonia trónon ülő, sisakos nőalakja, a mint jobbjával a Rákóczi-czímert megkoszorúzza. A trón mennyezetén a lengyel sas űl; a trón mellett két sisakos, paizsos vitéz áll őrt, talpig vasba öltözve. Fönt a diploma szélén Lengyelország, aztán Lythvánia és a többi tartományok czímerei. A rendkívül ékes hártyaokmányt tus-, arany- és ezüstrajzok, czirádák diszítik.

Ugyancsak ezen datum alatt a lengyel indigenatusi diploma János-Kázmér királytól is külön ki van állítva, a Báthoryakat és az ezek dicsőségét új életre keltett Rákócziakat magasztaló szöveggel. Ez is nagy, díszes, pergamenokievél, ép oly tus-, arany- és ezüst-ékítésekkel. Elől trónján űl a király, a mennyezet fölött a lengyel sas kardot és zászlót tart. A király alakja körűl tartományi czímeres lobogók. A diploma átellenes oldalán Polonia alakja sisakosan, pánczélingben, kardot emel. Körűl a széleken nyolcz lengyel király mellképe látható, köztük magyar kalpagosan s mentésen *Báthory:* STEPHANVS. I. Aláírta a diplomát *Joannes Casimirus Rex* m. p., ellenjegyezte Kovicycinsky Albert krakkói cancellár. Aranyzsinóron, aranyozott ezüstszelenczében a király függő-pecsétje. A szelencze egyik lemezén a lengyel sas, a másikon a Rákóczi- és erdélyi czímer.

Mindkét ritka ékes diplomát méltó volna kiadni facsimilében, — dísze lenne e folyóiratnak.

A Rákóczi-háznak Magyarország és tartományai örökös grófi rangját adományozza, I. Rákóczi Ferencz erdélyi vál. fejedelem s mindkét ágú utódai részére I. Leopold császár, Ebersdorff várában, 1664. september 14-kén. Könyvalakban, zöld bársonyba kötött diploma, 8 hártyalevélből álló; gyönyörű ékítményekkel, arany, kék és piros színekben. Aranyzsinóron függő pecsét.

Ugyancsak Leopold hasonló, — első lapjain merőben aranynyal írt — és szintén zöld bársonyba kötött könyvalakú, 8 leveles diplomája, Bécs, 1666. julius 30-iki kelettel, melylyel I. Rákóczi Ferenczet és *mindkét nemű utódait* Sáros vármegye, a sárosi vár és urodalom s kerület *örökös-főispánjaivá* nevezi ki. Aranyzsinóron függő pecséttel ez is, nagy nehéz ezüsttokban.

II. Rákóczi Ferencz fejedelem és Hessen-Rheinfelsi Charlotta-Amália herczegkisasszony házassági szerződése, kelt Kölnben 1694. september 25-kén. Szövegét «II. Rákóczi Ferencz ifjúsága» czímű munkámban főbb pontjai szerint kiadtam. Négy folio levél, pergamen, az általam az i. h. már közlött öt aláírással; az öt függőpecsét kék-piros selyemszalagokon, fa-skatulyácskákban csüng le róla.

Végre még a különben közokmányt képező *linczi békekötésről* kell annyiban megemlékeznünk, a mennyiben ennek egyik pontja biztosítja I. Rákóczi György fejedelem és valamenynyi, mindkét nemű ivadéka részére a «római szent birodalom fejedelme» czímet és rangot, — ennyiben tehát családtörténeti okmány is. Vörösvárott e nagyfontosságú békeokmánynak egyforma kiállítású két eredeti példánya őriztetik, (Capsa 79. fasc. 3. nro 89.) «Actum in Arce nostra Lincensi Austriæ Superioris, die 16-ta Mensis X-bris Ao Dni 1645.» kelettel, sajátkezűleg aláírva a császár: Ferdinandus m. p.; ellenjegyezték Szelepchényi György veszprémi püspök, cancellár és Orosy György. Mindkét példány (egyik nyilván Rákóczié mint fejedelemé, s a másik az erdélyi rendeké lehetett) könyvalakú 8 pergamenlevélre van írva, melyek vastag aranyzsinórral fűzvék össze. E zsinór végein a császár függő-pecsétje lógg. — A Rákóczi-ház tagjai által ezen ünnepélyes nemzetközi szerződés alapján bírt «római sz. birodalom fejedelmi» rangjának későbbi történetét s jogviszonyait «II. Rákóczi Ferencz ifjúsága» czímű munkámban (II-ik kiad. 270—300 l.) bőven kifejtettem.

Hogy II. Rákóczi Ferencz fejedelem, nem mint számos történetíró által hibásan íratott, 1676. (sőt éppen 1674.) september 4-kén, — hanem *1676. martius 27-kén* született: azt imént idézett munkámban is, de már előbb is, minden további vitatását kizárólag bebizonyítám. Rákócznak az ősrégi hesseni fejedelmi ház casseli, illetőleg rheinfelsi ágából származott neje, az 1679. martius 8-kán született Sarolta-Amália herczegnő családi viszonyairól is ugyanott (II-ik kiad. 228—248. ll.) részletesen írtam, összeállítván egyebek közt a genealogiai táblázatot, mely szerint Rákócziné magyarországi Szent-Erzsébet királyleánynak, vagyis az *Árpádháznak* egyenesen leszármazott ivadéka (230. l.) és így II. Rákóczi Ferencznek Hesseni Saroltától született

fiai, az erdélyi trónkövetelő József és György herczegek, anyjok után csak olyan Árpádvér valának, mint akármely Habsburg. Rákóczinak a Bourbonokkal, nevezetesen XIV. Lajos franczia királylyal való közeli sógorságát pedig íme, rövidke táblázattal lehetvén feltüntetni, itt is reproducálom:

Hesseni Móricz fejedelem.

Vilmos (Hessen-Cassel.)	Ernő (Hessen-Rheinfels.)
Charlotte Férje: Károly-Lajos rajnapfalzi választó-fejedelem.)	Károly (Neje Leiningen-Westerburg Alexandra souverain grófnő.)
Elisabeth Charlotte (Férje: Orléansi I. Fülöp hg., XIV. Lajos király fivére.)	*Charlotte-Amelie* (Férje: II. Rákóczi Ferencz fejedelem.)

Mennyire tartotta e közeli (másodunoka-testvéri) rokonságot Orléansi II. Fülöp a régensherczeg anyja, a szellemes és nemesszívű Elisabeth-Charlotte Orléansi hgnő Rákóczinéval, — kit «*meine Base*, die Fürstin Rákóczi» néven említ leveleiben, — mutatják nagyérdekű correspondentiái,[1] melyekben számos becses adalékot találunk Rákóczinak s nejének franciaországi tartózkodása idejéből. Az Orléansi herczegnő rokoni jó viszonyát Rákóczinéval egész ennek haláláig fenntartá, s a még alig 42 éves bujdosó fejedelemnőnek váratlanúl bekövetkezett elhúnytáról ismételve, nagy részvéttel s igen érdekesen emlékezik meg.[2] Téves adatok helyreigazítása végett legyen itt megjegyezve, hogy Rákócziné 1722-nek nem február 28-ik, hanem *18-ik* napján, esteli 7 óra tájban halálozott el, rövid betegség következtében, — halála előtt még alig nyolczad nappal meglátogatta unokatestvérét.[3] Február 20-kán helyezték örök nyugalomra a a párisi Chesmidy-apáczakolostor temploma sírboltjában.[4] Az orleánsi anya-herczegnő 12 napig gyászt viselt érette.[5]

S most szóljunk II. Rákóczi Ferencz és Hesseni Sarolta gyermekeiről, az *utolsó Rákócziakról*, kiknek története mindeddig nagyon homályos, és az ifjabbnak elhalási ideje is bizonytalan volt.

Rákóczi első fia 1696. május 28-kán született a kis-tapolcsányi kastélyban, s mivel keresztapaságát Lipót császár vállalta el: ennek tiszteletére *Leopold*, s még egy csomó melléknevet kapott, ú. m. másodkeresztapjáról Bádeni Lajos herczegről *Lajos*, továbbá *György*, *József* és *Antal* neveket. Atyja legalább a kis-tapolcsányi Mária-társulat tagjai közé, 1697. junius 21-kén e neveken írá be a kisdedet;[1] azonban Confessióiban csak *Lipót-György* néven említi, mi is így iktatjuk tehát be a család származék-rendébe, melyről eddig e korán elhúnyt herczegfiú neve hiányzott. Ezen elsőszülött fiúcska 1699 eleje óta folyvást betegeskedik vala, a miért is Spillenberger nagyhírű orvos kezelése alá Lőcsére vitetvén, ott az 1700-ik év január végén vagy február elején, élte negyedik esztendejében elhalálozott.[2]

A megszomorodott szívű atyát azonban hitvestársa nemsokára új fiúval ajándékozá meg; Bécsben, a Himmelpfort-utczai palotában 1700. augustus 17-kén jött világra Rákóczi *József* herczeg, kit I. József király tartott keresztvízre, s kinek születését atyja aug. 21-kén tudatta a külföldi rokon uralkodó-házakkal.[3]

II. Rákóczi Ferencz harmadik fia, ki a keresztségben fejedelmi dédatyáiról *György* nevet kapott, már atyjának Német-Újhelyen való raboskodása idejében, 1701. augustus 8-kán született, szintén Bécsben.[4] Végre, a nagy szabadságharcz közepén, Sarolta fejedelemasszonynak, az 1706-ik évi tavaszi fegyverszünet alatt férjével való együttléte után, 1706. november 16-kán született egy leánykája, *Sarolta*, Prágában, hol a karlsbadi fürdőket használó fejedelemné ekkor tartózkodék; de e gyermek ugyanott egy zárdában csakhamar meghala.[5]

Rákóczi Józsefet és Györgyöt a cs. udvar, mint tudjuk, Bécsben nevelteté, 5—5000 frtot rendelvén e czélra a lefoglalt Rákóczi-uradal-

[1] «Briefe der Herzogin Elisabeth-Charlotte von Orléans.» Stuttgartban és Tübingában 1843-tól 1881-ig számos kötetben kiadva.

[2] L. *Elisabeth-Charlotte*-nak Párisból 1722. febr. 19., 21., 26., 28-kán és martius 21-kén írott leveleit.

[3] *Elisabeth-Charlotte*, febr. 19-iki levelében.

[4] *Ugyanaz*, febr. 21-iki levelében.

[5] *Ugyanaz*, febr. 28.

[1] L. *Thaly*: II. Rákóczi F. ifjúsága 2-dik kiadás 264—265. l.

[2] U. o. 356. l.

[3] U. o. 356. l.

[4] Rákóczi Ferencz gyermekeiről szóló följegyzések Vörösvártt.

[5] U. o.

mak jövedelmeiből. Bercsényi correspondentiáiból Rákóczihoz értesülünk, hogy a fejedelemasszony ki akará szöktetni e gyermekeket Bécsből atyjokhoz, s e czélból 1705 és 1706-ban kurucz lovas-dandárok czirkáltak Bécs körül, de a császáriak éber őrködése a vállalatot meghiúsítá. Atyjok, a háború alatt, míg jószágait maga bírta, évenként 2000 db. aranyat küldött fel Bécsbe, tartásuk, neveltetésök költségeire. Thököly Imre összes javainak örökösévé az ifjabb Rákóczi-fiút György herczeget tevé, oly föltétellel, hogy a Thököly nevet is vegye föl a Rákóczi mellé. 1707. után pedig, midőn II. Rákóczi Ferencz Nagy-Péter czárral formális szövetségre lépett Varsóban: a czár többször oda nyilatkozott, hogy ha Rákóczi fiait Bécsből kiszerezhetné, — a mi végett diplomatiai úton lépéseket is tőn, — egyik saját leányát az idősb fiúval József herczeggel fogná eljegyezni. Mindezt azonban a változott politikai események megakadályozták.

Rákóczi fiait a bécsi udvar, könnyen elgondolható okokból, irányzatosan neveltette: magyarúl nem is volt szabad tanúlniok. VI. Károly császár, hogy a rebellis Rákóczi-névnek még emlékezetét is lemossa róluk, Józsefet «*Marchese di Santo Carlo*» és Györgyöt «*Marchese della Santa Elisabetha*» néven hivatta Bécsben. A pragmatica sanctió megalkotása évében pedig, 1723-ban, hogy családjuknak elkobzott tömérdek javai helyett némi nyomorú kárpótlást nyerjenek: mint spanyol vagyis Nápoly és a két Sicilia királya, ezen utóbbi országokban bizonyos feudumokat és jövedelmeket adományozott nekik, e feudumokhoz kötött nevekkel és rangokkal.

A Rákóczi Józsefet illető ebbéli kir. diploma a nápolyi állami levéltárban őriztetik. Latin nyelven van kiállítva, Prágában 1723. julius 3-kán kelt, a király neve spanyolúl aláírva: «*Yo el Rey m. p.*» «*én a király*». Károly e diploma erejével innenső Sicilia-ország Abruzzo tartományában fekvő *Romanuccio* nevű hűbért, mely is De Brando Fülöpé volt, és egy másikat Musciano-t, mely De Sancto Paolo Hannibálé volt és De Romanuccio Alfonz halálával a koronára szállott, szabad, nemes feudumnak nyilvánítván, *marchionatussá emeli* és «Egregio Domino *Josepho Ragozzi*» adományozza, a Terra di Lavoro tartomány kincstári jövedelmeire utalványozott 3500 scudi évi járadékkal egyetemben, olyképen, hogy Rákóczi József és törvényes örökösei «*Marchio di Romanuccio*» nevet s rangot viseljenek, — miről tudomás és végrehajtás végett a nápolyi alkirályt és kormánytanácsot ezennel értesíti. A mint is, a végrehajtási záradék — részint spanyol részint latin nyelven, — «Datum Neapoli in Regio Palatio die 14. Augusti 1723.» kelettel és számos aláírással reá van a diplomára vezetve.[1]

Károly császár második diplomája szintén Prágában 1723. julius 3-kán latinúl kiadva és «*Yo el Rey*» spanyolúl aláírva igen dicséri az ifjabb testvért Rákóczi Györgyöt: «Egregius Fidelis Nobis dilectus *Georgius Ragotzi*, Nobis quidem *ob splendorem natalium*, *praeclaram indolem*, *egregiasque animi dotes* magnopere commendatus,» mint a ki már gyermekkora óta élvezi Felséges Házunk kegyeit, (!!) stb. Neki adományozza tehát a túlsó Sicilia-országban (Sicilia szigetén) fekvő két feudumát a koronának, úgymint del *Contrasto* Valle de *Giunchi* nevűeket, mint grófságot, és 2500 siciliai pénzt tevő évjáradékot utalványoz számára az ország jövedelmeire, olyképen, hogy ő és örökösei *Conte dè Giunchi* nevet és rangot viseljenek és így az említett országban «commode ac decore» élhessenek. — A Palermóban 1723. aug. 13-kán kelt latin-spanyol nyelvű és sok aláírású végrehajtási záradék e diploma végére is rá van vezetve.[2]

Feltünő, hogy a Marchese di Sto Carlo és Marchese della Sta Elisabetha nevekről e diplomákban semmi említés nincs és a fejedelemfiak Rákóczi néven neveztetnek, mindazáltal megillető czím nélkül. 1723. nyarán — mint vörösvári családi följegyzésekben olvassuk — a két herczegfiút a bécsi udvar el is utaztatta, szoros felügyelet alatt Olaszországba, új jószágaik megtekintésére. Még azon évben vissza kelle térniök Bécsbe, hol József 7000, György pedig 6000 frt évjáradékot húzott.[3]

Tudvalevőleg, előbb az ifjabb, György, hagyá oda Bécset 1726. elején, azon ürügy alatt,

[1] Másolata Óváry Lipóttól, eredetiről.

[2] A 24 kis folio pergamenlevélre, könyvecske alakban díszesen írt adománylevél *eredetije* a vörösvári Rákóczi-Aspremont levéltárban.

[3] Rákóczi Ferencz fiairól való följegyzés Vörösvártt.

hogy a carnevált nézi meg Velenczében, ide, majd onnét Párisba utazott; s atyjához kívánkozván, Francziaországból 1727. junius 15-kén kötött ki Rodostóban, a hol őt nagyon szerető atyjánál, a bujdosók társaságában időzött egész 1728. martius 23-káig, a mikor őt Rákóczi Ferencz — ki e fiát «*makoviczai*», az idősbet «*munkácsi herczeg*»-nek hivatta, — Bécsben szándékosan elhanyagoltatott tanúlmányai pótlására visszaküldé Párisba.[1] Itt Rákóczi György megismerkedvén a Thököly idejebeli lengyelországi franczia követ s nagy magyar-barát *Bethune* marquis családjával, 1732. november havában egy Bethune őrgrófnőt vezetett oltárhoz, kivel — fejedelmi rangjára való tekintetből — «Kelislau gróf» név alatt esküdött meg.[2] Atyja, kinek végrendelete Rodostóban 1732. oct. 27-kén kelt, György makoviczai herczeget tevé általános örökösévé, mivel idősb fia e végrendelet keltekor még Bécsben tartózkodott volt.

Rákóczi József, csak 1734. julius hava folytán lelt alkalmat a császári székvárosból külföldre osonni. Előbb ő is Velenczébe, majd ott a franczia és spanyol követek oltalmát és támogatását megnyervén, Bolognába, s nov. 23-kán Rómába érkezett, hol meglehetős fényben élt. Innét 1735 elején Nápolyba, s november havában Orléans herczeg rokonai látogatására Párisba, majd az atyját is mindig melegen pártfogolt spanyol udvarhoz Madridba utazék, hová 1735. deczember 17-kén jutott el.[3]

Alig hunyta le örökre szemeit Rákóczi Ferencz Rodostóban: a porta már 1735. május közepén felajánlá a magyar bujdosóknak, hogy *József* fejedelemfiút meghívja közzéjök.[4] A renegát gr. Bonnevall útján lépett vele érintkezésbe, kit József hg. még osztrák tábornok korából Bécsből jól ismert. De József, — ki már 1735-ben élénk levelezésbe lépett néhai atyja bujdosó híveivel, — mint Mikes Kelemen levelei tanúsítják — csak 1736. deczember 5-kén érkezett Francziaországból Gallipoliba, Rodostóba. A bujdosók öcscsét is várták, de csak József jött. Hogy Rákóczi József hget 1737. a szultán Konstantinápolyban nagy fénynyel, mint erdélyi fejedelmet fogadta, bőkezűen dotálta, József bujdosó és kiszivárgott magyarokból stb. Erdélybe betörendő hadakat gyűjtött s részt vőn Viddin, Orsova, Fetiszlán és a székely határok táján az 1737—38-iki táborozásokban, manifestumot bocsátott ki, stb. — a történelemből ismeretes. Azonban Törökországba jötte óta folyvást betegeskedvén, 1738. nov. 10-kén Csernavodán meghalt s ugyanott egy görög templomban tétetett nyugalomra. «Már itt két Rákóczit temeténk el, — írja Mikes Kelemen törökországi leveleiben 1739. junius 1-jén, — *a harmadikát Isten éltesse, a nem eszik török kenyeret!*»

Mikor és hol halt el ez a harmadik, t. i. *György* herczeg? egész a legutóbbi hónapokig nem tudott reá megfelelni hazai történetirodalmunk. A bujdosó fejedelemfi további életpályáját homály környezé. E sorok irója közölt volt a Századok 1868-ik évfolyamában (586. l.) egy a turini államlevéltárból merített teljes hitelű adatot, melyből kiderül, hogy Rákóczi György 1742. tavaszán, miután Villeneuve marquis, volt portai franczia nagykövet közvetítésével a párisi török követtel érintkezésbe lép vala, ez év april hó 23-kán maga is, valószinűleg a szultántól meghivatva, Törökországba utazott. Itt azonban semmi lényegesebbet nem végezhetvén, visszatért Párisba, s ismét nyoma vész. De az 1754-iki Pethő-Törő-Bujdosóféle hódmezővásárhely-mezőtúri fölkelési kisérletet alkalmasint ő szította: legalább az ítéletben többszörös hivatkozás van arra, hogy 1751-ben e zendülők a Törökországban élő pártos magyarokkal titkon érintkezének. (L. Századok, 1870-iki évf. 30. s köv. ll.) Tehát Rákóczi György ekkor még életben volt s talán Törökországban is újabban megfordúlt.

Végre csak most figyelmeztet bennünket hozzánk küldött szives levelében a franczia családtörténeti adatokat gyűjtő *Bauffremont-Courtenay* herczeg Párisból, hogy egy teljesen megbízható egykorú följegyzés: Mémoires du Duc de *Luyne* XV. köt. 131. l. szerint Rákóczi György herczeg *1756. junius havában* (tehát

[1] Mikes Kelemen törökországi levelei; az iménti följegyzés; Rákóczi F. végrendelete.

[2] A vörösvári följegyzés. Ladvocat történelmi dictionariuma is egyezőleg említi, hogy György hg. «Párisban 1732. a Bethune-házból egy franczia dámát elvett». VI. köt. 31. l.

[3] A vörösvári följegyzés; Rákóczi József hg. életírása, Frankfurt und Leipzig, 1739.; Ladvocat az i. h.

[4] Mikes Kelemen, 1735. május 17-iki levelében. — Ladvocat, VI. 32.

élte 55-ik évében) *húnyt el La Chapelle St. Dénis-ben, Páris mellett.*[1]

Érdekesek a Bauffremont herczeg révén rendelkezésünkre jutott egyéb adatok is Rákóczi József és György francziaországi családi kötelékeiről. Ezek szerint György herczeg első nejének Bethune őrgrófnőnek halála után újból megnősült, s másodszor is előkelő franczia nemes nőt vett hitvesül, kinek nevét s teljes czímét Bauffremont-Courtenay herczeg így írja: *Marguerite Suzanne Pintherau de Bois l'Isle*, dame de Cléry-en-Vexin. Ezen úrnő mint Rákóczi György makoviczai herczeg özvegye, 1768. deczember 23-kán húnyt el, mintegy 66 éves korában, családi jószágán *Clérybeu*, arrondissement de Pontoise, Seine et Oise megyében, melynek halottasanyakönyvében neve, czímei s halálának éve és napja ma is bejegyezve láthatók. Hogy Rákóczi Györgynek akár ezen, akár előbbi nejétől gyermekei maradtak volna: annak nincs semmi nyoma; mindazáltal ama *Ragazzi*, *Ragouzzi*, *Ragozzini* nevű családok, melyek Olaszországban élnek, valamint a németországi *Ragotzkyak*, kik a fényes Rákóczi-fejedelmi házból szeretnék eredeztetni magokat, mind e György herczeg állítólagos ivadékaiúl kivánnának tekintetni.

Bauffremont hg., illetőleg a Bésançon melletti, d'Ornansi de la Visitation St. Marie apáczakolostor fejedelemasszonya révén hozzánk jutott adatokból bizonyos, hogy 1735—36-iki párisi tartózkodása alatt Rákóczi József munkácsi herczeg is megnősült, s nejétől, — ki az egykori párisi de la Visitation-zárda most Ornans-ban őrzött levéltárában *Marie de la Contancière* néven van bejegyezve, — immár József herczegnek Rodostóba elutazta után: 1736. deczemb. 11-kén Párisban egy leánykája született, ki a keresztségben atyja s nagyanyja nevéről *Josephe-Charlotte Rákóczi* nevet nyere, és később ugyane néven, mint «*Princesse*» lépett és íratott be a párisi de la Visitation St. Marie zárda szűzei közé. Kétségtelen tehát, hogy törvényes szülött volt.[1] Ezen Rákóczi herczegkisasszony-apáczáról: mily kegyes erényekkel tündöklő szent életet élt, — egykorú emlékjegyzetek birtokában van a d'ornansi kolostor. Meghalt Párisban, nevezett zárdájában, 1780. julius 3-ikán. A történelmi *Rákóczi-ház* leányágon tehát e napon *Josepha-Saroltában*, fiágon pedig 1756. junius havában *György herczegben* fogyott ki, mint most már biztosan meghatározható.

Sajátszerű szeszélye a végzetnek, hogy az egymással csatatéreken, ellentétes törekvésekben annyiszor szembenállott *Habsburg-* és *Rákóczi-ház* ugyanazon évben, 1780-ban halt ki, utolsó nőtagjaiban. Csakhogy míg a Habsburgok leánya fényes trónról, mint hatalmas császárnő hanyatlott az Kapuziner-Kirche rideg sírboltjának ko-

[1] Ezen teljes hitelű adatból világos, hogy a kufsteini várporkoláb által 1799—1800-ban Rákóczi György herczegnek állítólag Kufsteinban 1739. történt haláláról Szulyovszky Menyhért magyar fogolylyal közlött s ettől később Kazinczy Ferencznek elbeszélt hagyomány, (l. erről Kazinczy feljegyzését «*Magyar Pantheon*», kiadja Abafi Lajos, Budapest, 1884. 366. l.) *semmi alappal nem bír*, sem pedig azon már korábban általunk is, de mindig nagy kételkedéssel említett variáns, mintha ugyanez a rémes haláleset Munkács várában esett volna meg. Lehet különben, hogy megtörtént ott vagy itt: de valami *ál-Rákóczival*, nem a valódival; mert tény, hogy III. Károly uralkodása alatt némely kalandor az ifjú Rákóczi vagy az ifjú Bercsényi neve alatt járta be az országot. Ily ál-Rákócziakat többször nyomoztak hatóságilag, s egy ál-Bercsényit Nógrádban el is fogtak, a mint ez a kir. helytartó-tanács hivatalos ügyirataiból kitűnik. A kufsteini vagy munkácsi rab-Rákóczi György is ilyen kalandor lehetett.

[1] A M. Történelmi Társulat 1884. februári ülésén, Bauffremont hg. érdekes értesítéseit s a d'ornansi zárdából kapott adatokat szóbelileg ismertetvén, a *Századok* ugyanekkori füzetében, 162. l. hibásan említtetik, mintha Rákóczi Josepha-Sarolta hgnő *d'Estival Claudine*-tól született volna; ugyanis a nevezett kolostor irományai minden kétséget kizárólag igazolják, hogy ez a herczegkisasszony-zárdaszűz anyja *de la Contancière Mária* úrnő, Rákóczi József hg. neje volt. A zavarra a tudósítónak az adhatott okot, hogy én fölemlítém, miszerint Bauffremont hg. azt véli, hogy Rákóczi Józsefnek Contancière Mária *előtt* már volt más hitvese, t. i. *d'Estival Claudine*. A herczeget e gyanításra franche-comté-i történetírók azon följegyzése vezette, mely szerint d'Estival Claudine férje egy (meg nem nevezett) «*Prince de Transylvanie*» (talán *Transalpine*?) volt volna, kiben Bauffremont hg. Rákóczi Józsefet kereste. Ugy de ez 1700-ban, d'Estival Claudine pedig 1680. april 3-kán született, s midőn a 34 éves fejedelemfi Bécset odahagyá: ez az úrnő már 55-ik esztendejében járt, — hogyan vehette volna tehát őt el az ifjú herczeg, a ki azonkívül alig töltött Francziaországban mindössze is *egy évet*, mely idő alatt két neje csak nem lehetett. A jóformán csak sejtelmen alapúlt s kérdőleg föltett Rákóczi-d'Estival-házasságról való vélemény ekként magától összedől s felvilágosításaim után Bauffremont hg. sem tartja azt többé fenn.

porsójába: addig a nagyot mert és nagyot áldozott II. Rákóczi Ferencz fejedelem bujdosó unokája, — idegen ország szerény kolostorának csendes falai közt élt és zárta le haldokló szemeit. A sors kereke változékony, föl és alá fordúl; ám a halál kiegyenlít, egyformává gyúr mindent!...

Az utolsó Rákócziak családfájának könnyebb áttekintéséül szolgáljon a föntebbiek nyomán összeállított és idecsatolt nemzedéki táblázat.

Az utolsó Rákócziak.

II. Rákóczi Ferencz erdélyi, magyarországi és római sz. birodalmi fejedelem. Született 1676. márczius 27. Borsiban; meghalt 1735. április 8. Rodostóban.
Neje: *Hessen-Rheinfelsi Sarolta-Amália* herczegnő.
Szül. 1679. márczius 8. Hessen-Wanfriedben; mh. 1722. február 18. Párisban.

Lipót-György.	*József,*	*György,*	*Sarolta.*
Szül. 1696. május 28. Kis-Tapolcsányott; mh. 1700. február elején Lőcsén.	munkácsi herczeg, erdélyi trónkövetelő. Szül. 1700. augusztus 17. Bécsben, mh. 1738. november 10. Csernavodán. Neje: *Marie de la Contancière*, Párisban 1736.	makoviczai herczeg. Szül. 1701. augusztus 8. Bécsben; mh. 1756. junius havában la Chapelle St. Dénis-ben, Páris mellett. Neje: 1. *Bethune N. őrgrófnő;* egybekeltek 1732. novemberben Párisban. 2. *Marguerite Suzanne Pintherau de Bois l'Isle.* Szül. Cléryben 1702., mh. ugyanott 1768. deczember 23.	Szül. 1706. november 16. Prágában; mh. ugyanott csakhamar.
	Josepha-Sarolta. Szül. 1736. deczember 23. Párisban; mh. ugyanott mint zárdaszűz a de la Visitation St. Marie kolostorban 1780. julius 3.		

THALY KÁLMÁN.

A MISKÓCZ NEMZETSÉG.

(Első közlemény.)

— Két pecsétrajzzal. —

Városok, községek, sőt családok neveihez és azok származásához annyi monda és annyi nyelvészeti okoskodás fűződik, hogy a történelmi kritikának valóban legélesebb látására és teljes elfogulatlanságra van szüksége, hogy megtalálja az igazságot.

Valamint a XV. és XVI-ik század olasz és német udvari poétái és dalnokai mindjárt készen voltak vele, hogy uraik családfáját egész meggyőződéssel Ádámtól vagy legalább is Nimrodtól származtassák le; úgy különösen a mult század végén s a jelen század elején a nyelvészek jelentékeny tábora egész komolyan foglalkozott azzal, hogy községek és városok neveit a kelták, rómaiak, hunok vagy ősmagyarok neveire és szavaira vezette vissza. — Ez a nyelvészkedési okoskodás azután, a melyhez jóformán semmi alapos tudás nem kell, hanem annál inkább kedvezett a legképtelenebb sophismáknak, fájdalom egészen a legújabb időkig megtalálta a maga mívelőit, sőt voltak idők, midőn magát a történetirást is befolyásolta.

Ez az iskola a Miskolcz névvel is többször és több oldalról foglalkozott. Midőn e helyen mi is e névnek történetével foglalkozunk, azt hiszszük nem adnók fejlődésének hű képét, ha bármennyire nélkülözték is a valószinűség és igazság látszatát ama régibb elméletek, — már csak érdekességöknél fogva is be nem mutatnók azokat:

Az első s talán legérdekesebb elmélet, a mely a kelta származást vitatja. Borsodmegyében s Miskolcz közelében is gyakoriak őskori leleteink között a kelta uralom emlékei, ez magában véve már elég ok, hogy sokan Miskolcz nevét a priori keltának tartsák, okoskodván a következőképen:

«Az Anonymus leírása szerint, városunk neve Miskoc vagy Miskucnak volt ejtendő. Ebből igen könnyen lehetett a mai Miscouc vagy Miskocz, Miskolczot csinálni, de szintúgy könnyen lehetett az még Anonymus előtt «*Miscutum*» keltaszerű szó. Az «isc» szótag helyneveinkben határozottan kelta eredetű. A cimber dialectusban az «ysg» mozgási törekvést fejez ki, míg «Ysguth» = futás, «ysgw» pedig menedék.[1] Így «Mis-

[1] *Roget de Bell.* I. 225. l. — *Zeuss.* «Grammatica celtica».

cutum» menedék várost jelentene. A bronz-kor kezdetén a korábbi lakosok éppen a kelták elől a hegyek közé menekültek s ezeknek egyik földvára éppen tőszomszédunkban Diósgyőrben volt, könnyen érthető volna tehát, hogy miért nevezték városunkat Miscw-nak, — a miből a latinos Miscutum s ebből Miskócz lett. Mindezt annyival inkább megengedhetőnek tartják, mert hiszen városunk alapításának kora minden bizonyára messze megelőzi a magyar honszerzés idejét, s így neve is még ama őskorban keresendő».

Nem kevésbé érdekes, bár némely részletében már kissé komikus is, az a második elmélet, a mely már némi alappal is bir s a mely helynevünk szláv jellegét[1] a következő szláv szavakból próbálja szóképzések útján származtatni:

Miškovec = Miskocz,
Miskovat = herél,
Miskár = herélő,[2]
Miško = Mihályka,
Miskovac, oca = egér, szürke ló.[3]

Daczára a rokonhangzásnak bizonyára roppant heterogen jelentéssel állunk szemben. — Ha azonban a fentebbiek alapján a szláv eredetnek csak legparányibb jogosultságát kellene is elfogadnunk, már e helyen sietek kijelenteni, hogy azt csak a *Mihály* személyi névből tudnám megmagyarázni, olyan formán, *hogy városunkban a Mihály = Misko-ucz nemzetségbeliek laktak.*

Érdekes különben az is, hogy régebben Szlavoniában is találkozunk *Miskuci* helynévvel.[4]

Azt hiszem, nem kell hosszasabban fejtegetnem, hogy a tárgyalt elméletek között legkevésbbé felelt meg végül úgy a logika, mint a szószármaztatás szabályainak azok okoskodása, a kik a Miskolcz névre ráfogták, hogy az *Mézkolcsot* jelent. «Miután egyrészről Miskolczon annak idejében sok mézet termeltek, másrészt pedig Miskolcz kulcsos város volt».

Igen illik ide az az egypár sor, a mit *Pesty Frigyes* mond az efféle nyelvészkedésre:

«Az emberi észjárás ily tévelygéseinek számtalan példáját lehetne — úgy mond — felhozni. Azonban erre szükség nincs, elég nekünk az a szomorú tapasztalás, hogy az összehasonlító nyelvtudomány nagy előmenetele, és határozott iránya daczára a fenn jelzett nyelvészkedési modor még mai napig sem szünt meg egészen, pedig ezen tudákos és a nemzet nagyságának áldicsőséggel, hamis drágakövekkel szolgálni vélő modor a nemzetnek, vagy legalább a helyes ismeretek érdekének sokkal nagyobb kárt tett, mint régi kronistáink és történetíróink naiv előadása, melyeknek sokszor legalább valamely néphagyomány szolgált alapul.

A helynevek ügye — folytatja tovább — két tudomány határszélén áll, ezen határon kell, hogy nyelvészek és történetírók kezet fogjanak azon czélra, miszerint a szellemi munka e téren minél gyümölcsözőbb, minél sikeresebb legyen. Tudom, hogy e tudományos szövetkezés eredményekép a történetíró sok illusioról kénytelen leend lemondani, és történetileg eddig kétségbe nem vont személyeket és eseményeket a regeköltőknek és mondagyüjtőknek átengedni; de viszont a nyelvészek is el lehetnek készülve arra, hogy sok nyelvészkedési bizonyítgatás, mely a történettudomány segédeszközei nélkül történt, gyökerében lesz elmetszve».[1]

És most lássuk a *Miskolcz* név igazi történetét:

A mi először is az írásmódot illeti, mely szerint városunk neve leirandó, láttuk, hogy az Anonymus «Miscoucy»-nak írja. Körülbelől ezt akarja megőrizni vagy felújítani a városnak egy 1624-ből való pecsétje, melynek köriratában S. Civitatis «*Miskolczi*»-t olvasunk.

Találjuk ezenkívül több XIII. és XIV. századbeli okiraton «*Miskouc*», «*Miskoch*», «*Miscovcÿ*», «*Miscocii*», «*Myskolch*», «*Miscouz*», «*Miscoz*», «*Miskoult*», és különösen gyakran «*Miskoucz*»-nak írva; úgy hogy azt kell tartanunk, miszerint ez volt az általánosan elfogadott leírás módja.

Csak később a XVI. század közepétől fogva kezdik azután okiratok úgy írni, mint az máig is szokásban van «*Miskolcz*». Jóllehet van reá

[1] *Ipolyi Arnold.* A kunok bélháromkuti, máskép apátfalvi apátsága és XIII. századi egyházának leírása. Archæologiai közlemények VI. kötet.

[2] *Loos József.* A tót, magyar és német nyelv szótára III. k. Tót, magyar és német rész. Pest, 1871. 8-r. 244. l.

[3] *Ivan Filipović.* Neues Wörterbuch der kroatischen und deutschen Sprache. Agram, 1875. 8-r. II. kötet 618. l.

[4] *Orsz. levéltár.* Neo Regestr.

[1] *Pesty Frigyes.* A helynevek és a történelem. Budapest, 1878. Akad. Ért. 20. és 61. lap.

példa, talán csak tollhibából, hogy már az 1325. és 1399-ik években is «*Miskólcz*»-nak iratott. 1411-ben «*Miskout*»-nak vagy «*Miskut*»-nak, 1461-ben «*Miskócz*»-nak, 1471 és 1507-ben «*Miskowcz*»-nak», 1492, 1503, 1519 és 1550-ben ismét «*Myskolcz*»-nak vagy «*Miskolcz*», és azóta folytonosan ekként iratik.

Hogy az «*l*» hangzó hogy kerül e névbe, — érdekesen magyarázza meg *Simonyi Zsigmond*,[1] a hamis hangbeli analogiáról írott becses nyelvészeti dolgozatában: «Országszerte elterjedt szokás — úgy mond — hogy a közbeszéd a mássalhangzó előtti «*l*»-et, pótló nyujtással elenyészteti: vóna, vót, nyócz, kőt, meghót stb.; e helyett: volna, volt, nyolcz, költ, megholt. De ez utóbbi így is tartja magát vót és volt. Ez a váltakozás aztán nem ritkán ráragad egy-egy olyan hosszúhangú szóra is, melyhez semmi köze sem volna az *l* hangnak. Így mód helyett móld-ot találunk már nem egy régibb írónknál. *Miskovec*-ból *Miskóc* lett s ebből lett a mai *Miskolcz.*»

Legújabban az általános írásmód egyszerűsítői kezdték így is írni «*Miskolc*», egyszerű «*c*»-vel «*z*» nélkül. Ezt azonban nem tarthatom helyesnek, mert a mi elfogadható az általános írály szempontjából, — nem vonatkoztatható mindig a helynevekre, melyek rendszerint egy-egy darab történetet is képviselnek.

Okmányilag kimutatható, hogy «*cz*»-vel íratott az már mintegy hat század óta. — Régi helyneveinket pedig már csak kegyeletből is mindig úgy kell írnunk, a mint azokat találjuk. Ha apródonként egy-egy betűt elhagyunk belőle, nem teszszük-e azt idővel még értelmetlenebbé mint ma, s ki tudja, hány fontos nyelvemlékünk lett már eddig is így megsemmisítve!

A «*Miskoucz*» *vagy* «*Miskolcz*» *név kétségtelenül tősgyökeres magyar családi vagy nemzetségi név*, a mely család elfoglalván azt a földterületet, az róla Miskolcznak neveztetett.

Mint látni fogjuk a Borsok «*de genere Miskoucz*», azaz Miskolcz nemzetségbeliek s ők egyszersmind az elsők is, kik a névtelen jegyző tanusága szerint, azt a földterületet birtokolják, «*quæ nunc vocatur Miskoucy*», vagyis ők az elsők, kik e területet e névvel keresztelik, épúgy, mint az egész megyét *Bors* után *Borsod*-nak hívják. Csaknem bizonyos, hogy mielőtt ez történt, városunknak más neve volt, nemcsak az ős lakóknál, de már a magyaroknál is. Erre nézve két okmányi adatunk is van, *1415-ben* ugyanis Olnodi Zudar Benedek részére Zsigmond király által adományozott új donatioban olvassuk «*Themeháza*» alias «*Miskouch*».[1] Tehát még akkor a XV-ik század elején fenn volt annak emléke, hogy e hely hajdan Themeházának hivatott. Egy *1366-ik* évben kelt okmányban pedig városunk nevét «*Miskouczvezt*»-nek olvassuk.[2] Ez azonban már minden bizonynyal szintén a Miskolcz család névből van képezve. De legjobban bizonyít utóbbi állításunk mellett maga a névtelen jegyző, ki midőn azt mondja: «Árpád Bungernek egy nagy darab földet adott, mely most Miskoucynak neveztetik», világosan jelzi, hogy az csak azóta neveztetik így s hogy az előtt kétségtelenül máskép hívták.

Maga a «*Miskoucz*» családnév a «*Miska*» személynévből ered. Tudjuk, hogy a XIII—XV-ik század végéig s általában az egész középkoron át is, nevek gyanánt csak a keresztnevek szerepeltek, péld. Fülöp mester, Péter bán, Jakab fia Dénes stb. s a mai vezetéknevek behozatalát úgy látszik először Buda város törvénykönyve sürgeti a XV-ik század második felében. Így lett a Miskától származó nemzetség Miskou, Mikou, Miskoucz nemzetségé.

Hogy pedig a *Miska* és *Miske* nevek vegyesen mint személy- és birtoknevek is szerepelnek a tárgyalt korban, a következő történelmi adatok igazolják:

II. Béla király, *1138-ik* év szeptember hó 3-án kelt okmányában, melyben Dénest atyjától Álmos vezértől reászállott birtokában megerősíti, fölsorolja a *Lingu* faluban neki alávetett jobbágyok vagy szolgák neveit is. Hogy fogalmunk legyen az akkorbeli nevekről, fölsorolom mindannyiokét. «Nulos (talán Nyulas), Euzen (talán Özön), Cepudi, Haladon, Puci, Zadar, Kinis, Ibrun, Mortin, Babisa, Dubur, Silte, Bedus, Samudi, Zatadi, Ekees, Cibe, Demus, Apa, Jakob,

[1] *Simonyi Zsigmond.* Az Analogia hatásáról, főleg a szóképzésben. Budapest, 1881. 8-r. Akad. Ért. a nyelv- és széptud. köréből. 7. lap.

[1] *Országos levéltár.* Neo Regestrata Fasc. 267. Nro. 31.

[2] U. o. Diplomatikai oszt. 10333. szám.

Miscu» stb. A nevezetes okmány bizonyára nemcsak a pogány őseinktől örökölt s nálok szokásos nevek egész sorával ismertet meg bennünket, hanem becses nyelvemlék gyanánt is szolgál.[1]

1174-ben. III. István király, még szt. István király dispositiójához képest *Myske* comes fiát javaiban megerősíti.[2]

Az *1200-as* években aragoniai Simon mester a Misca nemzetségből mondatik származottnak.[3]

1206-ban. Az esztergomi káptalan egyik kiadványában a *Miska* bán fia Chépán említtetik.[4]

1207-ik évben II. Endre király *Miska* comes részére adományt tesz.[5]

1214-ik évben egy okmányon az aláíró királyi emberek között vasvári származású *Miska* comes neve fordul elő.[6]

1227-ben kelt a veszprémi káptalannak egy bizonyság-levele a *Mischa* comes s *Willemir* és testvérei közti peres ügyben történt barátságos egyezkedésről.[7]

1201—35. évekből. Gneztedfalvi *Miske* comes és az erdélyi püspök *Vilelmi* jobbágyai közti vitás ügyben a nagyváradi káptalan előtt ítélet hozatik.

Mika, mint bihari comes említtetik.

Egyik káptalani kiküldetésnél Bank biró segédje *Misca*, *Myska* pristaldus, a ki különben hologdi származásu.

Misca, János, Bucto és Ábrahám Bucanis de Boiano fiaiként említtetnek.

Myske szigete, mint biharmegyei birtok említtetik.

Márton fia *Misca.*

Micou pristaldus említtetnek.

Scorcomer comes, Urbán fia bepanaszolja a káptalan előtt *Mica* fiát Sándort és többeket a *Misca* nemzetségből ú. m. Mihált, Chépánt és Urbudint stb.

Misca comes említtetik.[1]

1249-ik évben. Az almádi convent előtt, annak kegyurai közül *Miske*, négy, *Káli* szolgáját tíz hold földjükkel egyetemben végképen fölszabadítja.[2]

1258-ban. A veszprémi káptalan bizonyítja, hogy *Miska* gróf fiai *Péter* gróf fiait Margit nővérök hitbére tekintetében a hozott ítélet értelmében kielégítették.[3]

1258. év. A veszprémi káptalan bizonyságlevelében említtetik, hogy Gergely Péternek fia *Miske* comesnek fiaival anyja hitbére iránt kiegyezett.[4]

1258. év. Ugyanaz *Myskének*, Ursi Mátyássali zálogváltási ügyére vonatkozólag.[5]

1265. év márcz. 17. IV. Béla király a magban szakadt Csicseri *Miske* birtokait, Csicseren, az erdőkkel, a Latorcza folyóval és az azon levő révvel együtt mint ősi birtokot, nevezett Miske rokonának Szoboszlónak adományozza. (Ez volt őse a Miskolcz nembeli híres *Csicseri Bors* családnak.)[6]

1270—72 körül julius 4-én Moys nádor és soproni főispán a *Myske* fia István és Heydryk fia Tokal s társai közt fenforgó ügyet a felek kívánatára elhalasztja.[7]

1279. Az egri káptalannak bizonyság-levele említi, hogy *Miskei* János Miskében levő bizonyos földet Imre, Pouka fiának eladott.[8]

1290—1300 év körül. Tamás, Vas vármegye ispánja a *Miske* ügyében a tanúkat fölsorolja és fölhívja.[9]

1302. év november 11. A pécsi káptalan előtt a Rátold nemzetségből való Renold fia *Miske* Ovári Konrád özvegye nevében kinyilatkoztatja, hogy ennek fiától Jakabtól hitbér és hozomány fejében semmit sem követelnek.[10]

1318. év augusztus 25-én. Tamás esztergomi

[1] *Ferd. Knauz.* Monumenta ecclesiæ Strigoniensis. Tom. I. 4°. Strigonii 1874. pag. 88. Nro. 65.

[2] U. o. pag. 122. Nro 103. és *Fejér* Cod. Dipl. VI. k. II. 413. lap.

[3] *Horvát István.* Magyarország gyökeres régi nemzetségeiről. 75. l. XXII. §. Regestr. *Endlicher*-nél 738. l. 375. pont.

[4] *Katona.* Historia Critica. Tom. V. 34. lap.

[5] *Árpádkori új okmánytár.* VI. k. 315. lap.

[6] U. o. VI. k. 367. lap.

[7] U. o. VI. k. 447. lap.

[1] *Endlicher*-nél a *Váradi Regestrum* (az 1201—35-ik évekből) 656, 713, 738, 740. lapokon a 69, 188, 204, 212—218, 291, 247, 350, 373 és 384-ik számok alatt.

[2] *Hazai okmánytár.* VI. kötet, 50 lap, 36. szám.

[3] *Árpádkori új okmánytár.* II. k. 312. lap.

[4] U. o. VII. k. 496. lap.

[5] U. o. VII. k. 498. lap.

[6] *Hazai okmánytár.* VI. k. 129. lap.

[7] *Hazai oklevéltár.* 55. szám.

[8] *Árpádkori új okmánytár.* IX. k. 259. lap.

[9] *Hazai oklevéltár.* Tört. társulat kiadványa. 167. sz.

[10] *Hazai okmánytár.* VII. k. 346. lap.

primás *Misca* és Jakab de Óvár fiai közt egyezséget hoz létre.[1]

1327. aug. 29. I. Károly király Köcski Sándor országbiró saját kértére vizsgálatot tétet arra nézve, vajjon ez *Miske* s egyéb jószágait igazságosan birja-e? S miután ellene senki nem jelentkezett, ezen birtokaiban újra megerősíttetett.[2]

1332. október 20. Ezen fentebbi birtokok zálogba vettetnek.[3]

1444. aug. 2. János kalocsai érsek oklevele szerint a bácsmegyei Sárközben fekvő Sármegy helység birtokán a *Myske* család több tagja osztozik.[4]

Ime kor szerint állítottuk össze mind azt, a mi a Miska személyi és családnévre történeti emlékeinkben föllelhető. Ezzel az itt fölsorolt adatokkal egyszersmind hű képét adtuk annak, hogy miként alakultak a középkorban régi családneveink.

Először előfordul az egyszerűen leírva, mint a mai keresztneveknél szokás «*Miska*», itt azonban még vezetéknév gyanánt. Hogy azután ez oly sok alakban fordul elő, annak az okmányok írói, az igen gyakran idegen származásu íródeákok és papok vagy szerzetesek az okai, kik nem értvén az ős magyar nyelv szellemét, — leírása közben a magyar szavakban hibát hibára halmoznak. Így lesz azután, hogy az egyszerű Miska név is Miscu, Myske, Mischa, Miske, Mika, Myska, Misca, Micou, Mica-féle variatiókban iratik.

A Miska nevű egyén, ki családot alapít s több különböző keresztnévvel bíró fiunak lesz atyjává, — alapítja már a Miska nemzetség első ágát, a Miska családot. Majd egyes eddig nevetlen, vagy eddig más nevű birtoka a család nevét veszi fel s lesz belőle Miske birtok-név, vagy mint helynév Miske falva, hol a Miska nemzetség lakik. Viszont azonban arra is van eset, hogy a Miska megszokott keresztnév levén, más családnál is használatban van s így van például mint azt fentebb láttuk *Rátold* nemzetségbeli Miske is.

Az éppen vázolt elmélet áll a maga teljességében Miskolczra s a Miskoucz nemzetségére nézve, nem különben a Bors és Ponith nemzetségre és családokra is.

Lássuk most már a Miskából lett *Miskoucz* nemzetség további fejlődését, ki-, illetőleg elterjedését, birtokait és részben viselt dolgait, valamint nemzetiségi czímerét.

Vata püspök a *Miskolcz* nemből származott. A Miskolcz nemzetség volt a szomszédos s a mai tapolczai fürdő közelében állt apátság alapítója, a mint csakugyan az egyházi pályán találjuk e nemzetségből *File* (Fülöp) zágrábi prépostot, a boldvai (mai néven jászai) prépostság kegyurát.

Különben, hogy a *Vata* személynév a Miskolcz nemzetség tagjai közt keletnek örvendhetett, mutatja a körülmény, hogy Borsod vármegyében, s éppen Miskolcz közelében mai napig is találunk Vata községnevet.[1]

Az Aragoniából, Constanciával Imre királyunk nejével hazánkba szakadt sopronmegyei kihalt *Nagymartoni*, illetőleg *Miskocz* nemzetség ősei, Simon és Bertram testvérek, régi hazájukban, a tuniszi szultánon nyert diadalmuk alkalmával, a hadsereg határozatából eddigi veres tar paizsukba egy *sast* vettek fel.

Világos, hogy itt a krónika hibásan mondja a Miskoucz nemzetséget Aragoniából származottnak. Hanem lehet igenis, hogy az az idegen törzs itt egybe olvadt a hazai Miskoucz nemzetséggel s fölvette nevét is.

A mese azonban, mit czímerükről elmond, már nagyfontosságú előttünk, *mert ebből tudjuk meg, hogy a Miskoucz nemzetségbeli Borsok miért használtak czímerükben sast. Mert az a Miskoucz nemzetségnek volt ősi czímere s eredetét aligha nem a turul madár körül kell keresnünk.*[2] Tudjuk, hogy a messze középkorban mily fontos szerepet játszottak a czímerek. A temérdek egyforma

[1] *Knauz.* Mon. Eccl. Strig. Tom. II. pag. 750. Nro. 858.
[2] *Hazai okmánytár.* I. k. 143. lap.
[3] U. o. I. k. 162. lap.
[4] *Hazai oklevéltár.* 347. szám.

[1] *Bunyitay Vincze.* A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig. I. kötet. Nagyvárad, 1884. n. 8-r. 65 lap. A Vatára vonatkozó adat foglaltatik a budai orsz. levéltár kincstári osztályában őrzött «Liber Dignitariorum ecclesiæ» czímű műben. E forrásra *Pesty Frigyes* megjegyzi, hogy noha többnyire levéltári adatokat használt, csak akkor lehet tekintetbe venni, ha más történeti forrásokkal nem jő ellentétbe. (A szörényi bánság. I. 249. l.)

[2] *Simon de Keza.* De origine et gest. Hungarorum. Budæ, 1833. 89. l. — *Thuróczy.* Chron. II. Cap. 21. — *B. Nyári Albert.* Heraldika. 1884. 138—9. l. Sajtó alatt.

keresztnév úttévesztőjében ezek voltak az ismertető jelek, a melyekkel kiki egy bizonyos nemzetséghez, vagy családhoz való tartozóságát mindenkor hitelesen bizonyította.

Így és ezért használták a Miskoucz nemzetségbeli Bors-ok is, megkülönböztetésül más nemzetségbeli Borsoktól a sast mint czímerképet.

A sassal, mint czímerképpel különben a XIII. és XIV. században élt őseink pecsétein többször találkozunk. A többi között ilyen, mint már említők is *Bors* comesé 1220—1230,[1] Moys királynői udvarbíróé 1299-ből,[2] s Pál országbíróé 1341-ből,[3] valamint Péter alnádori pecsétje 1298-ból.[4]

Egyébiránt köztudomású dolog, s okiratokon alapuló tény, hogy a Miskoucz törzsökös magyar nemzetségből származott családok a XIII században czímerül csakugyan a sast használták. Ezt találjuk Bors Comes pecsétjén,[5] Moys országbírónál; Miko,[6] Lőrincz Marczel fia,[7] Mihály Munguch fia,[8] Miklós Fülöp nádor fia[9] ugyancsak a Miskoucz nemzetségből valók, s ugyanazon czímerképet használják.

Összehasonlítás kedveért itt közlünk két *Miskoucz* nemzetségbeli pecsétet.

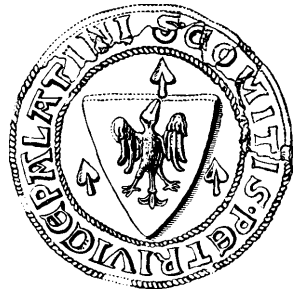

1. szám.

Az 1-ső sz. a. jelölt *Bors* comes pecsétje, minden valószinűség szerint *1222-ből* való, miután nevezett comes ezen időben élt. Ha a betűk s a kiterjesztett szárnyu egyfejü sas alakját tekintjük, azok hazánkban a pecsétvésés kezdetleges állapotát tanusítják; a rendetlen alakú betűk következő hibás köriratot tartalmaznak:

+ SIGITS BORS COMITIS.

A czímer belsejében levő egyfejű balra néző sas kiterjesztett szárnyakkal és karmokkal a Miskolcz nemzetség czímerét tünteti fel. — Meg kell még e pecsétről jegyeznünk, hogy egyike legrégibb pecséteinknek, melyeket magánszemélyektől egyáltalán ösmerünk[1]

2. szám.

A 2-ik számú Péter alnádor pecsétje *1298-ból*, melynek leírása Majláth Béla közleményében (Turul. 1883. évf. 13. lapján) olvasható.

Bizonyára első pillanatra szembe tűnik a nagy hasonlóság, mely a két pecséten a sas czímertani rajzára nézve fennáll.

1108-ik év körül Borsod vármegye II-ik főispánja *I. Jákó* a Bors-Miskoucz nemzetségből. Kálmán király idejében a dalmácziai Trau városa szabadalom-levelét aláírva találkozunk vele.[2] *Ez egyszersmind legrégibb okmányi adatunk, mely a Borsoknak a Miskoucz nemzetségből való származását bizonyítja.*

1195. évben. Dágh vagy Agendorf falut, később Sopron város birtokát a Miskolcz nemzetségből származott *Domokos* bán a Borsmonostori, a mai Klastrom nevű falúban székelt szerzetnek adományozza.[3]

1222-ben II. András király adomány-levelé-

[1] *Arch. Ért.* XI. köt. 13. l.
[2] U. o. 353. l.
[3] *Pray.* Syntagma de Sigillis. Tab. VI. — Batthyány: Leges Ecclesiast. I. köt. 467. lap.
[4] *Turul.* Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság közlönye. Budapest, 1883. 4-r. 13. lap.
[5] *Fejér.* Cod. dipl. IV. 1. 61.
[6] *Cod. dipl.* III. 2. 410.
[7] U. o. IV. 2. 404.
[8] U. o. IV. 2. 404.
[9] U. o. VIII. 2. 597.

[1] *Arch. Értesítő.* XI. k. 1877. 13. lap. Maga az okmány, melyen függ, kiadva *Fejér Gy.* által Cod. Dipl. III. 1. 367. lap.
[2] *Kandra Kabos.* Borsodmegye főispánjai és birtokviszonyok. «Miskolcz» czímű lap. 1877. 4. szám.
[3] *Wenzel G.* Árpádkori új okmánytár XI. k. 59. lap. *Fejér.* III. 2. 66. Századok. 1883. évf. Soproni kirándulás. 34. lap.

ben a Sopron vármegyében fekvő *Wepur* és *Louku* földjét Miklós comes fiának a *Myskolch* nemzetségből való *Borz*-nak adományozza.[1]

1230-ik évben András borsodi comes és három bíró társa, köztük a *Myscouch* nemzetségbeli *Ponyt*, mint Béla ifjabb királytól kiküldött bírák azon földet, melyet a borsodi várjobbágyok Guka comestől követeltek, ezen utóbbinak ítélik oda.[2]

1234. A *Miscouz* nemzetségből való *Mikó, Miklósnak* fia, örökölt földjét *Mályit File* mesternek és *Farkaspataki* comesnek zálogosítja el 60 márkaért. A határidőn túl sem fizetvén Mályit hitelezői birtokába bocsájtja, hogy *File* prépost és *Tamás* testvérek birják annak három részét 87, negyedrészét pedig Farkaspataki gróf 19 márka fejében.[3]

1234-ben. Az egri káptalannak bizonyságleveléből megtudjuk, hogy *Miskolcz* nemzetségbeli *Miko, Maly* nevű birtokát, mely előbb már el volt zálogosítva, véglegesen eladta *Phile* mesternek és *Farkas* comesnek. Ugyanez okmányban *Phile* is a «*Miscoz*» nemből származottnak mondatik.[4]

1236 előttről. *Borso* (Bors) ispán a *Miskócz* nemzetségből, a kéthelyi monostornak, melyet atyja: Domokos bán alapított, Meinhart és Prozznigg birtokai részéről teljesítendő némely pénz, termény és barombeli szolgáltatásokat adományoz.[5]

1236-ban Bors comesnek a *Miskoch* nemzetségből, Sopron vármegyében a szűz Máriáról nevezett klastrom melletti birtoka említtetik.[6]

Ugyancsak *1236-ban* a *Miskolczi* nemzetségből származott *Bors* főispán monostorának különféle helyeket adományoz a német határszélen; a *Sajónál* pedig a két *Vadnát*, Ivánt, *Harnócot, Karácsonföldjét* s a sajói vámot *Kaza* s a nevezett helyek között.[7]

1236. évben. *Miskoch* nemzetségbeli *Bors* comes a borsmonostori apátság számára tett alapítványát, illetőleg patronatusi jogát Béla királyra ruházza.[1]

1237-ben. Ugyanő intézkedik javairól, ugyancsak a borsmonostori apátság érdekében. Előfordul ezek között *Myskouch* birtok. *Scobotkath, Lockath, Tousloth, Hirrich* majorok, *Pel* (talán Bel) város, *Hetesér* birtok. *Wadna, Iwan, Hajrnovch* és *Karachen folou*, továbbá a *Sayov*-n átvezető hidoni vám s végül a *Dobos* és *Pulány* városokban fekvő birtokok.[2] *Ez okmányban látjuk fényes bizonyítékát, hogy a Bors-ok még e korban is folytonosan birtokolták Miskolcz földjét, mint ősi birtokukat.*

1244-ben. Egyezséget kötnek *File* zágrábi prépost, továbbá Tamás és Péter, mindannyian a *Miskocz* nemből, hogy ha Jakab a *Muhor* fia a tatár fogságból kikerül, a mályi birtokban részes leend.[3]

1252-ben. IV. Béla király is végzést hoz ez ügyben.[4]

1255-ben pedig perre kerülvén a dolog *Fhyle* és *Tamás* kihallgattatnak.[5]

1246-ban Miklós és Jakab, a «*Myskouch*» nemzetségbeli Pongrácz fiai örök vallást tesznek, mely szerint *Nemptĥÿ* nevű birtokukat, Jánosnak a *Bél* nemzetségbeli Károly fiának négy ezüst márkáért eladják. Az illető birtok határai az egri káptalan kiküldöttei által már meg is járattak.[6] A birtok határa egyrészről a Bél háromkuti apátság, másfelől pedig a Hangony vize. Tehát borsodmegyei földek.[7]

1256-ban az egri káptalan bizonyság-leveléből értesülünk, hogy Lőrincz, Marczel fia a *Miscouch* nemzetségből, az általa birt *Chaba* helység felét rokonának Mihálynak és testvérének Jakabnak 12 márka fínom ezüstért, szomszédai és rokonai megegyezésével eladta.[8] Az ügylethez *Ponyth*, Ponyth fia, szintén a *Miskolcz* nemből rokoni beleegyezését adta.

1263-ban István ifjabb király, Marczel fiának

[1] *Orsz. levéltár.* Dipl. oszt. 103. szám.
[2] *Hazai okmánytár.* VII. k. 18. lap.
[3] *Országos levéltár.* Dipl. oszt. 196. szám.
[4] *Arpádkori új okmánytár.* XI. k. 263. lap.
[5] *Országos levéltár.* Dipl. oszt. 777. szám.
[6] *Ferd. Knauz.* Mon. eccl. Strig. Tom. I. pag. 320. Nro 395.
[7] *Kandra Kabos.* «Miskolcz» 1877. 4. szám.

[1] *Fejér.* Cod. Dipl. Tom. IV. vol. 1. pag. 61—63.
[2] *Országos levéltár.* Dipl. oszt. 219. szám. — *Árpádkori új okmánytár.* XI. k. 299. l.
[3] *Országos levéltár.* Dipl. oszt. 12. szám.
[4] U. o. 367. szám.
[5] U. o. 396. szám.
[6] U. o. 306. szám.
[7] *Hazai oklevéltár.* 14. szám.
[8] *Hazai okmánytár.* VI. k. 86. lap.

Miklósnak és Jánosnak, *Bulch* nevű birtokot, két harmad részben Márk fiának Márknak, egy harmad részben pedig Ponith «*Myskouch*»-*i* comesnek adományozván, utóbb *Márkfi* Márk a maga részét *Ponith* comesnek örök áron eladja.[1]

A középkori névképződéseknek ismét egy érdekes példáját látjuk ez okmányban: Márknak a fia szintén Márk, — hogy azonban a kettő össze ne tévesztessék, ez utóbbi *Márk-fi*, vagyis a Márk fia nevet veszi fel, — mely mint az okmány végén látjuk, utóbb vezetéknévvé alakúl át egészen mai értelemben, úgy hogy a Márkot mint keresztnevet is megtartja és lesz belőle *Márkfi Márk*, a mely névvel egyuttal származását is jelzi. Így lett a Miskoucz nembeli Pál, vagy Jánosból, a mai *Miskolczi Pál* vagy *Miskolczi János* név is.

1265-ben István ifjabb király a Borsod megyében fekvő *Bala* falu földjét, hol a liciscariusok (a királyné mosó népe) és a királyné egyéb szolgái laknak, a «*Myskouch*» nembeli Pál fiának *Ponith* comesnek adományozza.[2]

1271-ben egy peres birtokügyben özvegy «*Miscouch*»-*i* Gergelyné, a *Bel* nemzetségbeli *Kenez* leánya tanúvallomást tesz.[3]

Ugyanez évben bizonyítja az egri káptalan, hogy előtte a *Miscouch* nemzetségbeli Mártonnak özvegye sógorának Balázsnak hitbérét átengedte.[4]

1275-ben. Ugyancsak az egri káptalan szerint *Miskouch* nembeli Miklós a Ponyth bán fia több *pereznei* (borsodmegyei) birtokossal a *Karazna* megyében fekvő *Bagus* és *Moraus* földjét elcseréli az ugyancsak borsodmegyei *Aranyosért.*[5]

1277-ik évben az egri káptalan bizonyság levelében a Kaplon nemzetségbeli Dénes végrendeletéről, Sándor, a *Myskouz* nemzetségbeli Miklós fia említtetik, mint a kinek Szatmár vármegyében Saul nevű birtoka van.[6]

1278-ban László király a sárosmegyei Gregurfelde nevű birtokot a *Miskoucz* nembeli Péter és Sándor Mihály fiainak adományozza.[1]

1281. január 17-én az esztergomi keresztesek conventje előtt Mihály comes fiai, *Pethiry* (a Herrad — Hernád — mellett) nevű birtokokat. *Myskochi* Balázsnak és társainak örök áron eladják.[2]

1281. október havában a pécsváradi convent előtt, a Gyula bán nemzetségéből való való Beremeni Péter, Végbala nevű, Baranya vármegyei birtokát Kosthàni Bekének elörökíti. E birtok szomszédai: Vid fia Lypowi Lőrincz és Lypowi *Miskouch* fia, Benedek és testvérei szintén a *Myskouch* nemből.[3]

1281. István, Ernei bán fia elcseréli a Seo (Sajó) melletti földjét és Csécs melletti *Fylthow* nevű halas tavát, László, Pál és *Miskolczi* Panyth bán fiának öröklött birtokaival, Myskouch, Zolcha és Arnolddal.[4]

1282-ben IV-ik László király a fellázadt kunokat a Hód tavánál megvervén, e csatában László, Ponyth comes fia a *Miscouch* nemből is elesik.[5]

1285-ben László király *Miskolczi* Sándort és Pétert Gregur földe (lásd fentebb) birtokában megerősíti.[6]

1296-ban, az egri káptalan előtt kiállított örök valló okmány szerint, Péter és Pál mester, a *Miscouch* nemzetségbeli Jakab fiai, *Farkaskorhy* nevű földjüket és Borsodvármegyében létező *Olnodi* birtokukat, Miklósnak, Myko fiának és testvéreinek 10 márkáért örök áron eladják.[7]

1299-ben a nagyváradi káptalan bizonyságleveléből értesülünk, hogy Tarna nevű birtokot, melyet most a Hunthpaznan nembeli Ders comes bír, ezelőtt a *Miskoult* nembeli Turna birta.[8]

1319-ben János, Simon fia, a *Miskolcz* nemből, Borsodmegyében a Chech (Csécs) határá-

[1] *Nagy Imre* úr szives közlése gyűjteményéből.
[2] U. o.
[3] *Országos levéltár* Dipl. oszt. 772. szám.
[4] *Árpádkori* új okmánytár VIII. k. 359. lap.
[5] U. o. XII. k. 159. l.
[6] *Árpádkori* új okmánytár XII. k. 214. lap.

[1] *Fejér*. Cod. dipl. tom. V. vol. 2. p. 470—1. Car. *Wagner*, Diplomatarium Comit. Sarosiensis. p. 290.
[2] *Országos levéltár*. Dipl. oszt. 1094. Paulinusok actái. *Hazai oklevéltár* 81. szám.
[3] *Hazai okmánytár*. VII. 176. lap.
[4] *Nagy Imre* gyűjteménye.
[5] *Turóczi*. Krónika II. C. LXXVII. p. 247. *Kézai* Edit. Horányi p. 108. *Katona*. Hist. crit. VII. k. 867. lap.
[6] *Fejér* Tom. V. vol. 3. p. 284—5.
[7] *Országos levéltár*. Dipl. oszt. 1456. szám Paulinusok iratai.
[8] *Árpádkori új okmánytár* X. k. 357. lap.

ban, a Sajó mellett levő földjét Lukács fiával és az ugyancsak Miskolcz nembeli Péter és Pállal, Jakab fiaival (lásd fentebb), a Simon nevű földért elcseréli és 4 márkát még ráfizet.[1]

1324-ben, Miklós alispán átiratából tudjuk meg, hogy Fülöp nádor és a budai káptalan bizonyságlevele szerint a *Myskoch* nembeli Fábián fiai és Zeechi Miklós fiai közt fenforgott peres ügy elintéztetett.[2]

1329-ben Károly király az 1285-iki donatiot megerősíti Gregur földéről, Miklós és Sándor, Sándor fiai részére, kik mindannyian a *Miskouch* nemzetségből valók (lásd fentebb).[3]

1373. april 19-én Sydon Mihály, Győr mellett a Szinva folyon álló malmát a Krisztus szent testéről nevezett kolostornak Diósgyőrben hagyományozván, ez okmányban, mint ottani plebános *Myskolchi* Mihály említtetik.[4]

Már korán a XIII-ik században egy nem kevésbbé nagy és régi származású nemzetség és család jelentkezik szoros rokonságban és összefüggésben a *Miskoucz* nemzetséggel. Ez a *Ponyth*, *Ponit*, *Panyit*, *Panith*, *Ponith*, *Ponych* család.

Egyik águk határozottan a *Miskoucz* nemzetségből veszi eredetét, mint azt az okiratok is bizonyítják — és a család ősi birtokait *Miskolczon* ők is bírják.

Ugyan egy időben azonban a Ponithoknak a *Buzád* nemből való ága is emlegettetik. Hogy a két ág, hogy és miként egyesült, illetőleg származott le, kellő adatok hiján, fájdalom eddig nem sikerült kimutathatnunk.

Családi nevüket különben mindkét nembeli Ponithok úgylátszik a gömörmegyei *Panyth* falutól, mint családi birtoktól vették, — mely nevét Panyitban mai napig is megőrizte.

1234-ben II. Endre királynak a Hahold nemzetség tagjait elősoroló oklevelében a Buzád nembeli *Ponyth*, Arnold comes fia, mint a haholdi monostor alapítója említtetik.[5]

1245-ben az egri káptalan bizonyságlevele szerint *Ponit* Ponitnak fia *Miskolczon* levő birtokát File zágrábi prépostnak eladja.[1]

12(48) körül. István ifjabb királynak előbb hívét *Erne* bánt *Ponit* elfogja.[2]

1248-ban a borsodi Nagy Győr várához tartozó Cherep (Cserép) határjárási okmányában Bogách, mint a *Panith* birtoka említtetik.[3]

1262—66-ban. IV. Béla király a Sokorod és Ebed fiai által *Ponith* comes ellen megindított tárgyalást elhalasztja.

1267-ben. Ugyancsak IV. Béla király Ebed fiait és *Ponith* comest maga elé idézi.

1268-ban. Ugyan ő meghagyja Zala vármegyének, hogy őt Ondi Gergely és társainak meggyilkoltatásáról haladéktalanul értesítse. A megye erre jelenti, hogy nevezettek *Ponith* comes és fiai által gyilkoltattak meg. Erre a király a bűnös grófot újabban is színe elé idézteti; miután pedig ekkor sem jelenik meg, szokott módon elmarasztalja.

1269-ben pedig parancsot ad az összes főispánoknak és városi bíráknak, hogy *Ponithot* bárhol találják, fogják el.

Ugyan ekkor egyszersmind Ebed fiait Nykch földének *Ponithot* illető részébe beigtatni rendeli.[4]

1268-ban István ifjabbik király *Ponith* dobokai comes hűségét megjutalmazandó Maly birtokot, *Thokoy* nevű földtért és a *Fyltou* nevű halastavat, mely előbb a Kachy monostor kegyurainak, az *Ursur* nemzetségbelieknek (Thibold) tulajdona volt, nevezett *Ponyth* comesnek adományozza.[5]

1268-ban IV-ik Béla király a Buzád nembeli Arnold fiát *Ponith* comest ismét kegyelmébe fogadja és a többek között Szenttrinitas, Kakonya és Rakattyás somogyvármegyei birtokokat neki visszaadatni rendeli.[6]

1270-ben V. István király az Ebed fiai és *Ponith* gróf közti ügy (lásd fentebb) eldöntésére párbajt rendel.

[1] *Egri káptalan* levéltára. Elenchusok az *Országos levéltárban*. 4-ik kötet AB. 6. sz. fol. 5.

[2] *Fejér*. T. VIII v. 2. p. 598.

[3] *Fejér*. Tom. VIII. vol. 3. 356—58. lap.

[4] *Országos levéltár*. Dipl. oszt. 6110. 11. sz. Paulinusok actái. Az egri káptalan 1439-iki átiratában. *Wenzel*. Diósgyőri Regesták. 26. szám.

[5] *Hazai okmánytár* VII. 23. lap.

[1] *Árpádkori új okmánytár* 7. k. 201. lap.

[2] *Árpádkori új okmánytár* XII. 8. lap. *Fejér*, Cod. dipl. IV. 3. 345. l.

[3] Országos levéltár. Neo. Regest. fasc. 252. Nr. 24.

[4] *Ifj. Kubinyi Ferencz*. Magyar. történelmi emlékek 1095—1301. Pest. 1867. 8.

[5] *Nagy Imre* gyűjteménye.

[6] *Hazai okmánytár* VII. k. 109. lap.

A párbaj után kiegyezés történik, a mikor is Ozyuhag és Sukurod birtokokon osztozkodnak.[1]

1270. október 12. A Ponithok a Buzád nemből ez utóbbi birtokért perelnek.[2]

1270—2. V. István király az oroszlánhidai vámot Ábrahámnak, Ponith fiának adományozza.[3]

1272-ben V. István királynak Septe város részére kiállított privilegiumán az aláíró királyi emberek között találjuk *Ponych* bán zalai főispánt.[4]

1268-ban IV-ik László király anyja Erzsébet, Jakabnak, *Ponyth* fiának privilegiumát hűtlensége miatt megsemmisíti és Kálmán király által adományozott *Chey* nevű birtokát az őt megölő Pál tárnokmesternek adományozza.[5]

1290—1301. III. András király szathmármegyei Pétert *Ponith* unokáját és jobbágyait fölmenti a részére fizetendő adó alól.[6]

1296. május 1. A szalavári convent előtt, a Buzád nemzetségbeli *Ponith* comes fia Jakab, Szenttrinitas, Kakonya és a Dráva és Mura között levő szerzett birtokait nejének örök birtokába bocsátja.[7]

1301. nov. 29. Az új udvari convent előtt a Buzád nemzetségtől való Ponith fia Jakab, Pupah birtokra vonatkozó kereseti jogát Keled fiaira, Arnoldra és Mihályra ruházza át.[8]

1307-ben a Balog nembeli Privare, Tombold fia, Saruld zálogos földjét, fele részben leányára, a terennei Jákó fiának *Ponithnak* feleségére ruházza.[1]

1307. május. 1. Egyik hiteles hely előtt zellői Jakab, alsó zellői nógrádvármegyei birtokát homokterenyei Jákónak és fiának *Ponyth* comesnek elörökíti. Ugyanő később e birtokot Dezső mesternek adja el.[2]

1309. márt. 27. A Buzád nemből való *Ponith* fiának Jakabnak özvegye szentháromsági Somogy vármegyei és a Muraközben levő birtokait, vejének Zákányi Györgynek átadja a somogyvári convent előtt.[3]

Ugyancsak *1309-ben* Beke, újvármegyei alispán és társai birói széke előtt Miklós fia Lock esküt tesz arra, hogy Chala testvérének, Pálnak, ki *Ponit* fia volt, megöletésében ártatlan.[4]

1329. aug. 10. Borsodvármegye alispánja és biró-társai bizonyítják, hogy *Ponithfi* Jakab és Ecsegi Fülöp fia Jakab a Keresztur helységéhez tartozó birtokrész mesgyéit meghatározták.[5]

1313. május 28. Az esztergomi keresztesek conventje előtt Gezői Lőrincz és Péter fia *Ponyth* birtok részüket Sági Bede comesnek elzálogosítják.[6]

1333. szept. 29. Csabai Lukács és társai a Szécsi Dénesnek és társainak adott megbízó levelükben kereszturi *Ponyth* a Jakab fia említtetik.[7]

Dr. SZENDREI JÁNOS.

[1] *Kubinyi F.* Magy. tört. emlékek.
[2] *Fejér.* Cod. dipl. VII. 2. 212. lap.
[3] *Kubinyi F.* Magy. tört. emlékek.
[4] *Katona* Hist. crit. VI. k. 602. lap.
[5] *Kerchelich,* Hist. eccl. Zagrabiens. p. 335.
[6] *Kubinyi F.* Magy. tört. emlékek.
[7] *Hazai okmánytár.* VII. k. 247. lap.
[8] *Anjoukori okmánytár* I. k. 19. lap.

[1] *Turul* 1883. II. füzet 98. lap.
[2] *Anjoukori okmánytár* I. k. 125. és 167. lap.
[3] U. o. 171. lap.
[4] *Hazai okmánytár* VII. k. 358. l.
[5] *Anjoukori okmánytár* III. k. 422. l.
[6] U. o. I. k. 300. l.
[7] U. o. III. k. 36. l.

A KISFALUDYAK CZÍMERES LEVELE.

(Színezett czímerképpel.)

A «Turul» eddig megjelent füzeteiben négy régi család czímerének színezett rajzával kedveskedtünk olvasóinknak. B. Nyáry Albert tagtársunk az első füzetben körülményesebben szól a czímerek keletkezéséről; a közlött czímerek közt legrégibb az 1415. évről való, van azonban még ennél régibb is, például az Eresztvény családé 1414-ből, melyet Paúr Iván tagtársunk gyűjteményéből igéretéhez képest annak idejében örömmel fogunk megismertetni.[1]

[1] Lásd «Századok» 1883. októberi füzet 63. lap.

A közzé tett czímeres levelek tartalma nagyobb részben oda mutat, hogy az adományozottak már előbb is nemesi ranggal bírtak, s hogy Zsigmond király ezen időszakban leginkább azon magyar nemeseknek adott ily czímeres leveleket, kik a királynak a XV. század második évtizedében közel nyolcz éven át tartott hosszas külföldön való időzése alatt udvarában szolgálatban állottak, vagy ott gyakran megfordultak.

Az előbbi időkből is elég nyomát találjuk a czímeres leveleknek, csakhogy czímerrajz nélkül, hazánk nemesei előbb is használták czímereiket pecsétjeiken, mit a XIII. és XIV. századi okleveleken függő pecsétek eléggé tanusítanak, azonban ha voltak is erről szóló kir. adománylevéleik,[1] azok nagyobb része elveszett, mert csak nehány példányt fedezhettünk levél- és oklevéltárainkban; de az is valószinű, hogy tős gyökeres nemzetségi családaink nagyrésze nem is birt czímeres levelekkel, hanem azon czímert vésették pecsétjeikre, melyet az ősök a hadbaszálláskor zászlaikon viseltek.

Azonban később a színek maradandósága és meghatározása czéljából megszerezték a királyi oklevelet s felhasználva az alkalmat és e részben a külföld előrehaladottabb példáját követve a Zsigmond király udvarában külföldön tartózkodó nemeseink czímeres leveleiket a közlött alakban és módon kezdették kiállíttatni.

Érdekes volna minden ily czímer ábrájának a forrását megtudni, vajjon annak a család régi pecsétjén lévő czímer szolgált-e mintául, mi legtöbb esetben inkább hihető, vagy pedig a rajzoló eszméjétől függött-e az?

A «Turul» első füzetében a mellétei Barócz család czímerének leirásában olvassuk ugyan, hogy a szerecsen fej annak idejében igen szokott czímer volt, de hogy a Gömör vármegyei mellétei Barócz család czímerébe hogyan került a szerecsen alak, arról nehezen fogunk valahol felvilágosítást találni; különben maga a Barócz család már előbb nemesi ranggal bírt, mutatja ezt a czímerlevél ezen kifejezése «prescripta arma — ad majorem eorumdem Johannis et aliorum supradictorum nobilitatis gloriam — elargimur.»

A nógrádmegyei egymás mellett fekvő Vadkert és Patak helységekből való Miklós és Mihály testvérek fiainak és a fehérvármegyei Iszka-Szentgyörgyi Vincze nemes családnak utódai Zsigmond királytól 1415. február 2-án nyertek czímeres levelet, ez a «Turul» 1883. II. füzetében tétetett közzé; a czímer-ábra keletkezését itt már könnyebben kitalálhatjuk, mert a háromtornyú vár arra mutat, hogy egyike vagy másika a család tagjainak valamely vár ostrománál vagy védelmezésénél tüntette ki magát.[1] A fő-

[1] Ilyen például I. Károly királyé 1326. évből az erenyei Herczeg család részére, melyből a csebi Pogányok is származtak, l. Fejér: Cod. Dipl. VIII. 3. 63. l. és Nagy Iván. Magyarország családai IX. köt. 343. l.

[1] Hogy többet ne említsek, a hazánk történetében is szerepelt Brodarych és Szentgyörgyvölgyi Bakacs családok két ily beszélő czímereiről akarok e helyt megemlékezni.

II. Lajos király «venerabili et egregio Stephano Brodarych de Jerosyn decretorum doctori comiti capelle sancti Andree apostoli et canonico Quinqueecclesiensi» 1517. «feria 5-a post dominicam Letare» armalis levelet ad, melyben a család előbbi czímerét megújítja, illetve megtoldja; a régi czímer egy pánczélos vitézt ábrázolt, ki az ellenség által üldöztetve egy csolnakon a másik partra evez, a király ezt egy repülő hollóval toldja meg, mely a vitéz feje felett babérkoszorút tart, a paizs felső sarkain S. B. betűk is láthatók; az oklevél a többek közt elmondja, hogy Brodarych István Olaszországban tanulmányait végezvén, Tamás esztergomi érsek, majd Péter pécsi püspök szolgálatában a király iránt is több izben hűséget tanusított. Brodarics István rokonától Brodarych Mátyástól leányágon származott le a somogymegyei Perneszi család, az oklevél ennek ltárában őriztetik báró Tallián János mint a Perneszi család egyik örökösénél Szabáson Somogymegyében.

A másik még inkább beszélő czímert II. Ferdinánd király 1622. aug. 15-én adományozta Szentgyörgyvölgyi Bakacs Sándornak és fiának Farkasnak, megújítván a család előbbi czímerét, mely azon jelenetet ábrázolja, midőn a mohácsi csatában alsó-lendvai Bánffy Jánost, ki alatt a ló összerogyott, Bakacs Sándor, az adományozott nagyatyja, saját lovára fölsegíti, hogy inkább ő, nem pedig ura Bánffy János kerüljön fogságba. II. Ferdinánd oklevelében mindez körülményesen is le van írva, azon historiai tévedéssel, hogy a mohácsi csatakor Bakacs Sándornak ezen font leírt feláldozó cselekménye II. Ulászló (?) király egyik oklevelében lenne olvasható, s hogy Bánffy Jánost a mohácsi csata idejében nádornak nevezi, holott akkor Báthory István volt a nádor, Bánffy János csak később János király alatt viselte a nádori tisztet. Az oklevél eredetije a N. Múzeumban őriztetik; megjegyzem, hogy Ferdinánd király az előbbi czímert egy a sisak koronáján két sasszárny között álló s egyenes kardot tartó vitézzel toldotta meg, ki az oklevél szavai szerint magát az 1622-ben élt Bakacs Sándort ábrázolja.

személy, kinek a czímer adományoztatott, ki az oklevél szerint Zsigmond királynak 1412-ben megkezdett külföldi utazásaiban hű kisérője volt, Mihály fia Benedek a fehérvári szűz Máriáról nevezett egyház prépostja, ki maga és testvérje Pataki Nagy János és unokatestvérei a Vadkerten lakó Miklós fiai Pál és Demeter számára nyert czímert; ők előbb nem valának nemesek, mit tanusít az oklevél ezen tartalma «te prepositum supradictum — et consanguineos tuos — nobilitamus, nobiles facimus ac — nobiles nominari volumus». De a czímeradomány nemcsak Benedek prépost és vérrokonainak szól, hanem az oklevélnek végén az is áll, hogy a király azon czímert, melyet a prépost már előbb használt, ennek és föntnevezett vérrokonainak «nec non *nobilibus* Ladislao et Johanni filiis condam Thome Vincze de Zenthgyurgh» és ezek örököseinek adományozza; az oklevél tehát részben nemesít, részint pedig egy már előbb nemes családot az adott czímer viselésére feljogosít; a Szent-Györgyi család régi nemessége kitünik a Nagy Iván által Magyarország családai czímű munkájában XII. köt. 198. l. idézett és Fejér György Cod. Dipl. Tom. X. vol. 7. 589—591. lapokon közölt oklevelekből, csak hogy én az 591. l. közölt oklevélben említett fehérvármegyei Izka nevű birtokból következtetve e családot, nem úgy mint Nagy Iván véli a Veszprém vármegyei Szent-Györgyről, hanem inkább a Fehér vármegyei Iszka Szent-Györgyről származottnak tartanám.

A dunántúli Vincze családnak a Nógrád vármegyei Vadkerti és Pataki, Zsigmond király által megnemesített családokkal való vérségi összeköttetése magából a czímeres levélből ki nem tünik, azt, hogy ugyanegy alkalommal mi okból adott a király ezen különálló két családnak egy és ugyanazon czímert, mint az oklevél rejtélyét megfejteni nem birom; különben nem áll egyedül ezen eset, kivált a későbbi korban több hasonló adományozásnak akadtam nyomára.

A füzeteink 1883. 3-ik számában közölt Csapy család czímeréről, mely nem az eredetiről, hanem annak másolatáról közöltetett, miután az az utóbb feltalált eredeti után e füzetekben újra közzé fog tétetni, ezúttal csak annyit említek, hogy Csapy András is Zsigmond király külföldi udvarában tartózkodása alkalmával nyerte e czímert; tudjuk hogy a Csapy, a Bocskay, Sóvári Soós stb. családok a Boksa nemzetségből származtak, s hogy már mint nemzetség az előtt is külön czímert használtak; a most közölt czímer azonban nem lehetett a régi, mert az az adományozott Csapy Andrásnak az oklevél szavai szerint[1] az Ostro vára alatt vetőnyíllal szemén történt megsebesítését jelképezi. Lehetséges tehát, hogy a «Turul» 1883. III. 119. lapján említett Soós család armalisa tartotta fönt a Boksa nemzetség valódi czímerét.

Megjegyzem e helyt, hogy Zsigmond királynak ezen külföldi tartózkodásában a magyar nemesek részére kiadott czímerlevelek annyiban eltérnek a külföldiek czímerleveleitől, hogy ezeken a czímer az oklevél közepére festetett, míg az a magyarok nemes levelein az oklevél jobb sarkán látható; ezen szokástól eltér a Chapyak armalisa, ez úgy mint a németeké az oklevél közepére van festve.

S most még nehány szót a «Turul» f. évi folyamának második füzetében közölt czímerről melynek paizsában a fő alak az első lábaival nyulat tartó aranyszínű leopard; az oklevél tartalma szerint az adományozott család a Hothvafőiek vagy Thamadauchiak valának Kőrös vármegyéből, kik már előbb is nemesi ranggal bírtak; Hothvafői Tamás mint a királyné altárnoka 1415-ben az oklevél keltekor külföldön szintén a király udvarában tartózkodott s czímerlevele kiadatását ott kérte.

Ezen eltérés kitűzött tárgyamtól úgy hiszem nem volt czéltévesztett, ez által az előbbi közleményekből némely elmaradt részleteket pótoltam, és a közölt armalisok belső tartalmára s az adományozottak személyiségére is bővebben kiterjeszkedtem.

Legközelebb értesültünk a lapokból, hogy a Csák nemzetség egyik ivadéka a Sopron vármegyei Kisfaludy család levéltárát a N. Múzeumban tette le; e lelkes elhatározást a hazai történetírás nevében mindenki csak köszönettel fogadhatja; nem e helyre való a levéltár és a család ismertetése, arról e részben előleges tájé-

[1] Lásd gr. Károlyi Codex II. 34. l. Közli az oklevelet Fehér György is i. m. X. 6. 120, azonban azt a rubrumban tévedésből a Kapy család armalisának mondja.

kozást nyújthatnak a Dunántúli történetkedvelőknek gyűléseiről az újságlapokban 1862-től 1867-ig közzé tett értesítések, de legkivált a Hazai Okmánytár I—V. kötetében közlött feles számú oklevelek.

E helyt csak ezen levéltárban őrzött címeres levelekre szorítkozunk, a Pataki és Vadkerti illetve a Szentgyörgyi Vincze családok armalis levele ugyan csak ezen levéltárból mint föntebb említők már közzététetvén, hátra van a Zsigmond király által 1419-ben jan. 8-án Passauban kelt s Kisfaludy Tamás és fiai András, György, Miklós, János és Benedek úgy Kisfaludy György fia Miklós valamint László fia István s ezek osztályos és nemzetségi vérrokonai részére adományozott címer és az arról szóló oklevél ismertetése. «Fratribus suis condivisionalibus et generacionalibus nobilibus de eadem Kisfalud» mondja az oklevél, tehát itt sincsen az adománylevél nemesítéssel összekapcsolva, hanem abban egy már előbb nemes rangú család címere újíttatik meg; s ez az oklevél szerint Kisfaludy Tamás fia András kértére történt, «denuo et de novo dare supplicavit» olvassuk az oklevélben.

Ezen Kisfaludy András külföldön szintén Zsigmond király udvarában tartózkodott, ő Rumy Doroszló királyi alpohárnokmester familiarisa volt s mint ilyen a király asztalánál pohárnoki szolgálatot teljesített. Lássuk most már magának a czímerlevélnek teljes szövegét.

Relacio Johannis de Roskovan
aule regie iuvenis

Sigismundus dei gracia Romanorum rex semper augustus ac Hungarie Dalmacie Croacie etc. rex omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presencium noticiam habituris, salutem in eo qui dat regibus regnare et victoriose triumphare. A claro lumine throni velud e sole radii nobilitates legitimo iure procedunt et omnium nobilitatum insignia a regia dignitate sic dependent ut non sit dare alicuius generositatis insigne quod a gremio non proveniat regie claritatis. Sane ad universorum tam presencium quam futurorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod fidelis noster dilectus Andreas filius Thome de Kysfalud familiaris fidelis nostri (sincere) dilecti Dorozlo de Rum nostre maiestatis vice magistri pincernarum coram nostra maiestate personaliter constitutus propositis suis fidelibus serviciis et fidelium obsequiorum gratuitis meritis sincerisque complacencis quibus ipse nobis et sacro nostro regio diademati in hiis presentibus Almanie et aliis diversis mundi partibus indefesse studuit complacere, reddiditque se gratum et acceptum, arma seu nobilitatis insignia in presencium literarum nostrarum capite depicta maiestati nostre exhibendo ab eadem maiestate nostra eadem arma seu nobilitatis insignia sibi et per eum eidem Thome patri necnon Georgio Nicolao Johanni et Benedicto carnalibus, item Nicolao filio Georgii et Stephano filio Ladislai de dicta Kysfalud ceterisque fratribus suis condivisionalibus et generacionalibus *nobilibus* de eadem Kysfalud, ipsorumque heredibus et posteritatibus universis *denuo et de novo* dare et conferre humiliter et devote supplicavit; unde nos prefati Andree gratis affectibus intuentes preclaris obsequiorum meritis quibus studiis diligentibus ac indefessis actenus erga nostram claruit maiestatem, quottidieque claret et in antea eo studiosius clarere poterit et debebit quanto se et suos singularioribus honorum graciis senciet decoratos, animo deliberato et ex certa nostre maiestatis sciencia prefato Andree filio Thome et per eum eidem Thome patri necnon Georgio Nicolao Johanni et Benedicto carnalibus, item Nicolao filio Georgii Stephano filio Ladislai de dicta Kysfalud ceterisque fratribus suis condivisionalibus et generacionalibus nobilibus de eadem Kysfalud, ipsorumque heredibus et posteritatibus universis ad ipsius Andree intercessibilis supplicacionis instanciam prescripta arma seu nobilitatis insignia hic ut prefertur depicta ac pictoris magisterio distincte descripta virtute presencium conferimus immo de habundanciori plenitudine specialis nostre gracie ad maiorem prelibatis Andree et aliorum supradictorum nobilitatis gloriam damus et elargimur, ut idem Andreas et alii supradicti, ipsorumque heredes et posteritas universa nata et nascitura hec arma seu nobilitatis insignia prout presentibus literis circa principium appropriatis coloribus diversis inserta pictura denotat et declarat, a modo in antea in preliis hastiludiis tornamentis et omni exercicio militari et clientali gestare valeant pariter et differre *(igy)*; gaudeant igitur favore regio ac de tanto munere singularis gracie antefatus Andreas et alii supradicti ipsorumque posteritates merito exultent tantoque fideliori studio ad honorem regium eorumdem in antea solidetur intencio, quanto ampliori favore preventos se conspiciunt munere (graciarum. Presentes) autem ad premissorum memoriam perpetuam cum pendenti secreto nostro regio sigillo quo ut rex Hungarie utimur prelibato Andree et aliis supradictis ipsorumque heredibus et posteritatibus universis duximus graciose concedendas. Datum (Passav)ie cis Danubium in dominica proxima post festum Epiphaniarum domini, anno domini Millesimo quadringentesimo decimo nono, regnorum nostrorum anno Hungarie etc. tricesimo secundo, Romanorum vero nono.

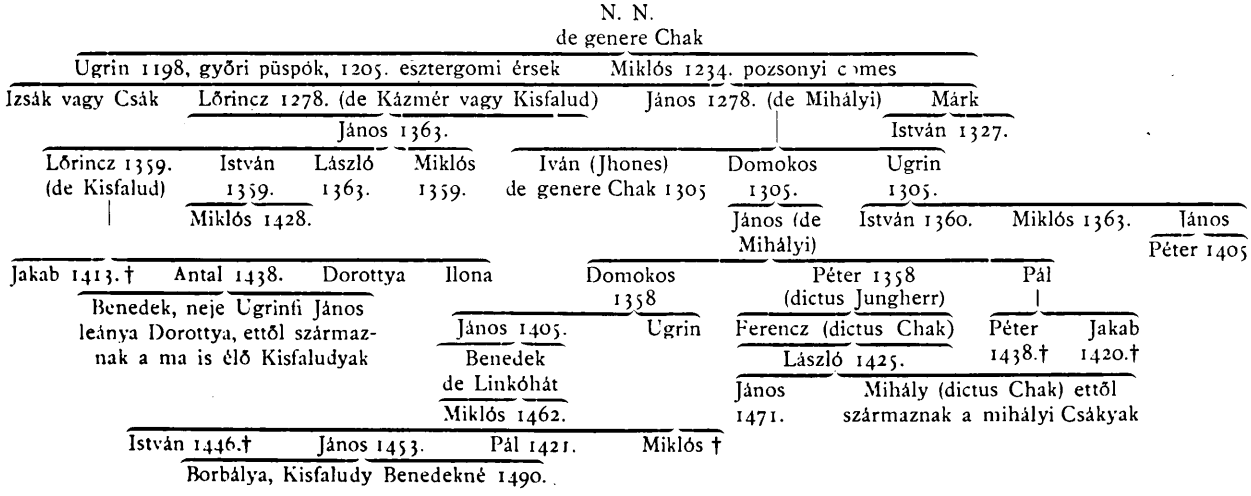
Hártyán, rózsaszínű selyemzsinóron függő pecsét csekély maradványával.

Zsigmond király az 1419-ik év első napjaiban Németországban Passau városában tartózkodott, így olvassuk ezt Ráth Károly «Királyok utazásai» című munkája második kiadásában a most mondott évnél; a fönt közölt oklevélen éppen a keltezés helye van kiszakadva, s annak csak két utolsó betűje (. . . . . ie) látszik mi a Passavie hely névre egészíthető ki; az oklevél

e szerint Passauban a Dunán innét — Passau a Duna balpartján fekszik, — adatott ki; Ráth Károly is így határozta meg és pedig Horváth István után, kinek a N. Múzeumban őrzött kéziratgyűjteményében a fönt közölt oklevél másolata fol. lat. 2894. alatt szintén feltalálható, a kelet helyéből itt is csak a két utolsó betű van kiirva.

A czímer ábrája oklevelünkben nincs leírva, azt tehát csak annak rajza után írhatjuk körül, az ábra egy szabálytalan hosszúkás négyszögalakú kék színnel kifestett táblában van elhelyezve, a tábla belsejének alap színe rózsaszín s az abban balra dűlő csúcsíves paizsban fehér mezőben három fekete halom szemlélhető, a középső halmon balra tekintő sárga csőrű és csőrének alakjáról ítélve inkább hollónak s nem sasnak látszó madár áll kiterjesztett szárnyakkal, mely jobb karmában a madár fején felűl nyúló egyágú aranykeresztet tart, a sisak ormán arany koronán álló szintén keresztet tartó hasonló madár áll, a paizsot a sisakból lekúszó fekete és arany foszladékok veszik körül.

S ezzel befejezhetném a czímer ismertetését, azonban a történeti igazsághoz híven még egy feltűnő körülményt kell fölemlítenem. Mint tudjuk, a sopronmegyei Kisfaludról származó Kisfaludyak ma napság az alapvonalaiban a fönt közölthöz hasonló czímert használnak, erről meggyőződhetünk a Nagy Ivánnál VI. köt. 264. l. közölt czímer rajzából is, azon különbséggel, hogy az alapszínek mások, hogy a czímer paizsában a madár sast ábrázol, hogy nem egyágú, hanem kettős keresztet tart, végre hogy az oromdísz teljesen különböző; mind ezen különbség nem volna fölemlítésre méltó, az azonban mindenesetre feltünőbb körülmény, hogy azon családtagok közűl, kiknek részére Zsigmond király 1419-ben a czímerlevelet adta, neveik után az atya és testvérek neveivel is összehangzólag, egyet sem fedezhetünk föl a XV-ik század elején élt és a Csák nemzetségből származott Kisfaludy családbeli tagok között, azaz hogy ily nevűeket a Kisfaludy Csák családban nem ismerünk. Midőn a család levéltárát rendeztem, elég bő alkalmam volt minden egyes oklevelet átanulmányozni; föntebbi állításom bebizonyítása végett a fővonalokban magukból az oklevelekből összeállított családfát egész a XV-ik század közepéig szükségesnek tartom e helyt közzétenni:

A föntebbi családfán sem Kisfaludy Tamást, sem pedig ennek fiát Andrást és testvéreit nem fogjuk megtalálni.

Hazánkban sok megyében találunk Kisfalud nevű helységet, magában a Kisfaludyak levéltárában 1354-ből Drugeth Miklósnak egy ítélete őriztetik, mely szerint a Borsod vármegyei Kisfalud nevű birtok végett «Michael dictus Farkas filius Salamonis de Kisfalud» Villámfi Jánossal perben állott, ugyanott feltalálható a vasvári conventnek 1422-ben kelt oklevele, melyben a káptalan bizonyítja, hogy Kisfaludy György fia «Johannes literatus de Kisfalud» Gosztonyi Lukács fiával Beeddel, a vasmegyei Goszton nevű

helységbeli két nemesi curia felett egyességet kötöttek. Vasmegyében is van Kisfalud helység s én a most megnevezett Kisfaludyakat onnét származottaknak tartom. Meglehet, hogy ezen oklevelekkel együtt az 1419-ki címeres-levél is a Sopronmegyei Kisfaludyak levéltárába került; állottak-e mégis ezek az előbb említett Vasmegyei Kisfaludyakkal vérségi összeköttetésben? azt már adatok hiányában is bajos megállapítani.

Annyi nagyon valószinűnek látszik, hogy a czímer főadományozottja Kisfaludy András dunántúli volt, mert mint familiaris a szintén dunántúli Rumy Doroszló belső szolgálatában állott.

Végre feltünőnek tartanám azt is, hogy a czímeres-levél kiállításakor élt Kisfaludy Csákok őseiknek a Csák nemzetségbelieknek czímeréről a fönt álló oroszlánról már megfeledkeztek volna.[1] De hisz ez sem határoz, mert föntebb láttuk, hogy az ugyanazon egy nemzetségből származott Csapy és Sóvári Soós családbeliek egymástól teljesen külömböző alakú czímereket nyertek királyainktól.

Azonban akár mint álljon is a dolog, elég az, hogy a czímeres-levelet a Kisfaludy Csák nemzetségbeliek őrzik levéltárukban, azzal pecsétjeiken több századokon át éltek, ekkép azt rajzunkban felfrissítvén mint a család egyik régi emlékét megörökíteni kedves kötelességünknek tartottuk. SZOPORI N. IMRE.

[1] Lásd a Csák nemzetségből való Péter nádornak 1278-ki pecsétjét Monumenta Hist. Hung. Kiadta ifj. Kubinyi Ferencz 2-ik ábra; és az ugyanazon nemzetségből származott Pous fiának Ugrin országbirónak pecsétjét Archæol. Értesítő 1879. 22. l.

A KÉT LACZK CSALÁD EREDETE.

(Két pecsétrajzzal.)

A Magyar Történelmi Társulat 1868-ban tartott első vidéki gyülését megelőző években a történelmileg szerepelt egyik Laczk családról adatokat gyüjtvén, azokból kideríthettem, hogy az egyik Laczk család alapítója Laczk a székely ispán volt s hogy ezen Laczk a Hermann nemzetség ivadéka. Adataimat rendezve összeállítottam, s kéziratomat a Magyar Történelmi Társulat első vidéki gyűlése alkalmával a gyűlés akkori elnökének, Horváth Mihály jeles történetirónknak azzal a kijelentéssel bocsátottam birtokába, hogy ha tudva lesz előtte valaki, a ki a Laczk család történetét alaposan megírni óhajtaná, azt annak felhasználásra átadhassa; mire a társulatnak akkor Kolozsvártt megjelent tagjai közzül talán egy-egy még ma is emlékezhetik.

Majláth Bélának a Turul idei első füzetében «A Laczk nemzetség» czím alatt közlött tanulmányából és az ott felmutatott nemzedékrendből látva, hogy az a Laczk, ki azt a Laczk családot alapította, melynek tagjai Kerekegyházi, Simontornyai, Csáktornyai s még egy-két más előnevet is használtak, mint a Szántói Laczk család alapítója is fel van hozva, indíttatva érzem magamat a Szántói Laczkokról néhány évvel ezelőtt készített dolgozatom közlésére, melylyel bebizonyíthatom, hogy a Szántói Laczk család az előbbivel nem egy eredetű. Továbbá, minthogy az említett becses tanulmányban a Laczk család a III. András király halála után szerepelt László erdélyi vajda atyjától, a nemzedék-rendben I. László név alatt felhozott erdélyi vajdától, származottnak van felmutatva, szükségesnek látom közölni azt az adatot, mely e származtatást megczáfolja, egy-két oly adattal együtt, melyek e czáfolat támogatására szolgálnak. Ha fönt említett 1868 előtti dolgozatom kéznél volna, abból talán nyujthatnék még több bizonyítékot és adalékot is a Laczk család nemzedékrendjéhez és történetéhez.

A két Laczk család közzül azt, melyből annyi zászlós úr származott, mely Erdélynek hat vajdát és öt székely ispánt adott, Laczk székely ispán, a Hermann nemzetségből származott Dénes fia, alapította. Laczk atyjáról Dénesről Fejér Codex Diplomaticusa és gr. Kemény József Diplomatarium Transilvanicuma szolgáltattak nekem adatot, melynek alapján Laczkot, mint a Hermann nemzetségből származott Dénes fiát igtattam be «Székely ispánok és alispánok a mohácsi vészig» czímű közlemé-

Nyomt. Ullmann J. Budapest.

A KISFALUDY CSALÁD CZÍMERE.

1419.

EGYETEMI KÖNYVTÁR BUDAPEST

nyembe is. De még elébb így mutatta őt be, mint a Laczk család alapítóját, Szabó Károly egy jegyzetben e szavakkal: «*László*, vagy *Laczk*, Dénes fia, a Hermann nemzetségből, a *Laczk*, *Laczkfi* vagy *Laczkovics* család alapítója, melynek tagjai később nyert birtokaikról *Csáktornyai* és *Simontornyai* előnevet viseltek.» Az általa közölt oklevél, mely 1339. szept. 15-én kelt, így hangzik:

«Capitulum ecclesiæ Waradiensis . . . Universorum notitiæ harum serie declaramus, quod nobiles viri magistri *Ladislaus filius Dionisii de genere Herman, comes trium generum Siculorum, Chanadiensis, Bistriciensis et de Megyes*, nec non Stephanus magister agazonum domini nostri regis, ac Andreas, Nicolaus et Paulus, filii eiusdem magistri Ladislai, pro se personaliter, ac Michaele alio filio suo ad nostram accedentes præsentiam, viva voce, sana mente, ultroneaque voluntate unanimiter confessi sunt et dixerunt, qualiter habentas devotionem ad honorabile capitulum' ministros dei devotos et condignos ecclesiæ Transilvanae, pro salute propria ac animarum Laack et Emerici filiorum ipsius magistri Ladislai, qui iam decessissent, quandam possessionem eorum Kugfalva vocatam in comitatu Albensi existentem, quæ pro emenda et homicidio eiusdem Emerici, qui in expeditione Rasciæ per (homines) ad magnificum virum Thomam vaivodam Transilvanum pertinentes casu fortuito interemptus extitisset, tam per collationem regiam quam per ordinationem eiusdem vaivodæ ad ipsos devoluta fuisset, et eam usque modo possedissent, prædicto capitulo ecclesiæ Transilvanæ et eorum successoribus . . . . dedissent, contulissent . . . Datum in octavis nativitatis virginis gloriosæ. Anno domini M.CCC.XXXIX.[1]

Az itt említett László székely ispánt, ki egy 1329 április 10-én kelt oklevélben Laczk névvel is jő elő,[2] felhozva látjuk egy 1343 máj. 3-án kelt oklevélben is, melyet Fábián Gábor közlése után ide igtatok:

«Nos capitulum ecclesiæ Chanadiensis damus pro memoria: quod accedens ad nostram præsentiam Petheu famulus, et procurator magistri Joannis præpositi Orodiensis, in persona et nomine eiusdem domini sui, et capituli dictæ ecclesiæ Orodiensis dixit protestando, quod possessio Vonucz vocata, in qua est ecclesia beati Martini confessoris fundata, iuxta villam Kerekegház adiacens, et possessio Itelaka dicta quæ nunc Mykelaka nominatur, dictæ ecclesiæ Orodiensis essent possessiones perpetuæ, et desuper dicta ecclesia efficax haberet instrumentum. Quare dominum regem a donatione dictarum possessionum et ab occupatione earundem, specialiter *magistrum Ladislaum iudicem Siculorum et omnes filios suos* prohiberent, et inhiberent, ac idem Petheu pro eodem domino præposito, et capitulo ecclesiæ suæ prohibuit, et inhibuit, coram nobis. Datum sexta feria post festum beatorum Philippi et Jacobi apostolorum. Anno Domini 1343.»[1]

Ezen oklevélben Laczk fiai nincsenek név szerint felhozva, de közöl Fábián Gábor Mikelakára vonatkozó más okleveleket is, melyekben ezek meg vannak nevezve. Egyikben, mely 1359. junius 28-án kelt, a már ekkor nem élt Laczk fiai közzűl, kiket az 1339-diki oklevél fölsorol, csak András, Miklós és Pál fordul elő, István és Mihály nem, e szavakkal: «*Magistrum Ladislaum quondam comitem Siculorum*, et magnificum virum *Andream* vayvodam Transylvanum, nec non *Nicolaum* et *Paulum* filios eiusdem magistri quondam Ladislai»; a másikban, mely 1368. április 6-dikán kelt, Laczknak már csak egy fia Miklós és nézetem szerint egy unokája jő elő, így: «quod ipsi (a király és káptalan emberei) ad faciem possessionis Mykelaka vocatæ accedendo, *Georgium filium vaivodæ de Kőváry*, et officialem suum, ac *Nicolaum filium Lachk de Kerekegyház* ab usu potentiario dictæ possessionis Mykelaka vocatæ, nec non piscatione piscinarum ad eandem pertinentium regni consvetudine requirente prohibuissent. Datum in die Cœnæ Domini Anno 1368.»[2]

Figyelembe kell vennünk, hogy az 1339-diki oklevél Laczknak István nevű fiát mint főlovászmestert mutatja föl. Ily minőségben Laczk István 1345-ig szerepelt. Ő az, a ki a csáktornyai és strigói várakat kapta, ki Erdély vajdája volt, kire I. Lajos király Nápoly kormányát bízta. Ez a Laczk István nem a XIV. század elején nagy szerepet játszott László vajda unokája, hanem unokája a Hermann nemzetségbeli Dénesnek.

Az elősorolt adatokból meggyőződhetünk, hogy a Laczk család alapítója a székely ispánságot viselt *Laczk*, ki sarjadéka azon Hermann nemzetségnek, mely Kézai szerint Nürnbergből

[1] *Székely Oklevéltár I. 48. 49. l.* hol e jegyzet áll: Végén némi kihagyásokkal közölte *Szeredayy, Notit. Capituli Albensis 37. 38. l.* és utána *Fejér VIII. IV. 399. 400. l.* Eredetije megvan *a gyulafehérvári káptalan levéltárában (Cista Capitularis fasc. I. nr. 2.)*

[2] *Jos. Com. Kemény Diplomatarium Trans. Appendix. I. köt.*

[1] *Fábián Gábor, Arad vármegye leírása. Buda. 1835. 226. l.*

[2] *Fábián Gábor e. h. 204. és 161. l.*

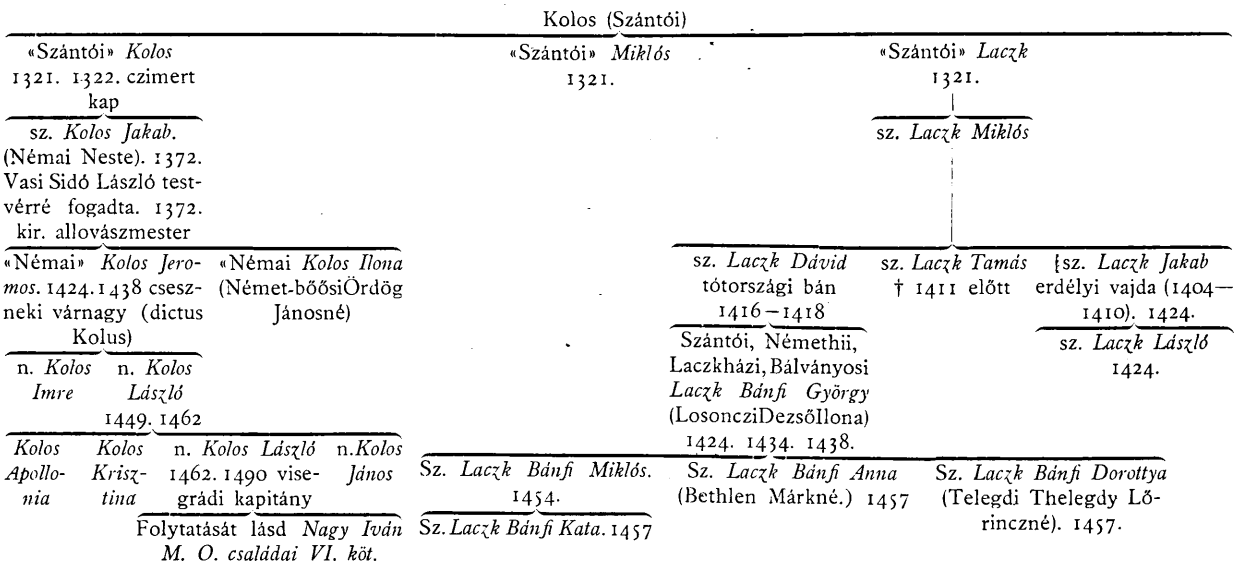
jött hazánkba Gizellával szent István király feleségével. S minthogy oly adat, mely Dénest a Laczk atyját mint László erdélyi vajda (a Majláth Béla által közlött nemzedékrendben álló I. László) fiát mutatná föl, nem létezik, bátran állíthatjuk, hogy ezen nevezetes család ivadékai nem származnak az említett László erdélyi vajdától.

A másik Laczk család, a *Szántói Laczkok*, eredetének kiderítésére közlöm alábbi dolgozatomat, melyet úgy adok, mint néhány évvel ezelőtt egybeállítottam.

* * *

Szántói Laczk Jakab erdélyi vajda s Szántói Laczk Dávid tótországi bán, és maradékaik.

Szántói Laczk Jakab és testvére Dávid nem azon családból való, melyhez Laczkfi István nádor tartozott. Az a Laczk család, melynek Jakab és Dávid ivadékai, testvér család a Szántói később Némai Kolos családdal, s e két testvér-család első ismeretes törzse Kolos. Hogy erről meggyőződést szerezhessünk, ide mellékelem e család nemzedékrendi táblázatát, melyet a Magyar Történelmi Tár IX. kötetéből, a Hazai Okmánytár köteteiből és gróf Kemény József Diplomatariumából nyert adatok nyomán állítottam össze.

Kolosról, a Szántói Laczk család törzstagjáról, a Horváth Mihály által közlött Magyar Regestákban ezt találjuk: (Datum per manus . . . mistriag Endre lectoris eccl. Quinqueeccles. et aulæ n. vicecancellarii . . a. d. 1324°. tertio idus May.) Károly átírja s megerősíti a maga 1321-ben kelt levelét, melyben possessionem Nicolai Kolus et Lachk filiorum Kolus, Zanthow vocatam, prope magnam insulam existentem, — melyet ex importunitate petentium Johanni filio Botond adományozott, ettől visszaveszi s igazi birtokosaiknak a Kolus testvéreknek visszaadja. (Eredeti dr. Stúr gyűjteményében.)[2]

[1] *Kézai Simon Krónikája.* Ford. Szabó Károly. 90. lap.

[2] *Magyar Történelmi Tár. IX. köt. 115. l.*

Ez oklevél szerint Kolosnak három fia volt: Miklós, Kolos és Laczk. Ezek közül Kolos alapítja a Szántói, később Némai Kolos családot, Laczk pedig a Szántói Laczk családot.

Szántó a Horváth Mihály által közlött Regesták szerint Fejér vármegyében feküdt, a főntebbi oklevél kivonata szerint «prope magnam insulam» azaz: a Csepel szigete mellett, egy 1376-diki oklevélben úgy van említve, mint «terra Zanton vocata castri Albensis». Fejér vármegyében Szántó nevű helységet most hasztalan keresünk, Lipszky földabroszán nem találjuk, Fényes Magyarország geographiai szótárában sincs róla emlékezet.

Mind Szántóra, mind birtokosára Kolosra nézve talán bővebb felvilágosítást nyujthatna Garai Miklós nádor 1376-diki ítéletlevele, mely-

nek kivonatját Horváth Mihály így adja: (Dat. in Wissegrad 20-a die octavarum festi b. Georgii mart. a. d. 1376°.) Egy nevezetes ítélete Garai Miklós nádornak, mely bizonyítja, hogy a kir. jószágadomány egyedül még nem nemesített meg, s hogy az adomány békés és biztos birtokára szükségök volt a nem nemeseknek külön megnemesíttetniök, a nemesek közé felvétetniök. «Verum — így fejeztetik be a hosszú okmány bonyodalmas szövege, — quamvis prælibatus d. Ladislaus rex præscriptam terram *Zanton*[1] vocatam castri Albensis, et iuxta eandem aliam terram Week, hominis sine hærede decedentis prælibatis Petro, Abraam ac comiti Jacobo et Herbordo tavarnicis et dapiferis suis . . . contulerit (és bár, úgymond tovább, ezek utódai e birtokot 1320-ban egymás között felosztották) . . . Tamen quia . . . nec præfatus d. Ladislaus rex prælibatos . . . tavarnicos et dapiferos suos . . . tempore donationis . . . nobilitasse, nec postmodum Valentinus s a nevezett tárnokok többi utódai per aliquem regum Hungariæ in cœtum seu numerum nobilium regnicolarum recepti, nec etiam de præmissa conditionaria videlicet tavarnicali et dapiferali servitute exempti (fuisse), sed tam prælibati Petrus et Abraam ac comes Jacobus et Herbordus, quam et ipsi Valentinus stb. (amazok utódai) præmissam possessionem . . . a tempore annotati d. Ladislai regis usque hodiernum diem sub conditionaria tavarnicali et dapiferali servitute . . . tanquam iurium regalium occultatores . . . possedisse . . . adinveniebantur . . és e szerint a nevezett birtokot Laczk fiainak és Kolus Lászlónak az élő király, Lajos, de iure dare et conferre valuisse . . . tehát az említett birtokot azon nemzetségtől, mely azt már egy század óta bírta Kún László adományából, elvévén, az új adományozottaknak, Laczk és Kolos fiainak adatja által, őket annak birtokába be is helyeztetvén. (Garay nádor eredeti ítéletéből.)[2]

Szántóból a Kolosok az első adományozáskor alkalmasint csak részbirtokot kaptak, s később jutottak a többi részekhez. Van ugyanis egy 1381-diki oklevél, melynek kivonatát Horváth Mihály így adja: (Anno dom. 1381.) A budai káptalan bizonyítja, hogy Lajos királynak Visegrádon Nyakavágó Sz. János napján 1381-ben kelt parancsa szerint — melyet szóról-szóra átír, — Jakabot, Némai Kolus fiát, egy részbirtokba, mely hajdan Briccius és Simon, Teber fiaié volt, a fejérvármegyei Szántó helységben, ellenmondók nem jelentkezvén, behelyezte. (Eredeti dr. Stur gyüjtemény.)[1]

Hogy az első Kolos, kinek egyik fia a Kolos családot, a másik a Laczk családot alapította, mely nemzetség sarjadéka, hogy Kolosnak nevezték-e azt a nemzetséget is, melyből ezen Kolos eredetét vette, adatokkal kimutatni nem tudom. Maradékai közül egy sem jön elő, mint de genere Kolus; egyik kis unokája mint «dictus Kolus» van említve.[2] Jakab Elek Kolozsvár története című munkájában ezen Kolost, ennek Kolos nevű fiát, s ennek Kolos vezetéknevű fiát idézi annak bizonyítására, hogy a Kolos nemzetségnév létezett.

Az első Kolosnak Laczk nevű fia nemzette Laczk Miklóst. Ennek három fia volt, u. m.: Tamás, ki 1411 előtt halt el, Jakab erdélyi vajda és Dávid tótországi bán. E két utóbbi egy oklevélben a gr. Kemény József diplomatariumában így van említve: «Jacobus alias vaivoda Transylvanus et David pridem banus regni Sclauoniæ, filii videlicet Nicolai filii Lachk de Zantho.»

Szántói Laczk Jakab, Miklós fia, Komárom vármegye főispánja és komáromi várnagy volt 1402-ben.[3] A következő 1403-ik év végén Zsigmond király őt a vajdai polczra emelte; mintegy hat évig szerepelt, mint erdélyi vajda s egyszersmind Szolnok vármegye főispánja. 1406-ban ő és testvére Dávid együtt kapták adományban Zsigmond királytól a Belső-Szolnok vármegyei Bálványos várát, mely eddig mindig az erdélyi vajda illetékéhez tartozott. Az erről szóló oklevél kelt Sabbato prox. ante festum b. Andreæ apost. (nov. 27.) 1406.[4] Laczk Jakab és Dávid

[1] Az eredetiben bizonyosan *Zanton* (Szántó) áll.

[2] *Magy. Tört. Tár. IX. k. 123. l.*

[1] *Magy. Tört. Tár. IX. k. 124. l.* — Ezen Jakab Mária királyné 1385-iki oklevelében: Magister Jacobus filius Kolus de Zanthou, aulæ nostræ miles. *U. ott.*

[2] *Hazai Okmánytár. I. köt. 320. l.*

[3] *Hazai Okmánytár II. köt. 168. l.*

[4] Másolata megvan az erd. muzem kézírattárában. *Jos. Com. Kemény Diplomatarium Trans. Supplem. Tom. II.* — Kerlést is, úgy emlékezem, Laczk Jakab kapta még 1406 előtt; de nem merem bizonyossággal állítani.

magyarországi birtokaikból néhányat Zsigmond királylyal elcseréltek, melyek Cilley Borbála kezére kerültek; övék volt Laczkháza és Szent-Imrefalva Fejér vármegyében, Halásztelek Pest vármegyében s ezekért kapták cserében Zsigmond királytól Galsát (hihetőleg a Nógrád vármegyei Galsát). Ezen helységek egy 1424. máj. 25-én kelt oklevélben így említtetnek: «ac possessionis *Halasztelek* vocatæ in dicto Pestiensi, nec non possessionum *Laczkhaza* et *Zenth Emrehfalwa* in præfato Albensi comitatibus existentium, a magnificis Jacobo alias wayvoda Transsiluaniensi, et Dauid pridem dicti regni Sclauonie bano filiis videlicet Laczk de Zanthow, similiter per modum concambii, pro possessione Galsa per defectum seminis præfati Stephani de dicta Galsa ad dictum dominum regem redacta, et per ipsum iam fatæ domine reginæ *(Cilley Borbála)* deventarum.»[1] Más birtokaikról alább lesz szó.

Laczk Jakab erdélyi vajdasága idejében 1408-ban lovagja lett a Zsigmond király által alapított sárkányrendnek.[2] A vajdaságból 1409-ben az év vége felé lépett ki, s ezután még soká élt; 1424-ben László nevű fiával együtt van említve.

1424-ben testvére Dávid is életben volt, s ekkor kezökön volt a már említett Bálványos vára a hozzá tartozó falvakkal, a possessio Kenthel, mely alatt a Doboka vármegyei Kentelke értendő (ez azonban nézetem szerint, mint alább látni fogjuk, csak a Dávidé volt), Sólyomkő vára Bihar vármegyében, Némethi[3] és Szarvas Valkó vármegyében, melyekhez, valamint Sólyomkőhöz is több birtok tartozott.

Ezen birtokok elő vannak számlálva az 1424-beli egyességben, melyet a két Laczk testvér és Móriczhidai Móricz János kötött, kik közt talán rokoni egybeköttetés létezett. Móricz János ekkor két vár ura; egyik a tótországi Zelincz, másik a Zala vármegyei Szigliget; bírta ezeken kívül Móriczhidát Győr, Aranyos-Medgyest Szathmár vármegyében, továbbá Berzewczét, és az ezekhez tartozó falvakat; végre voltak vett birtokai is. Az egyességben a Szántói Laczkok és a Móriczhidai Móriczok, t. i. azok, kik Simon bántól eredtek, egymást testvérekké fogadják. Garai Miklós nádor az általa 1424 junius 7-én (octavo die festi ascensionis Domini) kiállított oklevélben bizonyítja, hogy Laczk Jakab és Dávid «filii videlicet Nicolai, filii Lachk de Zantho, ac Georgius filius præfati David bani pro se, et pro Ladislao filio præscripti Jacobi vaivodæ» egy részről, más részről pedig «Magistri Joannes filius Simonis bani, filii Mauritii de Morochyda, Nicolausque et Simon filii eiusdem pro se et pro Mauritio filio præscripti Simonis iunioris, filii videlicet Joannis» előtte megjelenvén, kinyilatkoztatták «quod sese mutuo, et alternatim, eisque succedentes sibi ipsis in fratres condivisionales et generationales adoptassent et recepissent, és így a melyik fél magtalanúl kihal, annak jószágai a másikra szálljanak.[1]

A Laczkok birtokai ezek: Bálványos (Belső-Szolnok várm.), Kentelke (Doboka várm.), Sólyomkő (Bihar várm.), Némethi és Szarvas (Valkó vármegyében).[2] A Móriczok birtokai: «castra eorum Zdench in regno Sclauoniæ situatum, item possessio Berzewcze, aliud etiam castrum Zeglygeth nominatum comitatus de Zala . . . præterea possessiones Morochyda prædicta et Meggyes.»[3]

Az egyesség keltekor életben voltak oly rokonok, kik a Laczkokkal egy törzsből származtak, ilyenek a Némai Kolos ivadékok; a Poki nemzetségből is, melyből Móricz János származott, éltek még ivadékok. Ki volt a Laczkok anyja, nem tudjuk, a Móricz Jánosét sem, ennek csak feleségét Nagymartoni Johannát is-

[1] Albert osztrák herczegnek s a magyarországi főrendeknek Borbála királyné jószágait biztosító oklevelében. *Magyar Tört. Tár. XII. köt. 284. l.*

[2] *Fejér, Cod. Dipl. X. IV. 682. l.*

[3] A Laczkok Tamás nevű testvérének is volt része Némethiben s a következő Valkó vármegyei falvakban: a két Mochar, Zykeuth, Azonfalva és a két Kovázdi. E birtokrészek királyi adomány utján a Kórógyiakra kerültek, melyeket azután Kórógyi Miklós és István, István bán fiai, 1411-ben visszabocsátottak Laczk Dávidhoz.

[1] Másolata megvan *gr. Kemény József Diplomatariumában.*

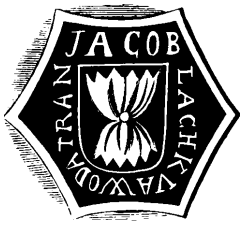
[2] Galsa itt nem fordul elő, Komárom vármegyei birtok sem, holott Laczk Jakab, ki e vármegyében főispánkodott, ott birtokos lehetett. Az egyesség-levéiben azonban ez áll, hogy reliqua etiam universa eorum iura empticia scilicet et alia» a Móriczokra szálljanak.

[3] A Móriczok részéről a vett birtokok ki voltak véve az egyezmény alól.

merjük. Móricz János föntebb elősorolt jószágai közzül háromról bizonyos, hogy nem anyjáról örökölte, se nem feleségével kapta, hanem őseiről szállottak rá.

Ez az egyességlevél szól egyedül Laczk Jakabnak László nevű fiáról.

Laczk Jakab czímere a gr. Kemény József «Erdélyi pecsétek» czímű gyűjteményének I. kötetében levő rajz szerint ez:

Van azonban ugyanezen gyűjteményben Laczk Jakab erdélyi vajdának egy ettől egészen eltérő nagyobb czímere is, melyet függő pecsétjén használt, s melyre közelebb Szabó Károly tett figyelmessé. Érdekesnek tartom ezen pecsét másolatát is közölni.

Szántói Laczk Dávid, Miklós fia, mint tótországi bán szerepel 1416-ban s 1418-ban is. Az általa Körösön 1418 okt. 11-én kiállított oklevélben magát így írja: Nos David Laczk de Zantho Regni Sclavoniæ Banus.[1] Birtokairól föntebb szólottunk; itt megemlítjük, hogy Zsigmond király 1421-ben adományozta neki a Doboka vármegyei Kentelke, Árokalja, Sófalva és Szereth (Oroszfalu) nevű falvakat, valamint a Kolos vármegyei Szombattelkét és Puszta-Kamarást. Ezek közzül az 1424-diki egyességlevélben csak Kentelke van mint főbirtok megnevezve, a többiek nem, holott azok akkor is Kentelkéhez tartoztak.

Dávid gyermekei: György és Kata.

Szántói Laczk György, Laczk Dávid fia, említve van, mint láttuk, az 1424-diki egyességlevélben. Zsigmond királynak ugyanez évben okt. 16-án Tatán kelt oklevele fölött, — melyben Némai Kolos Jeromost és Bősi Ördög Istvánt, mint a kik Ozorai Pipo temesi főispánnal együtt a végvárak javításával vannak elfoglalva, a hussiták elleni hadjárattól fölmenti, — e szavak állanak: relatio Georgii filii David de Zanthow pridem Bani.[1] Egy más későbbi oklevélben, hol fiával együtt van fölhozva, előneve: Némethii, s egyszersmind «alias de Laczkháza».

Itt fel kell hoznom, hogy csak azután, hogy a György szüleire s őseire vonatkozó föntebbi adatokat összeállítottam, akadtam egy oklevélre mely új világot vet az előnévül használt Szántóra. Kétségtelenül bizonyos ebből, hogy Szántót más néven Laczkházának hívták, és így az nem lehet más, mint a mai Laczháza a Duna mellett, a Csepel szigete közelében. Ezen érdekes oklevél így hangzik:

Capitulum ecclesiæ Posoniensis. Memoriæ commendamus . . . quod egregius Georgius filius condam David Laczk de Zantho alias regni Sclavoniæ bani, oneribus omnium et singulorum, quos infrascriptum negotium tangeret vel tangere posset, in futurum in sese ac bonis et hæreditatibus suis assumtis, coram nobis personaliter constitutus, confessus est eo modo, quod quemadmodum præfatus condam David Banus pater et Magnificus Jacobus similiter de dicta Zantho alias wayuoda Transsilvanus patronus sui quasdam eorum possessiones, videlicet Wereseghaz simulcum prædiis Sarfew, Iklad, Iwancz, Zabadthelky, et Gardon ad eandem pertinentes, ac Ilbew, in Pesthienfi, Boros Jeneu in Pilisiensi, Egerzegh in Torna, Chatatzegh in Chongradiensi, item *Zanto alio nomine Laczkhaza*, Herbarthaza, Kisperek, alio nomine Zenthimrefalva, et Wech vocatas in Albensi comitatibus existentes et habitas, aliis etiam prædiis ac cunctis

[1] *Hazai Okmánytár III. köt. 313. l.*

[1] *Hazai Okmánytár I. köt. 317. l.* — Czinár Indexe szerint adatok vannak róla *Fejér Codex Diplomaticusában.* 1416. *X. V. 703.* — 1417. *X. V. 873.* — 1419. *X. VI. 242. l.*

utilitatibus et pertinentiis quibuslibet . . . in concambium et permutationem aliarum possessionum regalium Rew in Bihariensi, et Zent Emreh in Albensi partis Transsylvanæ,[1] item Zent Salvator cum suis pertinentiis, scilicet Geryncz, Terbussancz, Kissalw, Cherygh, Brathoyech, Banczfalva cum prædio Godoyecz, nec non Vasarwspaczyntha et Lygethpaczyntha in comitatu de Walko existentium habitarum, quæ condam Alberti de dicta Zent Salvator præfuissent, per ipsum dominum nostrum imperatorem dictis David bano et Jacobo woywodæ, et per consequens sibi datarum et collatarum, in quarum scilicet dominio ipse Georgius etiam nunc pacifice persisteret, eidem domino imperatori dedissent et contulissent, sic et ipse nunc et de præsenti præscriptas possessiones Wereseghaz *stb.* . . . donationem, collationem, ac concambialem permutationem eorundem patris et patrui suorum approbando et ratificando, eidem domino nostro imperatori de novo et ex novo dedisset et contulisset, imo dedit et contulit nostri in præsentia, assummendo eundem dominum imperatorem et successores eiusdem reges utpote Hungariæ, in pacifico dominio dictarum possessiorum . . . contra omnes impetitores defensare. In cuius rei memoriam . . . Datum in festo beatorum Joannis et Pauli martirum *(junius 26.)* A. D. 1435.[2]

Látjuk e Laczk Györgyöt, ki Bálványos várát birta, Bálványosi előnévvel is. Erdélyben e vár volt lakása.

Laczk György erdélyi főcsaládból vett nőt, a Losoncziak Dezső vagy Dezsőfi nevű ágából. E nő Losonczi Ilona, Losonczi Dezső János leánya.

1438-ban a parasztlázadás elnyomására egyesült sereg egyik vezéreül találjuk őt; a Kolozsmonostornál álló táborból ez év január 9-dikén a szászokhoz intézett fölhívásban neve a többi főurak közt így jő elő: Michæl Jaakch de Kwsal Siculorum comes, Desew de Losoncz universorum nobilium partium Transilvanarum capitaneus, Stephanus filius Bani de Losoncz prædicta, *Georgius* consimiliter *filius Bani de Balwanus*, Andreas de Thelegd, Nicolaus de Bethlen, Johannes Farkas de Harina, Lorandus Lepes vicevayvoda, et alii milites tam de Hungaria quam partium Transilvanarum nobiles stb.

Látjuk ez adatból, valamint későbbi oklevelekből, hogy Laczk Györgyöt, minthogy atyja bán volt, *Bánfi*-nak is nevezték. Az oklevelekben hogy van nevezve, s Miklós nevű fia hogy van említve, arra néhány példát ide jegyzek.

a) Georgii filii David de Zanthow pridem Bani (1424).

b) Georgii filii David Bani, filii Lachk de Zantho (1434).

c) Georgius consimiliter filius Bani de Balwanus (1438).

d) Georgius filius David Laczko Bani de Zanthow.

e) Georgii Bani de eadem Szanto (1457).

f) Georgii Bánfi de Bálványos (1503).

g) Nicolai filii Georgii Bani de Nempthy, alias de Laczkhaza (1456).

h) Nicolaum filium Bani de Szántó (1454).

i) Nicolai Bani (1457).

k) Nicolai filii Bani (1457).

Laczk György maga nem volt bán, fia sem, mégis nevükhöz kapcsolva áll a Bán szó; hasonlót látunk a Móriczhidai Móricz család azon ivadékainál is, kik a Laczkokkal 1424-ben egyességre léptek. Az egyezkedő Móricz János unokájának neve mellett későbbi oklevélben a Bán szó áll, holott ő bán nem volt,[1] s a Móricz család tagjait mint »Móriczhidai Bán» ivadékokat is mutatja Nagy Iván Magyarország családai czímű munkájában. Nézetem szerint azonban nem volna helyes ezek után azt következtetni, hogy a Laczkok Bán melléknevet használtak azon időtől fogva, mikor a Móriczokkal testvérültek.

Mint a Laczkoknál, éppen úgy látjuk alakítva a Losoncziakról szóló oklevelekben azon Losoncziak nevét, kik Bánfi nevet használtak. Az idézett 1438-diki levélben a Losonczi Bánfi István (Stephanus filius Bani de Losoncz) neve után Laczk György mint Georgius consimiliter filius Bani de Balwanus van felhozva; mi azt mutatja, hogy mindketten bán fiai voltak, egy későbbi oklevélben csakugyan Bánfinak is van írva (Georgius Bánfi de Bálványos), de Bán melléknevet nem használt.

Laczk Bánfi György gyermekei Losonczi Dezső Ilonától: Dorottya, Anna és Miklós.

[1] Maros-Szent-Imre az erdélyi Fejér vármegyében, mely régen s ekkor is az alvajdák székhelye volt.

[2] Báthori István országbírónak 1486-ban kelt hiteles átíratából, melynek eredetije megvan Budán *a m. kir kamara levéltárában*, másolata pedig az erd. muzeumban, *Jos. Com. Kemény Diplomatarium Trans. III. kötet.*

[1] A Poki nemzetségből származott Móriczhidai Móricz család azon ivadékai fordulnak igy elő, kik Móricz Simon horvát- és dalmátországi bántól erednek.

Szántói Laczk Kata, Laczk Dávid leánya, említve van, mint látni fogjuk, egy 1457-diki oklevélben.

Szántói Laczk Bánfi Miklós, Laczk György fia. Atyja halála után örökölte Bálványos várát; itt várnagya 1454-ben Iklódi Beke.[1] Ez időben egy oklevél szerint e várhoz tartozott Váralja, Némethi, Szász-Nyíres, Gyerla, Szent-Benedek, Füzes, Csaba, Boda (?), Csoptelke, Báton, Kecske (tán Kötke), Vásárhely, Mikola, (a három utolsó most Doboka vármegyében, a többi Belső-Szolnokban); továbbá e várhoz tartozóknak vannak mondva Doboka vármegyéből Vicze, Szent-Márton, Kerlés és Szent-Jakab, holott nézetem szerint Kerlés és Szent-Jakab a Laczk Miklós Kentelke nevű főbirtokához tartoztak, Árokaljával, Sófalvával és Szerettel együtt, melyek, valamint az ő szombattelki és pusztakamarási Kolozs vármegyei birtokai is, későbbi oklevelekben mint Bálványos vára tartozékai jőnek elő.

Laczk Bánfi Miklós nejét oklevélben említve nem találtam, csak Kata nevű leányát. 1456-ban halt el, és akkor még életben voltak testvérei: Dorottya, Telegdi Thelegdy Lőrinczné, és Anna, Bethlen Márkné.

Minthogy fiut nem hagyott hátra, Bálványos vára tartozandóságaival együtt a koronára szállott. Gróf Kemény József gyűjteményében olvasható egy oklevélkivonat, mely szerint ezen jószágok «per defectum seminis Nicolai filii Georgii Bani de Nempthy alias de Laczkhaza ad coronam regni devolutæ fuerunt». A koronára szállott várat V. László király Losonczi és Várdai ivadékoknak adományozván, a Laczk-örökösök a menyasszonyi ajándék s a leány-örökösöket illetők iránt az adományosok ellen pert indítottak. Ezen perben Garai Miklós nádor hozott ítéletet, s miután a Losonczíak és Várdaiak vajdai levéllel igazolták, hogy a Laczk örökösöket választott bírák közbejöttével teljesen kielégítették, beigtatásuk 1457. aug. 3-dikán (feria quarta proxima post festum ad vincula Petri Apostoli proxime præteritum) meg is történt. A beiktatási jelentésben Bálványos vár tartozandóságai csak ezek: Váralja, Némethi, Szász-Nyíres, Gerla, Szent-Benedek, Füzes, Csaba, Boda, Csaptelke, Báthon, Kötke, Vásárhely, Mikola, Vicze, Szent-Márton, Kerlés és Szent-Jakab; több falu nincs említve, Kentelke, Árokalja stb nem fordul elő.[1]

Miklós leánya, Laczk Bánfi Kata, a család utolsó sarjadéka, mikor, kihez ment nőül, mikor halt el, arra adatokat nem találtam.

Szántói Laczk Bánfi Dorottya, Thelegdy Lőrinczné, Laczk György leánya. E nő szülőanyja Thelegdi Mihálynak a hat székely szék kapitányának, ki Báthori István idejében Békes Gáspár pártján állott.

Szántói Laczk Bánfi Anna, Bethlen Márkné, Laczk György leánya. Férje Bethlen Márk, a keresdi vár építtetője, kinek Miklós nevű fia egy 1503-ban kelt oklevél kivonatában így van említve: Nicolaus filius Marci de Bethlen ius quartalitium matris suæ Annæ filiæ Georgii Bánfi de Bálványos, ex quondam Elena filia Joannis Desőfi senioris de Losoncz susceptæ *stb.*[2]

A mellékelt nemzedékrendi táblázaton adom egy kis családfáját a Szántói Laczk családdal testvér Kolos családnak is, mely attól fogva, hogy Szántói Kolos Jakab a Némai Miklós fiúsított leányát, Némai Nestét nőül vette s ennek Néma nevű birtokát kezéhez kapta, Némai előnevet használt. Néma most Kolos-Néma nevet visel, Komárom vármegyében. Ezen helységről Fényes Geogr. szótárában az a megjegyzés van, hogy nevét a Kolos családtól s annak néma leányától vette: de ezen állítás második része, mely alkalmasint csak mint hagyomány forog a nép száján, nem áll.

Gr. LÁZÁR MIKLÓS.

[1] *Jos. Com. Kemény Diplomatarium Trans. III. kötet.*

[1] Ezen eddig kiadatlan oklevél 1494-diki hiteles átírata, gr. Kemény József följegyzése szerint, megvan a kolozsmonostori convent levéltárában (ma az országos levéltárban).

[2] *Jos. Com. Kemény Diplom. Trans. Appendix. VIII. köt.*

AZ ORSZÁGOS LEVÉLTÁRBAN ŐRZÖTT VAGY FÖLJEGYZETT NEMESI OKLEVELEKNEK JEGYZÉKE.

(A magyar és erdélyi udvari kanczellária feláll[illegible]ásáig.)

Ötödik közlemény.[1]

ECSEDI alias ASZTALOS. 1689. *Erd. főkormszék 1808 : 3012.*

ECSEDI de Szathmárnémethi. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 595.*

EGERBEGYI alias MOLNÁR. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

EGERESSI. 1637. *Kmnostori conv. Prot. P. 11.*

EGERESI alias KOVÁCS. 1630. *Kmnostori conv. Prot. II. 22.*

EGERHÁZI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 62. 368.*

ÉGETŐ. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

EGRI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

EGRI. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

EGRI. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

EGHRI de Enyed. 1620. *Gyfvári kpt. Prot. A. Barkai 138.*

EGRI de Karancsi alias SZÁMBÓ. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 12.*

EGRI de Kövend. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg 250.*

EGYED. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

EGYED. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

EGYED de Kövesd. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 26.*

ÉL de Kelementelke. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 576.*

ELEK. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

ELEK. 1612. *Kmnostori conv. Prot. K. 26.*

ELEK de Mártonteleke. 1627. *Gyfvári kpt. 12. L. Reg. 75.*

ELEK de Panyit. 1638. *Kmnostori conv. Prot. P. 104.*

ELEK de Sáka. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 185.*

ELEKES. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 22.*

ELEKES. 1628. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 58.*

ELEKES. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

ELEKES de Gyergyóújfalu. 1670. *Gyfvári kpt. Misc. Cista II. fasc. VII. 43. és Cista Arm. 65.*

ELEKES de Ménaságh. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

ÉLES. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 16.*

ÉLES de Szent-Miklós. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 166.*

ÉLES de Szentmiklós. 1606. *Váczi kpt. Scrin. A. 21.*

ENDES. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 209.*

ENDES. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 578.*

ENDES de Csikszentsimon. 1620. *Gyfvári kpt. Cista Colos fasc. V. 47.*

ENDES de Sófalva. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 24.*

ENDES de Szentsimon. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 49.*

ENDES de Szentsimon. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 133.*

ENGI. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

ENYEDI. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

ENYEDI. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

ENYEDI. 1664 *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

ENYEDI alias SZABÓ. 1619. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 121.*

ENYEDI SZABÓ de Gyulafehérvár lásd Szabó Enyedi. 1618. *Gyfvári kpt. Prot. J. Debreczeni 398.*

EÖRDÖGH (Ördögh) alias SZEKRESI. 1674. *Gyfvári kpt. Prot. Georg. Csicsói 627.*

EÖRDÖGH alias TÖKI. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 47.*

EÖRDÖGH de Akna. 1622. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 34.*

EÖREGH (Öregh) de Kemény. 1621. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 9.*

EÖRMÉNY (Örmény) 1649. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Bárdi I. 169.*

EÖRMÉNY (Örmény) de Kolosvár. 1606. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 186.*

EŐSSI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 95.*

EŐSSI de Bihar. 1588. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 109. 17. L. Reg. 16. (Elveszett.)*

EŐSSI de Fugy-Vásárhely. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 187.*

EŐSSI de Korond. 1618. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 86.*

EŐSI de Maksa. 1628. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 32.*

EÖTVÖS de Mezőszeged alias KOMOR. 1617. *Gyulafehérvári kpt. 10. L. Reg. 13.*

EŐSSI de Várad. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 50.*

EÖTVÖS. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 114.*

EÖTVÖS. 1649. *Acta post Adv. Tab. 28. N° 15.*

EÖTVÖS. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

EÖTVÖS alias PORTÖRŐ. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

EÖTVÖS de Kálló alias KECSE. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 592.*

EÖTVÖS de Várad. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 216.*

Eö lásd Ö.

EPERJESI. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

EPERJESI de Gyulafehérvár. 1612. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 31.*

EPIROTAR. 1584. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 241.*

ÉRADONYI. 1612. *Gyfvári kpt. Prot. J. Debreczeni 106.*

ÉRADONYI. 1618. *Gyfvári kpt. Prot. P. Taraczköz 215.*

ERDÉLYI. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

ERDÉLYI. 1618. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 64.*

ERDÉLYI. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 460.*

ERDÉLYI. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

ERDEŐ. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 77.*

ERDŐ. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

ERDŐ. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

[1] L. Turul. 1883. 84, 142. l. és 1884. 29, 68. l.

Erdeő de Kozmás. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 125.*

Erdő de Krathna. 1588. *Gyfvári kpt. Misc. Cista I. fasc. I. 48. — 2. L. Reg. 614.*

Erdő de Sellye. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Erdődi. 1622. *Gyfvári kpt. 15. L. Reg. 16.*

Erdős. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 169.*

Erdős. 1655. *Gyfehérvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

Erdős alias Bagdi. 1639. *Gyfvári kpt. Prot. M. Siklósi 109.*

Erdős lásd Silvester.

Eresztvényi. 1583. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 41.*

Eresztvényi. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 321.*

Eresztvényi. 1622. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 22.*

Eresztvényi. 1641. *Gyfvári kpt. 20. L. Reg. 75.*

Erős. 1620. *Gyfvári kpt. Prot. Deus ad auxilium 459.*

Erős. 1655. *Gyfehérvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

Erős alias Boros. 1670. *Gyfvári kpt. Cent. GG. 56.*

Erős de Borosjenő. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 111.*

Erős de Csíkszentmiklós. 1633. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 96.*

Erős de Csíkszentmiklós. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 17.*

Erős de Futak alias Borbély. 1588. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 176.*

Erős de Magyarbölkény. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 195.*

Erős de Szentmiklós. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 143.*

Érpáli de Ujfalu. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 96.*

Érsek. 1613. *NRA. 942—20.*

Érsek-Liptay. 1643. *NRA. 1801—16.*

Eszéky. 1548. *L. Reg. Arm. I. pag. 11. L. Reg. № VI. fol. 152.*

Eszken de Gyulafehérvár. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 431. Prot. Steph Bárdi II. 113.*

Esztári. 1584. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 238.*

Esztery. 1535. *L. Reg. Arm. I. pag. 3. L. Reg. № II. fol. 433.*

Éva. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L 591.*

Fábián. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Fábián. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 47.*

Fábián. 1628. *Gyfvári kpt. 12. L. Reg. 91.*

Fábián. 1640. *Gyfvári kpt. 19. L. Reg. 180.*

Fábián. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

Fábián. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

Fábián. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

Fábián. 1666. *NRA. 1791—30.*

Fábián alias Bak. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 47.*

Fábián de Alsószentmihályfalva. 1649. *Gyfehérvári kpt. 24. L. Reg. 127.*

Fábián de Baróth. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

Fábián de Belényes. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 158.*

Fábián de Görgényszentimre. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 208.*

Fábián de Iktár. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 197.*

Fábián de Ilosva. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. Ji. 35.*

Fábián de Kölpény 1655. *Gyfehérvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

Fábián de Lisznyó. 1583. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 145.*

Fábián de Szentimre. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 168.*

Fábián de Vadad. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Fábián de Várad. 1632. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 16. (Elveszett.)*

Fagdas alias Vancsa. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 47.*

Fajdossi de Gálteő. 1585. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 325.*

Faggyas de Léczfalva. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 36.*

Faggyas de Léczfalva. 1652. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 35.*

Faggyas de Újthorda. 1628. *Gyfvári kpt. 12. L. Reg. 87.*

Fakó. 1580. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 49.*

Fajnik. 1677. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Gyarmathi 257.*

Fajnik Bugyul lásd Bugyul Fajnik.

Falup de Csicsópoján. 1663. *Kmnostori conv. Arm. F. 12.*

Faluvéghi de Szentrontás. 1633. *Gyfvári kpt. 17. Reg. 97. (Elveszett.)*

Faluvéghi. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

Faluvéghi. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

Farkas. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Farkas. 1619. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 113.*

Farkas. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

Farkas. 1634. *Liptómegye ltban.*

Farkas. 1655. *Gyfehérvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó. 9.*

Farkas. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Farkas. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 619.*

Farkas. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 17.*

Farkas. 1662. *Gyfvári kpt. Prot. Georg. Csicsói 324.*

Farkas. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

Farkas. 1673. *Kmnostori conv. Arm. F. 5.*

Farkas. 1690. *L. Reg. Arm. I. 123.*

Farkas alias Ovcsárovics. 1557. *NRA. 288—34.*

Farkas de Alsókosály alias Tamás. 1649. *Kmnostori conv ; Arm. F. 4. Prot. Q. 85. — Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 98. — Acta Transylvanica fasc. I. 2.*

Farkas de Belényes. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 69.*

Farkas de Belényes. 1626. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 81.*

Farkas de Belényes. 1647. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 53.*

Farkas de Bessenyeő alias Nagy. 1608. *Gyulafehérvári kpt. 4. L. Reg. 231.*

Farkas de Borosjenő. 1641. *Gyfvári kpt. 20. L. Reg. 72.*

Farkas de Csíkszentmárthon. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 56.*

Farkas de Dálnok. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 352.*

Farkas de Disznópataka. 1658. *Kmnostori conv. Prot. R. 33.*

FARKAS de Drága-Vilmán. 1659. *NRA. 1736—38. Erd. főkormszék 1797 : 4383.*

FARKAS de Gyulafehérvár. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 50.*

FARKAS de Gyulafehérvár alias SZABÓ. 1630. *Gyulafehérvári kpt. 16. L. Reg. 121.*

FARKAS de Illyefalva. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 21.*

FARKAS de Harasztkerek. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 624.*

FARKAS de Kede. 1658. *Gyfvári kpt. Cista Ugocsa fasc. I. 12.*

FARKAS de Kis-Görgény. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 39.*

FARKAS de Köd. 1679. *Kmnostori conv. Arm. F. 11.*

FARKAS de Lusán. 1624. *Kmnostori conv. Prot. H. fol. 62.*

FARKAS de Osdola. 1641. *Gyfvári kpt. 20. L. Reg. 76.*

FARKAS de Pecsétszeg alias KOSZTA. 1630. *Kmnostori conv. Arm. K. 13. Prot. M. 90.*

FARKAS de Peteritye. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 17.*

FARKAS de Szathmárnémethi. 1647. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 60.*

FARKAS de Szibin. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 87.*

FARKAS de Tatros. 1615. *Gyfvári kpt 8. L. Reg. 105.*

FARKAS de Várad. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 232.*

FARKAS de Várad. 1624. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 65.*

FARKAS KÉPÍRÓ. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 591.*

FARKASLAKI de Kismőd. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 52.*

FARÓ de Derecske. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 193.*

FARTÓ. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

FAUR. 1662. *Gyfvári kpt. Prot. Georg. Csicsói 439.*

FAUR. 1665. *Erd. főkormszék 1797 : 3798.*

FATTYÚ. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 115.*

FAZEKAS. 1590. *Erd. főkormszék 1804: 122.*

FAZEKAS. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 123.*

FAZEKAS. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

FAZEKAS. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

FAZEKAS. 1655. *Gyfvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

FAZEKAS. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

FAZEKAS alias BARLA. 1635. *Kmnostori conv. Prot. P. 69.*

FAZEKAS alias BERECZK de Gyulafehérvár. 1679. *Gyfvári kpt. 28. L. Reg. 121.*

FAZEKAS de Bede. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

FAZEKAS de Göröczfalva. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 129.*

FAZEKAS de Illye. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 521. Prot. S. Böszörményi 71.*

FAZEKAS de Kovászna. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 544.*

FAZEKAS de Páka. 1611. *Erd. főkormszék 1803 : 1780.*

FAZEKAS de Torda alias KEREKES. 1674. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 93.*

FAZEKAS de Vajdaháza alias SULY. 1623. *Kmnostori conv. Arm. S. 13.*

FECSKÉSI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 168.*

FEGYVERNEKI. 1613. *Gyfvári kpt. Prot. J. Debreczeni 260.*

FEJÉR. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 102.*

FEJÉR. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

FEJÉR. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

FEJÉR. 1673. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 80.*

FEJÉR de Arany. 1646. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 33.*

FEJÉR de Bágyon. 1569. *Kmnostori conv. Prot. Johannis II. 18, 19.*

FEJÉR de Bágyon. 1610. *Kmnostori conv. Prot. Omnia ad majorem Dei Gloriam 18. (82. fiók.)*

FEJÉR de Berincze. 1667. *Kmnostori conv. Arm. G. 4.*

FEJÉR de Borosjenő. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 162.*

FEJÉR de Haraly. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 690.*

FEJÉR de Kövend. 1669. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 52.*

FEJÉR de Kövend. 1674. *Erd. főkormszék 1846 : 3769.*

FEJÉR de Somkút. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 42.*

FEJÉR de Szigeth alias KOVÁCS. 1617. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 245.*

FEJÉR de Várad. 1652. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 24.*

FEJÉR de Várallya. 1590. *Erd. főkormszék. 1804 : 122.*

FEJÉRDI. 1585. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 302.*

FEJÉRDI alias SZŐCS. 1618 *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 40.*

FEJÉRDI de Ormány. 1590. *Erd. főkormszék 1804: 122.*

FEJÉRPATAKY de Klecsen (Kelecsény). 1564. *Liptómegye ltban.*

FEJÉRTÓI. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

FEJÉRTÓI alias SZABÓ. 1664. *Erd. főkormányszék 1806 : 5350.*

FEJÉRVÁRI. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

FEJÉRVÁRI. 1622. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 5.*

FEJÉRVÁRI. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 734.*

FEJÉRVÁRI alias NAGY. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14. Prot. Barsi 14.*

FEJÉRVÁRI alias NEMES. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

FEJÉRVÁRI alias SZABÓ. 1664. *Erd. főkormányszék 1806 : 5350.*

FEJÉRVÁRI de Gyulafehérvár alias SZABÓ. 1621. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 9.*

FEJÉRVÁRI KOVÁCS GYULA lásd Kovács Gyula Fejérvári. 1625. *Gyfvári kpt. Prot. A. Barkai 184.*

FEJES de Csekelaka. 1672. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 92.*

FEJES de Martonos. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 11.*

FEKETE. 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

FEKETE. 1598. *Gyfvári kpt. Cent. Hh. 78. pag. 252 N° 2.*

FEKETE. 1608. *Gyfvári kpt 5. L. Reg. 161.*

FEKETE. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

FEKETE. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

FEKETE. 1621. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 5.*

FEKETE. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 578.*

FEKETE. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

FEKETE alias SÁNTA. 1651. *NRA. 1202—17.*

FEKETE de Aldoboly. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 449.*

FEKETE de Debreczen. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 282.*

FEKETE de Gyulafehérvár. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 431. Prot. Steph. Bárdi II. 113.*

FEKETE de Halas. 1606. *NRA. 312—44. NRA. 1746—5.*

FEKETE de Kisbún. 1663. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 116.*

FEKETE de Nagyfalu alias NAGY. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 211.*

FEKETE de Polyán. 1652. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg 62.*

FEKETE de Székelyhid alias MÉSZÁROS. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 79.*

FELFÖLDI. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

FELICIDES. 1655. *Veszprémmegye ltban.*

FELPÉCZI. 1531. *L. Reg. Arm. I. pag. 1. L. Reg. № II. fol. 287.*

FELSŐBÁNYAI. 1672. *Erd. főkormszék 1820 : 334.*

FELSŐBÁNYAI de Huszt. 1648. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 8.*

FELSŐBÁNYAI PÉNTEK de Gyalu lásd Péntek Felsőbányai.

FELSZEGHI de Szentmárton. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 25.*

FELTÓTI. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

FELVINCZI. 1625. *Kmnostori conv. Arm. F. 10. Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 63.*

FENTEÖSSI DÁN lásd Dán Fenteössi.

FERENCZ. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

FERENCZ. 1611. *Erd. főkormszék 1803 : 1780.*

FERENCZ. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580. Cista Gömör. fasc. Gyergyó 9.*

FERENCZ alias CSEHI. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

FERENCZ alias KOVÁCS. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 17.*

FERENCZ de Bodok. 1671. *Gyfvári kpt. Cent. JJ. 13.*

FERENCZ de Csatószegh. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

FERENCZ de Csíkdánfalva. 1638. *Gyfvári kpt. 19. L. Reg. 49. Erd. főkormszék 1806 : 6206.*

FERENCZ de Csikszentgyörgy. 1588. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 81.*

FERENCZ de Csikszentgyörgybánfalva. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 42.*

FERENCZ de Csomafalva 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

FERENCZ de Homoród. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 30.*

FERENCZ de Kőkös. 1626. *Gyfvári kpt. 15. L. Reg. 115.*

FERENCZ de Mádéfalva. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 129.*

FERENCZ de Ménaságh. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

FERENCZ de Nagybölön. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 25.*

FERENCZ de Oláhfalu. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 247.*

FERENCZ de Páva. 1570. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1570 : 269.*

FERENCZ de Remethe. 1655. *Gyfvári kpt. 26 L. Reg. 580.*

FERENCZ de Sepsiszentkirály. 1627. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 6.*

FERENCZ de Szentmihály. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

FERENCZ de Szentmiklós. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

FERENCZ de Tekerepatak. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 13.*

FERENCZ de Uzon. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 327.*

FERENCZI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 161.*

FERENCZI. 1687. *L. Reg. Arm. I. 103.*

FERENCZI de Harasztkerek. 1670. *Gyfvári kpt. Cent. LL. 52.*

FERENCZI de Harasztkerek. 1676. *Kmnostori conv. Arm. F. 14.*

FERENCZI de Somosd. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 169.*

FÉSŰS (Fűsűs) de Debreczen. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 138.*

FETTYKEŐ. 1644. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 14.*

FIKKER de Abrudbánya. 1685. *Gyfvári kpt. Arm. 24.*

FILLYÉRES alias GYULAI. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

FINTA. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 619.*

FINTA de Gelencze. 1629. *Gyfvári kpt. 15. L. Reg. 63.*

FINTHAI. 1656. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 36.*

FIÓK de Hatháza. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 168.*

FIÓTHA. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

FLORE. 1659. *Kmnostori conv. Arm. F. 6.*

FLORE alias PAP. 1667. *Kmnostori conv. Prot. Post Rectificationem : a végén. (82. fiók.)*

FLÓRA de Hidas alias VIRÁGH. 1655. *Erd. főkormányszék 1827 : 1722.*

FLORA de Preluka. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 42.*

FOCZIN de Rákos. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 162.*

FODOR. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73, 100.*

FODOR. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 165.*

FODOR. 1610. *NRA. 991—5.*

FODOR. 1617. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 216.*

FODOR. 1622. *Nyitramegye ltban.*

FODOR. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 47.*

FODOR. 1642. *NRA. 902—4.*

FODOR. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

FODOR. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

FODOR. 1676. *Kmnostori conv. Prot. O. I. 172.*

FODOR alias DIÓSZEGI. 1676. *Kmnostori conv. Arm. D. 8.*

FODOR alias NAGY. 1651. *Kmnostori conv. Prot. Q. 72.*

FODOR de Abrudbánya alias RÁKOSI. 1607. *Kmnostori conv. Arm. F. 2.*

FODOR de Bágyon. 1608. *Kmnostori conv. Prot. G. 15.*

FODOR de Bethlenfalva alias THURZÓ. 1456. *NRA. 828—3.*

FODOR de Bodok. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 315.*

Fodor de Borosbocsárd alias Varga. 1665. *Gyfvári kpt. Prot. Sᴢ́ph. Gyarmathi 259.*

Fodor de Dank. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591. 305.*

Fodor de Ilik. 1610. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 482.*

Fodor de Lugos. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 131.*

Fodor de Makó. 1676. *Kmnostori conv. Balth. Rákosi 113, 114.*

Fodor de Rákos. 1621. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 14.*

Fodor de Remethe. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Fodor de Szentimre. 1627. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 55.*

Fodor de Szőkefalva. 1672. *Gyfvári kpt. Arm. 48.*

Fodor de Ujfalu. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

Fodor de Várfalva. 1610. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 11.*

Fodor de Várfalva. 1669. *Erd. főkormszék 1841 : 3645.*

Fodor Rákossi de Abrudbánya. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 115.*

Fogarasi Kis lásd Kis Fogarasi.

Fogarasi Szabó lásd Szabó Fogarasi.

Folthi. 1616. *Gyfvári kpt. Prot. P. Taraczközi 49.*

Fónika. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 578.*

Fonódi de Várad. 1603. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 63.*

Forchner. 1685. *Szepesi kpt. fol. 376.*

Forest de Brunnenthal. 1631. *NRA. 1615—37.*

Forgács de Harasztkerek. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 303.*

Forintos alias Jászberényi. 1622 *Gyfvári kpt. Prot. Deus ad auxilium 395.*

Fóris. 1570. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1570 : 287.*

Fóris de Kövesd. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 149. 17. L. Reg. 96. (Elveszett.)*

Fóris de Remethe. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 100.*

Forrai. 1431. *Gyfvári kpt. Misc. Cista III. fasc. III. 30.*

Forró. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 14.*

Forrószeghi. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

Fosztó de Kőkös. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 436.*

Fóti. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Földeáki de Belényes. 1644. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 11.*

Földessi de Ákosfalva. 1633. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 97. (Elveszett.)*

Földessi de Harasztos. 1644. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 12, 13.*

Földessi Szabó. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 20.*

Földváry. 1573. *Kanczelláriai ltár. Hung. 169.*

Fördős (Feördeös). 1659. *NRA. 1863 № 12. NRA. 1870 № 33.*

Franchyak. 1619—37. *Veszprémmegye ltban.*

Franyaffy. 1613. *Szepesi kpt. Proth. 1618. fol. 2.*

Fratai. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 169.*

Frei. 1614. *Szepesi kpt. Proth. 1618. fol. 325.*

Freiberg. 1601. *NRA. 946—20.*

Freinblath. 1659. *Liptómegye ltban.*

Freinperger. 1639. *NRA. 1451—1.*

Freiszeizen. 1609. *Thúróczm. ltban. fasc. V. № 7.*

Frenyo. 1670. *L. Reg. Arm. I. pag. 60.*

Frona. 1639. *Váczi kpt. lt. Scrin A. 24.*

Fronkó. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 331.*

Fuchs. 1626. *Pozsony város ltban. (Lásd Gyfvári kpt. Cent. KK. 98.)*

Fugye de Galacz. 1583. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 68.*

Furka de Baróth. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 569, 570.*

Furkoly. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

Fúrós de Thamási. 1618. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 61.*

Futaki. 1621. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 10.*

Futas. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 590.*

Füle. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

Füldeök. 1585. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 328.*

Füleki Jákó lásd Jákó Füleki. 1637. *Gyfvári kpt. Prot. C. Bojthi 145.*

Fülöp (Philep). 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Fülöp (Phylep). 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

Fülöpp (Phylepp). 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570, 580.*

Fülöp. 1655. *Gyulafvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

Fülöp. 1664. *Erd. főkormszék 1832 : 134.*

Fülöp. 1686. *I. Reg. Arm. I. pag. 92.*

Fülöp de Bőződ. 1608. *Gyfvári kpt. Cent. Fi. 34.*

Fülöpp de Martonos. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 24.*

Fülöp de Szárhegy. 1680. *Gyfvári kpt. Misc. Cista II. fasc. VII. 60. — Cista Arm. 49. 66.*

Fülöp de Zelnaka. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 52.*

Fürész. 1628. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 58.*

Fürnstain. 1652. *Szepesi kpt. levéltára.*

Füsi de Verebély vagy de Újtorda. 1675. *Erd. főkormszék 1820 : 2728.*

Füstös. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Füstös de Ménaságh. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Füvessi alias Menyhárt. 1652. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 67.*

Füzesgyarmati. 1635. *Nógrádmegye ltban.*

Füzesi. 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

Füzesi. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

Gabir de Szentgyörgyegykétfalva. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 122.*

Gábor. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 663*

Gábor. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 619.*

Gáborjáni. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 18.*

Gabrillas de Olczan. 1644. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 12.*

Gadó de Kórod. 1624. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 57.*

Gadolino. 1564. *Král bécsi czímerfestő birtokában.*

Gagyi. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

Gain de Arad. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 584.*

Gajczó. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 619.*

Gál. 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

Gál (Gömörmegye). 1599. *NRA. 1577—61.*

Gál. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 55.*

GÁL. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 72.*
GÁL. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*
GÁL. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*
GÁL. 1625. *Szepesi kpt. lt. Proth. 1618. fol. 327.*
GÁL. 1628. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 60.*
GÁL. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*
GÁL. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*
GÁL. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*
GÁL. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*
GÁL. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*
GÁL alias SZABÓ. 1608. *Gyfvári. kpt. Cent. Aa. 58.*
GÁL de Alsószentmihályfalva. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 185.*
GÁL de Bágyon. 1670. *Kmnostori conv. Arm. I. 5.*
GÁL de Baróth. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 308.*
GÁL de Bögöz. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 18.*
GÁL de Csomafalva. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*
GÁL de Dálnok. 1644. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 3.*
GÁL de Ethéd. 1590. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 70.*
GÁL de Gyalakutha. 1634. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 112. (Elveszett.)*
GÁL de Gyergyószentmiklós. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 44.*
GÁL de Hilib. 1606. *Gyfvári kpt. Cent. GG. 28.*
GÁL de Kilyén. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 270.*
GÁL de Lele. 1645. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 16.*
GÁL de Ménaságh. 1588. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 26.*
GÁL de Molnos. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 147.*
GÁL de Olasztelek. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 542.*
GÁL de Szentgericze. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 142.*
GÁL de Szentkirály. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*
GÁL de Szentlászló. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*
GÁL de Szentmiklós. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*
GÁL de Szűgöd. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*
GÁL de Vátyon. 1584. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 227.*
GALAMBÓCZY. 1610. *Acta post Adv. Tab. 114. N° 152.*
GALAMBOS de Mándok. 1638. *Kmnostori conv. Arm. S. 11.*
GÁLCZ de Leblek. 1676. *Erd. főkormszék. 1843 : 6258.*
GÁLFFI. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 5.*
GÁLFI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 72.*
GÁLFI. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*
GÁLFFY de Gálfalva. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*
GÁLFI de Huszt. 1649. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 135.*
GÁLFFI de Kobáthfalva. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 43.*
GALGÓCZY alias VÉGH. 1687. *L. Reg. Arm. I. 103.*
GALLÓ. 1676. *Gyfvári kpt. Arm. 13.*
GALLOVICH de Gyulafehérvár. 1633. *Gyfvári kpt. 15. L. Reg. 144, 171.*
GALLUS (Kakas) de Anthkeszi. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 241.*
GÁLNA de Kissáros. 1629. *Kmnostori conv. Prot. O. II. 24.*
GÁLPATAKI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 381.*
GÁLOS de Sárközujlak. 1649. *Gyfvári kpt. Cent. E. 81.*
GÁSPÁR. 1583. *Gyfvári kpt. L. 1. Reg. 73.*
GÁSPÁR. 1652. *Gyfvári kpt. Cista I. Hunyad fasc. I. 21.*
GÁSPÁR. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*
GÁSPÁR de Bikfalva. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 442.*
GÁSPÁR de Csíkszentgyörgy. 1655. *Gyulafvári kpt. 26. L. Reg. 489.*
GÁSPÁR de Gyulafehérvár. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 431. Prot. Steph. Bárdi II. 113.*
GÁSPÁR de Nagybánya. 1646. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 27.*
GÁSPÁR de Szentsimon. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*
GÁSPÁRFI de Delne. 1652. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 95.*
GÁVAI. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*
GAZDA de Bezéd. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*
GAZDA de Bita. 1689. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 102.*
GAZDA de Gyulafehérvár. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 431. Prot. Steph. Bárdi II. 113.*
GAZDA de Komolló. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 51. — 6. L. Reg. 434.*
GAZDA de Réthi. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 128.*
GAZDAGH de Gyulafehérvár. 1652. *Gyulafvári kpt. 26. L. Reg. 86.*
GÉCSI de Nagyilonda. 1656. *Kmnostori conv. Arm. G. 5. Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 734.*
GECSIK. 1613. *Szepesi kpt. Proth. 1618. f. 2.*
GECSŐ. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*
GÉCZI. 1658. *Kmonostori conv. Arm. B. 17.*
GECZŐ de Kovászna. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 147.*
GECZŐ de Kovászna. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 443.*
GECZŐ de Tordavilma. 1662. *Kmnostori conv. Prot. Laki 127.*
GEDE de Szotyor. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 8.*
GEDŐ de Etéd. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 201.*
GEDŐCZ. 1642. *Gyfvári kpt. Prot. M. Siklósi 87.*
GÉGESI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*
GEGŐ de Csicsó. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*
GEGŐ de Ménaságh. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*
GEGUS de Gersény. 1624. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 51.*
GELLYÉN. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 64.*
GELLYÉN de Enyed alias SZŐCS. 1633. *Kmnostori conv. Prot. D. 153.*
GELLÉRT. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*
GELLÉRT de Meggyesfalva. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*
GEMERLE de Brassó. 1583. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 43.*
GÉMES. 1555. *NRA. 1744—27.*
GÉRA. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 544.*
GERENDÁSI. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 36.*
GERGELY. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 83.*
GERGELY. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*
GERGELY. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

GERGELY. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

GERGELY. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

GERGELY. 1662. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Bárdi II. 296.*

GERGELY. 1667. *Kmnostori conv. Arm. G. 4.*

GERGELY alias KOVÁCSI. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 301.*

GERGELY de Almásfalva. 1570. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1570 : 259.*

GERGELY de Buzaháza. 1622. *Gyfvári kpt. 15. L. Reg. 15.*

GERGELY de Csikszentmárton. 1585. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 323.*

GERGELY de Lengyelfalva. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 24.*

GERGELY de Ménaságh. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

GERGELY de Mindszent. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

GERGELY de Szentimre. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 306.*

GERGELY de Szentimre. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 28.*

GERGELY de Szentmiklós. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

GERNYESZEGHI. 1584. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 203.*

GERŐ. 1687. *L. Reg. Arm. I. 103.*

GESZTI. 1654. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Bárdi II. 157.*

GESZTI alias TÁNCZOS. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 419.*

GÉTÁS. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

GIDEON de Gidófalva. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 150, 151.*

GIRASZIN. 1680. *Kmnostori conv. Arm. D. 14.*

GIRITI de Gyulafehérvár. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 431. Prot. Steph. Bárdi II. 113.*

GIRÓCZY. 1666. *NRA. 902—8.*

GIRÓTHI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 253.*

GITRAI de Geges. 1633. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 94. (Elveszett.)*

GLAVANOWICH alias PETRICHOVICH. 1580. *NRA. 1606—13 és 12.*

GODÁL. 1619. *Nyitramegye ltban.*

GÓLYA. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

GOMBÁS. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

GOMBKÖTŐ alias BALÁSSI. 1635. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Gyarmathi 313.*

GOMBKÖTŐ de Gyulafehérvár. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 401. Prot. S. Bárdi II. 39.*

GOMBOS. 1560. *NRA. 722—50.*

GOMBOS. 1628. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 58.*

GOMBOS de Hatház. 1671. *Kmnostori conv. Arm. G. 10. Erd. főkormszék 1803 : 9929.*

GOMBOS de Kék alias SZANISZLÓ. 1622. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 23.*

GOMBOS de Tordátfalva. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 45.*

GOMBÓCZI alias NAGY. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

GONCZA de Görgényszentmárton. 1631. *Gyfvári kpt Cista Thorda. fasc. IV. 19.*

GONDA. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 47.*

GORBÓ alias PAP. 1669. *Kmnostori conv. Prot. O. I. 120.*

GÓRIS de Panyit. 1638. *Gyfvári kpt. Prot. C. Bojthi 148.*

GOROSZLAI. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

GOSZTONYI alias KEVESZARWI. 1467. *NRA. 1094—14.*

GOTTHARD. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 361.*

GOTTHÁRD de Csikszentmárton. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 29.*

GŐCS. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

GŐCS de Kölpány. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

GÖDE. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

GÖDRI de Aldoboly. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 448.*

GÖDRI de Kőkös alias DOBOLYI. 1664. *Gyfvári kpt. Cent. C. C. 61.*

GÖNCZI. 1621. *Gyfvári kpt. Prot. A. Barkai 100.*

GÖNCZY. 1663. *Szepesi kpt.*

GÖNCZI alias BORBÉLY. 1631. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 71.*

GŐRÖCZ. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

GŐRÖCZ REVELEI. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

GÖRÖGH. 1574, 1582. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Böszörményi 93, 94.*

GÖRÖG. 1670. *Král bécsi czímerfestő birtokában.*

GÖRÖG (Grecus). 1613. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 69.*

GÖRÖG (Grecus). 1618. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 91.*

GÖRÖGH. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 68.*

GÖRÖGH de Baróth. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 646.*

GÖRÖG (Grecus) de Fogaras. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg 16.*

GÖRÖGH de Gyulafehérvár. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 199.*

GÖRÖGH de Várad alias SÓZÓ. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 242.*

GÖRÖG de Zilah alias TORNOVAI. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 160.*

GÖSSINGER. 1660. *NRA. 1173—1.*

GŐTI de Szentsimon. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 186.*

GRABARICS. 1644. *Pécsi kpt. lt.*

GRÁDA. 1665. *Erd. főkormszék 1797 : 3798.*

GRANCHY. 1560. *Váczi kpt. lt. Scrin. A. 27.*

GRANECZ. 1685. *L. Reg. Arm. I. pag. 87.*

GRAUR. 1679. *Kmnostori conv. Arm. G. 12.*

GRECUS (Görög). 1613. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 69.*

GRECUS (Görög). 1618. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 91.*

GRECUS (Görög) de Fogaras. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 16.*

GREGICS. 1654. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Gyarmathi 553.*

GREGITH. 1654. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 10.*

GREISZNICZ. 1588. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 142.*

GRIDI. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 123.*

GRIGOR de Vanczfalva alias NEMES. 1647. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 46.*

GRINEIGEL. 1655. *NRA. 1043—18.*

GROZA de Sípolt. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 282.*

GROZA de Várad alias MAKLÁRI. 1646. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 27.*

GRUBER. 1656. *Veszprémmegye ltban.*

GRUZDA. 1611. *Erd. főkormszék 1803 : 1780.*

GUBACSKA. 1686. *L. Reg. Arm. I. 94.*

GUBERNÁTH. 1582. *Gyfvári kpt. Prot. Georg. Csicsói 313.*

GUCZOVA. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

GULA. 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

GULÁCZI. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 148.*

GURUZDA. 1668. *Erd. főkormszék 1799: 5069.*

GURZÓ. 1662. *Gyfvári kpt. Prot. Georg. Csicsói 439.*

GURZÓ de Szent-Tamás. 1670. *Gyfvári kpt. Cent. GG. 56.*

GÚS. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

GUS de Köpecz. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 77.*

GUTH. 1594. *Táblai osztály Actus Solemnes. 384.*

GUTMAN. 1686. *L. Reg. Arm. I. 93.*

GYALAI. 1610. *Erd. főkormszék 1807 : 4043.*

GYÁNI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 188.*

GYARAKY. 1590. *NRA. 942—16.*

GYÁRFÁS de Léczfalva. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 390.*

GYARMATHI. 1676. *Erd. főkormszék 1820 : 3007.*

GYARMATHI de Szalárd. 1646. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 30.*

GYERGYAI de Kibéd. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

GYIKO de Kálló. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 592.*

GYOLCSOS de Sárd alias NAGY. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 543.*

GYÓNTAI de Kún-Nemes-Gyónta 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 139.*

GYŐRFI. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31. Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

GYŐRFI. 1628. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 58.*

GYŐRFI. 1689. *Gyfvári kpt. Prot. Lad. Apafi 1. 3.*

GYŐRFI de Szabod. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 336.*

GYÖRGY. 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

GYÖRGY. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

GYÖRGY. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

GYÖRGY alias JOBB. 1673. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Gyarmathi 141.*

GYÖRGY alias TÁNCZOS. 1648. *Kolosmnostori conv. Prot. Q. 41.*

GYÖRGY de Csíkszentmárton. 1648. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 55.*

GYÖRGY de Czékefalva. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 250.*

GYÖRGY de Drága Vilmán. 1659. *NRA. 1736—38.*

GYÖRGY de Gyergyó. 1617. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 245.*

GYÖRGY de Gyergyószentmiklós. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 56.*

GYÖRGY de Kászonjakabfalva. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 238.*

GYÖRGY de Kelementelke. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602*

GYÖRGY de Ménaságh. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

GYÖRGY de Preluka. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 42.*

GYÖRGY de Preluka. 1659. *Kmnostori conv. Arm. F. 6.*

GYÖRGY de Remethe. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

GYÖRGY de Vacsiarcs. 1583. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 48.*

GYÖRGYFI. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

GYÖRGYFFI de Agárd. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 45.*

GYÖRGYFFI de Bély. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 6.*

GYÖRGYFI de Ernye. 1614. *Gyf vári kpt. 7. L. Reg. 167.*

GYÖRGYFI de Farczád. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 373.*

GYÖRGYFFI de Keresztúrfalva. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 6.*

GYÖRGYFI de Kisműd. 1570. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1570 : 263.*

GYÖRGYJAKAB de Futásfalva. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 43. Erd. főkormszék 1827 : 1725.*

GYÖRGYPÁL. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

GYÖRGYMIKLÓS. 1655. *Gyfvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

GYŐRI. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 113.*

GYŐRI. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 148.*

GYŐRI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 117.*

GYŐRI. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

GYŐRI de Várad. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 4.*

GYŐRI NAGY de Remethe lásd NAGY GYŐRI. 1624. *Gyfvári kpt. Prot. C. Bojthi 134.*

GYÖRKÖS (Giörkös). 1585. *Acta post Adv. Tab. 79. N° 15.*

GYÖRKEÖS. 1655. *Veszprémmegye ltban.*

GYŐRÖSSI de Székelyhid. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 225.*

GYULA. 1652. *Gyfvári kpt. Cista I. Hunyad fasc. I. 21.*

GYULA (Julius) de Szalárd. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 137.*

GYULA-FEJÉRVÁRI KOVÁCS lásd KOVÁCS GYULA-FEJÉRVÁRI. 1625. *Gyfvári kpt. Prot. A. Barkai 184.*

GYULAI. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 168.*

GYULAI. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 211.*

GYULAI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

GYULAI. 1618. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 41.*

GYULAI. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

GYULAI. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 574.*

GYULAI. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

GYULAI alias FILLYÉRES. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

GYULAY alias KIS. 1666. *Kmnostori conv. Prot. Post Rectificationem : a végén. (82 fiók.)*

GYULAI alias KOVÁCS. 1579. *Gyfvári kpt. Prot. J. Debreczeni 443.*

GYULAI de Eszeny alias KOVÁCS. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 211.*

GYULAI de Nagyszirind. 1649. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 283.*

GYULAI de Sarkad. 1621. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 9.*

GYULAI de Széplak alias SZABÓ. 1643. *Gyfvári kpt. 20. L. Reg. 197.*

GYULAI de Várad. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 170.*

GYULAI de Várad. 1617. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 217.*

GYULAI de Zezarma. 1609. *Erd. főkormszék 1797 : 2164.*

GYULAI TÓTH lásd TÓTH GYULAI. 1619. *Gyfvári kpt. Prot. J. Debreczeni 447.*

GYÚTÓ de Martonos. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 227.*

GYURKA de Csicsópóján. 1665. *Kolosmonostori conv. Arm. F. 12.*

GYURKÓ alias SZÁUL. 1671. *Erd. főkormszék 1844 : 7481.*

HAAS. 1648. *Conc. Exp. 430.*

HABOTA de Konyha. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 211.*

HACZOKI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 152.*

HACZOKI. 1652. *Gyfvári kpt. Cista I. Hunyad. fasc. I. 21.*

HACZOKI lásd HÁTSZEGI.

HACZOKI SZŐCS lásd SZŐCS HÁTZOKI.

HADI de Osdola. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 445.*

HADNAGY. 1676. *Erd. főkormszék 1797 : 4381.*

HAGARA. 1627. 1670. *Thúróczmegye ltban. fasc. VII. N° 1. 2.*

HAJDÚ. 1655. *Gyulafvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

HAJDÚ. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

HAJDÚ. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

HAJDU. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

HAJDÚ alias HORVÁTH. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 47.*

HAJDÚ alias SZENTTAMÁSI. 1655. *Gyulafvári kpt. 26. L. Reg. 582.*

HAJDU de Belényes alias SZABÓ. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 706.*

HAJDÚ de Gocz. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

HAJÓS de Kakasd. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

HAJDÚ de Kövend alias KANTA. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 310.*

HAJDU de Vizakna. 1619. *Gyfvári kpt. Prot. J. Debreczeni 249.*

HAJDÚ de Zilah. 1668. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 49.*

HAJKUL. 1661. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 81.*

HAJNAL. 1578. *Biharmegye ltban.*

HAJNAL de Várad. 1621. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 9.*

HALÁL. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

HALÁSZ. 1616. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 203.*

HALÁSZ alias BARONYA. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 335.*

HALÁSZ de Szalonta. 1645. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 15.*

HALLGATÓ de Püspöki. 1617. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 224.*

HALMÁGYI. 1617. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 213.*

HALMÁGYI de Székás. 1622. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 33.*

HALMÁGYI KOVÁCS lásd KOVÁCS HALMÁGYI.

HANDL. 1586. *Pozsony város ltban. (Lásd Gy.-fvári kpt. Cent. KK. 98.)*

HANGÓ. 1659. *NRA. 1736—38.*

HANGUL de Szevesztrény. 1633. *Gyfvári kpt. Arm. 45.*

HANKÓ. 1678. *Scrin. A. 14. Váczi kpt. lt.*

HANRICH. 1644. *Pozsony város ltban. (Lásd Gy.-fvári kpt. Cent. KK. 98.)*

HARAGOS. 1662. *Kmnostori conv. Arm. Diversæ.*

HARAGOS de Disznópataka. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 17. Prot. R. 33.*

HARALY de Páva. 1638. *Gyfvári kpt. Prot. C. Bojthi 152.*

HARANGHI. 1585. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 291.*

HARASZTI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 163.*

HARASZTI. 1628. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 58.*

HARCZY de Szombathely. 1580. *Veszprémmegye ltban.*

HÁRI de Bethlen. 1631. *Kmnostori conv. Arm. H. 49.*

HARKÓ. 1635. *Erd. főkormszék 1846 : 6298.*

HARKÓ de Vaja. 1634. *Gyfvári kpt. 18. L. Reg. 25.*

HARSÁNYI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 187.*

HARSÁNYI alias DÁNIEL (Borsod). 1630. *NRA. 1044—8.*

HARSÁNYI de Várad. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 296.*

HASPRAY. 1646. *Veszprémmegye ltban.*

HATHÁZI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 168.*

HATHÁZI. 1667. *Gyfvári kpt. Arm. 51.*

HATHÁZI alias NAGY. 1646. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Bárdi I. 198.*

HATI de Csép. 1606. *NRA. 312—44. NRA. 1746—5.*

HATI de Szakály. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 76.*

HATOS. 1651. *Gyfvári kpt. Cista Ugocsa fasc. I. 38.*

HATOS de Bőzöd. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 579.*

HÁTSZEGHY. 1616. *Gyfvári kpt. Prot. P. Taraczközi 177.*

HÁTSZEGI lásd HACZOKI.

HATVANI. 1616. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 209.*

HATVANI. 1621. *Gyfvári kpt. Prot. J. Debreczeni 433.*

HAUSMANN de Hausmannsperg. 1655. *NRA. 1451—3.*

HAVASELI. 1586. *Kmnostori conv. Arm. H. 1.*

HAVASELI. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

HÉA. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 209.*

HECZER alias SZABÓ. 1686. *L. Reg. Arm. I. 99.*

HEER. 1617. *Kmnostori conv. Arm. H. 48.*

HEGEDŰS. 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

HEGEDŰS. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

HEGEDŰS. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

HEGEDŰS. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

HEGEDŰS. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 640.*

HEGEDŰS alias NAGY. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

HEGEDŰS de Bajon. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 177.*

HEGEDŰS de Cseid alias KUTAS. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 111.*

HEGEDŰS de Domokosfalva. 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

HEGEDŰS de Hadad alias SZABÓ. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 128.*

HEGEDŰS de Várad alias BALOGH. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 248.*

HEGYES de Pályiujlak. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 577. Prot. Miserere mei Deus 146.*

HEGYESI. 1593. *Gyfvári kpt. Cent. D. 24.*

HEGYESI. 1632. *Gyfvári kpt. Cent. X. 80.*

HEGYESI de Gyulafehérvár. 1609. *Gyfvári kpt. Prot. Deus ad auxilium. 320.*

HEGYI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

HEGYI de Rigmány. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

HEGYI de Szentlélek. 1590. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591: 28.*

HEGYI de Vadasd. 1649. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 200.*

HELLEMBACH. 1686. *L. Reg. Arm. I. pag. 90.*

HELMECZ. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

HENCZEL. 1590. *Erd. főkormszék 1804: 122.*

HERICSOVSZKY. 1647. *Liptómegye ltban.*

HERCZEG. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

HERCZEG alias SZAKÁCS. 1590. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591: 53.*

HERCZEGH de Kusaly. 1583. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 105.*

HERCZEGHSZŐLLŐSI. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 229.*

HERCZEGHSZŐLLŐSI. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 562.*

HERENI. 1489. *NRA. 851—14.*

HÉRICS. 1665. *Erd. főkormszék 1797: 3798.*

HERMANN. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 162.*

HERMANN de Köpecz. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 211.*

HERTODT. 1686. *L. Reg. Arm. I. 99.*

HESZ. 1602. *NRA. 1016—22.*

HETEŐS de Szentmárton. 1527. *Lib. Regius Armal. I. pag. 1. Lib. Regius N° II. fol. 48.*

HEVES de Göncz. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 392.*

HID alias KOVÁCS. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 47.*

HIDALMÁSI de Berkesz. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 224.*

HIMELREICH. 1576. *L. Reg. Arm. I. pag. 14. L. Reg. N° III. fol. 70.*

HIRAN de Kisbún. 1670. *Kmnostori conv. Arm. H. 3.*

HLIVA. 1686. *Szepesi kpt. lt.*

HOBERMEL. 1660. *Nyitramegye ltban.*

HODA de Sajó. 1644. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 15.*

HODÁSZI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 289.*

HODOR de Kézdiszentlélek. 1667. *Kmnostori conv. Arm. H. 4.*

HODOR de Kézdivásárhely. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 284.*

HÓDOS. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 179.*

HODOSI alias SZABÓ. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 347.*

HOFMANSDORF de Nagykapus. 1454. *Kmnostori conv. Arm. H. 47. 47½*

HOLICS. 1561. *Král bécsi czímerfestő birtokában.*

HOLLÁT. 1659. *Veszprémmegye ltban.*

HOLLÓ. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 591.*

HOLLÓ. 1659. *Szepesi kpt.*

HOLLÓ. 1669. *Váczi kpt. lt. Scrin. A. 28.*

HOLLÓ de Szalka. 1645. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 25.*

HOLLÓ de Szentsimon. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 17.*

HOMOKI. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 47.*

HOMOKI KOVÁCS de Várad lásd KOVÁCS HOMOKI.

HORCZICZA. 1688. *Váczi kpt. lt. fasc. B. N° 13.*

HORDE. 1662. *Gyfvári kpt. Prot. Georg. Csicsói 439.*

HORDÓ. 1638. *Kmnostori conv. Arm. B. 17.*

HORGA de Borosjenő. 1645. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 16.*

HOROPAI. 1681. *Liptómegye ltban.*

HORVÁTH. 1580. *NRA. 1606—13 és 12.*

HORVÁTH. 1590. *Erd. főkormszék 1804: 122.*

HORVÁT. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 148.*

HORVÁTH. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

HORVÁTH. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

HORVÁTH. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

HORVÁTH. 1611. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 14.*

HORVÁTH. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 304.*

HORVÁTH. 1617. *Gyfvári kpt. Prot. Magnificat 272.*

HORVÄTH. 1622. *Acta post Adv. Tab. 39. N° 82.*

HORVÁTH. 1622. *Somogymegye ltban.*

HORVÁTH. 1628. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 57.*

HORVÁTH. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

HORVÁTH. 1646. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 30.*

HORVÁTH. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 295.*

HORVÁTH. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

HORVÁTH. 1686. *L. Reg. Arm. I. pag. 91.*

HORVÁTH alias HAJDÚ. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 47.*

HORVÁTH alias NEZITTS. 1625. *NRA. 1861—20.*

HORVÁTH alias PATAKI. 1658. *Gyfvári kpt. Prot. Deum Time 33.*

HORVÁTH alias SÉLLYEY. 1686. *L. Reg. Arm. I. 103. Váczi kpt. Scrin. A. 23.*

HORVÁTH alias ZAZA. 1581. *Gyfvári kpt. Cent. D. 96.*

HORVÁTH de Göncz. 1631. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 71.*

HORVÁTH de Gyulafehérvár. 1634. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 113. (Elveszett)*

HORVÁTH de Gyulafehérvár. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 431. Prot. Steph. Bárdi II. 113.*

HORVÁTH de Hosszúfalva. 1606. *Gyfvári kpt. Arm. 63.*

HORVÁTH de Iklód. 1652. *Gyulafvári kpt. 25. L. Reg. 544.*

HORVÁTH de Karlócz. 1618. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 89.*

HORVÁTH de Kisbajon. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 582.*

HORVÁTH de Kőszegh alias SZAKÁCS. 1620. *Gyfvári kpt. 9. L. Reg. 70. (Elveszett)*

HORVÁTH de Lamócz. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 48.*

HORVÁTH de Lápos. 1590 *Erd. főkormszék 1804: 122.*

HORVÁTH de Lupesnik. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 205.*

HORVÁTH de Marosjára. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 190.*

Horváth de Mladosich. 1655. *Jászai conv. lt. Scrin. A. 4.*

Horváth de Rákos. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 519.*

Horváth de Sámsond. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

Horváth de Szeny. 1585. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 291.*

Horváth de Szentsimon. 1672. *Erd. főkormszék 1841: 7618.*

Horvát de Torda. 1651. *Kmnostori conv. Prot. Q. 105.*

Horváth de Várad. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 97.*

Horváth Ossovszky. 1633. *Thúróczmegye ltban.*

Horváth Stansych. 1548. *L. Reg. Arm. I. pag. 9. — L. Reg. N° VI. fol. 149*

Hosszú de Bodok. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 482.*

Hosszú de Kisnyíres. 1610. *Kmnostori conv. Prot. Q. 108.*

Hosszú de Kisnyíres. 1631. *Kmnostori conv. Arm. P. 32.*

Hosszú de Ráhtolthfalva. 1633. *Kmnostori conv. Prot. Q. 130.*

Hovorka. 1686. *L. Reg. Arm. I. 94.*

Hozak. 1686. *L. Reg. Arm. I. pag. 89.*

Hozlinger. 1668. *Acta post. Adv. Tab. 94. N° 28.*

Hölgyi. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

Hős (Hews). 1489. *NRA. 851—14.*

Hrabusai. 1686. *L. Reg. Arm. I. 100. Szepesi kpt. Prot. 1685 : 95.*

Hraczky. 1656. *Váczi kpt. lt. Scrin. A. 31.*

Hudra. 1640. *Gyfvári kpt. 20. L. Reg. 10. Prot. S. Bárdi I. 313.*

Huley. 1679. *Thúróczmegye ltban.*

Hulpás. 1663. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 116.*

Hunyadi. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

Hunyadi. 1670. *Kmnostori conv. Prot. Rákosi II. 64.*

Hunyadi alias Szőcs. 1664. *Erd. főkormszék 1806: 5350.*

Hunyadi de Bihar. 1654. *Gyulafvári kpt. 26. L. Reg. 275.*

Hunyadi de Nagyalmás alias Szőcs. 1652. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 54.*

Hunyadi de Noaj. 1670. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 63.*

Hunyadi Nagy lásd Nagy Hunyadi.

Husvéth. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 619.*

Huszár. 1585. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 273.*

Huszár. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73. Kolosmonostori conv Arm. M. 31.*

Huszár. 1613. 1645. *Nyitramegye ltban.*

Huszár. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

Huszár de Csokfalva. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 596.*

Huszár de Kövend. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 73.*

Huszár de Nagyajta. 1584. *Erd. főkormszék 1803 : 4409.*

Huszár de Szentmárton. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 299.*

Huszt. 1689. *L. Reg. Arm. I. 123.*

Huszti. 1590. *NRA. 278—1. §. 9. NRA. 1261—2.*

Huszti. 1652. *Csicsery cs. letéte.*

Huszti. 1689. *NRA. 1261—1.*

Hutkai. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

Hutnik alias Hutil. 1659. *Liptómegye ltban.*

Huttínyi. 1676. *Kmnostori conv. Prot. O. I. 138.*

Huttl lásd Hutnik.

Közli: Tagányi Károly.

VEGYES.

Pecséttani adalékok.

1. Palásthi Bagonya János pecsétje 1368—1373.

Levéltárainkban a hazai pecséttan számára még igen sok érdekes anyag rejlik. Igaz, hogy sok elpusztúlt és elmállott állapotban a hanyag conservatio miatt, és az is igaz, hogy még mai nap is sok tudós sem, annál kevesbbé a laikus nem a legcsínyábban, legkiméletesebben bánik a kezébe vett régi oklevéllel és annak pecsétével, pedig elzúzott, elkoptatott pecséteknek a birálatos, tudomány alig veszi hasznát s azok gyakran a legjobb szándék mellett is csak sejtelmes combinatiók anyagául szolgálnak.[1] Mindenesetre int az idő, hogy a még épebb pecsétek mielőbb lerajzolás és kiadás által megmentessenek a tudomány részére.

Az itt közlött pecsét a gróf Zichyek zsélyi levéltárának több oklevelén szemlélhető. Így Bereg vármegyének egy, 1368. évben kelt birság alól felmentő levelén, mely így kezdődik: Nos magister Johannes filius Bogonya vicecomes magistri Pauli filii Lack comitatus *(így)* de Bereg memoriæ stb.[1]

Ezen oklevélről másoltatott le pecsétrajzunk, és ez oklevelen e pecsét egyedül volt.

[1] E lapok I. köt. 139. lapján is János hevesujvári alispánnak 1349. évi pecsété elzúzott példányról közöltetvén, a nagyérdemű szerző annak czímerképét köcsög sisaknak (Topfhelm) állítja, annak tetején pedig (kleinod gyanánt) szarvasagancsok közt kelyhet vél láthatni. Pedig a rajz szerint a sisaknak véleményezett tárgy két szemmel és bajuszszal is ellátott fejnek is nézhető, sőt miután ennek két oldaláról szintén lábszerű kinyúlvány is látható, az összes czímerképlet egy skorpioféle alaknak is véleményezhető.

[1] Kiadva gróf Zichy család Okmánytára III. 344. l.

De egy másik 1373-ban kelt tiltakozási bizonyítványon is, melyet Bereg vármegye állított ki,[1] szintén látható ugyan ezen pecsét, csak hogy már nem egyedül, hanem a négy szolgabíró pecséteinek társaságában ötödikül; a négy kisebb pecsétek közül az 1. balfelé repülő egyfejű sast, a 2. zúzott lévén, olvashatlan köríratban kivehetetlen tenyér alakú tömeget, a 3-ik szintén olvashatlan köríratban csillag alakú képletet mutat; a 4-ik teljesen elzuzódott. E négy pecsét által mintegy környezve van az 5-ik, az alispáni pecsét, melyet rajzunk mutat. Az oklevél kezdete ez: Nos magister Johannes filius Bagonia vicecomes comitatus de Bereg, et quatuor iudices nobilium stb.

Az előbb említett oklevélről másolt pecsétünk korához híven háromszeg alakú, a köríratal körül vett címerpaizs szintén olyan és abban a címerkép alsó része állati fejnek is nézhető, de valószinűen köcsögsisakot (Topfhelm) képez, a mit annál bátrabban állíthatni, mert a fölötte lévő alak a rajz szerint jól kivehetőleg ülő szirént mutat, mely jobb felé nézve, kezeivel felemelt farkát tartja.

Szem előtt tartva a fennebbi megjegyzést, a címerkép heraldikai méltatásába ez úttal nem bocsátkozom, sokkal biztosabb- és fontosabbnak tartván stemmatographiai tekintetben a címer köríratát, mely jól olvashatólag következő:

S . IOHIS . FILII . NICOLAI . DE . PALAST.

(azaz Sigillum Joannis filii Nicolai de Palást).

E szerint a pecsét tulajdonosa *Palásthi Miklós fia János* volt; a mi annyiban nem egyez meg a pecsét tulajdonosának nevével, a menynyiben az magát az említett oklevelek bekezdésében *Bogonya fiának Jánosnak* (Joannes filius Bogonya és Bagonia) nevezi. Hogy e két különböző nomenclatio még is egy személyt képvisel, vagy is hogy *Palásthi Miklósnak fia János, és Bogonyának fia János* ugyanazon egy személy, azt a következőkből látni fogjuk, és az családtani történelmünkhöz is érdekes adalékot szolgáltat.

Magyarország családai IX. köt. 21—32. lapjain a régi Palásthi család mindkét ágon való leszármazása csak a XV. század végétől és a XVI. sz. elejétől ismeretes, a XIV. századbeli nemzedékek pedig — daczára annak, hogy a család eredetéről XIII. századbeli oklevelek tanúskodnak — átalában ismeretlenek, és ezen oknál fogva ott Palásthi Miklósnak fiát *Jánost* az 1368—1373. években Beregmegye alispánját említve sem találjuk és nem is találhatjuk. És így növeli a talány érdekét az is, hogy a palásthi Palásthy család Hont megyei törzsökű lévén, annak legalább a XIV. században még más távol eső megyébe is terjeszkedését eddigelé kiadott okmánytáraink nem igazolták.

Azonban megfejti a fölvetett kérdést a váradi káptalannak egy, 1391. évi február 26-án (feria secunda proxima post festum b. Mathiæ apostoli) kelt oklevele, melyet Zsigmond király Szebenben ugyanazon évi martius 7-én (feria secunda proxima post Dominicam Lætare) megerősített.[1] Ezen oklevél szerint Sztarcháni Péternek fia Egyed Hont vármegyei nemes, kinek személy-azonosságáért a káptalan előtt azon egyház tagja László mester deák (Rector capellæ S. Spiritus in ecclesia nostra) kezeskedett,[2] bizonyos pénzbeli segélyezés, nevezetesen elzálogosított javainak visszaváltására kapott száz arany forintnak meghálálása vagy kárpótlása fejében nővérétől származott atyjafiának (sororinus) Gergely deáknak, és hitestársának Katalinnak, a ki Györgynek, a Palásthi Boganya fiának leánya volt, (az oklevél szavai szerint: Gregorio literato sororino suo ac nobili dominæ Catharinæ vocatæ, consorti eiusdem Gregorii, *filiæ videlicet Georgii filii Bogania de Palasth* sorori suæ patrueli, nec non Nicolao literato fratri suo eiusdem Gregorii vicino) Hont megyei Sztarchan[3] birtoka felét adta, eladta és bevallotta. Ime ezekből világosan kitünik, hogy a Hont megyei palásthi Palásthi család ősei között *Boganya* mint személynév szerepelt, és éppen azon korban, hogy az éppen atyja lehetett az 1368-ki beregi alispánnak Jánosnak; e szerint már megegyeztethető a pecsét[1] körírata: «*Joannes filius Nicolai de Palast,*» az 1368. és 1373. évi okmányok bekezdő czímzetével: «*Nos magister Joannes filius Boganya*» kitétellel; sőt az is teljesen valószinűvé válik, hogy a Bogonya név csak egyik ismertető mellékneve volt Miklósnak, a Palásthy nemzetség egyik származékának, és hogy a be-

[1] Kiadva ugyanott III. 508. l.

[1] Az eredeti a nemes Tarcsányi család ládájában, honnan másolatban nálam is. Ez oklevél töredékét kiadta Fejér X : 1. 675. lapján, Katona után (Hist. Crit. XI. 310.) de éppen az ide vonatkozó érdekes genealogiai passus hiányával.

[2] Az is érdekes mozzanat, hogy a hontmegyei lakos a távol fekvő n.-váradi káptalan előtt tett bevallást, és így indokolva is volt a személy-azonosság igazolása.

[3] Starchan, jelenleg Tarcsány, csak mint puszta ismeretes hontmegyei Szemeréd helység szomszédságában.

regi alispán János Hont megyéből származott a Latorcza vidékére.

Ámde ellenvethetné a czímertani buvár, hogy az itt közlött czímer nem egyezik a Palásthy család czímerével. Ez igaz! Hanem az is igaz, hogy a Palásthy család csak utóbb, Zsigmond királytól 1421-ben kapott czímerlevelet,[1] és így mi volt az előtt használt czímerjelvénye? nem ismerjük; ha csak az itt bemutatott pecsétre nem hivatkozunk; mert az 1421. évi czímerlevél sem mondja, hogy ősi czímere erősíttetett volna meg. Különben ezen 1421. évben nyert czímert sem ösmerjük, mert az oklevél eredetiét nem láttuk, szövegében pedig a czímer leírása nem foglaltatik. A Magyarorsz. Családai IX. köt. 23. lapján látható a család által használt négyelt paizsú czímer pedig aligha kelt 1421-ben, hanem későbbi keletűnek látszik, sőt Palásthy Tamás még 1653-ban is a koronán könyöklő kivont pallost tartó kart és a fölött csillagot és félholdat tartalmazó czímerpecséttel élt; és így ezen tehető ellenvetés sem bír a jelen kérdésben semmi súlylyal, melynél fogva inkább állíthatnók, hogy a Palásthi családnak vagy legalább a Beregmegyébe származott ágnak az itt közlött pecsét-czímerképe vált czímerévé.

De én csak azt igyekeztem igazolni, hogy a közlött pecsét az azt használt alispánnak — daczára a pecsét körírata, és okmánybeli nomenclatio közti különbözésnek, — valódi illetékes tulajdona volt, és azt hiszem, ezt kimutatnom sikerült is.

2. A Szeghi birák pecsétje 1606.

A Történelmi társulatnak Századok czímű (kivált 1867—1873. évbeli) folyóirata gazdag tárháza[2] nem annyira rajzokban, mint leírásokban ismertetett magyar köriratú községi pecséteinknek, mivel azonban a sphragistika inkább az azóta alakúlt Herald. és geneal. társulat szakkörébe tartozik, azért a következő érdekes és eddig ismeretlen pecsétnek e folyóiratba iktatását indokoltnak vélem.

Szeghi Zemplén vármegyében a Bodrog partján jelenleg csak puszta, hajdan azonban falu volt;[3] sőt a pecsét körírata megtette városnak is, a mint látni fogjuk. Régente a kihalt Szeghy család birta, azután a Szapolyai család. János király egyéb birtokokkal a szepesi egyház egyik nevezett kanonokjának adományozta.[4] Később Bethlen Gábor birtokába, ettől 1626-ban II. Ferdinánd király alá került. Azután birták többen és többen birják ma is. Mind ez Szeghi multjára tartozik. Legnagyobb nevezetessége azonban Szeghinek hajdan és valószinüleg most is az, hogy szőlőhegyei jó bort teremnek és ennélfogva lakosainál a szőlő-birtoklás mindig kiváló érdekeltségben részesült. Azon 1616. évi magyar szövegű érdekes okmány is, melynek pecsétjét rajzban itt közleni szerencsém van, szőlő adás-vételi szerződést tartalmaz. Az oklevél egyszer összehajtott nyilt alakban kelt és bekezdése így szóló: «*Mi szögi Főbiró Varga Pál, Biró társam Dajka Tamás, Tanácsbéli Uraim úgymint Pásztor Benedek, Kerekes Mihály*» stb. és még meg nevezve van tizennégy tanácsbeli, ha gyanúsítani illenék a becsületes falusi tanácsot, valószinüleg azért annyian, mivel az eladási szerződés ünnepélyes végrehajtását kellő áldomás követte, melyben minden községi esküdt polgár óhajtott részt venni. Ugyanis az oklevél szerint Pereczsütő Gergely a «Mézpest» nevű hegyen volt szőllejét eladta Szentjóbi Jánosnak és feleségének Sára asszonynak örökösen százhét magyar forinton. Igen érdekesnek tartom ide írni szórúl szóra az oklevél végsorait: «*Az áldomását Szentjobi János magára vállalta és éppen meg is adta, az bornak penigh itczéje volt hét pénzen, teszen az áldomása suma szerent for. 12. den. 30.*[1] *Ennek nagyob bizonságára attuk az mi falunknak közönséges pecsetivel megerősítetett levelünket. Költ Szögiben in anno 1616. 26. die januarii.* (P. H.)

Az érdemes falu kerekded pecséte csinos vésetű, kivitele jártas mesterre vall, és e tekintetben falusi pecséteink közt ritkítja párját. És daczára, hogy az oklevél zárlatában a község magát «*falu*»-nak nevezi, a pecsét szélső emelkedett vésetű karimájában a következő magyar körírat olvasható:

SZEGI . BIRAK . VAROS . PEC. 1606.

A karima belterét körből alakított, felül bemetszett és két oldalon kivájt, úgynevezett tarcsa paizs (Tartschen) foglalja el, abban könyökben meghajlott kar egy, két fürttel és levelekkel ellátott szőlőágat tart, azzal bizonyára a falu legnagyobb nevezetességére a szőlőmivelésre czéloz-

[1] Kiadva Fejér X. 6. 368.
[2] L. Századok 1871. 513. és 1873. 720.
[3] Szirmay Notitia . . . montium et locor. viniferorum C. Zemplin. Cassoviæ 1798. 116.
[4] Ugyanott 115.

[1] Szabad legyen itt megjegyezni, hogy jól ivott a falu 18 tagjából álló tanácsa. Ha jól számítám, tíz itczénél több jutott egy személyre.

ván, nem tagadva meg a nemzet geniusát, mely szerint községi és átalában testületi pecséteink címerjelvényeiben területeik természeti vagy mesterséges kiváló productumait kívánták visszatükröztetni.

NAGY IVÁN.

Pótlékok a Csonka bégről s fiáról szóló három közleményhez.[1]

Jobban szerettem volna Csonka bég eredeti nevével kezdeni meg közleményemet, minthogy az általunk ismert s a legtöbb munkában bár csak magyar részről használt álnév kétségkívül csupán elcsonkított karjára vonatkozik, valósággal pedig nem az ő igazi neve. A török seregben viselt állását s rangját illetőleg is különböző munkákban eltérők a vélemények. Német szerzők török vagy budai basának és Budavár parancsnokának, ezenkívül címzetes basának (vice Pascha), mások megint ezen vár alparancsnokának nevezik; Bél Mátyás (Wagnerre való hivatkozással) «janitsárok agájának» mondja. Ez az utóbbi forrás azonban megjegyzi azt is, hogy «mások kétséges adatai» nyomán Csonka bég Nógrád utolsó bégje volt, s feladva a várat, a keresztény hitre tért át.

Történelmileg ismeretes, hogy az öreg Abdi, vagy Abdurahman vezér-basa t. i. Budavár valóságos basájának elesése után, a török méltóságok közül csak hárman: a janitsárok agája, az alparancsnok és a mufti kerültek *élve* fogságba.

S így valamennyi ellentétes állítást mellőzve, valamint fontolóra véve azt is, hogy ő alig lehetett maga a mufti, állapodjunk meg az alparancsnoknál, vagy a janitsárok agájánál; e két méltóság egyikét kellett okvetlenül viselnie.

Csonka bégnek feladata volt 1686. évi sept. 2-án a királyi várat a bajorok ellen megvédeni, kik herczegök vezénylete alatt rohamot intéztek. A harcz lépésről-lépésre legelkeseredettebben folyt, s midőn Abdurahman-basa elesett a bécsi-kapunál, Csonka bég kétségbeesett ellentállását folytatta még egy ideig, míg végre, minden oldalról körül kerítve, a vár középbástyájába szorult: de a gránátosok ezt az utolsó menedékét is kézi-gránátokkal nagyban megrongálták.

A bekerített törökök csak most adtak jelt turbánok és kendők lobogtatásával, hogy készek a megadásra, mire őket a lotharingiai herczeg, életüket megkímélve, a nagy moséba (Mátyás temploma) vezettette.

Számszerint férfiak, nők és gyermekek két ezren lehettek, ezek közt a megsebesült Csonka bég 9 éves fiával, ki később báró Zungenberg Ferencz név alatt altábornagyi rangot nyert el.

Csonka bég közvetlenül a keresztény hitre való áttérése (tehát nem egész 10 évi fogság) után, mint az ezen lapok hasábjain is említve volt, a császári seregbe felvétetve, legvalószinűbben ezzel egyidejűleg a «Zungenberg» nevet nyeré, ezek után pedig, az osztrák háznak tett kiváló szolgálataiért, magyar nemességet kapott.[1] Életének tragicus vége ismeretes, azért tehát térjünk át Ferencz fia életpályájának pótló leírásához és tetteihez.

A 22 éves ifjút 1700-ban az Ebergényi huszároknál (most 9. sz. huszárezred) mint századost találjuk; úgy látszik, már az 1696. évben is ugyan ezen ezrednél szolgált, s résztvett a lotharingiai expeditióban, hol dús zsákmányra tett szert.

A cs. és kir. hadügyminiszterium okirataiban, Zungenberg Ferencz, mint fent is említém, csak 1700-ban szerepel mint katona.

1701-ben mint százados Olaszországba ment ezredével, és 1702-ben részt vesz a luzzarai csatában. Szeptember havában Marquis d'Avia-val (Savoyai herczeg vezérőrnagya) Milano felé vonúl, 1706-ban Turin felszabadításában vesz részt. 1707. Nápolyba és 1709. Piemontba vonúl; 1709. junius 10-én I. József az Ebergényi huszár-ezred őrnagyának, Zungenberg Ferenczneк a magyar bárói rangot adományozza, mely rangemelés a 28-ik királyi könyv 200-ik lapján van beiktatva. A czímer a Turulban (I. 148. l.) jelent meg, színei más helyütt említtettnek.

1716. augustus 5-én Eugen herczeg Pétervárадnál győzelmes csatát nyert. Zungenberg Ferencz bárót ismét itt találjuk, valamint augusztus 20-tól oktober 20-ig Temesvár ostrománál és bevételénél, 1717. augusztus 16-án a belgrádi csatában, és ez év oktober havában Boszniában az előörsöknél.

1719. május 22-én ezrede Siciliába rendeltetett, és junius 20-án részt vesz Palermo mellett a villafrancai csatában. Zungenberg 1727-ig itt maradt és ezredével később Nápolyba került. Miután már megelőzőleg tábornokká (Oberstfeldwachtmeister) lett, az 1730. évi január 4-én kelt kinevezés az üresedésben lévő Splény báró huszár-ezred (most báró Koller 8. sz.) tulajdonosává léptette elő.

Az 1734. évi hadjáratban Zungenberg egy lovas dandárt vezényelt; a május 15-én kelt patens szerint Párma felé való előnyomulása alkalmával altábornagygyá való előléptetése jutott tudomásra, és junius 1-én dandárával részt vesz a calornoi lesben. A parmai csata kezdete előtt, junius 29-én, Zungenberg, gróf Mercy tábornagy-

[1] Turul 1883. 147—48. l. 1884 45—46. l. Ung XXII. 1884. 15. és 16.

[1] Ez a nemesítés a czímerrel együtt a királyi könyvekben valószinűleg feltalálható.

gyal (Feldmarschall) az előörsi vonalon lovagolt át, hogy az ellenség állását kikutassa. Miután a franczia gránátosok élénk tüzelést fejtettek ki, Zungenberg sürgetésére a tábornagy visszafordult, de ugyane pillanatban halálos golyó érte. A quistellói lesben szeptember 15-én Zungenberg az összes huszárságot és két dragonyos-ezredet vezényelt. Bondanellonál az ellenség jobb szárnyára bukkant, mely három lovas ezredből és a Marquis de Bonnas tábornok és gróf Chatillon vezénylete alatt álló Picardie dandárból, valamint de la Motte és Cadeville dandárnokokból állott, erre heves támadás keletkezett és rövid tusa után Parmegianan keresztül vissza űzte őket.

Ezen győzelem után Zungenberg a következő napon a franciákat huszárjaival Mercy és Veterani vérteseivel Luzzaráig üldözte, hol számos foglyot ejtett.

És csudálatos! ott, a hol a hős tábornok, mint ifjú tiszt első babérait aratta, az évek hosszú sora után, — ugyanazon csatamezőn csaknem elvesztette azokat menthetetlenül.

A luzzarai csatát megelőzőleg, szeptember 19-én, Zungenberg báró ezredével kémszemlére előre ment, s bár mindenütt erős puskatűz fogadta, gróf Königseck tábornagynak mégis a következőt jelenté: «Nem érdemes a sereget harczrendbe állítani, mert az ellenség hadmenetét a Pó vizén folytatja és csak 5000 gyalogos maradt vissza némi tüzérséggel.»

Ez a vélemény azonban nem felelt meg a valóságnak, mert az egész sereg jelen volt.

A támadó elővéd gránátosait öldöklő tüzelés fogadta, ép úgy mint azon ezredeket is, melyek megérkezésük után előnyomultak a támadásra.

Most már Zungenberg meg volt győződve arról, hogy előbbi jelentése tévedésen alapult, de remélte, hogy bátor elszántsággal a balkövetkezményeket elháríthatja. Az Originellon áthatolva, *csodás hőstetteket vitt véghez*, anélkül azonban, hogy a kedvezőtlen terepviszonyok között kielégítő eredményt érhetett volna el; végre őt magát is súlyosan megsebesülve vitték el a csatamezőről, s ezzel hadi tevékenysége véget ért. De a luzzarai csatával nem csupán katonai pályája ért véget; midőn hadosztályával Trient és Bozenen keresztül Ausztriába visszatérni szándékozott, 1735. február 15-én délelőtt 10 és 11 óra közt, Clausen nevű városkában, a hol szálláson volt, szélhűdés érte, úgy hogy többé nem tért magához, s két nappal rá, vagy is február 17-én, 59 éves korában meghalt, miután több mint 30 esztendőn keresztül szolgálta tökéletes áldozatkészséggel és odaadással pályáját.[1]

A brixeni kormányzó püspök, mint Klausen kormányzója, von Rost báró altábornagynak Bécsbe azonnal megküldte a tudósítást; a főpapnak saját szavai ezek: «Welch Todesfall ich umb so mehreres bethauere, als Ihro kays. Majestät an deme einen gueten General verlohren haben.» A püspök gondoskodott az elhunyt ingóságainak összeirásáról s megőrzéséről, valamint arról is, hogy az elhúnyt tábornok, a mennyire «in angustia loci» lehetséges, rangjához illő temetést nyerjen.

A temetés erre február 19-én Clausenben megtörtént, s a holtestet, nem mint sokan hiszik, a templomban, hanem egy különösen e czélra épült temető-kápolnában tették örök nyugalomra.

A sírkő, melyről e lapok hasábjain egyszer már említés történt, a sz. András templom evangeliumi oldalán, a levéltár tornyához közel, az iroda lépcsőházában függőlegesen van befalazva; anyaga szürke márvány, 190 cmt. magas és 0·97 széles, tökéletes jó állapotban van még, felül a Zungenberg bárói czimerrel ékítve, mely alatt az említett epitaphium következik.

A tiszta éles kőmetszet, mely az évszázad styljának megfelel, ízléstelen s a 2-ik sisakdíszben egy heraldikai képtelenséget mutat fel, t. i. a balszárnyból kinőtt pánczélos kart, a helyett hogy mint kellene, az könyökével a sisak koronájára támaszkodnék.

A Turulban (I. 148.) a rajz correctebb ugyan heraldikai szempontból nézve, de semmi esetre sem hű mása az eredetinek.

Más különben a clauseni sírkőn még hadijelvények is tekintélyes számmal vannak alkalmazva; a paizs damaskolt. Ezek mint alábbrendelt atributumai a heraldikának, nem lényegesek ugyan, mindazonáltal megemlítendők, mert ott valóságban léteznek.

A tyroliak nagy tiszteletben tartják Zungenberg emlékét, és országuk szokásai szerint, gyakran szentelt vízzel hintik meg sírját; ezen ájtatos hegylakók a katonát általában megbecsülik.

Legutóbbi közleményemben (Ung XXII. 16.) Zungenberg báró végrendeletéről szólva, kiemeltem, hogy mindenek felett, a háladatosság bírhatta a végrendelkezőt arra, hogy 300,000 frtnyi készpénzét uralkodójának hagyományozza, de e végrendeletet egyuttal bizonyításúl hoztam fel arra nézve, hogy a végrendelkező sem nőt, sem

[1] A «historischer Bildersaal»-nak azon valótlan állítása (X. 85.), hogy Zungenberg altábornagy halála a császári seregnél *Magyarországon* következett be, ép úgy helyreigazítást követel, mint a «Geschichte der Reiter-Regimenter» azon állítása, mely őt az Oglio folyóba fullasztja; Zungenberg kimulta felől Wagner is bizonytalanságban lehetett, a mennyiben azt hozza fel, hogy ő 1740-ben még élt volna (X. 724.). Megjegyzem, hogy a Turul 1884. 46. l. megczáfolt «Ex Italia profecturus» kezdetű soroknak eléggé különös fordítása nem tőlem került ki; csak azért véltem tanácsosnak ezt felemlíteni, mert a szerző azon czikkben (Turul 1883. 148. l.) az általa felhozott adatok nagy részénél én reám hivatkozik.

törvényes utódot nem hagyott maga után s most különösen felemlítem, hogy ezen állítás igazolására, csupán egy a «historischer Bildersaal»-ból vett jegyzetre hivatkozhattam.

Ma azonban azon szerencsés helyzetben vagyok, hogy az eredeti végrendeletet magát ide igtathatom. Ezt a tábornok jóval halála előtt szerkesztette, még pedig Siciliában Panorma helységben, egy súlyos betegsége alkalmával. Maga a végrendelet 1721. junius 21-én kelt. Bár e végrendelet szerkesztője ezen okirat készítése után még sok évet élt, végrendeletén még sem változtatott semmit, s így az a rajta látható utóirat szerint 1735. évi junius 19-én hirdettetett ki.

Ez az eredeti okirat a cs. és kir. hadügyminiszterium levéltárában van letéve, a már említett czímerrel (pecsét-lenyomat), mellette pedig világos német betükkel «Franz Freiherr von Zungenberg m. p. Oberst» aláírással ellátva, miáltal minden családi nevét illető fenálló kétes állítások a mesék országába terelendők.

Ha a végrendelet tartalmát a már általam előbb megbeszélt adatokkal összehasonlítjuk, a következő eredményre jutunk: Helyes az, hogy az uralkodóház iránt érzett háladatosság indította őt az említett végrendelet megírására, megközelítőleg igaz továbbá a hátrahagyott összegre vonatkozó feltevés, és hogy Zungenberg nem hagyott törvényes utódokat.

Ellenben nem valók a többi adatok, valamint az általam kifejezett azon feltevés, hogy a tábornok nem hagyott volna maga után özvegyet; mert éppen a végrendeletből vehető ki, hogy nejét, született Kelio[1] Évát gazdag örökséggel ajándékozá meg, mely 10,000 frt készpénzből, egy bécsújhelyi házból és ékszereiből állott. Neki hagyá végül a Branitsai uradalmat Nyitrában, mely utóbbit Zungenberg báró Czobor grófnétól vette meg örökáron.

A Bécs-Ujhely és Solenau közt fekvő réten mai napig áll egy szép templom, mellette egy jó karban tartott lakház; mindkettőjök a «Zungenberg-féle alapítvány» név alatt ösmeretesek.[2]

A nevezett templom felépítésére végrendeletében 65,000 forintot hagyott; továbbá 60,000 forintot aranyban egy ugyanott építendő kórházra; a három jezsuita lelkész fentartására szánt alapítványt azonban II. József császár később egy világi pap alkalmazásával leszállította.

Több kisebb adakozások következnek még a végrendelet végén, melyek tanuskodnak egyrészt a tábornok jószívűségéről, s a jóakaró indulatról alattvalói iránt, kik a mozgalmas időkben a jót és rosszat megosztották vele; de másrészt többnyire ismert magyar nemesekre vonatkoznak.

Ezen oknál fogva az öröklőket említem itt fel sorban, a mint következnek:

Simonyi Imre őrnagy, Nadzvady, Kisfaludi György és Kartos (valószínűleg Naszvadi és Kardos) századosok, Horváth Gáspár, Fúró és Koczy hadnagyok, végre Rhaim György zászlótartó, Dossich Ferencz és Schmidt Pál őrmesterek.

Tisztjei számára tett adakozásai lovakból, értékes egyenruhákból, stb. állottak; innen tudjuk, hogy a huszárok akkoriban tábori övvel voltak ellátva, mert az egykorú irat így szól; «vörös selyem aranynyal hímzett tábori övemet . . .» stb. («meine rothseidene mit Gold gestickte Feldbinde . . .»)

Az «arany forintok» Zungenberg bécs-ujhelyi házában egy elzárt külön pinczében vas ládákban, vaslánczokkal lezárva voltak elhelyezve.

Egykorú írók egyező véleménye szerint, a sírirat szerint is, Zungenberg tevékeny férfi lehetett; az ismeretes tyroli történész Sinnacher Ferencz Antal őt «hires embernek» nevezi. Sokkal több tettel dicsekedhetett, mint a mennyit itt tudomásra hoztunk, s másfél század lefolyása után okiratilag megállapítani képesek voltunk. Atyját Lipót Józsefnek, anyját Magdolna Theresiának nevezi, és előhozza, hogy két fitestvére meghalt; ezek tehát már 1721-ben nem éltek. Gyermekeket nem hagyott hátra.[1]

NEMES-TACSKÁNDI CSERGHEÖ GÉZA.

[1] A Kelio nemzetség czímerét még sehol sem találtam közölve; talán említést érdemel: «Kék paizsban zöld mezőből emelkedő hegyes fehér szikla, melynek felső csúcsán arany korona ékeskedik, mely utóbbiból egy arany kereszt két lefelé hajló zöld pálmaág között nő. Jobbra a szikla felé ugrásra kész természetes párducz, balról egy kétfarkú oroszlán. Sisakdísz: az oroszlán emelkedő helyzetben; itt koronázva, felemelt jobb karmával görbe kardot villogtatva, előretolt bal karmával két pálmaág között aranykeresztet tartva. Foszladék kék-arany, veres-ezüst. Kelio Pál részére II. Ferdinand kir. által 1630 május 8. Poszonyban adományozva, kihirdettetett Soprony megyében.

[2] A Turulban (II. 1884 45.) azon érdekes jegyzetet olvasom, hogy a bécs-újhelyi városházában egy, a mult századból származó olajba festett arczkép van, mely Csonka béget huszár-egyenruhában ábrázolja. Most, midőn a nemzet a kiváló magyarok képcsarnokát tervezgeti, másrészt Budavárának a török járom alól való felszabadulását a 200-ik évfordulat alkalmával ünnepélyesen megülni szándékozik, s minden idevonatkozó adatokat gyűjt, felhívom a figyelmet ezen érdekes emlékre, s hangsúlyozom egyuttal a lehetőséget, hogy ez a festmény talán Zungenberg *fiának a bátor huszártábornoknak* egykorú arczképe, ki Bécs-Újhelyben nem csak birtokos volt, és ezen helyet békelakhelyeül tekinteni megszokta, hanem ezen város javára, mint láttuk, jelentékeny alapítványt is tett. Állításom ellenkezőjét egyébiránt csak maga a kép bizonyíthatná, ha ugyanis azon az alaknak egyik karja hiányzik.

[1] Végül álljanak itt mindazon források, melyek az itt elébb említett három és a mai közleményben felhasználtattak: A cs. és kir. hadügyminiszterium levéltára. Bécs. — B. Zungenberg Ferencz ezredes eredeti végrendelete. — A róm. kath. plébániának Clausenben anya-

könyve. Tyrol. — Báró Zungenberg Ferencz altábornagy sírköve (Clausenben). — Liber regius 28. 200. — Prot. aut. Arch. Brix. — Resch. Monum. Eccl. Brix. I. 60. — Sinnacher Fr. 1834. IX. 381—83. — Beda Weber II. 188. — Historischer Bildersaal 85. — Wagner F. Historia Leopoldi Magni Cæsaris Augusti 724. — Bél. M. Notitia nova Hungariæ III. 429 et IV. — Schenkhel Joh. Ad. Vollständiger Lebensdiarium Leopoldi I. Wien 1702. 6. 1. — Horváth Mihály Magyarország történelme VI. — Arneth Prinz Eugen von Savoyen I. 247. k. k. II. — Végre az írott tudósítások, melyeket Amon lovag, a 8. számú huszárezred történetének szerzője, rendelkezésemre bocsátott, kinek ezennel legszivesebb köszönetemet nyilvánítom.

TÁRCZA.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság f. évi október hó 16-án br. Radvánszky Béla elnöklete alatt választmányi ülést tartott, melynek két fő tárgya a következő két felolvasás volt.

Dr. *Szendrei János* a Miskócz nemzetségről értekezett, mely dolgozatnak első része a jelen füzetben olvasható. Ezután Tagányi Károly vál. tag olvasta föl dr. *Réthy László* értekezését «Oláh eredetűek-e a Hunyadiak?» czímmel. A tetszéssel fogadott dolgozat szintén társulatunk közlönyében fog megjelenni.

Ezután a folyó ügyekre kerülvén a sor, a titkár bejelenti a következő új tagokat: *Alapítók: Ormós Zsigmond* temesi főispán Temesvárott 100 forinttal (ajánlja Torma Károly); *Bezerédj Pál* Szegzárdon 100 frttal (aj. Csapó Vilmos). *Rendes tagok* (évi 10 frt tagdíjjal): gróf *Lázár Miklós* Kolozsvárott, *Kisfaludy Sándor* Badacson-Tomajban (aj. a titkár); *Bornemisza Ádám* Mecseden, *Luby Géza* Gyöngyösön (aj. Luby Károly). *Évdíjas tagok* (évi 5 frttal): Ifj. *Kubinyi Ferencz* Kóváron, *Kiszely Endre* Budapesten (aj. Majláth Béla); *Rudnay Béla* Nyitrán, *Gyulay Kálmán* Budapesten, *Demjén E.* könyvkereskedése Kolozsvárott, *Kalocsay Alán* Zirczen, *Sombory Lajos* M.-N.-Somborban, *Szabó Lajos* Péterházán (aj. a titkár); *Ábrányi Lajos* Nyiregyházán, *Kecskés Dezső* S.-A.-Ujhelyen, gr. *Sztáray István* Sofiában, *Leleszi* prépostság, *Bencsik István* Király-Helmeczen (aj. Csergheő Géza); *Dóka László* Réthén (aj. dr. Wertner Mór), *Kosztka Lajos* Budapesten (aj. dr. Szendrei János), *Barcza Sándor* Csabrendeken (aj. Nagy Imre), *Frecskay János* Budapesten (aj. Nagy Gyula). Az ajánlottak a társaság tagjaivá mind megválasztattak.

Ezután a titkár a pénztárnok kimutatását terjesztette elő. E szerint f. évi október hó 15-ig

bevétel	2411 frt	93 kr.
kiadás	1946 «	54 «
pénztári maradvány	465 frt	39 kr.
Ezen felül a befizetett alapítványok összege	1800 »	— «
A január hóban tartott vál. ülés határozatából tőkésíttetett	200 «	— «
Összesen	2000 frt	— kr.

mely összegen 220 frtnyi névleges értékű értékpapir vétetett. Ezeken kívül ugyanazon ülés határozatából a «Nemzetségi Zsebkönyv» költségeire takarékpénztárba tétetett 200 frt.

E jelentés tudomásul vétetett.

Végül az alapszabályokon teendő változtatások iránti javaslat tételére egy bizottság küldetett ki, melynek tagjai: br. Radvánszky Béla elnök, Nagy Imre másodelnök, Deák Farkas, Nagy Gyula vál. tagok és a titkár mint jegyző.

Ezzel az ülés véget ért.

SZAKIRODALOM.

Magyar családi czímerek gyűjteménye. Nem sok ideje annak, hogy napi lapjaink egy készülőben levő nagy czímeres könyv felől hoztak értesítést. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy ezen magyar heraldikai és genealogiai tekintetben valódi eseményt képező vállalat felől t. tagtársainknak és az érdeklődő szakférfiaknak részletesebb tájékozással szolgálhatunk.

A lapokból olvastuk, hogy a Bauer és Raspe-féle nürnbergi czégnek sikerült *Nagy Iván* és *Csergheő Géza* tagtársainkat egy nagy magyar családi czímerkönyv szerkesztésére megnyerniök, mely a nagy Siebmacher kiadásnak egy részét teendi. A szerkesztő társak neve elég kezesség arra, hogy a vállalat sikerében ne kételkedjünk s tudományos becsével tisztában legyünk.

A czímerkönyv szövege, a vállalat természetével összefüggőleg, német lesz; s habár így az közvetlenül nem is a magyar irodalmat gazdagítja, de mint a magyar heraldika ismeretének terjesztője külföldön, kétségtelen, hogy szakférfiaink osztatlan tetszésével találkozik. A nyelv kérdése egyébiránt mellékes; a fődolog az, hogy szigorúan tudományos alapokra fektetett heraldikai munkával van dolgunk.

A szerkesztők eddigelé mintegy *hétezer* magyar családi czímerrel rendelkeznek; ez anyagnak mintegy harmada a heraldika legközvetlenebb forrásaiból, az armálisokból, a királyi könyvekből s hitelesített czímerlevél-másokból van merítve; a mű másik főforrását a pecsétek képezik. Harmadsorban pedig egyéb emlékek, sírkövek, kőbe vésett czímerek, ékszerek stb. vonattak a mű keretébe.

A vállalat füzetenként fog megjelenni, melyek betűrendben fogják a tárgyalandó czímereket tartalmazni. E füzetek elseje (az *A* és *Ba* betűk) jövő évi

május haváig okvetlenül megjelenik. Mintegy 180 czímert fog tartalmazni, s e számból 150 az *A* betűvel kezdődő családokra esik. Tekintve, hogy az *A* egyike az *abc* azon betűinek, melyek alá legkevesebb családnevünk sorolható, ez arány mutatja, mily nagy mérvű, széles alapokra fektetett munkával van dolgunk.

Minden egyes czímerről szóló czikk annak pontos leirásával kezdődik (az ábrák színei árnyék-vonalkákkal — Schraffirung — jelezvék); erre következik a czímer-adományozás s esetleg a kihirdetés kelte. A honosított családoknál felemlíttetik az indigenatus szerzője s az azt tartalmazó törvényczikk. Végre a források idéztetnek, honnan a czímerre vonatkozó dolgok meríttettek; s pontosan megneveztetik a hely, hol az illető czímeres-levél található; sőt kiterjeszkedik e rész annak felsorolására is, mily emlékek, pecsétnyomók, sírkövek, fegyverek, zászlók, ivó poharak, ékszerek, kőemlékek stb. tartották fönn az illető czímert.

E vállalat azért nem teszi nélkülözhetővé a magyar heraldika és genealogia alapvető munkáját Nagy Iván Magyarország Családait, noha annak is ez szolgált legelső alapjául. Egyrészt mert abban a genealogiai rész teljesen hiányzik, másrészt mert azokat a forrásokat, melyeket Nagy Ivánnál találunk, az új vállalat nem idézi, hanem egyszerűen hivatkozik Magyarország családaira Ez utóbbi tehát továbbra is nélkülözhetetlen kézikönyvünk marad.

Annál örvendetesebb e nagy munka megjelente, mert itt egy tömegben ezer meg ezer magyar czímer lesz összegyűjtve, melyeknek jellemző vonásaiból a magyar heraldika sajátszerűségei könnyen le lesznek vonhatók. Ismeretes, hogy a magyar czímerek a klassikus heraldika szabályaitól vajmi gyakran eltérnek; sok esetben ezen a rajz és a czímeres levelek leirása közötti ellenmondások kiegyenlítésével segíteni lehet; sok esetben a czímernek stilizálása is segít a dolgon. Ily módon tesznek a szóban forgó vállalat szerkesztői is; hol pedig oly könnyen ki nem lehet egyeztetni a kettőt, ott tanácsosabbnak tartják a hibás czímernek reprodukálását, mint az önkényes stilizálást.

Ez volna a nagy «Magyar Czímertár» belső berendezésének terve; a külső berendezésről még annyit, hogy minden füzet tizenkét táblát fog tartalmazni, melyeknek mindegyikén tizenhat czímerrajz foglal helyet.

A magyar czímerek kiadásával összefügg a nagy Siebmacher-féle czímeres könyv új kiadása, mely ezúttal egészen új modorban, országok szerint csoportosítva, s egészen új feldolgozásban lát napvilágot. A Bauer és Raspe czég a külföld legkiválóbb heraldikusaival kötött szerződést e részek szerkesztésére nézve. Igy a porosz és brandenburgi nemességet tartalmazó résznek *Mühlverstedt* lesz a szerkesztője; Anhalt, Braunschweig, Hannover nemességét *Hildebrand*, Nassauét *Günther von Göcking*, Schleswig-Holsteinét és Lotharingiáét *Gritzner*, a német városok czímereit *Clericus* állitják össze.

Minket e vállalatban a magyar részen kívül különösen a Dalmátia nemességét tartalmazó érdekel, melynek szerkesztője az ismert heraldikus *Heyer* kapitány. Mint értesülünk Horvátország nemességének czímereire nézve a kiadó czég egy ottani kiváló heraldikussal kötött szerződést. Külön szerkesztője van az Erdély nemeseit tárgyaló résznek is, sőt ebből egy füzet már meg is jelent. Mindenesetre kár, hogy ezek külön jelentek meg, mert jogilag sem *horvát*, sem *erdélyi*, hanem csak *magyar* nemességet ismerünk.

Egy-egy füzetnek előfizetési ára hat márka (későbbi ára magasabb); s a vállalat tudományos értéke és epochalis volta miatt óhajtandó, hogy az hazánkban mennél szélesebb körben nyerjen elterjedést.

SZAKIRODALMI REPERTÓRIUM.

(Családok.)

A családkönyvről. *Makláry Pap Lajos.* (*Vasárn. Ujság* 1855. 23.)

A magyar nemzetségi nevekről. *Rosty Zsigmond.* (*P. Napló* 1857. 171—173.)

A családi nevek magyarítása. *Mártonffy Károly.* (*Vasárnapi Ujság* 1861. 49.)

Elolálhosodott magyar családok. (*Ország Tükre.* 1864. 13.)

Az idegen hangzású családnevek magyarítása. *Mártonffy Károly.* (*Vasárnapi Ujság* 1866. 22.)

Néhány szó «családneveink»-ről. *Ráczkevi.* (*Vas. Ujság* 1866. 25.)

Magyar irói életrajztár érdekében. (*P. Napló.* 1871. 102. Esti kiadás.)

Az állandó családnevek eredete. *Szabó János.* (*Békés* 1875. 48.)

Agyó-családot illető helyreigazítás. *Agyó György.* (*Tárogató* 1864. 18.)

Andrássy-család. (*Vasárn. Ujság.* 1871. 15. — *Reform* 1871. 91.) — Apróságok a gróf Andrássy-családról. (*Vasárn. Ujság* 1878. 52.) — Észrevétel a «Magyarok életrajzai» 1. füzetére, az Andrássy- és Apor-család eredetét illetőleg *Balássy Ferencz.* (*P. Napló* 1857. 214, 215, 218, 219.)

Apor-család. Altorjai báró Apor-ház történészeti emléke. (*Hon és Külföld.* VII. 1847. 87—93.)

Balassák arczképe Kékkőn. *Ponori Thewrewk József.* (*Hirnök* 1843. 14.)

Bálintitt. (Ursprung des Namens —.) (*Blätter* 1838. 30.)

Baloghok. (*Regélő* 1836. 5. Galánthai Balogh János képével.)

Bánffy-család. Genealogische Deduction der erloschenen Familie Bánffy von Thallócz. *Carl Wagner.* (*Ung. Nachr.* 1787. 56. 59. 60.)

Bethlenek (*Nemz. Ujság* 1846. 305. 307. 308.)

Bikessy-család nemesítése és előbbeni Hambuckher nevének magyarosítása. (*M. Kurir* 1791. 405.)

Biro (Gelsei-) család. (*Ung. Nachr.* 1789. 3. sz.)

Boszoky (Die adelige Familie-) in Neapel. (*Aerenlese* 1830. 46.)

Corvin's (Johann) von Hunyad Geschlecht und Herkunft. *A. K.* (*Blätter* 1846. 37—39, 41, 43—47.) — Beitrag. Von *Alexander Pypovich.* (*U. o.* 49.)

Crouy nemzetségnek Árpád vére, férfiúi ágazatából egyenes mai ideigi leszármaztatása hiteles-e. *Fejér György.* (*Nemzeti Ujság* 1844. II. 47.) — Crouy nemzetségnek az Árpád ház fiágából származásáról. *Gróf Majláth János* (*U. ott* 1844. II. 57.) Crouy Chanel de Hongrie családról. Nyilatkozat. Magyarországi *gróf Crouy Chanel Henrik.* Pesten, sept. 30. 1857. (*M. Sajtó* 1857. 224.)

Csáky (keresztszegi grófi) család. (*M. Kurir* 1812. II. Mellékl. Honnyi levél. 9—10. lap.)

Csernovicsok. Remellay. (*Delejtű* II. 1859. 331, 395, 404, 411.)

Czakó-család. *Berczik Árpád* «Czakó Zsigmond» cz. rajzából. (*P. Napló* 1874. 73. sz.)

Dessewffy végrendelete. *Benczur.* (*Életképek* 1846. I. 4.) A Desewffyek *R—y G—v.* (*Vasárn. Ujs.* 1860. 9. Desewffy János arczképével.)

Erdődy cs. (*Pressb. Ztg.* 1772. 19.)

Eszterházyak. (*Regélő* 1836. 1—4. Eszterházy Miklós herczeg arczképével.) — Négy Eszterházy emlékszobra a nagy-vezekényi mezőn. *Pereczparti.* (*Vasárnapi Ujság* 1859. 18. Rajzzal.) — A galánthai s fraknói Eszterházy grófi nemzetségről. (1837.) összeállította *Eszterházy Károly gróf.* (*Győri Közlöny* 1864. 28—30, 35, 38.) — Az Eszterházyak Franciaországban. (*Magy. és a N. Világ* 1869. 34—36. — *P. L.* (*Főv. Lapok* 1872. 171—174.)

Fáy család eredetéről. *V. M.* (*Vasárnapi Ujság* 1856. 51.)

Forgáchok. Rajzolatok 1836. II. 91—93.) — Forgáchok Erdély családtörténetéből. *Kelen.* (*M. Pósta* 1857. 115.) — A Forgách-család hétszázados jubileuma 1180—1880. (*Fővárosi Lapok* 1880. 198. sz.)

Forray-család. (*Divatcs.* 1859. 7.)

Frangepán-család. *Sárváry Béla.* (*Divatcs.* 1855. 32—35.) — A Frangepán-család eredete. (*Vasárnapi Ujság* 1871. 23. sz.)

Földváry-család genealogiáját illetőleg. Felvilágosításul. *Földváry László.* (*Vasárnapi Ujság* 1864. 32.)

Gara-család és Garavár. *Csömöri gróf Zay Károly.* (*Vasárnapi Ujság* 1866. 10.)

Gerando (De-) Teleki-család. (Egy franczia magyar család.) *Horváth Ignácz.* (*Reform.* 1871. 64.)

Gereben-család. (*Pressb. Ztg.* 1781. 103. sz.)

Haller-család. — Zur Geschichte der Familie Haller v. Hallerstein. (*Transilv.* 1862. 22.)

Héderváry-család történetéhez. *Stessel József* (*Sopron* 1880. 82, 91, 98, 102.) — A Hédervári család ősi fészke Karinthiában. *Stessel József.* (*Győri Közl.* 1880. 84.)

Illésházyak (Gróf Illésházy István arczképével.) *Remellay Gusztáv* (*M. Néplap* 1857. 3, 4.) — Utóhang az Illésházyakhoz. *Székely István.* (*U. ott* 1857. 69.) — Illésházyak. (*Képes Ujság* 1860. II. 10. gróf Illésházy István arczk.) A gróf Illésházyak. *Ifj. R. E. S.* (*Vasárn. Ujság* 1862. 45. 46. Nyolcz arczképpel.)

Inkey-család. — A Zala-Somogy megyei Inkey családbeli követek, fő- és alispánok a három utóbbi században. Közli *Tuboly Victor.* (*Zala-Somogyi Közl.* 1863. 10. sz.)

Jeszenák-család. (*Pressb. Ztg.* 1782. 5. sz.)

Kanisaiak. (Történeti rajz a haza multjából.) *Sárváry Béla.* (*Csal. Lapok* 1856. I. 7.)

Karácsai-családnév magyarázata. *Kállay Ferenczt*ől. Közli *ifj. E. S.* (*Bud. Hirl.* 1856. 95, 103.)

Károlyiak. (*Regélő* 1836. 101—104. Károlyi Zsuzsánna, Perényi Pálné arczképével.) — «Károlyi» családnév magyarázata és története. (*Id. R. E. S.* kéziratban levő polgári lexikonából.) (*M. Sajtó* 1856. 138.) — A Károlyi családnév magyarázata s története. *Waltherr László* (*M. Sajtó* 1858. 45.) — Károlyiak. (*Magy. és a N. Világ* 1877. 76.)

Kassay-család. — Gefundener Adelsbrief der Familie Kassay. (*Ung. Nachr.* 1787. 56. sz.)

Landerer nyomdász-család. (Adalékok a nyomdászat történetéhez Magyarországon.) *Szabó József* nyomdász. (*Vasárnapi Ujság* 1867. 31, 32. Két arczképpel.)

Láng színész-család. (*Vasárn. Ujs.* 1872. 33. sz.)

Lengyel-család. (Lengyeltóti —.) *Pressb. Ztg.* 1779. 21.)

Liszthy-nemzetség. (Köpcsényi —.) *Miskolczy István.* (*Regélő* 1834. 67—69.)

Lónyai-Jakczy család. Közli *Lehóczky Tivadar.* (*Vasárn. Ujság* 1862. 41. sz.)

Nádasdyak. (*Fillértár* II. 1835. 25, 26. sz.)

Nákó-familiának beigtatása. (*Hazai Tud.* 1807. II. 39.)

Ostrossith-család. Historisch-Genealogische Abhandlung der ausgestorbenen Familie Ostrossith von Gyletincz. *C. Wagner.* (*Ung. Nachr.* 1787. 20, 22, 23.)

Pálffyak. Remellay. (*Győri Közlöny.* 1859. 1—7.) — Magyarország három nádora a Pálffyak nemzetségéből. (*Sürgöny* 1865. 1—3.)

Pázmán dicső ágazat emléke. *Csernyánszky* N.-Kátáról. (*Hasznos Mulatságok* 1836. II. 32.)

Perényi-család (*Hadi Tört.* III. 1790. 6.)

Petrőczy. — Két családi név gyakori fölcserélése. (Petrőczy és Petróczy.) *Lója Károly.* (*Vasárn. Ujs.* 1867. 3.)

Rákóczi-család. (Két —.) *H. L.* (*Vasárn. Ujság* 1869. 10.)

Rhédey-család. Az angol királynő rokonsága a gr. Rhédei-családdal. *D. F.* (*Főv. Lapok* 1866. 150.)

Szamaróczy-család. Nachrichten über das ungarisch-adeliche Geschlecht Szamaróczy und dessen Wohnort. *Georg v. Gyurikovitz.* (*Aerenlese* 1829. 57.)

Széchényiek. (*Regélő* 1835. 53, 54. Gróf Széchenyi István arczképével.) — Három Széchenyi. (*Pesti Hirlap* 1843. 231.) — A Széchenyi-család sírboltja Czenken. (*Bud. Közl* 1869. 245.)

Sztáray-család eredete ügyében. *Turner Ferencz.* (*M. Sajtó* 1857. 110.)

Telekiek (*Regélő* 1837. 79. 80. Gróf Teleki József arczképével.)

Vécseyek (báró —) levéltárában. *A. B.* (*Főv. Lapok* 1872. 283.) — A Vécseyek hazánk történetében. Történelmi adalékok életrajzokban. *Andrássy Béla* (*Reform* 1873. 76, 77, 79.)

Wesselényi (gyekei —) család. — Még egyszer a gyekei síremlékről. *Deák Farkas.* (*Tört. Lapok* II. 1875. 10.)

Zach elnevezésről. (A hibás —.) *b. Ny. A . . . t.* (*Nemz. Ujság* 1847. 434.)

Zrinyiek sorsa. Történeti vázlat. *Nagy Iván.* (*Csal. L.* 1855. I. 6.) — Az első Zrinyiek. *Salamon Ferencz.* (*Pol. Hetilap* 1865. 19)

Könyismertetés.

Lázár Miklós gróf: A gróf Lázár-család. Kolozsvártt, 1858. Ism. *Szilágyi Sándor* (*Delejtű* II. 1859. 219.)

Nagy Iván, felső-győri: A lubellei és kisfaludi Liptay-család nemzedékrende és oklevelei. Három ábrával, Pest, 1858. Diszkiadás. Ism. *Szilágyi Sándor* (*Delejtű* II. 1859. 219.) Idősb Szinnyei József.

OLÁH EREDETŰEK-E A HUNYADIAK?

Derűre, borúra hirdetik az oláh ujságok, hogy *Hunyadi János*, a kereszténység legnagyobb bajnoka a keleten és Magyarország nagy királya, *Mátyás:* oláhok voltak. A Hunyadiak oláh eredetéből aztán tőkét csinálnak oláh testvéreink s azt a consequentiát vonják ki abból, hogy a kereszténység ügyének Magyarországon oláh fegyverek s az oláh nemzeti szellem épített védbástyákat az Izlam támadásai ellen; Corvin Mátyás lángelméjében pedig, ki a renaissance műveltség nagy képviselője volt: a római eredet traditióit kell ünnepelnünk, melyeknek sugarai arra a népre vetik világukat vissza, melyből a nagy király született, tudniillik az oláh nemzetre. Mintha csak azt mondanák, hogy a magyar civilisatió oláh eredetű; oláh nemzeti szellem hímezte abba legszebb virágait.

Gróf Teleki, a Hunyadiak korának írója, kinek nationalis érzülete megütközött az «oláh» eredeten: a Hunyadiak oláh származásának elméletét meg akarja dönteni. Tárgyalásai folyamán arra az eredményre jut, hogy a Hunyadi család *magyar eredetű*. Nagy tévedés ez, minden alapot nélkülöző eredmény. A Hunyadi család valóban az oláh népből való. Bizonyítják ezt a legrégibb feljegyzések, melyek János genealogiáját hagyták ránk s az a sok egykorú vonatkozás, melyek mind az *oláhság* mellett szavaznak.

A Hunyadiak oláh származásának ügye nézetem szerint el van döntve.

Ma nem is értjük már, mi megszégyenítő volna abban, hogy a magyar nemzet jelesei közt annyi idegen elemet számlálunk? Minden nemzet s leginkább éppen az életképes nemzetek vesznek fel magukba sok idegen anyagot. Az assimilálás képessége mindig a nemzet géniusának vonzó erejére vall, mely mint a nagy folyam pályafutása közben kisebb folyókat, ereket vesz fel magába s hullámait növeszti azokkal; aztán megosztva velük nevét, tovább hömpölyög partjai között. Jaj az olyan nemzetnek, mely mint a pusztai folyó egyetlen-egy forrásra szorul; lassan eszi magát át a puszta homokjában, melyben szétfolyik s nyomtalanúl elenyészik.

Nyugodjunk meg abban, hogy a Hunyadiak, sok más jelesünkkel, idegen származásuak voltak; nyugodjunk meg abban is, hogy *oláhok* voltak.

Igen ám, de azzal, hogy a Hunyadiak oláhok, még mit sem mondunk. Tisztelt olvasóim talán emlékeznek, hogy néhány értekezésem és e tisztelt társulat egy ülésén tartott felolvasásomban is hangsúlyoztam, hogy a középkorban az *oláh* név nem volt egyenértékű a *ruménnel*, úgy mint ma.

A szlávok, midőn Kr. után a II—III. századokban Pannónia, Dácia felől elárasztották a Balkán félszigetet: ott szerte romanizált őslakókat találtak. E romanizált illyrek, thrákok azok a rumének, a kik Macedoniában laknak, a kik később Magyarországba, illetőleg a mai Romániába is vándoroltak.

Mindezen romanizált balkániak pásztorkodó népek voltak s mint ilyenek helyhez nem kötve, a Balkán félszigeten alakult szláv országokban: Bolgáriában, Szerbiában szertejárták a hegyeket, völgyeket nyájaikkal.

A balkáni új lakosok, a szlávok: oláhoknak

nevezték e pásztor népeket, alkalmasint azért, mert *vlach*, *welsch* a germán és szláv nyelvekben *latin fajú* népeket jelent.

Idők jártával nagy ethnografiai átalakulás megy végbe a Balkánon. A bolgár szlávok sok illyr-trákot assimiláltak; a szerbek az albánokkal rokon *meropch* nevű őslakókat enyésztették el, elszerbesítve azokat, úgy hogy a meropch név elvesztette eredeti jelentését s már jobbágyot jelentett; így neveztek aztán Szerbiában mindenféle jobbágyot, akár albán, akár görög, akár rumén, akár szerb nyelvű volt legyen.

A szlávok meghonosodva s acclimatizálódva a Balkánon, természetszerűleg maguk is oláhokkal együtt legeltették nyájaikat a Hämus, Rhodope és Balkán rengetegeiben. A pásztorkodó régi lakosok számát gyarapították maguk is. Azon viszonynál fogva pedig, melyben az oláhság a szlávokkal szemben állt, hogy t. i. mindenütt alávetette magát szláv urainak, a szláv kereszténységet átvette, egyszóval szláv és oláh közt mindennapos kölcsönhatások támadtak: az oláh név fogalmából, mely eredetileg nemzetnév volt — mint a meropch — lassanként egy társadalmi elem elnevezése lett.

Bolgár, szerb, rumun pásztorok viselték aztán egyaránt az oláh nevet, mindenik e névvel különbözvén a földhöz kötött *szántóvető* vagy *városi lakosoktól*.

A névnek e jelentésben való átalakulása már igen korán történt meg, úgy hogy a byzanti krónikák, mikor oláhokról írnak, a «vlachos» név alatt soha nem értenek nemzetet, de barangoló, nomád lakosokat.

Az oláh név, mint historiai név, először a XIII. században merül fel a Balkánon. Angelos Izsák ellen támad fel a leigázott Bolgárország. A krónikás szerint — Niketas Choniates — a «vlachok» keltek fel először a hegyek között s szálltak szembe a byzanti hatalommal. Mint azt egy helyett már megmutattam, ezek a vlachok nem voltak egyebek, mint Bolgária pásztorkodó, nomád elemei, a kik, mint a későbbi ozmán-kor *hajduk*-jai, az erdők mélyéből és hegyek szakadékaiból törtek a hatalom ellen, guerilla-csatákat víva s támogatva mindig a szántóvető nép által, mely helyzeténél fogva nem kezdhette a fölkelést. Ilyen fegyveres pásztor nép volt a Bolgária történetében nevezetessé lett oláh.

Az oláh név a szerb törvénybe is ilyen értelemben jutott be.

Stjepan Dečanski szerb királynak 1321—1331. évek között írott chrisovuljában, a vlach név egyjelentésű a pásztorral, szemben a *földműves*, *mesterember*, *szabad emberrel*. Ez magyarázza meg a király intentióit, midőn a szabad ember = szerb és vlach, azaz pásztorkodó közti házasságot szabályozza, úgy t. i. hogy ha szabad ember vagy pap vlach nővel lép házasságra, az utódok *meropchokká* vagyis *jobbágyokká* lesznek. Nem nemzetiségi türelmetlenség szól e törvényből, hanem nemzetgazdasági felfogás, mely a földműves elemnek kedvez, illetőleg a földművesség fejlesztését munkálja, — a mi, t. i. a földművelés, Szerbiában még a XIX. században is sokkal hátrább áll a belföldi állattenyésztésnél; mennyivel inkább öt századdal ezelőtt.

Ha a chrisovult figyelmesen tanulmányozzuk s a százszámra megnevezett vlachok neveit vizsgáljuk, arra az eredményre jutunk, hogy e vlachok csak részben voltak rumének; a szerbiai vlachság egészében véve szerb, bolgár, horvát, albán, rumén gyülevész nép volt; olyan társadalmi elem, melynek fejlődése a talajviszonyokhoz van kötve.

A balkáni hegyes-völgyes talaj természetes fejlődése a *pásztorélet*, specialis növevénye a talajnak, nemzetgazdasági tényező, s mint ilyen, tárgya a jognak s nem nemzetiségi különbségen alapuló fejlődés. Az azonban tagadhatlan, hogy a ruménség az *oláh életre* leghajlandóbb volt, s mint ilyen, nagy contingensét képezte a balkáni oláhságnak.

Vajdái, papjai azonban szlávok voltak. Innen van az, hogy a rumének, még mielőtt Magyarország felé kezdtek volna vándorolni, a szerb-bolgár egyházhoz tartoztak, azok szentjeit tisztelik, (nekik nincsenek nemzeti szentjeik) bolgár betűkkel írják nyelvüket,[1] egyszóval műveltségük szláv eredetű, nyelvükön a szláv hatás mindenféleképen érvényesült.

Az oláh név fogalma, a mint azt a törvény értelmezte: átment a délszláv nép költészetébe is. Azok a szerb balladák, melyek a guzlicza hangjai mellett hőseiket éneklik, *vlach* név alatt

[1] E század elején kezdett a latin írás a ruméneknél meghonosodni.

mindig *pásztorokat* értenek s *vlachinják* és *vlachinicák*nak nevezik a pásztorleányokat.

Sok ilyen balladát hozhatnék fel például, de csak egyet említek itt: *Kobilics Milos*, a szerb népköltészet egyik legkedveltebb alakjának születését tárgyazó balladát, melyben az van mondva, hogy «Lázár király leányai, jegyeseikről, Brankovics Vuk és Kobilič Milosról beszélnek, összehasonlítva azok rangját, származását. Brankovics Vuk — úgymond az egyik leány — szép fejedelmi várban született, míg Kobilič Milosnak, csak *pásztorleány (vlachinjica)* volt az anyja, ki Milost, lovakat legeltetve szülte meg, s egy ló alá rejtve, nevelte fel; ezért is nevezik Milost Kobiličnak». (Kobila = paripa.)

De száz és száz helyre utalhatok, hol a vlachokról mint pásztorokról beszélnek a szerb költemények. Ilyen értelemben használják az oláh nevet a kárpáti, sőt az alföldi tótok is.

Ez a vlach név szerepe a görög egyházhoz tartozó délszlávok tartományaiban.

A dalmaták, horvátok és szlavonok abban az időben, mikor a szerb és bolgár szlávok a byzanti egyházba tértek (IX. század), tehát már a frank korban a római katholika egyház hívei voltak. Mint ilyeneket találják a magyarok a honfoglaláskor.

Középkorban a *vallás tette a nemzetiséget;* nyelvkérdést s erre alapított nemzetiségi kérdést nem ismertek. A horvátot a szerbtől a vallás különböztette meg, egyik a görög, másik a római egyházhoz tartozván, s e különbség a nemzeti különbség érzetét szülte meg, a mi máig megvan a két testvér-nemzet között, jóllehet a szerb és horvát nyelv között alig van nagyobb különbség, mint két szomszédos német, franczia vagy olasz tájszólás között.

A vallás tevén a nemzetiséget a középkorban, a katholikus szlávok élesen megkülönböztették magukat a byzanti egyház szlávjaitól; azokat olyan idegeneknek tekintették, mint a görög, rumén s más nyelvű görög nemegyesülteket.

A balkáni oláhság (rumén, szláv) átszállingózott a katholikus területekre is (Raguza, dalmát partok), magával víve a byzanti egyház tanait, szokásait. A föld népe első sorban a görög nemegyesültet látta az idegenben s kora felfogása szerint vallásával nevezte meg nemzetiségét is. A katholikus szlávok közt igen korán átváltozott a vlach név értelme s *görög valláshoz* tartozó balkániakat jelentett.

A vlach név, a milyen messze tudunk menni, a dalmát-horvát szlávoknál mindig görög nemegyesültet, görögöt jelentett. Oláh egyháznak nevezték a görög egyházat, oláh papnak a görög nemegyesült pópákat. A horvát közember ma is így tudja azt. Zágrábban egy utcza is van, vlaška ulica = oláh utcza, vagyis görög felekezetűek utczája.

Ez az elnevezés átment a dalmát-partvidéki olaszok nyelvébe s a latin egyházi irodalom is magáévá tette azt, úgy hogy pápai oklevelekben is megtaláljuk.

A pápa Kaloján bolgár czárhoz írván, a kit a katholikus egyháznak akart megnyerni, őt «imperator Bulgarorum et Vlachorum» címmel illeti. A rumén tudósok ebből azt okoskodták ki, hogy Bolgárország rumén-bolgár szövetséges állam volt. Ez a czím csak latinúl hangzik így, a bolgár czárok magukat «*bolgárok és görögök*» czárjának nevezték s iratták, és soha sem oláhok czárjának, mert, mint fent láttuk, az oláh névnek Bolgárország területén más jelentése volt, semhogy a czári czímbe kerülhetett volna.

A XIV. században jő a török. Hódítva halad észak felé fel Boszniáig. Elsöpri a szláv országokat: Bulgáriát, Szerbiát, Bosnyákországot. A Száváig fel török népelemek honosodnak meg, különösen pedig *Bosnyákországban* s megalkotják a szláv területeken is a nemességet, a mi az Izlam fogalmához van kötve.

Boszniában és Szerbiában az oláh névnek új értelmezést adtak a törökök. A meghódított szlávok keresztények és különösen Boszniában, pásztorkodó népek voltak, a kik magukat oláhoknak is nevezték; mintegy nemzeti neve volt ez a köznépnek. A török oláhnak nevezte most a hódoltakat, de *keresztényt* is értett mindig a megnevezésben. Így a szerajevói mohamedán (akár török, akár szláv nyelvű legyen is), a mohamedánt *turk*-nak, a keresztényt *oláh*-nak hija s e nevet átviszi a *kereszténység* egyetemes fogalmára is.

A délszláv nyelv jól ismeri a török felfogást s újabb illyr írók szerte használják.

Egy ecclatans példával illustrálom ezt.

Petar Petrovič Njeguš črnagorai vladika püs-

pök) «Lažni cár Stjepan Mali» című történeti drámájában két kádit beszéltet, kik az Izlam nagy alakjait dicsőítik. Az egyik Omár hadvezérről szólván, dicséri azt, hogy az «*oláhok*» alexandriai könyvtárát felgyujtotta: kad zapali vlašku dangubicu — aleksandrijsku biblioteku. — Senki sem fog az «*alexandriai oláh könyvtár*» alatt egyebet mint keresztény vagy görög könyvtárt érteni.

De az író tovább megy. Megszólaltatja a másik kádit, a ki Szulejmanról s a mohácsi csatáról emlékezik. Magyar fordításban így hangzik a passus:

> Törvényhozó! Legmagasabb zultán!
> Bámulatot keltő látvány volt az:
> Hogy küzdött a török a magyarral,
> Hogy vágta le az oroszlánnak fejét,
> Hogy tiporta le «*az oláht*» Mohácsnál.

A török észjárás a költemény szavai szerint már nemcsak a keresztény, de a magyarra mint keresztényre is kiterjeszti az oláh fogalmát, mely előtte annyit jelent, mint = *gyaur*, *hitetlen*.

Meggyőződhetik a tisztelt olvasó fejtegetésemből, hogy az *oláh* név a középkoron át napjainkig, más-más értelembe öltözött. Korok és helyek szerint ingadozott az, az események, népmozgalmak hullámzásában.

* * *

Ismerve az oláh név balkáni szerepét: kisérjük az oláhságot vándorlásaiban.

Már a byzantiak korában, mikor Vazul császár meghódította Bolgárországot, kezdett az oláhság a Dunántúlra szállingózni, az egykori magyar bánság, a Szörénységen keresztül, mindenütt a hegyeket keresve, hol balkáni életviszonyainak megfelelő területeket talál.

Az Orsova és Viddin közti Dunarészen, a hol a szerb hegységet a Kárpátoktól csak a folyam medre választja el, hol ezer év előtt Traján hidat veretett s a szikla-oldalba vágatta a híres via Traiana-t: ott lépték át a Dunát a Balkán oláhjai teheneikkel, üszőikkel, juhaikkal, hózva magukkal Byzancz vállását, babonáit, szentjeit s a felkavart viszonyok sok nyomorúságát.

Vegyes nyelvű nép volt akkor az oláh. A legtöbb rumun, mint par excellence pásztor nép, de részben ráczok, bolgárok és albánok vagy orbonások.

Papjaik és kenézeik (biráik) és vajdáik azonban bolgárok és szerbek voltak; de jöttek velük vagy nyomukban örmények is; erre mutat az, hogy Szörénységben a XIV-ik század elején ismeretes volt egy *Örményes* nevű hely.

Ez a vegyes nyelvű népelem mindinkább helyt foglalt Erdélyben s felhatolt egészen Mármarosig. A balkáni események folyamán a török háborúkig mindig több és több ilyen oláh bevándorló igyekszik észak felé, hol johb hazát vél találni.

A fent elmondottakból világos, mért nevezi *Kézai pásztoroknak az oláhokat*. Anonymus és az ő korában még pásztort értettek ez alatt Magyarországon is.

Ez a vegyes nyelvű, de szláv hierarchiájú nép a Balkánról elhozta magával összes traditióit Erdélybe is, tehát a hovatartozás érzetét is; így történt, hogy a XV. században a mármarosi oláhok a *nándorfehérvári* metropolita hatáskörébe tartoznak; de világos lesz magyarázatom után az is, hogy mikor a szerbek, mint *politikai nemzet* (nemesség és polgári, városi elem stb.) Magyarországon keres menedéket s itt a szerb metropolia megalakúl: mért terjed ki annak hatásköre az erdélyi oláhságra is? Nem erőszak volt az, de természetes folyamánya a dolgoknak, mert az oláhok, papjaikkal, kenézeikkel együtt tudták, érezték, hogy ők a régi szerb állam elszakadott tagjai, egy növény kiágazásai, azért tehát a karloviczi érseket természetszerű fejükűl fogadták.

Az első bevándorlások idején tehát az oláh név a magyar földön sem jelentett egyebet, mint balkáni eredetű nomád népet, de az *oláh* név másik jelentése is meghonosodott, vagyis *oláhnak nevezték a római katholikussal szemben a görög egyházat*.

A szegedi gyülés 1495. XXV. tczikkében ez áll: Valachi, Rutheni et Sclavi, *fidem Valachorum* tenentes rustici.

1445-ben Hunyadi János Világos várát kapja Zarándmegyében, a várhoz tartozó *nemesek és oláhokkal* (sic!) együtt és a patronatus jogát: cunctarum ecclesiarum et capellarum tum christianorum quam Valachorum.[1]

A török elől a XVII. századig a horvát-szlavon tartományok, sőt Krajna-Karinthia felé is

[1] Teleki. Hunyadiak k. X. 362. l.

sok balkáni (boszniai, szerbiai stb.) menekülő vette útját, a kik *uskokoknak* (menekülők) vagy *oláhoknak* neveztettek, s Pozsegamegye egy része Kraljeva Velika főhelylyel soká «Kis-Oláhország» — «parva Vlachia» — «die kleine Walachei» nevet is viselt.

Már fentebb jeleztem, mit ért a horvát oláh alatt. Nem nemzetiség volt az, csak felekezet; így értelmezi azt I. Lipót rendelete (1659. 92. cz. az ó-széki birtokon tartózkodó oláhok megzabolázásáról), így a zágrábi püspökség s tömérdek okmány. Petretić zágrábi püspök a XVII. század végén meg is írta ezeknek az oláhoknak a történetét (Historia de Valachorum in Confiniis Regni Slavoniæ degentium Episcopatus origine, progressu et effectibus), melyben meg is nevezi oláhjainkat: «Valachi sive Rasciani vel ut verius dicam Serviani, nam ex Regno Serviæ prodierunt.[1]

Mint ilyen görög nemegyesülteket reclamálja őket Černovič Arsén patriarcha 1694-ben, midőn a császári privilegiumot azokra a szerbekre is kiterjeszteni kéri, a kik a Dráva-Száva közt, a többi szerbtől elválva éltek: in Slavoniam et in hac parvam Valachiam.[2]

Láthatjuk ezekből is, hogy az oláhságot senki nem nézte nálunk nemzetnek a középkorban, e név csak akkor szállt a ruménségre, akkor vált a rumén nemzetnév synonimájává, mikor a rumének rumunizálva mindazon idegen elemeket, melyekkel együtt éltek: homogén nemzetté lettek.

Így állván a dolgok, óvatosabban fogunk bánni az oláh névhez kötött hagyományokkal.

Ilyen a Hunyadi család eredete is. A legrégibb feljegyzések oláhoknak nevezik a Hunyadiakat. Ősük Šerb, ennek fia Buthi Vojk vagy Vuk és Radul. Vuk fia *Hunyadi János.*

Mit tudunk ebből? Micsoda oláhok voltak? Rumének-e, bolgárok-e, vagy szerbek?

Legfontosabbnak tartom e genealogiai jegyzékben a Vojk vagy Vuk nevet, mely Vknak is iratik. E név határozottan szláv s pedig szerb és *farkast* jelent. Igaz, hogy a Šerb és Radul név rumén, de e nevek úgy a bolgárok, mint a szerbeknél honosak voltak, sőt tiszta szláv területen Bolgáriában ma is megtaláljuk azokat.

A kérdést a *Vuk* név oldja meg. Ha Hunyadi János atyja rumén lett volna, nem nevezte volna magát szerbül Vuknak, hanem ruménül Lupunak, mert a két név egyet, farkast jelent s mindenféle nyelvben ismeretes keresztnév. Havasalföldi vajdák, bojárok nevezték magukat Lupu, Lupulnak, nevezhette volna magát így Hunyadi János atyja is, ha ruménnek tartja magát s nem délszlávnak.

Másik bizonyítékunkat Hunyadvára egyik tornyának elnevezéséből merítjük. Hogy a Hunyadi család ismerte délszláv eredetét, sőt Hunyadvárában beszéltek is szerbül vagy bolgárul, abból is látjuk, hogy az egyik torony neve «*Njebojsza*»; így nevezi azt a nép ma is. A vár jobbágyai vegyesen szerbek, bolgárok és rumének voltak s ez időtájt egész vidékek is voltak Erdélyben, így Tövisen, nem messze Hunyadhoz, hol rácz telep tartotta magát sokáig, mígnem eloláhosodva, elfeledte multját; csak a mohos sírkövek jelölik még itt-ott, hogy a ruménség fája: bolgár, szerb, albán romokon nőtt föl.

Corvin Mátyás okleveleiből is tudjuk, hogy a család délszláv eredetű ... a Regibus vero *Bulgariæ* atavis nostris ... írja Mátyás (az oklevél Kerchelich-nél) s rokonait is megnevezi. Ez oklevélből világossá lesz, hogy a Hunyadiak ősei a Balkán felől bevándorló néptöredékek vezetői, vajdái voltak s több délszláv és albán fejedelmi családdal rokonságban állottak.

Egyik rokonának nevezi Mátyás *Ivanovics Györgyöt*, Thessalia herczegét, Albánia, Dibra, Zadrimia stb. urát, aztán Niši *Marnovics Tomkát*, Zvornik vára urát és *Ráczország starostját*, Braničevo stb. birtokosát.

Világos mindezekből, hogy a Hunyadiak csak annyiban voltak oláhok, a mennyiben oláh népek felett vajdáskodtak. A Balkánról Magyarországba vándorolt fejedelmi ivadékok ők, s szláv nyelvüek és műveltségüek, s mint ilyenek léptek be a magyar nemzet kötelékébe.

A mi a Hunyadiakra áll, áll a híres régi *Kristyóri* oláh vajdákra is. Ezek ősét Boar-nak (bojár) nevezi egy oklevél, (lásd Keménynél), ettől származik Kristsóri Boalya (adománylevele 1404 és 1415-ből), a zarándmegyei oláhok vajdája: «*voyvoda Olacorum*».

A Kristyóri család oláhsága is olyan termé-

[1] Arkiv za povjestnicu jugosiavensku 1868 IX. 320.
[2] Czörnig. 160.

szetű, mint a Hunyadiaké. Oláhok vajdái voltak, de nemzetükre nézve *szerbek*.

Aradon Kristyóri János ügyvéd családi okmányai között őrzi genealogiájának 1773-ban átírt másolatát, mely a kérdést szépen megfejti. Álljon itt az okmány kérdésünkre tartozó része:

«Concinnata est hæc Tabella Genealogica anno 1773.

BAÁR a possessione Kristsor in donationalibus annor. 1404 & 1415 sub A. A. DE KRISTSOR ita scriptus et denominatus qui stb. | BELAM vajda in donationalibus A. 1404 simpliciter De Kristsor scriptum, mox autem in donationalibus A. 1415 BELAM VAJVODA DE KRISTSOR apellatum sub A : A : alias ut indicia produnt *Gente Rascianum* sub Nro 37 & sub C. & a Serenissimo Sigismundo Rege olim Hungariæ pro fidelibus suis servitiis ac meritis totales & integras possessiones Kristsor, Zdrapcz & Czoroczel (imo & Vakam hodiedum ab Ill : L : B : Vidua D. Samuele Kemenyiana in & pro flor. 2500 pignore tentam) in Cottu de Zaránd existentes et districtui Fejér-Körös ingremiatas, erga privilegiales Anno 1404 & 1414 sub A : A : exhibitas etc.

Alább:

1411. Filias | Zora & Vilka [1] utrasque ad tum in capillis constitutas prout antiquissimæ picturæ *inscriptionisque Rascianicæ* Ao 1411 in præfato pervetusto templo Kriscsoriensi *Valachis* hodiedum inviolabiliter extantes manifeste perhibent sub litt. C. & Nro 37.

Azt hiszem, hogy világos képét adtam annak a népmozgalomnak, mely a Balkánon indul meg s az erdélyi hegyek között ér véget. Kimutattam azt, mennyire indokolatlan az oláh ujságok tüntetése Hunyadi János és Hunyadi Mátyás neveivel nationális tendentiáik érdekében. A rumén elem multjának általam festett képe — s ez az *igazi képe* annak — egészen más színben tünteti fel a rumén történetet, mint azt Laureanu, Hasdeu, meg annyi más rumén történetiró tudja, vagy inkább *képzeli*. Nincs annak a képzeletnek semmi reális alapja. Nem ismerik azok a jó urak nemzetük multját s úgy látszik nem is akarják ismerni. Nekünk magyaroknak jutott az a feladat, hogy a magyar föld történeteit a bevándorlott népek történeteivel egészítsük ki, melyeket a mi multunkkal annyi száz és száz kapocs köt össze.

* * *

Ez az t. olvasóim, a mit a Hunyadiakról s az oláhok régi viszonyairól el akartam mondani. Bocsássanak meg, hogy ismétlésekbe is bocsátkoztam s elmondtam olyan dolgokat is, melyeket t. olvasóm már másutt is hallott tőlem. De tanulmányaim egy körben mozogván — az *«oláh kérdés»* keretében — egy-egy újabb részlet tárgyalása közben lehetetlen, hogy már ismert részletekbe ne ütközzem. Különben az oláhokról írott *rendszeres művem már nyomdakészen van*, abban az így töredékesen s magam ismételgetve előadott részletek, egységes és teljes képben fogják feltüntetni az *oláhság multját*.

Dr. RÉTHY LÁSZLÓ.

[1] Zora és Vilka szerb leánynevek; Zora = Hajnal, Vilka (Vila) = Tündér.

A MISKÓCZ NEMZETSÉG.

(Második közlemény.)

— Egy czímerrajzzal. —

Térjünk vissza ismét a *Miskolcz* nemzetséghez.

Mint már fentebb láttuk, a Miskoucz nemzetségbeliek s utóbb már a Miskolcz városi származású egyének némelyike is a XIV-ik század második felétől kezdve a *«Miskolczi»* nevet, mint formalis nemesi előnevet majd mint származásuknak jelölőjét is használják, — úgy hogy ezentúl alig lehetséges többé az ős eredeti *Miskoucz* nemzetséget a számos *«Miskolczi»* családban hovatovább kimutatni.

«Miskolczy» név alatt különben régi idők óta több család virágzott az ország különböző

vidékein. Így pl. Bácsmegyében Roglaticzán, Biharmegyében Mezőtelegden, Szatmármegyében Micskén, sőt Erdélyben is a pávai háromszéki Miskolczy család.

Mindannyi között azonban legtöbb joggal bír a Miskolczi névre a Biharmegyébe származott Mezőtelegdi Miskolczy család, mert ezek csakugyan a Miskolcz városából eredő ágtól származnak le. Ezen családnak a XIV. század végén élt miskolczi Chuliak Györgytől való leszármazása Nagy Ivánnál Magyarország Csal. VII. köt. 512—515. l. olvasható.

Nagy Iván adatait a *Miskolczy* családra vonatkozólag kutatásaink még a következőkben egészítik ki:

1413-ban Miskolczy János Zemplénben levő javaiba statuáltatik. Ugyanakkor Ghyrinchy István behelyezésének ellent mondanak Miskolczy Simon és Klára, Lorántfy Máriával egyetemben.[1]

1489-ben említtetik Miskolcz városában birtokos Herczeg Péter, a ki Miskolczi Péternek is neveztetik olykor. Miután azonban nyomozásaink folytán kitünt, hogy ő tulajdonképen a Bors familiából való, ott fogunk róla bővebben szólani.

1472-ben Miskolczi Benedek nevű egyén jegyző a váradi káptalannál.[2]

1495-ben Miskolczy Pál Szabolcsmegye That városában említtetik.[3]

1521-ik évben Miskolczy Ambrus a megyeri határban fekvő szőllőjét egy másikért a kerekedi hegyen az ó-budai apáczákkal kicseréli.[4]

1576-ik esztendőben Miskolczy Miklós örökösei donatio útján a miskolczi határban fekvő, Kerekhegy, Babonyi bércz, Kiságazat és Fermete nevü hegyeken levő szőllőket kapnak.[5]

1589-ben Miskolczy, máskép Tánczos Ambrusnak egy kis-kállói perben szegénysége bizonyíttatik.[6]

1593-ban Rudolf királynak, Seres Ambrus részére egy borsodmegyei nagy-geleji birtokra nézve adott kiváltság-levele említi, hogy az előbb Miskolczy Pálé volt.[1]

1594-ben Miskolczy Gergely az Eperjes városi gyalog zsoldos csapat hadnagya. Tokajból január 1-én ír a városnak csapat erősbítésért és zsold fölemelésért.[2]

1621. Miskolczy Erzsébet és férje Szepessy Pál egy házat és kertet Kis-Patakon Rákóczy Györgyre iratnak.[3]

1634. Miskolczi Miklós birtokos Nyéken Borsodmegyében.[4]

1634. A Miskolczy család Igaron birtokol. (Azóta folytonosan.)[5]

1638-ban Miskolczy György Szántó városában birtokol.[6]

1639. Miskoltzi Zahorczy Péter zombori prédikátor ugyanott birtokol.[7]

1653. Miskolczy Péter a Határ község Bukoncza nevű hegyén levő szőllőjét elzálogosítja.[8]

1653. Miskolczy György a S.-A.-Ujhelyben levő nemesi javait Somy Gáspárnak hatszáz forintért tíz évre zálogba veti.[9]

1667. Miskolczy Balázs Unghvár városában levő birtokát 150 frtért zálogba veti.[10]

1671-ben Miskolczy Péternek Rimaszombatban levő javai elkonfiskáltatnak.[12]

1672-ben Miskolczy Gergely és neje Kassáról, Bodrog-Kereszturban egy szőllőt birnak ezer forintért zálogban.[12]

Ugyanez az a minden valószinűség szerint egyenesen Miskolcz városából származó Miskolczy Gergely ötvösmester, a ki hálából a miskolczi református egyháznak 1649-ben egy gyönyörű mívű régi kelyhet és egy ostya-tálacskát ajándékoz.[13] Ez utóbbin látható családi czímere is, melyre még visszatérünk.

[1] *Országos levéltár.* Dipl. oszt. 10128. sz.

[2] U. o. Kincstári oszt. Kállay család levéltára és *Bunyitai Vincze.* A váradi püspökség története. II. k.

[3] *Országos levéltár.* Neo-Regestr. Fasc. 1700. No. 165.

[4] *Rupp Jakab.* Budapest és környékének helyrajzi története. Pest, 1868. 8-r. 49. lap.

[5] *Országos levéltár.* Liber Regius (Királyi könyv) 25. kötet 244—5. lap.

[6] U. o. Neo-Reg. Fasc. 1764. Nro 49.

[1] *Országos levéltár.* Liber Regius. 15. k. 95. l.

[2] *Eperjes város levéltárában.*

[3] *Országos levéltár.* Neo-Reg. Fasc. 1046. Nro 8.

[4] U. o. Neo-Reg. Fasc. 983. Nro 27.

[5] U. o. Neo-Reg. Fasc. 959. Nro 15.

[6] U. o. Neo-Reg. Fasc. 1788. Nro 17.

[7] *Szemere Pál* számadási könyve a *Ragályi* család dövényi levéltárában.

[8] *Országos levéltár.* Neo. Reg. Fasc. 1100. Nro 66.

[9] U. o. Neo-Reg. Fasc. 1806. Nro 20.

[10] U. o. Neo-Reg. Fasc. 385. Nro. 27.

[11] U. o. Neo-Reg. Fasc. 966. Nro. 3.

[12] U. o. Neo-Reg. Fasc. 1734. Nro 51.

[13] A magyar történeti *ötvösmű-kiállítás lajstroma.* 1884. III. terem, 35. lap.

1674-ben Miskolczy Istvánnak, ki rebelliskedett s e miatt notáztatott, szabolcsmegyei királyhelmeczi birtokai elvétetnek és Leopold császár által másnak adományoztatnak.[1]

1675. Miskolczy Péter Mádon és Zomborban hasonló okból öt szőllejét veszti.[2]

1676-ban. Miskolczi (másképen Abodi) János gyöngyösi főbiró.[3]

1684-ben Serédi Benedek a törökkeli hadakozásokról tévén jelentést az erdélyi fejedelemnek, a többi között mondja, hogy Miskolczy Péter commissáriusa Szatmárban a tatároknak.[4]

1681. julius 22-én Miskolczy Balázs unghmegyei Szlatinán birtokot vásárol.[5]

1690. február 12-én Miskolczi István konfiskált javai összeiratván, Ujhelyben is említtetik birtoka.[6]

1691-ben Leopold császár úgylátszik új donatiot ad Borz nevű birtokról és egy Borsodmegyében fekvő elpusztult malomról Miskolczy Dorottyának, Szentlászlói János nejének.[7]

1693-ban Miskolczy Susánna, Jantho Jánosné, Eperjeskén (Szabolcsm.) birtokot vásárol.[8]

Ugyanő, Balku Erzsébettel a Balku Pál javaiban osztozkodik.[9]

1694. Miskolczy András, bizonyos javakat Petneházy Zsigmondtól visszakövetel.[10]

1696-ban Miskolczon lakó Miskolczy Dorottya, Beky Istvánné Pest- és Csongrádmegyékben birtokol.[11]

1697. Janthó János, Kecskeméthy Istvántól visszavásárolja azon a Szt-György-hegyen Miskolczon levő szőllőt, mely előbb Miskolczy Susánna és Györgyé volt.[12] E szőllő határai Pallag szőllő, Vátos szekérút és Lápa szőllő.

[1] *Országos levéltár.* Liber Regius. 274. lap és u. o. Neo-Reg. Fasc. 1777. Nro 15.

[2] U. o. Neo-Reg. Fasc. 1070. Nro. 1.

[3] *Miskolcz város* levéltára. Török levelek 43. szám.

[4] *Török-magyarkori állam okmánytár.* VI. k. 383. és 396. lap.

[5] *Országos levéltár.* N. R. F. 1757. Nro 17.

[6] U. o. N. R. F. 1748. Nro 16 és F. 1736 Nro 19.

[7] U. o. Liber Regius. 25. k. 102. lap.

[8] U. o. N. R. F. 1043. N. 36. és Liber Regius 25. k. 200. lap.

[9] U. o. N. R. F. 1745. Nro 49.

[10] U. o. N. R. F. 1059. Nro 30.

[11] U. o. Lib. Reg. 26. k. 59. lap.

[12] U. o. Táblai oszt. 3. 187. sz.

Az 1600-as évek végén Pazdich Sebestyén eladja zempléni birtokát Miskolczy Ambrusnak és Krisztina nevű leányának 1500 frtért.[1]

1700-ban Miskolczy Pál, Katalin és János egy Pozsony városában fekvő birtok iránt perelnek a Buzássy Tamás jogutódjával.[2]

A Rákóczy-féle fölkelés részesei ellen megindított nyomozás közben Miskolczy Péter ellen is megindíttatik a kereset.[3]

1703-ban Miskolczy Ferencz Marmarosszigeten birtokol.[4]

1703 julius 28-án Rákóczy Julia, Borbála herczegnő és férje Aspremont, zempléni borsi dominiumukat, Sókut és Ujsor helyeket és minden egyéb zempléni javaikat miskolczi lakos Jantó Jánosnak és feleségének Miskolczy Susánnának és örököseinek húsz ezer forintért hat évre zálogba vetik.[5]

1711-ben Miskolczy Borbála, Rákóczy Pál neje, Rajnyák és Hegedűs nevű Rákócz uradalmában fekvő szőllejét, melyet Dobó Miklóstól vettek meg, Szirmay Andrásnak bérbe adja. A következő évben pedig midőn Füzy Ábrahámhoz megy újból férjhez, Borbála nevű kis leánya nevében is végképen eladja azokat Körtvélyesi Szentiványi Mihálynak.[6]

1713-ban Borbély Ádám neje Miskolczy Susánna Tokajban a Klastromfeli nevű szőllőt birja.[7]

1714. Miskolczy András és Borbála, Füzi Ádám felesége, valamint Erzsébet Isaak István felesége, mindannyian Miskolczi Péternek Koncz Borbálától való gyermekei, mint Baxi István örökösei, Eperjesen kelt levelükben S.-A.-Ujhelyben levő curiájukat, földjeiket és malmukat, — mely az előtt mind a Petneházy Dávidé volt — zálogba vetik 4 ezer forintért Szirmai Tamásnak.[8]

1714. Miskolczy András és Erzsébet, Isaák Istvánné a fentebbi örökösödés folytán Nagy-Tolcsván a «Hajas malom» nevű malmot bírják.[9]

[1] *Orsz. levéltár.* N. R. F. 840. Nro 5.

[2] U. o. Táblai oszt. Solem. 3. 3890.

[3] U. o. N. R. F. 517. Nro. 2.

[4] U. o. N. R. F. 1812. Nro 27.

[5] U. o. N. R. F. 1236. Nro 1.

[6] U. o. N. R. F. 1695. Nro 63, 65. — N. R. F. 104 Nro. 5. N. R. F. 1118. Nro. 33.

[7] U. o. N. R. F. 1118. Nro. 32.

[8] U. o. Táblai oszt. 3. 1521.

[9] U. o. N. R. F. 1756. Nro. 22.

1715. február 15-én Limprecht János Murány várának kapitánya a Rákóczi forradalomban, vallja, hogy a várban egy Miskolczy nevű egyén is volt, a ki később könyvnyomdász lett Debreczenben.[1]

1716. február 8. Miskolczy Borbála és érdektársai Ráskán (Zemplénm.) levő birtokukat eladják.[2]

1719-ben Miskolczy Sára, Kolozsváry Mihályné Felső-Bányán lakos, Miskolczi Ferencz, kinek neje Kereszturi Kata és Miskolczy B. Zsigmond pedig mármaros-szigeti lakosok.[3]

1720-ban VI. Károly király egyik megerősített örökbefogadási levelében Mező-Tarczalban Vendégi András nejéül Miskolczy Susánna említtetik.[4]

1735-ben Miskolczy Mihály Tarczal városában a Duttka hegyen szőllőt bír.[5]

1736-ban Késmárk város Miskolczy Pétert a baxai szőllőktől és az erdőbényei birtoktól eltiltatni kéri.[6]

1738-ban Miskolcz város birtokainak egy részét Miskolczy György birja bérben.[7]

1744-ben. A Marmaros-Szigeten kihalt Miskolczy család birtokait a Talyigás család örökli.[8]

1746. Miskolczy István fiai tutorául csataljai és roglaticzai birtokaira nézve báró Pejachevich Józsefet jelöli ki.[9]

1746-ban kelt Maria Terézia királynő új donatiója bácsmegyei Roglaticzára nézve Miskolczy István részére. Előnevét mint megyei főjegyző 1748-ban használja először.[10]

1756-ban Miskolczy András bártfai polgár Klobusiczky birtokait vásárolja meg.[11]

1761-ben. Mária Terézia királynő Miskolczy Ferencz részére adományt tesz némely fehér- és pestmegyei birtokokról.[12]

1766-ban Miskolczy István szabolcsi lakos, Kálló városában birtokos.[1]

1768-ban Miskolczi Ferencz (Roglaticzai) Josef nevű testvére nevében is perel a Vojnits családdal, atyjától Miskolczy Istvántól maradt harmadrésze iránt a roglaticzai birtoknak, mely 18,400 frtra van becsülve.[2]

1768-ban Miskolczy György Finkén birtokol.[3]

1769. Miskolczy, kazinczi prédikátor Borsodban.[4]

1777-ben említtetik, hogy roglaticzai Miskolczy József, Miskolcz városában született. Testvére Miskolczi Antonia, Pilassenovich Márkus neje.[5]

1795-ben Miskolczy Mihály, Miskolcz városának tanácsnoka ellen báró Vay Dániel nagyobb hatalmaskodás miatt pert indít.[6]

1795. Miskolczy János özvegye született Zabari Susánna előbb Kéry Mátyásné Miskolcz városában birtokos.[7]

1799. Miskolczy Péter és György, kinek neje Fekete Zsófia, senyei, és Miskolczy Zsuzsánna, Balog Ferenczné miskolczi birtokosok.[8]

1800-ban. Miskolczy Erzsébet, Szepessy Sámuel özvegye, férje után Visnyon birtokos.[9]

1806-ban Miskolczy Péter borsodmegyei szolgabiró.[10]

1825-ben Miskolczy Julianna előbb Mészáros Sándor, majd Faisthuber János neje Szatmármegyében Ér-Adonyban birtokos.[11]

1831-ben Unghváron birtokos a Miskolczy család.[12]

1838-ban Miskolczy József özvegye Jung Klára, Miskolczi Terézia, Pap Sándor kunhalasi chirurgus neje, továbbá Miskolczi Josef és Erzsébet, Müller Károly özvegye; nagyatyjoknak Miskolczy Istvánnak és nejének Mészáros Teréziának hagyatékára nézve Pesten egyezségre lépnek.[13]

[1] *Butykay József* úr okmánya Miskolczon.
[2] *Országos levéltár.* Táblai oszt. 3. 1393. 2065.
[3] U. o. Táblai oszt. 27. 91.
[4] U. o. Liber Regius. 29. k. 380. lap.
[5] U. o. N. R. F. 1041. Nro 29.
[6] U. o. N. R. F. 1266. Nro 21.
[7] U. o. Táblai oszt. 4. 1297.
[8] U. o. N. R. F. 1865. Nro 45.
[9] U. o. Táblai oszt 3. 2869.
[10] U. o. Liber Regius. 33. k. 37. 202. 239. és Táblai oszt. 4. 2911. sz. ll.
[11] U. o. N. R. F. 1123. Nro 17.
[12] U. o. Liber Regius. 36. k. 23. lap.

[1] *Országos levéltár.* N. R. F. 1065. Nro 17.
[2] U. o. Tábl. oszt. 3. 3211. sz.
[3] N. R. F. 1211. Nro 14.
[4] *Kazinczy Ferencz,* Pályám emlékezete, 17. lap.
[5] *Országos levéltár.* Liber Regius. 37. k. 141. l.
[6] U. o. Táblai oszt. 4. 5687. sz.
[7] U. o. Táblai oszt. 3. 502. sz.
[8] U. o. Táblai oszt. 4. 6126. sz.
[9] U. o. Táblai oszt. 4. 7166. sz.
[10] U. o. Táblai oszt. 4. 6222. sz.
[11] U. o. Táblai oszt. 4. 7229. sz.
[12] U. o. N. R. F. 1832. Nro 10.
[13] U. o. Táblai oszt. 4. 7196. sz.

Ezzel befejezhetjük kutatásainkat a Miskolczy nemesi családra vonatkozólag, a melyet itt a jelen század közepe tájáig kisértünk.

És most lássuk még azt a reánk nézve nem kevésbbé érdekes kérdést, hogy nemességük jelvényeül s családi származásuk megismertető jeléül a *Miskolczy* családok milyen czímerekkel éltek:

A Chuliakoktól Miskolcz városából eredő ág bir legtöbb valószinűséggel, mint már fentebb is kimutattuk arra nézve, hogy valóban az ősi *Miskoucz* nemzetségből is származik.

E családnak reánk maradt czímere a paizs kék udvarában zöld halmon álló, és szárnyait repülésre készítő fehér galamb, csőrében zöld ágat tartva. A paizs fölött koronás sisak áll. Foszladék jobbról aranykék, balról ezüst vörös.[1]

Nem tartom lehetetlennek, hogy e czímer a Miskoucz nemzetség ősi czímerétől a sastól ered. Hiszen tudjuk s lesz is szerencsénk éppen Miskolcz város czímerénél fényesen kimutatni, hogy hosszú időkön át való gyakorlat közben menynyire átváltozhatnak, illetőleg kicseréltethetnek a czímerképek.

Miskolczy Péter borsodmegyei szolgabiró czímere alapján világosan ez ágtól ered, mégis már ő is lényegesen változtatva használja ez eredeti czímert. Ugyanis a galamb faágon ül s szájában három olajágat tart. A sisak tetején orom-díszül szintén a galamb repül.[2]

Így változhatott át lassanként az ősi nemzetség harczi sasa az újabb kor békés galambjává.

A Roglaticzai Miskolczy család czímerében ágaskodó kettősfarku oroszlánt látunk, mely jobb lábával kivont kardot villogtat. A sisak oromdísz ugyanaz.[3] — Nem hagyhatjuk itt figyelmen kívül, hogy Borsod vármegyének szintén teljesen hasonló oroszlán volt ős időktől fogva czímere. Tudjuk a fentebbiekből, hogy a roglaticzai Miskolczyak nehány tagja Miskolczon született, valószinű, hogy ez oroszlánnal talán épen Borsodból való származásukat akarták bizonyítani s hogy így ők is az ősi Miskoucz nemzetségből származhatnak.

[1] *Nagy Iván.* Magyarország családai 7. kötet. 515. l.
[2] *Országos levéltár.* Táblai oszt. 4. 6222. sz.
[3] U. o. Táblai oszt. 3. 2869. sz.

Erdekes végül a negyedik Miskolczy czímer. *Miskolczy Gergely* kassai aranymíves, vagy a mint a miskolczi ref. egyház egyik régi leltára nevezi «fürminder» s mint fentebb láttuk, gazdag, vagyonos ember Miskolczról való származása emlékeül 1649. május 13-án kelyhet ajándékoz ostyatállal, vagy fedővel egyetemben az ottani ref. ecclesiának. Az ostyatálra azután régi szokás szerint czímerét is oda véste:

A csínos paizsban ágaskodó s nyelvet öltő kettős farku oroszlán látható, mely két első lábával buzogányt, mely a paizs keretén is szabálytalanúl túl kinyúlik, és egy köteg kulcsot tart. A paizst koronás zárt sisak fedi két oldalt dús foszladékkal; felette pedig mint oromdísz a paizsban is látható oroszlán félteste emelkedik.

Ez a kétfarku oroszlán, a roglaticzaiak oroszlánjára igen emlékeztet.

Általában úgy tűnik fel nekem, mintha mind e Miskolczy családi czímerek a régi Miskoucz nemzetségi, a Borsok és Borsod vármegye későbbi czímereiből lennének combinálva; illetőleg azoktól származnának vagy fejlődnének le.

És most térjünk vissza ismét az ősi *Miskoucz* nemzetség egy másik nagy és nem kevésbbé jelentékeny ágához a *Bors* családhoz és nemzetséghez.

E családra vonatkozólag *Nagy Iván* a csíkszent-királyi báró és nemes Bors családról szólván, már nagyérdekű egybeállításokat tett közzé.[1]

A «Magyarország Családai»-ban közöltekhez kiegészítésül szintén számos adatot kell csatolnunk: Mielőtt azonban azt tennők sietünk megjegyezni, hogy a mint a *Miskoucz* nemzetségbeli Bors család egyes tagjai új s kiterjedtebb családokat alapítottak, — szintén nemzetségnek neveztettek, úgy hogy ezen időtől fogva ezen ág-

[1] *Nagy Iván.* Magyarország családai. Pest, 1857. II. k. 194—199. l.

nál a Miskoucz nemzetségből való származás feledésbe megy, vagy legalább nem említtetik.

Másrészt azt is jeleznünk kell, hogy az országban idővel számos Bors vagy hasonló nevű hely van, melyek nevüket, vagy a Bors ősi családtól kapták, — másrészt pedig az újabb időben több onnan származó család tőlük vette Bors nevét.

A Bors család tagjairól még a következőket említhetjük:

1201—35-ig. A váradi regestrumban bizonyos Bors nemzetségbeli Herczeg Benedeket találunk fölemlítve.[1]

Ezt a Herczeg családot azután Miskolczi előnévvel megtaláljuk Miskolczon László és I. Mátyás király idejében. — Világos, hogy ez tulajdonképen a Bors család egyik ága, mely Miskolczon a család, illetőleg a Miskoucz nemzetség régi birtokait birja, s azokban nevezetesen curiában és a Szinva felett álló malomban, Mátyás király és Beatrix királynő által kiadott oklevelek tanúsága szerint *1460* julius 19-én, *1461* jul. 13-án, *1466* január 2-án és *1489* april 12-én újból megerősíttetik.[2]

Hogy e Miskoucz nembeli Bors család egyik ága miért és hogyan került a Herczeg névhez nem világos; de hogy a Miskoucz nemzetségbőli származását maga is tudta, világos, mert nemcsak Miskolczi Herczeg családnak írja magát, de utóbb pusztán csak a Miskolczy nevet használja, mi mellett a Herczeg név emlékezete lassankint teljesen elvesz.

Ugyanekkor a *Bükk* családdal lép rokonságba a még Herczeg család, melyből a következő leszármazás támad:

Herczeg Péter de Miskolcz
Miklós neje Szepsani Horváth Klára
Lucia, Felső Pulyai Bükk András neje
György
Zsigmond
Ferencz
László és Sándor
II. András[3]

1461, *1466* és *1489-ben* ugyancsak Mátyás királytól és Beatrixtól ez a Bükk család is donatiot kap, úgylátszik a rokonság alapján közös birtoklásra a Herczegek javain.[1]

Ennek az atyafiságnak azután per lesz a vége, a mely még 1520, 1568, 1582, sőt 1598-ban is folyik, f. pulyai Bükk András és Miskolczi Ambrus és Péter között, még pedig a *Hunyad-utczában* levő curia és a Szinván levő malom iránt.[2] Hogy a Bükkék részére dült el a dolog, onnan is tudjuk, mert a Szinván levő egyik nagyobb malom a város felső végén egészen a legújabb időkig a Bükk családé volt s egész napjainkig a «Bükk malmá»-nak neveztetett.

Bennünket különben ezúttal csak azért és annyiban érdekel az ügy, hogy ez okmányokból látjuk, hogy a tulajdonképeni *Bors* család, Herczeg nevét elhagyva, itt már nemzetségi nevével él s Miskolczynak nevezkedik.

És e kis kitérés után térjünk ismét vissza a régi *Bors* családhoz.

Az *1200-as* években egy alkalommal a veszprémi alispán kiséretében mint kiküldött birót *Bors*-ot találjuk.[3]

1214-ben Borsod vármegye IV-ik főispánja II. Jákó, szintén a Bors nemzetségből.[4]

1223-ban Bors gróf a családja által alapított bors-monostori apátság birtokairól gondoskodik.[5]

1225-ben II. András király a Borsmonostori alapító-levelet megerősíti. E szerint az alapítványt Domonkos bán tette, kinek fia Bors comes azt elfogadja. Említtetik még e nemből Velek és Domonkos, Miskolczi Jakab comes fiai.[6]

1227—33. Borsodmegye VII. főispánja II. Bors, Domonkos bán fia. Vérségi összeköttetésben áll a királyi házzal.[7]

1229-ben II. Endre király pohárnoka *Bors* Lukács.[8]

1231-ben Bors comes neje végrendelkezik.[9]

1236 előttről. Bors comes ispán a Miskócz nemből a kéthelyi monostornak, melyet atyja Domonkos bán alapított, Meinhart és Prozznig

[1] *Váradi Regestr.* 142. szám.
[2] *Országos levéltár.* Dipl. oszt. 15478. sz.
[3] U. o. Táblai oszt. Fasc. 10, Nro 15 és 3463. sz.

[1] *Orsz. levéltár.* Táblai oszt. 4. 1297. sz.
[2] U. o. Táblai oszt. 3. 3373. és 39. 295. sz.
[3] *Muzeumi levéltár.* Registrált okmányok.
[4] *Kandra Kabos.* Miskolcz 1877. 5. szám.
[5] *Árpádkori új okmánytár.* I. k. 195. l.
[6] *Fejér.* Cod. Dipl. T. III. v. 2. 59—71. lap.
[7] *Kandra Kabos.* Miskolcz. 1877. 4. sz.
[8] *Árpádkori új okmánytár.* VI. k. 466. l.
[9] *Orsz. levéltár.* Dipl. oszt. 164. sz.

birtokai részéről teljesítendő némely pénz, termény- és barombeli szolgáltatásokat adományoz.[1]

1243—46-ig IV. Béla a *Borz* nemzetség elfoglalt javaiból, Diósgyőr várát örök időkre a koronához csatolja. (Tudjuk, hogy ez a terület a Borsok, Miskoucz nemzetségi ősi birtokaihoz tartozott.)[2]

1248 és 1221-ben Bors comes saját pecsétje alatt bizonyítványt ad ki Bubek Detre nádor borsodmegyei birtokairól (Ezek Tard, Darócz, Cserép.)[3]

1250-ben Borych, István a pozsegai bán fiától ennek némely javait Sándornak, Bors fiának és örököseinek, valamint neje részére átveszi.[4]

1256-ban, az esztergomi káptalan bizonyítja, hogy Bors fiai, a honti várjobbágyok ellenében, Drino földtérhez tulajdonjogukat igazolandók, a nekik odaitélt esküt letették.[5] Ez okmányban *Bors* fiaiul *Judica*, *Bryzon*, *Péter és Zadur* említtetnek.

1275-ben junius 12-én a jászai convent bizonyítja, hogy Baracs, Bors fia, Gömör vármegyében, Kálosa és Ottrik (ma Otrokocs) szomszédságában fekvő földjét eladta.[6]

1287-ben. Az egri káptalan előtt, Lőrincz fia, Kesző földtér egy harmadát rokonainak, a Zábrág unokáinak eladja, Zábrág egyik unokája *Bors*.[7]

1290-ben november első napjaiban III. Endre király, a Szepességen időzése közben *Bors* és Ottrik szepesi várnagyoknak, kik a várat neki, minden nehézség nélkül kezéhez szolgáltatták, a nyitramegyei Nyárhid helységet adományozza.[8]

1292-ben. A gyulafehérvári káptalan bizonyság-levele szerint több szolnoki várjobbágy Szolnokmegyében fekvő Péntek nevezetü földjét *Borsa* nemzetségbeli László erdélyi vajdának eladja.[9]

1293-ban az egri káptalan egyik tagja *Borsoa* Miklós.[10]

1295-ben, Gyula, Rudolf comes fia és Györk György vajda fia, mindketten a *Bors* nemzetségből, Almáson birtokosok.[1]

1295-ben Bors baranyai nemes említtetik.[2]

1299 juli 31-iki okmányban *Bors* szörcsöki birtokos említtetik.[3]

1307-ben Bors mester a vasvári káptalan tagja.[4]

1309-ben Bulchi Dénes pátrói, zemplénmegyei birtoka *Bors* comes fiánál, Jánosnál volt zálogban.[5]

1309 febr. 23-án az egri káptalan előtt Leczi László és *Bors* fia Pető, Lecz és Bezzeg nevű birtokokon megosztoznak.[6]

1310 april 1-én. Ibrányi *Bors* és Lőrincz, Bagos szabolcsmegyei birtokukat Egyed fiainak drávántúli Tupul nevű birtokával elcserélik.[7]

1313-ban Bors comes tárnoki ember.[8]

1319-ben Saar-i *Bors*, mint a székesfehérvári káptalan kiküldötte említtetik.[9]

1324-ben Bors comes Veszprémmegye alispánjának biró társa.[10]

1325-ben a szörcsöki *Bors* család ismét említtetik.[11]

1335 február 2-án. Szebenben, peres ügyben vallomást tesz Miklós fia *Bors* István.[12]

1335-ben ugyane Bors István Bihar vármegyében birtokos.[13]

1353-ban Bors Jakab az esztergomi káptalan tagja.[14]

1371-ben az egri káptalan tagja *Bors* Mihály[15]

1391-ben Bácsfaluban Bálint pécsi püspök jobbágya *Bors*.[16]

[1] *Orsz. levéltár.* Dipl. oszt. 777. sz.
[2] *Gr. Andrássyak* krasznahorkai levéltára.
[3] *Orsz. levéltár.* Dipl. oszt. 325. sz.
[4] U. o. Dipl. oszt. 344. sz.
[5] *Hazai okmánytár.* VI. k. 87. l.
[6] U. o. VI. k. 202. l.
[7] U. o. VII. k. 202. l.
[8] *Szabó Károly.* Az 1290-iki ó-budai orsz. gy. végzései. Századok. 1884. 480. l.
[9] *Árpádkori új okmánytár.* 10. k. 85. l.
[10] *Katona.* Hist. Crit. VII. 1108. l.

[1] *Katona.* Hist. Crit. VII. 1138.
[2] *Hazai okmánytár.* VI. k. 415. l.
[3] U. o. VI. k. 445. l.
[4] *Anjoukori okmánytár.* I. k. 138. és 168. ll.
[5] U. o. I. k. 187. l.
[6] U. o. I. k. 169. l.
[7] U. o. I. k. 198. l
[8] U. o. I. k. 316. l.
[9] U. o. I. k. 525. l.
[10] U. o. II. k. 144. l.
[11] *Hazai okmánytár.* II. k. 41. l.
[12] *Országos levéltár.* Dipl. oszt. 2882.
[13] *Anjoukori okmánytár.* III. k. 130. l.
[14] *Aug. Theiner.* Vetera Monumenta hist. Hung. sacram illustrantia. Romæ 1860. Tom. II. p. 7.
[15] *Zichy Codex.* III. k. 314. sz.
[16] U. o. IV. k. 381. és 444. sz.

1422-ben *Bors* Miklós említtetik.[1]

1419-ben *Bors* Pál plébános.[2]

1410-ben Bors Mihály fia, István és László s ennek fia János a Hévjó (Hejő) vizén Ősiben birt malmaikat Gyenge Jakab özvegyének 44 kurta forintért a váradi káptalan előtt zálogba bocsájtják.[3]

1412-ben szent-erzsébeti *Bors* Miklós, Szala vármegyének alispánja.[4]

1438 márczius 2-án, Albert király, unyomi *Bors Miklósnak*, Ferencznek és Mártonnak, nemkülönben Margit, Ágota és Klárának vasmegyei Unyom helységében, maguk és őseik által békésen bírt udvartelkökre Budán keltezett új adomány-levelet ad.[5] Abba ellentmondás nélkül be is igtattatnak.[6]

1478 márczius 27-én Budán, Mátyás király csápi *Bors* Imre ellen a Perszeg és Kéthelyi birtokokra vonatkozó perben nyomozást rendel el.

Ugyancsak Mátyás király uralkodása idejében *Bors* Mihály, Bihar vármegyében Széplak és Baromlakon birtokol.[7]

1505 szept. 18-án Vásárhelyen, Dereskei Oldor, *Bors* Lászlónak hagyományoz egy bizonyos birtokot.[8]

1553-ban, bizonyos birtokperben, Gybarcsi Bors és Bors Márton, Bolchárdon, Abauj vármegyében kihallgattatnak.[9]

1571-ben Szentkirályi Bors György, András és Lukács, Andrássy Péter ellen perelnek.[10]

1576-ban Borsy Gergelynek notázás folytán elvett hontmegyei birtokai erdődi Pálffy Tamásnak adományoztatnak.[11]

1588-ban *Bors* István, a György fia Bihar vármegyében kap új adományt Báthory Zsigmondtól.[12]

1590-ben Kazai Baxai Erzsébet, abaujvármegyei birtokai iránt *Bors* Jánossal perel.[1]

1651-ben, Morvay László, Rákóczy-féle negyed sessióját, mely Kozák Péter helye nevet visel, a hozzá tartozó morvai, arácsi és luskóczi nevű erdőkkel együtt *Bors* Jánosnak zálogba adja.[2]

1659-ben ugyane *Borsy* János Nógrádban megveszi Barkóczy László birtokait.[3]

1663-ban a leleszi convent előtt kiállított örökvallás szerint *Borsy* Pál és neje Petrony Rebeka zemplénmegyei Tálya városában 4 ezer forinton birtokot vásárolnak.[4]

1669 junius 20-án *Bors* Zsigmond, Jenkén (Borsodm.) levő földjét elzálogosítja.[5]

1670-ben a kir. fiskus, mint rebellisek ellen nyomozást rendel Borsy Gergely, Bors János és Borsody István ellen.[6]

1675-ben Bors János és Borbála Zemplén vármegyében birtokosok.[7]

1677-ben Borsy Mária, Ujváry István özvegye[8] Vágujhelyen Nyitramegyében birtokos.

1677 május 28-án. *Borsy* Zsigmond két elpusztult földjét unghmegyei Jenke földjén elzálogosítja.[9]

1650-ben *Borsy* János, Körtvélyes és Nátafalva nevű birtokokban részt örököl.[10]

Úgylátszik ez azon *Bors* János, a ki *1631-ben* «A zoltárok könyve» 8-rét alakú s utóbb Révay Katalin imakönyvét irta.[11]

1600-ban Borsy Mihály miskolczi biró.[12]

1613-ban *Bors* Helén a Balogh Gáspár felesége Zemplénben Tálya (Thalia) nevű birtokkal bir.[13]

1629-ben a *Bors* familia, Zemplénben Nagy-Mihályon birtokol.[14]

[1] *Fejér*. Cod. Dipl. X. 6. 464.
[2] U. o. Cod. Dipl. X. 6. 229.
[3] *Géresi Kálmán*. A gróf Károlyi család oklevéltára. I. k. 560. l. 349. sz.
[4] *Hazai okmánytár*. I. k. 305. l.
[5] U. o. I. k. 335. l.
[6] *Muzeumi levéltár*. Registr.
[7] *Országos levéltár*. Neo-Reg. Fasc. 1686. Nro 1.
[8] *Muzeumi levéltár*. Registr.
[9] *Országos levéltár*. N. R. F. 1023. Nro 11.
[10] U. o. N. R. F. 1573. Nro 1.
[11] U. o. Liber Regius. 14. k. 50. l.
[12] U. o. N. R. F. 957. Nro 44.
[1] *Orsz. levéltár*. N. R. F. 1577. Nro 21.
[2] U. o. N. R. F. 1695. Nro 23.
[3] U. o. Lib. Reg. 20. k. 267. l.
[4] U. o. N. R. F. 1723. Nro 23.
[5] U. o. N. R. F. 1745. Nro 22.
[6] U. o. N. R. F. 1737. Nro 3.
[7] U. o. N. R. F. 1777. Nro 15.
[8] U. o. Lib. Reg. 23. k. 23. l.
[9] U. o. N. R. F. 1723. Nro 38.
[10] U. o. N. R. F. 1695. Nro 21.
[11] *Könyvkiállítási kalauz*. 1882. 193. lap.
[12] *Országos levéltár*. Lib. Reg. 27. köt. 77. lap.
[13] U. o. Lib. Reg. 16. k. 278. lap.
[14] U. o. N. R. F. 867. Nro 23.

1739-ben Bors Helén és fia Mihály birtokos Szalapatakon, Zalamegyében.[1]

A *Bars, Bors és Borsy* nevek használatára nézve, hogy sohasem volt ez időben bizonyos megállapodás és szokás, mutatja éppen *Borsy* Mihály neve, — kiről azonnal szólni fogunk. Felváltva használja, illetőleg iratik neve Bors Mihálynak és Borsynak, vagy fel is cseréltetik egymással, világosan kiírva, hogy Michael Bors alias Borsy.[2] — Könnyen beláthatni, hogy éppen reánk nézve, kik a Bors család genealogiájában keresünk tájékozást, — mily zavart okoz a név ekkénti bizonytalan használata.

Bors vagy *Borsy* Mihály, Zsigmond fia. Előkelő állású, vagyonos és tudományosan képzett roppant tevékenységü ember. Előbb Borsod vármegye szolgabirája, jegyzője, majd 1733-ban már első alispánja.[3]

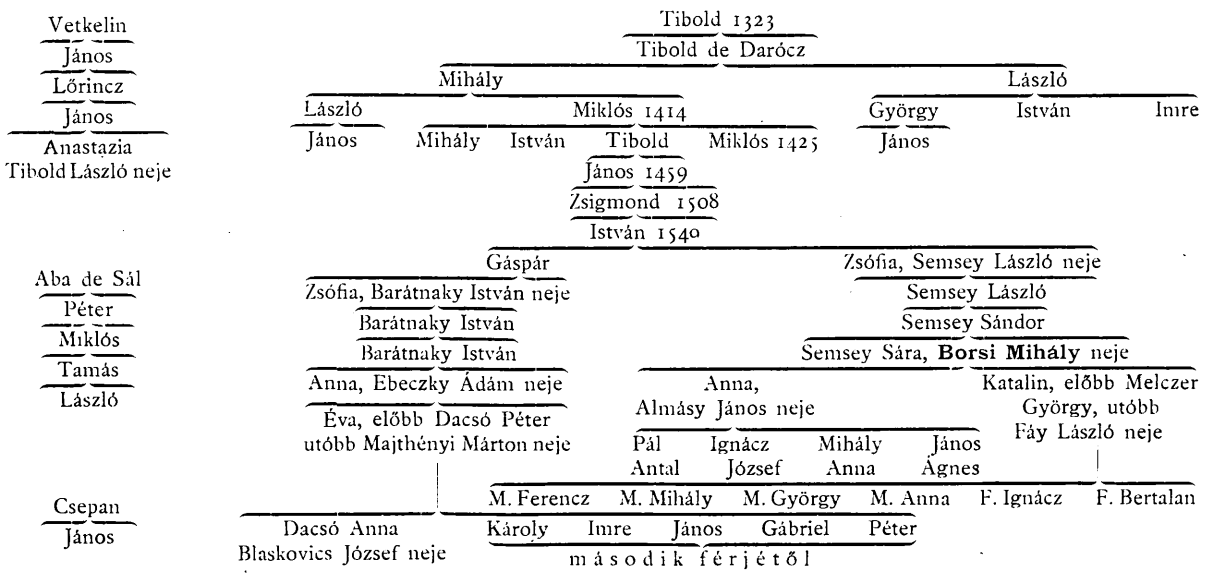
1697-től kezdve birja a Zemplén vármegyében fekvő Kucsin nevű birtokot.[4] Nagy vagyonra azonban csak akkor tesz szert, midőn elvevén Semsey Lászlónak és Tibold Zsófiának másodunokáját Semsey Sárát, nemcsak a Semseyek sárosmegyei lemesi,[5] hanem a feleségére anyai ágon szállott borsodmegyei Tibold-féle familiáris jószágokat is örökli. — Az ősi Tibold javakat, már az 1586-ik év augusztus 10-ikén Tibold Gáspár osztja meg, midőn testvérének Zsófiának, Semsey László nejének részét kiadja.[1]

Egyidőben az egyik Tibold Zsófiát, Szepessy Pál veszi feleségül s ez alapon utóbb just formál szintén a Tiboldok daróczi uradalmához,[2] annak jelentékeny részét tényleg birtokba is veszi.

Borsy Mihály azonban pert kezd ellenük, mely mondhatni évtizedekig tart. Időközben viszont a Barátnakyak[3] és Ebeczkyek, kik anyai ágon mindannyian a Tiboldoktól származnak le, Borsy Mihályt támadják meg perrel.

Borsy óriási erőfeszítéseket tesz, hogy megnyerhesse a pert. Az oldalági örökösökkel egyezkedik,[4] majd maga bejárja az ország régibb conventjeit és káptalani levéltárait, hogy «sok esztendőket töltvén a család genealogiájának keresésében»[5] jogait kellőképen igazolhassa. És csakugyan sikerült is neki a Tibold család genealogiáját csaknem teljesen egybeállítani. Neki köszönhetjük, mi is az alábbi leszármazási táblázatot, melyet utóbb az ő családjával egészítettek ki s mi perbeli hitelesített másolata után a Szepesi-féle per aktáiból közlünk.[6]

Örs nemzetség.

[1] *Orsz. levéltár.* Tábl. oszt. 3. 927. sz.
[2] U. o. Tábl. oszt. 4. 228. sz.
[3] U. o. Tábl. oszt. 4. 228. sz.
[4] U. o. Tábl. oszt. 3. 494. és 3. 1614. sz.
[5] U. o. Tábl. oszt. 3. 2806.

[1] *Orsz. levéltár.* N. R. F. 1395. Nro 3.
[2] U. o. Tábl. oszt. 4. 228. sz.
[3] U. o. N. R. F. 21. Nro. 42. és F. 1680. Nro 33.
[4] U. o. Tábl. oszt. 3. 2137.
[5] U. o. Tábl. oszt. 3. 2137.
[6] U. o. Tábl. oszt. 4. 228.

Borsy Mihály e genealogiai táblázatot, az 1381, 1347, 1447, 1423, 1414, 1429, 1467, 1477, 1511, 1508, 1560, 1570, 1576, 1586, 1588, 1623, 1688, 1660, 1662 és 1664. évekből való eredeti okmányokkal támogatta.[1]

A Szepesiek elleni pere egyike volt a legnagyobb szabásu azon korbeli táblai pereknek. Bele vonattak nemcsak a Barátnakyak és Ebeczkiek, hanem még a Bükk család s a golopi Vayak is. A per az 1727-ik évben is még mindig folyik[2] négyesi Szepessy Jánossal.

Borsy Mihály kereset-levele maga 385 ívrétű lapot tett ki s a mellékletek száma még ezt is meghaladta. Nem lehet azonban ezen csodálkozni, ha elgondoljuk, hogy a fél vármegyével kellett perelni, mert az ősi Tibold jószágok némely része már huszadik birtokos kezében volt. Így magában Miskolcz városában 15 birtokost kellett beperelni.[3] Könnyen meg lehet ezt a dolgot érteni, ha vissza gondolunk a birtokoknál akkor oly gyakori zálogba vetésre. Hiszen a híres Pálffy Katáról tudjuk, hogy mikor egyik bécsi szabója egy pompás skofiumos szoknyát hozott haza neki, a melyik magába megállt, mint a faköpenyeg, — két fehérmegyei faluját adta érettök több évre zálogba.

Borsy úgylátszik az udvarnál is tudott pártfogást találni s keresztül is vitte, hogy mihelyt a táblán megnyerte a perét, VI. Károly császártól *1730-ban* az összes Tibold jószágokra nézve úgy személyére, mint leányaira Annára és Katalinra kiterjedő új donatiot nyert.[4]

Ezentúl a hatalmas megyei alispánt senki sem merte háborgatni, s így birta mindvégig a tibold-daróczi uradalmat, mely állott:[5] Pazsag, Pél, Parajd, Alkács vagy Darócz, Vatta, Felkács, Oszlár, Parasztbikk vagy Boldogasszony, Bik, Kondo, Dorogma, Sikátor, Sály, Tard, Geszt, Nagy Mihály, Muhi, Nádasd, Fehéregyháza, Cserép-Váralyja, Leányfalva, Mézalja, Szilvás, Bába és Miskolczi részbirtokok és pusztákból.[6]

Miskolcz városában több curiát birtak egy utczában, mely azután róluk századokig «*Tibold-szernek*» is neveztetett.

Hogy mily roppant értéke lehetett az egész birtoknak, azt abból is gyaníthatjuk, hogy 1731-ben a muhi pusztai birtokon a Csüllődombi dülő maga 2 ezer forintra becsültetik.[1]

Bors Mihály uram azonban mindezekkel még úgylátszik nem érte be, folyton kereste az udvar kegyét, hogy a zavaros időkben újabb donatiokhoz juthasson.

1706-ban azután midőn a Rákóczy fölkelésben részt vett Zákány István sajó-szögedi, ónodi és Istenföldje nevű birtokait a császár elfoglalja, egyszersmind Borsy Mihály, Borsod vármegye akkori jegyzője feleségének Semsey Sárának adományozza.[2]

A törekvő és hatalmas ember azonban elvégre is bizonyára elégedetlenül szállott sírba, mert nem volt figyermeke s benne a Borsod-megyében élt Bors család férfi-ága kihalt.

Úgylátszik az *1741-ik* év eleje táján halhatott meg, mert ezen év márczius 21-én leányai Anna, Almásy Jánosné és Katalin, előbb Melczer Györgyné, utóbb Fáy Lászlóné, Tibold-Daróczon már osztozkodnak a reájuk maradt birtokon.[3] Ez osztály szerint a Miskolcz városában levő házak, szőllők és pinczék Almásy Jánosnéra szálltak, míg a muhi birtokban Fáy Lászlóné[4] egyenlő részben örököl az Almásyakkal. Hasonlóan közösre maradt fenn a miskolczi malom-, bor-, sör- és pálinka-ház.

Az ónodi birtokokat és a Zákány-féle egyéb javakat osztatlanúl Katalin kapja.[5]

Bár a Szepesyek 1738-ban újra perrel támadják meg[6] a Tibold, illetőleg most már Borsy örökösöket; ezek az ősi családi vagyont még újabbakkal gyarapítják.

Így *1769-ik* év márczius 29-én Ónodban, szendrői Török József és neje báró Pföffershoven Katalintól Borsy Anna, Almási János consiliarius, valamint ennek neje Kvassay Franciska, megveszik 68 ezer forinton a Pásztó városi, Hasz-

[1] *Orsz. levéltár.* Tábl. oszt. 4. 228.
[2] U. o. Tábl. oszt. 4. 190. sz.
[3] U. o. Tábl. oszt. 4. 228.
[4] U. o. Lib. Reg. 31. k. 254. és 70. ll.
[5] U. o. N. R. F. 1327. Nro 8—12 és 1736 Nro 38.
[6] U. o. Tábl. oszt. 3. 2137 és 4. 228.

[1] *Orsz. levéltár.* N. R. F. 1311. Nro 32 és F. 1718. Nro 23.
[2] U. o. Tábl. oszt. 4. 180. sz.
[3] U. o. Tábl. oszt. 4. 684. sz.
[4] U. o. N. R. F. 1463. Nro 18 és F. 1825. Nro 17.
[5] U. o. Tábl. oszt. 4. 180. sz. és 3. 351.
[6] U. o. Tábl. oszt. 3. 2674 és *Szerző* gyüjteményében, Almásy János levele ez ügyben, 1759-ből.

nos, Csécse, Sós-Hartyán, Barkány, Almás, Tepke, Garáb és Muzsla részbirtokokat.[1]

1771 január 3-án pedig ugyancsak ők megveszik az Ivócs családtól a hevesmegyei Boczonád nevű birtokot.[2]

A fentebbiekben közel nyolczszáz, vagy ha a névtelen első adatait is igaznak veszszük, közel ezer esztendőn keresztül kisértük figyelemmel az ősi *Miskoucz* nemzetséget, — mely mint láttuk az országban levő némely Bors és Miskolczy családokban, bár többször megszakítva, de mégis fiágon; Borsod vármegyében pedig, bár női ágon, de mégis kétségtelen vérségi összeköttetéssel az Almásy, Melczer, Fáy, Majthényi és Bükk családokban maig is él[1] — *és így legrégibb ősgyökeres ősi magyar nemzetségeink egyike.*

Dr. SZENDREI JÁNOS

[1] *Orsz. levéltár.* Tábl. oszt. 3. 2158. sz.

[2] U. o. Tábl. oszt. 3. 2181. sz. és *Szerző* gyűjteményében gr. Sztáray Imre levele 1759 nov. 27-ről.

[1] *Fényes Elek.* Magyarország Geographiai szótára. II. k. 162. lap.

JÁRAI PÉTER ALVAJDA ÉS MARADÉKAI.

Oklevelekből kiviláglik, hogy Járai Péter, Mihály vagy Miklós fia, e kitünő férfi és I. Lajos király igen kedvelt embere, három Laczk vajdának volt az alvajdája. Először Laczk Istvánnak, ki alatt 1345-ben «quarto die octavarum festi beati Martini confessoris» (nov. 21), Szèntimrén, az alvajdák székhelyén, állított ki egy oklevelet.[1] Laczk István erdélyi vajda adományozta Járai Péternek a Dobokamegyében fekvő *Devecsert*, mely birtok birságba került volt ítéletesen vajdai kézre, és a mely adományozás ellen 1347-ben «secundo die festi Pentecostes» (május 21) a váradi prépost és convent előtt tiltakozott a jelenben is virágzó gróf Wass család ősei közül három Wass testvér.[2] Alvajda czímmel áll ez idézett oklevélben is; mint alvajda ad egy Gyógyi ivadék által vallott ügyvédnek felhatalmazó-levelet 1349-ben «tertio die octavarum festi Epiphaniarum Domini» (jan. 8).[3] Alvajdai minőségben működik Laczk István alatt 1350-ben is, és folytatta addig míg a vajdai székbe István herczeg ült be, azután váradgyai birtokára vonult vissza.

1359-ben mint királyi ember, magától a királytól kiküldve, szerepel az erdélyi vajda és az erdélyi püspök s káptalan közti versenygések elenyésztetésére Váradgyán,[4] a Járai birtokán, összeült arbitrativum forumnál, mit két oklevél mutat,[1] melyekben atyja neve is fel van hozva, de különböző leg; a vajdai oklevélben az: «Miklós», a kolosmonostori convent által kiállítottban: «Mihály».[2] Mutatják a vajdai oklevél e sorai: «inter venerabilem in Christo patrem dominum Dominicum eadem et apostolica gratia episcopum Transilvanum, et capitulum eiusdem, et inter nos arbitrarium, per octo probos viros, quorum quatuor idem dominus episcopus et capitulum suum, alios quatuor nos in villam magistri Petri, filii Nicolai, quondam vice vajvodæ Warada vocatam, adducere tenebamur, præsente eodem magistro *Petro homine regio*, per eundem dominum regem ad hoc deputato stb.» a convent oklevelének pedig e sorai: «quidquid iidem octo probi viri in possessione magistri Petri, filii Michaelis, quondam vice vajvodæ Varadgya ..... præsente dicto magistro Petro, homine regio stb.» Járait ezen idézett sorokban látjuk mint volt alvajdát is felhozva.

Miután Simontornyai Laczk Dénes került a vajdai polczra, kit az 1360-ik év kezdetén így szerepelni látunk, Járai Péter ismét működik

[1] *Jos. Com. Kemény, Dipl. Trans. Appendix* II. k.

[2] U. o.

[3] U. o.

[4] Fejérmegyében.

[1] *Szereday, Series Episcoporum Trans.* 97—99. l.

[2] A gyulafejérvári káptalannak 1402. nov. 30-án kelt kötelező-leveléből, melynélfogva kötelezi magát a káptalan, hogy évenként november első napján a váradgyai templomban Péter alvajda lelke üdveért misét fog kiszolgáltatni, egyszersmind kiderül, hogy Péter alvajda atyjának keresztneve «Mihály».

mint alvajda, és ez évben ily minőségben általa a kolosmonostori conventhez intézett levélre is akadunk.[1] Hogy Laczk Dénesnek Péter volt az alvajdája, kitetszik ez oklevelen kívül Dénes vajdának a viddini táborból kelt 1365-ki leveléből,[2] s hogy Dénesnek Péter nevű alvajdája ugyanaz, ki váradgyai birtokos, bizonyítja 1366-beli levél,[3] meg hogy e Pétert Járai Péternek hívták, mutatja I. Lajos királynak Apafi ivadékok ügyében Gyulafejérvártt 1366. jul. 13-án kelt levele.[4] Történetiróink némelyike Járait mint Dénes vajda azalatti helytartóját említi fel, míg a vajda Bulgáriában tartózkodott. I. Lajos király Erdélyben léte alatt őt is tagjává tette azon bizottságnak, melyet a határvillongási ügyek eldöntésére nevezett volt ki, s melynek élén állott Széchy Miklós horvátországi és dalmácziai bán, minek bizonyítására két oklevélből iktatok ide sorokat, melyek bizonyságúl szolgálnak arra is, mekkora volt Járai Péter iránti bizalma a királynak. Az egyik, a julius 13-ki fönt idézett oklevél sorai: «quod cum fideles nostri dilecti, videlicet magnificus Nicolaus de Zeech, regnorum nostrorum Croatiæ, Dalmaciæ banus, ac *Petrus de Jara* vices gerens magnifici baronis Dyonisii wayvodæ Transilvani, quos in medium nobilium, Siculorum, et Saxonum terræ nostræ Transilvaniæ ad reformandum, et componendum universarum litium et disturbiorum materias ratione terrarum, et metarum inter eos litigiose vigentes, pro specialibus in nostra persona hominibus nostris deputantes confidenter transmiseramus cum nostro regio pleno mandato». A másik (Lajos királyé, 1366 jul. 14-én Gyulafejérvártt kelt) oklevél sorai: «per fidelem nostrum dilectum nobilem virum *Petrum de Jara* vice vajvodam magnifici baronis nostri Dionisii vajvodæ Transilvaniæ et capitanei[1] civitatis et districtus Bidiniensis regni nostri Bulgariæ, quem nos unacum magnificis viris Nicolao de Zeech regnorum nostrorum Dalmatiæ et Croatiæ banum, Petro Zudor pincernarum nostrorum magistro, et Ladislao artis medicinæ magistro, nostro physico fideli ad revidendum statum dictæ litigiosæ terræ (Sárd és Igen közti föld) confidenter præmiseramus».

Dénes helyébe Laczk Miklós jövén vajdának, ennek is Péter nevű alvajdája van, mi kitetszik Lajos király Diósgyőrön 1367 szept. 7-én kelt leveléből, melynek kezdő soraiban ez áll: «Magnifico viro Nicolao wayvodæ Transilvano, vel *Petro* vice vayvodæ eiusdem», és hogy e Péter Járai Péter, igazolja a váradi káptalannak egy 1367 in festo b. Agathæ v. et m. (febr. 5) kelt bizonyítványa,[2] mely szerint: «una cum homine eiusdem regii culminis, *Petro de Jara vice vayvoda Transilvano* ad hoc specialiter delegato» a káptalan küldöttje a reájok bizott ügyben aug. 21-én s az ezt követő napokon járt volt el. Alvajdai működését tanusító adatot birunk 1368 szeptember havából is. A Laczk Miklós vajda által Vlayk oláhországi vajda ellen vezetett sereggel ment Járai is Oláhországba, és e harczban, melyben Miklós vajda is halálát lelte, esett el Járai, ki Thuróczi által a harczban elhullott előkelő s jeles harczfiak közt mint «vir strenuus» van felhozva. Hogy eleste 1368 végén vagy 1369 első havában történt-e, nem bizonyos.

Ezen elősorolt adatokból kiviláglik, hogy Járai Péter három Laczk vajdának volt alvajdája.

Járai hátrahagyott gyermekei: János, Mihály, Miklós, Kata, Torda és Péter, kiket e táblázat felmutat:

Járai Mihály vagy Miklós
Járai Péter erd. alvajda 1345. 1368.

Váradgyai János erd. alvajda. (Geréb Margith) † 1396.	Váradgyai Mihály kanonok 1399. 1417.	Váradgyai Miklós † 1408 előtt	Kata Gerendiné	Torda 1380.	Péter 1377.
Váradgyai Anna Apafi Miklósné 1398. 1417.	Váradgyai Kata Gyógyi Jakabné 1398. 1408. 1417.	Váradgyai Susánna Kizdi Sándor Miklósné 1408. 1417.	Gerendi Erzsébet Berzeviczi Tamásné		Gerendi László
			Berzeviczi István 1405.		

[1] *Fejér, Cod. Dipl.* IX. III. 212.

[2] *Szabó Károly, Székely Oklevéltár*, I. k. 68. l.

[3] *Szereday, Notitia Capituli eccl. Alb. Trans.* 53. l.

[4] Gr. Kemény följegyzése szerint: *Fejér, Cod. Dipl.* IX. III. 567.

[1] A másolatban valószinűleg tollhibából «Capitaneum» áll.

[2] *Jos. Com. Kemény, Dipl. Trans.* II. k. Feltéve, hogy február 5-én Laczk Miklós már viselte a vajdaságot, kit ily minőségben márczius 25-ki oklevél (*Fejér, Cod. Dipl.* IX. V. 57. l.) felmutat.

János nevű fia 1380-ban már nős, Geréb Margithot birta nőül, a disznódi, később mártonfalvi Geréb János és Kelneky Anna leányát. Mint anyósának fölhatalmazottját találjuk 1380-ban, az ez évben Kelneky örökösök közt végbe ment osztálynál, melyről szóló oklevélben neve egyszerűen így áll: «Johannes filius condam Petri vice-vajvodæ.»[1] Ő is alvajdaságot viselt, s a mint látjuk, nem Széchényi Frank vajdának, kivel neje rokonságban állott, volt az alvajdája, hanem Stibor vajdának. 1395-ben kezdhette szereplését. 1396-ban «in dominica Judica» (mart. 19.) Váradgyáról intéz levelet a gyulafejérvári káptalanhoz, melyben «Johannes filius condam Petri vice vajvodæ de Waradia, *vice vajvoda Transilvanus*», és magát nem Járainak, hanem *Váradgyai János*-nak írja. Tisztsége rövid ideig tartott; az érintett, 1396-iki, évben részt vett saját zászlója alatti fegyvereseivel a törökök elleni harczban, és Nikápolynál szeptember 15-ike és 28-ika közt esett el; Zsigmond király oklevele szerint: «in personali conflictu nostræ maiestatis cum Wayzath domino Turcorum prope castrum maioris *Nicapolis* habito, et commisso, *sub vexillo suo exeudo* exhibitis, et impensis, in quo quidem conflictu *ipse* deperditus haberetur, et ut fertur *vitam finiisset temporalem.*» Két leányt, Anna és Kata nevűeket, hagyott hátra, kiket Stibor vajda kérelmére Zsigmond király 1398-ban az ők váradgyai birtokukban fiúsított, mely fiúsításról szóló és Szeremlén «feria VI. proxima post festum b. Vincentii confess.» (sept. 7.) kelt oklevelét Zsigmond király 1418-ban újra megerősítette.[2] Özvegye 1411-ben még életben állott; fitestvérével és gyermekeivel együtt felmutatja őt oklevélkivonat.[3] Egyik leánya Apafi Miklóshoz, a másik Gyógyi Jakabhoz ment nőül.

Váradgyai Mihály, Péter fia, 1399-ben gyulafejérvári kanonok és hunyadi esperes, így jő elő a későbbi években is, azonban egy 1401-beli oklevél kivonatában beszterczei plebánosnak van felmutatva s egyszersmind kanonoknak. Mind 1408-ban, mind 1411-ben kanonoki czíme mellett ez áll: «Archidiaconus de Hunyad.» Vajjon ő volt-e Péter alvajda legidősb fia, vagy a XIV. század végén talán egyedűl életben álló, miután őt látjuk a fitestvéreivel közös váradgyai birtokot illető peres ügy vezetőjének. Hogy ő a Járai Péter fia s hogy Váradgyáért a gyulafejérvári káptalannak pere volt, kitetszik a kolosmonostori conventnek 1399-ben kelt bizonyítványából.[1] E szerint a fejérvári káptalan tiltakozott a Váradgyai János leányainak a váradgyai birtokbani fiúsítása ellen, s a bizonyítvány kivonata sorai ezek: «super qua possessione inter dictum capitulum ab una et *Michaelem*, filium quondam Petri vice vayvodæ, archidiaconum de Hunyad et canonicum Albensem parte ab altera *lis* ordine iudiciario mota penderet.» A perre nézve tájékozást nyerünk Szereday Antalnak a gyulafejérvári káptalanról írt munkájából; ebből kitetszik, hogy Váradgyát, mely 1359-beli oklevélben mint «villa Petri vice vayvodæ» jő elő, melyet Péter alvajda bírt a későbbi években is, 1361-ben Alvinczi János «comes», Vivián fia, a káptalannak hagyományozta volt mint «possessionem suam».[2] Mihály kanonok a tiltakozás utáni időben letette a pert és 1401-ben in octavis festi b. Andreæ apostoli (dec. 7.) kelt bizonyítvány szerint felét Váradgyának átadta a káptalannak, és ez alkalommal a másik felerészbe beiktattatta két fitestvére gyermekeit, de ekkor a félrésznek teljes birtokába a káptalan még nem jutott; perelnie kellett a Mihály hugaival, végre kibékülés utján és a tordai országgyűlésnek 1408-ban hozott ítéleténél fogva vehette azt kezéhez.[3] A hugainak átadott félrészre nézve Mihály kanonok kikötötte, hogy a míg él, annak vegye évi jövedelmeit. Elöregedvén és elbetegesedvén, végrendeletet készít 1417-ben a gyulafejérvári káptalan előtt, és ezáltal megosztoztatja testvérei gyermekeit a váradgyai,

[1] *Jos. Com. Kemény, Dipl. Trans.* II. k.

[2] U. o. gr. Kemény másolatához e megjegyzést teszi: Originale in pergameno patenter emanatum, et sigillo eiusdem regis pendenti (cuius tamen sola zona sericea viridis coloris superest) munitum, exstat Cibinii in Archivo fisci Reg. Transilvanici, fasc. 47. Libri I. Cottus Albæ. Litt. 5.

[3] Gr. Kemény szerint: *Fejér, Cod. Dipl.* XI. 485. l

[1] *Szereday, Notitia Capit. eccl. Alb. Tr.* 67. l.

[2] U. o. 49. l.

[3] Ezen itéleten függ Szántói Laczk Jakab azon pecsétje, melyről gróf Kemény József lerajzolta a czímert, melynek másolatát a «Turul» f. évi 3. füzetében 115. l. közöltem. Az eredeti levél gr. Kemény följegyzése szerint megvan *az erd. kincstári (most ország.) levéltárban fasc. 47. Lib. I. Cott. Alb. Litt. C.*

devecseri és szépmezői[1] birtokokban. Rendelkezett ekkor atyának Kolosmegyeben Légen és Palatka nevű birtokai iránt is, melyek ekkor per alatt állottak, mint e sorokból látható: «quod si divina favente gratia alias suas possessiones *paternas* Legen et Pethelaka vocatas, super quibus inter ipsorum et filios quondam Joannis filii Iwanka de Ews *ordine iudiciario nunc litis currit materia*, ab eisdem reobtinere valuerint.»[2] E végrendeletből látjuk, hogy ő éneklő-kanonok volt.

Wáradgyai Miklós, Péter alvajda fia, 1408-ban már nem volt életben, csak Susánna nevű leánya, ki ekkor férjnél volt.

Wáradgyai vagy Járai Kata mint Péter alvajda leánya egy 1405-ben junius 25-én kelt levélből derül ki.[3] Ezen oklevélből még kitetszik, először: hogy e Kata a kihalt Gerendi család egy ivadékának volt a neje, kitől gyermekei: Gerendi László és Gerendi Erzsébet, ki ekkor Berzeviczy Tamásné; másodszor kitetszik, hogy Wáradgyai Mihály a maga összes javait a Kata gyermekeinek akarta még életében adni, mit hogy megtehessen, arra Berzeviczynének István nevű fia[4] eszközölte ki Zsigmond király beleegyezését. Az oklevél szerint: «quod Stephanus filius Thoma de Berzevicze comitatu de Saros, nostrum accedens ad conspectum, nobis proponere curavit, quomodo Michael filius quondam Petri vayvode (tévesen vice vayvoda helyett) de partibus Transilvanis, archidiaconus at canonicus in ecclesia Transilvana possessiones suas universas quocunque titulo ipsum contingentes, nobili dominæ Elisabeth vocatæ, matri videlicet prædicti Stephani, et Ladislao de Gerend a nobili domina *Catherina* nuncupata, *sorore uterina præfati Michaelis archidiaconi* genitis, et procreatis, ductus fraterno amore, sua in vita vellet donare, et perpetue conferre, supplicans idem Stephanus nostræ maiestati humiliter et devote, ut propter eiusdem fidelia servitia, præfato Michaeli archidiacono ad præmissa facienda nostrum regium dignaremur præbere consensum,» és Zsigmond király «habito super eo prælatorum et baronum nostrorum consilio» beleegyezését adta. E Katáról Mihály kanonok 1417-iki végrendeletében nincs említés téve, gyermekeiről sincs.

Torda mint néhai Péter alvajda fia áll a fönt idézett és Kelneky ivadékok osztályát tárgyazó 1380-iki oklevélben, mely osztálynál ő mint vajdai ember szerepelt. Hogy ő Járai Péter fia, igazolja az is, hogy ugyanazon oklevélben Wáradgyai János mint «filius *prædicti* condam Petri vice vayvodæ» fordúl elő. Volt-e atyjának Alsó-Jára nevű helységben birtoka, mely Tordamegyében fekvő helységtől vette nevét Péter alvajda, és járai birtokát tartozékaival e Torda örökölte-e, annak kimutatására adataim nincsenek.

Wáradgyai Anna Apafi Miklósné, János alvajda leánya, Péter alvajda unokája, már mint Almakereki Apafi Miklós[1] neje áll a fönt idézett 1408-iki itélet-levélben. E férje kérelmére s férje érdemei következtében erősítette meg Zsigmond király Mihály kanonok fassióját és végrendeletét 1418-ban «in dominica Ramispalmarum» (mart. 20.) Constanzban, hol a király előtt személyesen jelent volt meg Apafi.[2]

Wáradgyai Kata, János alvajda második leánya, ki testvérével 1398-ban fiusíttatott, 1408-ban még hajadon, de 1417-ben férjével, Gyógyi Jakabbal, jő elő oklevélben, melyben ő: Catharina consors Jacobi filii Stephani de Dyogh.

Wáradgyai Susánna, Wáradgyai Miklós leánya, kiről feljebb érintettük, hogy 1408-ban már férjnél volt, Kizdi Sándor Miklós neje. Minekutána őt és unokatestvéreit a Mihály kanonok bevallása és végrendelete következtében két birtokba beiktatják, mely alkalommal felét kapta Szépmezőnek és a váradgyai részbirtoknak is felét, a káptalannak a beiktatásról 1417-ben kelt jelentésében ez áll: Susanna consors Nicolaii filii Sandri[3] de Kyzdy, filia videlicet Nicolai filii condam Petri vice vayvodæ, de Waradgya.

[1] Szépmező Küküllőmegyében.

[2] *Jos. Com. Kemény, Dipl. Tr.* II. k.

[3] Gr. Kemény sajátkezű másolata alatt ily megjegyzés áll: exstat in transumpto conventuali anni 1493 in Archivo Kolosmonostoriensi inter irregestrata.

[4] *Nagy Iván, Magyarország családai* II. k. 43. l. írja, hogy ezen Berzeviczy Istvánt a családi okmányokban «Pohárnok István»-nak nevezik.

[1] Apafi Péter fia.

[2] Másolata *gr. Kemény Diplomatariuma* II. k.-ben. Az eredeti levél az erd. kincstári (most országos) levéltárban.

[3] Két más oklevélben «Sandor».

Egy oklevélből végre kitetszik, hogy Járai Péternek volt *Péter* nevű fia is, ki, midőn a kolosmonostori convent I. Lajos királynak 1377-ben kiadott parancsára ősi Ivánka fiát, Jánost, a Péter alvajda fiai által lefoglalva tartott «Péterlaka» (Pete) és Légen nevű birtokaiba visszaiktatja, az ellenmondók egyike, és a convent jelentésében a testvérek közt, hol Miklós áll első helyen, ő utolsónak van felhozva.

Gróf LÁZÁR MIKLÓS.

KRISZTALÓCZI TARKASIS JÓZSA CZÍMERE.

(Színezett czímerképpel.)

Mikor még a czímereket s egyes részeiket eladni és venni lehetett, mint például a Hohenzollern németországi császári ház kutyafej oromdíszét 1317-ben e család egyik őse IV. Frigyes nürnbergi várgróf, Oettingen gróftól 36 ezüst márkáért, vagyis körülbelül jelen pénzértékünk szerint 4000 forinton megvette, akkor még nagyon természetes volt, hogy az ily czímer-átengedések ingyen, puszta barátságból is megtörténhettek.

Ekként hazánkat illetőleg a XIII-dik században, az Olaszországban Ravennában uralkodó Traversari család[1] is, Posthumus Istvánt, II-dik András királyunk száműzött fiát hasonló kedvezményben részesíté. Ugyan csak Olaszországban Chietiben a XIII-dik században a Balbi család czímzetes tagjai közé 28 polgárt avatott fel.[2] Azzal, hogy e szabadelvű eljárás a későbbi genealogus tanúlmányozások terén sok gondot és fejtörést, illetőleg zavarokat volt okozandó, az akkoriak mit sem törődtek.

A czímer-birtoklás e másokkal való önkényes megosztásának példáival hazánkban is találkozhatunk.

E részről maguk Anjou-házi királyaink jártak elől, mint ezt különösen a nagy Lajos királyunk által Kassa városa számára tett 1369-dik évi czímer-adományozás, de különben is az említett uralkodó ház által bőkezűleg osztogatott liliomos és czímerének sisakdíszét képező struczmadár viselésének engedélyezései bizonyítják. Hogy e legfelső helyről adott példa viszhang nélkül nem maradhatott — magától értetik.

Innen magyarázható meg, hogy midőn a XIV-dik század elején a czímerlevelek kereslete általánossá vált, azokban az eredeti adományosok új czímereik birtoklásában vérrokonaikon kívül más idegen egyéneket és családokat is részesítettek.

E czímerközösség az állandó úgynevezett atyafias czímerviszony zálogaként tekintetett.

Krisztalóczi Tarkasis Józsa, kúnok birája is e végből, és mert különben sem bírt még állandó családi czímerrel, — mi a XIV-dik században a köznemesség körében korán sem tartozott a ritkaságok közé — az akkor Nürnbergben tartózkodott Zsigmond királyunk színe előtt ama kérelmét adta elő, hogy őt és barátait Mihályt és Barnabást, Orbozi Borothva fiait s utódaikat az általa bemutatott czímer viselésének jogában közösen megerősíteni kegyeskedjék.

Zsigmond király e kérelemnek helyt adva, az arról szóló czímeres levelet a fennemlített helyen 1431-dik év Szt. László király ünnepének 2-dik napján (jún. 28) ki is adta.

E czímeres levél azok osztályába tartozik, a melyeknek szövegében a czímerleirás hiányzik, s az illető czímer az okiratban csupán lefestve fordúl elő.

A Nemzeti Múzeum levéltárában őrzött eredeti oklevél szövege a következő:

Commissio propria domini regis.

Sigismundus Dei gratia Romanorum rex semper augustus, ac Hungariæ Bohemiæ Dalmatiæ Croatiæ etc. rex, omnibus Christi fidelibus tam præsentibus quam futuris præsentium notitiam habituris salutem in eo qui dat regibus regnare et victoriose triumphare.

[1] Hieronym. Rubei. Historiarum Ravennatum Lib. X. Venetiis MDLXXXIX. 429. l. — Seraphino Pasolino, Lustri Ravennati. Bologna 1879, Par. II. 205. l. — Muratori. Delle Antiquità Estense. Modena 1717. Tom. I. 422. l.

[2] Operetti e frammenti Storici di Luigi Ciprario. Firenze 1856. 375. l.

Nyomt. Ullmann J. Budapest.

KRISZTALÓCZI TARKASIS JÓZSA CZÍMERE.

1431.

EGYETEMI KÖNYVTÁR BUDAPEST

A claro lumine throni cæsareæ aut regiæ majestatis velut e sole radii nobilitates legittimo iure procedunt et omnium nobilitatum insignia ab imperatoria seu regia sic dependent serenitate, ut non sit dare alicuius generositatis insigne, quod a gremio non proveniat cæsareæ vel regiæ claritatis. Sane ad universorum tam præsentium quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod fidelis noster Josa Tarcasis de Cristaloucz iudex Comanorum nostrorum in nostræ serenitatis accedens præsentiam propositis et declaratis suis fidelibus servitiis per ipsum maiestati nostræ exhibitis et impensis hæc arma seu nobilitatis insignia in præsentium litterarum nostrarum capite depicta a nostra maiestate sibi ac amicis suis infrascriptis ipsorumque hæredibus ex nostra regia liberalitate dari et conferri humiliter et devote supplicavit. Unde nos attentis et consideratis fidelitatibus et fidelium servitiorum præclaris meritis virtuosis gestis et sinceris complacentiis annotati Josa iudicis quibus ipse maiestati nostræ in nonnullis nostris et regni nostri Hungariæ prædicti agendis et expeditionibus prosperis et adversis non parcendo rebus suis et personæ cum sumpmæ fidelitatis constantia et sollicitudine indefessa in longi et diuturni temporis spatio decurso studuit, eoque ferventius, diligentius et sollertius in antea studebit complacere, quo se et suos singularibus honorum gratiis sentiet fore decoratos, præscripta arma seu nobilitatis insignia in principio seu capite præsentium litterarum depicta et arte pictoria palpatius signata ac distinctius expressata præfato Josa Tarcasis et per eum Michaeli et Barnabæ filiis Ladislai dicti Borothwa de Orboz amicis ipsius Josa, ipsorumque hæredibus et posteritatibus universis animo deliberato et ex certa nostræ maiestatis scientia dedimus et contulimus, ymo ex habundantiori plenitudine nostræ specialis gratiæ proprio motu concedimus et præsentibus elargimur, ut ipsi et eorum hæredes ac posteritates universæ præscripta arma seu nobilitatis insignia more aliorum armis huiusmodi utentium a modo in antea ubique in præliis, hastiludiis, duellis, torneamentis ac aliis omnibus exercitiis nobilibus et militaribus, necnon sigillis, anulis, cortinis, velis, papilionibus domibus et generaliter in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub mero et sinceræ nobilitatis titulo gestare, eisdemque uti, frui et gaudere valeant atque possint. Quodque ipsi et eorum quilibet, cunctaque ipsorum posteritas eisdem gratiis, honoribus et libertatibus, quibus cæteri proceres et clientes regni nostri armis huiusmodi utentes quomodolibet consvetudine vel de iure freti sunt, et gavisi, gaudeant et fruantur, ac de tanto singularis et specialis gratiæ antidoto merito exultent, tantoque ampliori studio ad honorem regalis dignitatis eorum in antea solidetur intentio, quanto se largiori favore regio proventos conspiciunt et munere gratiarum.

In cuius rei memoriam perpetuam præsentes litteras nostras secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungariæ utimur, inpendenti communitas præfato Josa Tarcasis, aliisque supradictis duximus concedendas. Datum Neurembergæ secundo die festi beati Ladislai regis, anno domini millesimo quadragintesimo tricesimo primo, regnorum nostrorum anno Hungariæ etc. quadragesimo quinto, Romanorum vigesimo primo et Bohemiæ undecimo.

A czímer ábrája az oklevél felső jobb oldalán, egy 15½ cmt. magas 11½ cmt. széles vereses színű arany arabeskekkel ékesített czímer-szőnyegre van téve, melynek zöld keretét vékony fehér s veres szegélyzet veszi körül.

A doborpaizs kék mezejében nem stilizált természetes alakú fekete sas van[1] arany csőrrel és karmokkal, ugyan oly koronával fején s hasonló mázú nyílvesszővel nyakán keresztül lőve.

A paizs magassága 5·2 cmt. szélessége 4·6 cmt.

A csősisak oromdísze a czímer belső alakjával azonos. A sisakról jobbra balra sötét veres fakó, sárga és kék színekkel váltakozó már úgy szólva valóságos növény levél alakú foszlányok lebegnek, melyeknek azonban a paizs oldalait feszélytelenül körüllebegő alakjuk, valamint még az egész góth stilű korszak alatti czímereken, úgy ezeknél is meg van tartva.

A sisak és oromdísze együttes magassága 7·3 cmt., tehát a paizs magasságát 2·1 cmt. múlják felül.

Jelen czímer alkatrészeinek arányai egészben foglalva tehát még a XV. század első negyedéből közölt armálisok czímereivel majdnem teljesen összevágnak.

A czímerek alkatrészei közti arányoknak rendszeres meghatározása a legújabb kori *heraldikában* kiváló műtörténelmi fontossággal bír és a czímerészeknek nem csekély fáradságát veszi igénybe.

E tekintetben a német szaktudósok kétségkívül már nagy szolgálatokat tettek, mint ezt a művészek, művészeti iparosok, különösen pedig az építőmesterek, pecsétmetszők, történeti képírók számára írt munkáik közől jelesül Hildebrandtnak «*Heraldisches Musterbuch*» (Berlin, 1872) s Warnecke-énck, a porosz cultusministerium segélyezésével Görlitzben 1880-ban kiadott «*Heraldisches Handbuch*» czímű műve tanúsítja. Hogy az említett tudósoknak minden fáradalmaik mellett is a czímertani arányok korszakok szerinti rendszeres szabályait még mind ekkoráig sem sikerült teljesen megállapíthatniok, ennek oka leginkább abban rejlik, hogy heraldikai mé-

[1] A természetes alakú állatoknak már a XIV. századi czímereken nyomára találni, mint ez többi közt az országos levéltárban számos példányban feltalálható (s Pray *De sigillis* művében is, de hibásan Tab. VI. fig. I. közölt) Pál országbíró czímeres pecséte sassán is látható.

reteiket úgyszólván csak is a pecsétekre terjesztették ki.

Pedig bizonyos, hogy a pecsétek nagy mérvű heraldikai jelentőségök mellett is mezejöknek már egyáltalában csekély terjedelme, de még inkább sphragistikai alakjárulékaik általi megszűkítésök miatt a czímerek teljes feltüntetésére nem mindig bizonyulnak alkalmasoknak; kivált oly esetekben, midőn a czímereknek szükségképen a pecsétek különleges sphragistikai alakjaihoz kellvén alkalmaztatniok, ez által eredeti voltukban természetesen némi változásokat is szenvednek. Különben is a magán-pecsétek készítése nem levén heraldikai szakfelügyeletnek annyira alávetve, nagyobb-kisebb mértékben többnyire a vésnökök önkényének voltak és vannak kitéve.

E hiányaik mellett is azonban nem tagadható, hogy a czímer-alkatrészek arányait illetőleg a pecsétek a heraldikának egész a XV. század elejéig legfőbb alapforrásait képezik.

A pecséteknek e heraldikai jelentősége a czímerlevelek életbe léptetésével megszünt.

Az armalisoknak a czímerek nem alárendelt kiegészítő részeit, de egyedüli alaptárgyát képezik. Ábráik közvetlenül a legfelső heraldikai forumok helybenhagyását bírva, s kivétel nélkül az udvari hivatalos szakczímerfestők által készíttetve, szabályszerűségükhöz legkisebb kétség sem férhet, s az sem mondható, hogy térszűke miatt alkatrészeik arányai tekintetében a legcsekélyebb korlátozásoknak kitétetvék.

A mit tehát a német s más külföldi szaktudósok a czímerek korszakok szerinti jellegzésének egyik leglényegesb kérdésében a czímeralkatrészek egymáshoz való arányainak kimerítőbb s részletesb viszonyaira nézve a pecsétekből eddigelé nem birtak végleg tisztába hozni, abban csakis a czímeres-levelek képeinek beható tanúlmányozása által lehetséges eligazodni. És e téren a magyar heraldikára kecsegtető szerep vár.

Egy nemzetnél sem karoltatott fel a czímeres levelek tudományos kérdése oly buzgalommal, mint nálunk. Itt már nem vagyunk utánzók, hanem az úttörők közé tartozunk.

Egyetlen heraldikai társulat és közlöny sem létezik, mely a czímerlevelekkel behatóbban foglalkoznék, mint a magyar heraldikai társulat, és ennek közlönye a *Turul*. A bécsi osztrák heraldikai társulat közlönye az *Adler*, tiz évi folyama alatt még egyetlen czímerábrájú armálist nem hozott.[1] Ha tehát ilyetén a heraldika egy ágában, tudniillik az armálisok tanúlmányozásának tekintetében annyi más nemzet felett állunk, használjuk is fel e kedvező alkalmat arra, hogy e tekintetben továbbra is az elsők közé számíttathassunk.

Br. NYÁRY ALBERT.

[1] A híres Hefner Otto «*Heraldisches Original-Musterbuch*»-jában (München 1863) 101 sírkövekről, szőnyegekről stb. vett czímermintát közöl, az armálisokról azonban egy árva szóval sem emlékszik meg; czímertanának heraldikai kútforrásokat tárgyaló fejezetében pedig, midőn a pecséteknek öt lapot szentel, az armálisokról csak három sorral emlékezik meg.

AZ ORSZÁGOS LEVÉLTÁRBAN ŐRZÖTT VAGY FÖLJEGYZETT NEMESI OKLEVELEKNEK JEGYZÉKE.

(A magyar és erdélyi udvari kanczellária felállításáig.)

Hatodik közlemény.[1]

IBRÁNYI. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 593.*
IGALI. 1539. *Gyfvári kpt. Cent. KK. 90.*
IGAZ. 1616. *Kmnostori conv. Arm. J. 3.*
IGENI. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 443.*
IGLAY. 1686. *L. Reg. Arm. I. 100.*
IGNÁTH. 1662. *Gyfvári kpt. Prot. Georg. Csicsói 439.*

[1] L. Turul. 1883. 84, 142. l. és 1884. 29, 68 és 118. l.

ÍJGYÁRTÓ. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*
ÍJGYÁRTÓ de Várad. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 136.*
ILKEI de Vargyas. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 374.*
ILLENPECK. 1644. *NRA. 97—8.*
ILLYA de Magyargáld. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 299.*
ILLYE de Kisbún. 1663. *Kmnostori conv. Prot. Balth Rákosi 116.*

ILLYEFALVI. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 478.*

ILLYEI de Kisbún. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 42.*

ILLYEI de Várad. 1649. *Gyfvári kpt. Prot. Lad. Illyei 202.*

ILLYÉNES de Karassó. 1644. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 12.*

ILLYÉS. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

ILLYÉS. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

ILLYÉS. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 162.*

ILLYÉS. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

ILLYÉS. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

ILLYÉS. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

ILLYÉS. 1686. *L. Reg. Arm. I. 97.*

ILLYÉS de Almás. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 431.*

ILLYÉS de Kide. 1633. *Kmnostori conv. Prot. P. 67. Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 114. (Elveszett).*

ILLYÉS de Malomfalva. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 172.*

ILLYÉS de Oláhbölény. 1675. *Kmnostori conv. Prot. O. I. 87.*

ILLYÉS de Pálfalva. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 279.*

ILLYÉS de Piskolt. 1617. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 219.*

ILLYÉS de Sarkad. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 252.*

ILLYÉS de Sásza. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 42.*

ILLYÉS de Zabola. 1609. *Gyfvári kpt. 6 L. Reg. 379.*

ILLYÉSI. 1584. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 186, 187.*

ILLYÉSI. 1670. *Táblai osztály, Actus Solemnes 3171.*

IMPRYTH. 1563. *Conc. Exp. 657.*

IMRE. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

IMRE. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

IMRE. 1655. *Gyfehérvári kpt. Cista. Gömör. Fasc. Gyergyó 9*

IMRE. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

IMRE alias SZABÓ. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg 192.*

IMRE de Ákosfalva. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 480.*

IMRE de Cseherdfalva. 1617. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 233.*

IMRE de Csekefalva 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

IMRE de Csomafalva. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

IMRE de Farkaslaka. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

IMRE de Fogaras. 1612. *Gyfvári kpt. Arm. 31.*

IMRE de Gőröczfalva. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

IMRE de Josiplapos. 1658. *Kmnostori conv. Arm. V. 20.*

IMRE de Káposztásszentmiklós. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

IMRE de Kozmás. 165[illegible]. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

IMRE de Martonos. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 619.*

INÁNCSI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

INCZE. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

INCZE de Bodok. 1632. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 26. (Elveszett).*

INCZE de Csíkszentsimon. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 57.*

INCZE de Csomafalva. 1623. *Gyfvári kpt. 12. L. Reg. 9.*

INCZE de Gyulafehérvár. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 52.*

INCZE de Harasztkerek. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 142.*

INCZE de Killyén. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 197.*

INCZE de Kis-Görgény. 1633. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 76. (Elveszett).*

INCZE de Középajta. 649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 210, 211.*

INCZE de Maksa. 1646. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 31.*

INCZE de Martonos. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg 11.*

INCZE de Ménaságh. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

INCZE de Szemerja alias CSISZÁR. 1635. *Gyfvári kpt. 18. L. Reg. 52.*

INSTITORISZ alias MOSSÓCZY. 1602. *Thúróczm. ltban.*

IPACZI de Szemerja. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 209.*

IPÓ de Ighen. 1609. *Gyfvári kpt. Prot. Deus ad auxilium 231.*

IRSAI de Enyed. 1612. *Gyfvári kpt. Prot. C. Bojthi 15.*

ISOLD. 1685. *L. Reg. Arm. I. pag. 88.*

ISPÁN. 1581. *Gyfvári kpt. L. Reg. Christophori Báthory 34.*

ISPÁN de Alvincz. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 24.*

ISPÁN de Magyargáld alias KÁLLAY. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 163.*

ISPÁN de Sófalva. 1581. *Gyfvári kpt. L. Reg. Christ. Báthory 34.*

ISTVÁN. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 276.*

ISTVÁN. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 40.*

ISTVÁN. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 593.*

ISTVÁN. 1655. *Gyfvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

ISTVÁN de Amadéfalva. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

ISTVÁN de Csíkszentgyörgy. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 489.*

ISTVÁN de Hatolyka. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 422.*

ISTVÁN de Hatolyka. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 210.*

ISTVÁN de Kászonfelsőfalu. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 37.*

ISTVÁN de Kászonújfalu. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 52.*

ISTVÁN de Ménaságh. 1656. *Gyfvári kpt. 20. L. Reg. 608.*

ISTVÁN de Szentkirály. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 128.*

ISTVÁN de Tekerőpatak. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580*

ISTVÁN de Vacsarcsi. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

ISTVÁNDI alias SZATHMÁRNÉMETHI. 1669. *Gyfvári kpt. Cent. KK. 64. Prot. S. Brinyi I. 286.*

ISTVÁNDI KATONA lásd KATONA ISTVÁNDI.

ISTVÁNFFI de Várad. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 169.*

ISTVÁNHÁZI de Marosszentkirály. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 28.*

ISZA de Ákosfalva. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 411*

ISZLAY. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Iszlai. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

Iszlai de Iklánd. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg 110. Prot. S. Bárdi II. 117.*

Ivánházi. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 96.*

Ivacsó. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

Ivicsics (Iwchych). 1592. *Erd. udv. Kancz. 1592. N° 1.*

Izsák. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 17.*

Ízsák de Gulács. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 192.*

Ízsák de Kisborosnyó. 1610. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 485, 486.*

Jagustich. 1615. *Conc. Exp. 736.*

Jakab. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Jakab. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

Jakab. 1655. *Gyfehérvári kpt. Cista Gömör fasc. Gyergyó 9.*

Jakab. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 590.*

Jakab. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

Jakab. 1663. *Gyfvári kpt. Cent. FF. 1.*

Jakab. 1687. *L. Reg. Arm. I. 103.*

Jakab alias Szabó. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 93.*

Jakab de Bőgöz. 1637. *Gyfvári kpt. Prot. S. Bríny. I. 60.*

Jakab de Futásfalva. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 273.*

Jakab de Gyulafehérvár. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 431. Prot. Steph. Bárdi II. 113.*

Jakab de Laborfalva alias Szentiván. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 435.*

Jakab de Szemerja. 1610. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 476.*

Jakab de Szentgericze. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 70.*

Jakab de Szentkirály. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Jakab de Szentmihály. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 6.*

Jákó. 1622. *Acta post Adv. Tab. 43. N° 28.*

Jákó. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 238.*

Jákó de Bágyon. 1670. *Kmnostori conv. Arm. J. 5.*

Jakó de Zágon 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 60.*

Jákó Füleki. 1637. *Gyfvári kpt. Prot. C. Bojthi 145.*

Jakobi alias Lányi. 1666. *Kmnostori conv. Arm. L. 10.*

Jákócz de Markosfalva. 1644. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 14.*

Jakus. XVI. század. *NRA. 722—39.*

Jámbor de Egerpatak. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 21.*

Jáncs de Libatin. 1658. *Kmnostori conv. Arm. J. 4.*

Jancsik. 1576. *L. Reg. Arm. I. pag. 14. L. Reg. N° III. fol. 70.*

Jancsó de Lengyenfalva. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 203.*

Jancsó de Nyujtód 1625. *Gyfvári kpt. 15. L. Reg. 110.*

Janduroczki. 1673. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Böszörményi 415.*

Jáni. 1590. *Erd. főkormszék 1804 : 122.*

Janka. 1605. *Gyfvári kpt. Cent. GG. 89.*

Janka de Mikháza. 1626. *Gyfvári kpt. 13 L. Reg. 84.*

Janka de Szentlőrincz. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Jánki. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Jankó. 1646. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 39.*

Jankó. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 278.*

Jankó de Nagyajtha. 1649 *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 261.*

Jankó de Szepsiszentgyörgy. 1618. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 70.*

Jankó de Uzon. 1583. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 37.*

Jankovich. 1686. *L. Reg. Arm. I. 98.*

Jankul de Lugos. 1633. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 102. (Elveszett).*

János. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

János. 1655. *Gyfehérvári kpt. Cista Gömör. Fasc. Gyergyó 9.*

János. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

János. 1676. *Kmnostori conv. Prot. O. I. 117.*

János de Almás alias Székely. 1590. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 44.*

János de Felsőboldogasszonyfalva. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 25.*

János de Kászonfelsőfalu. 1636. *Gyfvári kpt. 18. L. Reg. 146.*

János de Kozmás. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

János de Malomfalva. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

János de Ménaságh. 1656. *Gyfvári kpt. 26 L. Reg. 608.*

János de Szentsimon. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

János de Tekerőpatak. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580*

Jánosfalvi. 1645. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 17.*

Jánosi. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Jánosi. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

Jánosi de Abód. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

Jánossi de Hagymásbodon. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 411.*

Jánossi de Hagymásbodon. 1633. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 75. (Elveszett).*

Jánossi de Kisgörgény. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 38.*

Jánossi de Kisgörgény. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 240.*

Járai de Alsójára. 1647. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 55, 56.*

Járai de Bágyon. 1674. *Erd. főkormszék 1846 : 3769.*

Jasko. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

Jászai. 1615. *Jászai conv. ltban. Scrin. A. 3.*

Jászberényi alias Forintos. 1622. *Gyfvári kpt. Prot. Deus ad auxilium 395.*

Jeddi. 1584. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 193.*

Jeddi de Meggyesér. 1640. *Kmnostori conv. Prot. M. 170.*

Jeges de Felvincz. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 118.*

Jelchitth. 1597. *NRA. 181—10.*

Jenei. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 128.*

Jenei. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

JENEI alias NAGY. 1608. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 234.*

JENEI de Bágyon. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 24.*

JENEI de Gyulafehérvár. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 431. Prot. Steph. Bárdi II. 113.*

JENEI SZABÓ lásd SZABÓ JENEI.

JEREMIÁS. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

JESZENSZKI de Kisjeszen. 1647. *Gyfvári kpt. Cent. FF. 70.*

JÓ. 1644. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 14.*

JÓ de Keszi alias DOMÁNY. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 211.*

JÓ de Szemerja. 1626. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 83.*

JOACHIMI. 1681. *Erd főkormszék 1847 : 5524.*

JÓB de Szentkirály. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 111.*

JOBB alias GYÖRGY. 1673. *Gyfvári kpt. Prot. S. Gyarmathi 141.*

JOCHICH. 1649. *Veszprémmegye lthan.*

JOEL. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 109.*

JÓNÁS. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

JONÁSK de Alsóvist. 1511. *Gyfvári kpt. Prot. Georg. Csicsói 25.*

JÓSA. 1647. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 61.*

JÓSA de Mogyorós. 1622. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 23.*

JÓSA de Telek. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 49.*

JOSZI. 1658. *Kmnostori conv. Arm. B. 17. Prot. R. 33.*

JÓZSEF alias BORBÉLY. 1620. *Kolosmonostori conv. Arm. B. 19.*

JÖRGER. 1628. *Conc. Exp. 40.*

JUGA de Nagybarcza. 1588. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 53.*

JUHÁSZ. 1686. *L. Reg. Arm. I. 98.*

JUHÁSZ. 1690. *Nográdmegye lthan.*

JUHÁSZ de Gyulafehérvár. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 431. Prot. Steph. Bárdi II. 113.*

JUHOS. 1578. *NRA. 1049—19.*

JUHOS. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

JULIUS (Gyula) de Szalárd. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 137.*

JÜDEŐ de Bácskamadaras. 1616. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 179.*

KABA de Gyulafehérvár. 1630. *Gyfvári kpt. Prot. Kastal 25.*

KABAI de Gyulafehérvár 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 431. Prot. Steph. Bárdi II. 113.*

KACZOS. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

KÁDÁR. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 141.*

KÁDÁR. 1629. *Gyfvári kpt. Arm. 19.*

KÁDÁR. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

KÁDÁR. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

KÁDÁR de Borosjenő. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 339.*

KÁDÁR de Fiátfalva. 1611. *Erd. főkormszék 1803: 1780.*

KÁDÁR de Killyén. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 447.*

KÁDÁR de Lemhény. 1672. *Kmnostori conv. Arm. K. 44.*

KÁDÁR de Lugos. 1643. *Gyfehérvári kpt. Prot. M. Siklósi 140.*

KÁDÁR de Remethe. 1680. *Kmnostori conv. Arm. D. 14. Prot. Balth. Rákosi 117.*

KÁDÁR de Szentlélek. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

KÁDÁR de Torda. 1593. *Kmnostori conv. Prot. anni 1591 : 295.*

KÁDÁR alias SZEBENI. 1664. *Erd. főkormányszék 1806 : 5350.*

KADICS de Gagy. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 165.*

KAJTOR. 1652. *NRA. 218—40.*

KÁK. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 22.*

KAKAS (Gallus) de Anthkeszi. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 241.*

KAKUCZ. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 159.*

KAKUCZI. 1621. *Gyfvári kpt. Prot. Deus ad auxilium 447.*

KÁLDI. 1566. *NRA. 910—25.*

KALINA de Karánsebes. 1652. *Kmnostori conv. Arm. K. 1. Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 122.*

KÁLLAI. 1591. *Acta Trans. fasc. 9. N° 15. §. 9.*

KÁLLAI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 167. NRA. 1098—30. §. 6.*

KÁLLAI. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

KÁLLAI. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

KÁLLAI. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

KÁLLAI de Magyargáld alias ISPÁN. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 163.*

KÁLLAI de Torda. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 265. NRA. 754—29. §. 9.*

KÁLLAI Vitéz. 1521. *NRA. 1769—13.*

KALLER. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 587.*

KALLER de Köpecz. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 22.*

KALLÓ. 1666. *NRA. 1841—93.*

KÁLMÁN. 1646. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 33.*

KÁLMÁN de Szentdomokos. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 11.*

KÁLMÁNCSEHI. 1593. *Kmnostori conv. Prot. anni 1591 : 218.*

KALMÁR. 1581. *Gyfvári kpt. L. Reg. Crist. Báthory 31.*

KALMÁR de Kraszna. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 180.*

KALMÁR de Szatmárnémeti. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 144.*

KALMÁR de Várad. 1581. *Gyfvári kpt. L. Reg. Christophori Báthory 31.*

KÁLNAI. 1632. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 9. (Elveszett).*

KÁLNÁSSI de Várad. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 685.*

KALOCSA. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

KALODNAI. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 148.*

KALOJ. 1686. *L. Reg. Arm. I. 95.*

KALOS. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 219.*

KAMARÁSI. 1621. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 4.*

KAMHNAL. 1657. *Liptómegye lthan.*

KAMMY. 1666. *Veszprémmegye lthan.*

KAMUTI. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

KAMUTI. 1628. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 58.*

KANDÓ. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 620.*

KANIZSAI. 1519. *NRA. 644—22, 23.*

KANTA de Kövend alias HAJDÚ. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 310.*

KÁNTOR. 1625. *Gyfvári kpt. 13. L. Reg. 47.*

KÁNTOR de Várad. 1633. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 76. (Elveszett).*

KÁNYA de Csíkszentgyörgy. 1583. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 121.*

KÁNYÁDI. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 119.*

KANYÓ de Léczfalva. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 141.*

KAPÁS. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

KAPI. 1625. *Conc. Exp. 282.*

KAPITÁNY de Várad alias DEÁK (Literatus). 1584. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 225.*

KÁPLÁNYI. 1620. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 2.*

KÁPOLNAI. 1554. *Gyfvári kpt. Prot. Ora et Labora 238.*

KAPOSI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 83.*

KAPOSY (Bokor—) 1628. *NRA 1023–1.*

KAPUSDI de Kismarja 1649. *Gyfvári kpt. 25 L. Reg. 194.*

KAR. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

KARA de Szentetornya. 1621. *Gyfvári kpt. 11. L Reg. 10.*

KARACS de Kisrábé. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 179.*

KARÁCSONY (Kraczyon). 1616. *Gyfvári kpt. Prot. P. Taraczközi 177.*

KARÁCSON. 1680. *Kmnostori conv. Prot. Petr. Rákosi 173. Erd. főkormszék 1797 : 7928. — 1804 : 8727.*

KARASZNAI lásd KRASZNAI.

KÁRASZTÓ. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 521.*

KARDOS. 1580. *Veszprémmegye ltban.*

KARDOS. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 83.*

KARDOS. 1616. *Gyfvári kpt. Cent. C. 87.*

KARDOS. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

KARDOS de Gyerla alias DESEŐ. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 411.*

KARDOS de Várad. 1644. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 13.*

KARI de Bajon. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 178.*

KARKAI. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 330.*

KARKAI alias BÍRTHALAN. 1617. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 238. Prot. P. Taraczközi. 374. Erd. főkormszék 1802 : 3430.*

KARMASSÁN de Hollómező. 1664. *Kmnostori conv. Prot. Petr. Rákosi 434.*

KÁROLYI. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

KARULYI. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 94.*

KÁSA de Noaj. 1679. *Kmnostori conv. Prot. Kastal 62.*

KÁSA de Seprőd. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

KASSAI. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

KASSAI. 1660. *Pécsi kpt. lt.*

KASTÁLY de Gyergyóujfalu. 1669. *Gyfvári kpt. Cent. LL. 38.*

KASZA de Borosjenő. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 284.*

KASZA de Felsőtorja. 1644. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 1.*

KASZAI. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 139.*

KASZAP. 16.9. *Nógrádmegye ltban.*

KASZÁS. 1610. *Gyfvári kpt. Prot. Barsi 14.*

KASZÁS. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 336.*

KÁSZONYI de Léczfalva. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 ; 128.*

KATA de Olcsva. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 235.*

KATI de Bihar alias SZŐCS. 1646. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 27.*

KATÓ. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

KATÓ alias NAGY. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 147.*

KATÓ de Mezőszentmiklós. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 233.*

KATONA. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

KATONA. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 107.*

KATONA. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 22.*

KATONA. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

KATONA. 1642. *Gyfvári kpt. 20. L. Reg. 98.*

KATONA. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 152.*

KATONA alias NAGY. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 543.*

KATONA de Istvándi. 1638. *Kmnostori conv. Prot. II. 135.*

KATONA de Péntek. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 99.*

KATONA de Szakácsi. 1618. *Kmnostori conv. Prot. O. II. 40. Prot. H. 42, 43, 65.*

KATONA de Szárazajta. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 145.*

KATONA de Szentmihály. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

KATONA de Udvarhely alias SZÉL. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 20.*

KATONA Istvándi. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. 197.*

KAUFFMANN. 1612. *Gyfvári kpt. 15. L Reg. 20.*

KAYCHA de Kozmás. 1616. *Gyfvári kpt. Prot. C. Bojthi 66.*

KECSE de Kálló alias EÖTVÖS. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 592.*

KECSETY. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

KECSKEMÉTI. 1641. *Gyfvári kpt. Prot. Ora et Labora 281.*

KECSKEMÉTHI de Gyulafehérvár. 1626. *Gyfvári kpt. Prot. Magnificat 367.*

KECSKEMÉTHI de Kolosvár. 1644. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 8.*

KECSKÉS. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

KECZELY. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

KECZELY. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 119.*

KECZELY de Drete. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 103.*

KEDVES de Szentmárton. 1656. *Gyfvári kpt 26. L. Reg. 608.*

KEGYE de Tasnád. 1588. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 152.*

KELEMEN. 1628. *Gyfvári kpt. 15. L. Reg. 38.*

KELEMEN. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 608.*

KELEMEN de Bekény. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 156, 157.*

KELEMEN de Jánosfalva. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 255.*

KELEMEN de Kisdibaksafalva. 1630. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 141.*

KELEMEN de Markosfalva. 1583. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 41.*

KELEMEN de Ürögd. 1632. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 14. (Elveszett.)*

KELEMEN CSENGHERI. 1677. *Gyfvári kpt. Cent Y. 72.*

Kelleő. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

Kemencsy. 1558. *Veszprémmegye ltban.*

Kéméndi. 1616. *Gyfvári kpt. Prot. P. Taraczközi 177.*

Kendei. 1570. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1570: 269.*

Kendei de Kendő. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

Kenderesi. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 374.*

Kenderesi. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

Kenderesi. 1652. *Gyfvári kpt. Cista I. Hunyad fasc. I. 21.*

Kenderesi de Várad. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 169.*

Kendi. 1590. *Erd. főkormszék 1804: 122.*

Kendi. 1616. *Gyfvári kpt. Prot. P. Taraczközi 177.*

Kenesei. 1616. *Gyfvári kpt. Prot. P. Taraczközi 177.*

Kenéz alias Nagy. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 302.*

Kenéz de Borosjenő. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 158.*

Kenéz de Szalontha. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 681.*

Kénosi de Szentpál. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L Reg. 45.*

Kenyeres. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

Keölcsei lásd Kölcsei.

Keölleő de Gyergyószentmiklós. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 376.*

Keöncze lásd Köncze.

Keörczi lásd Körczi.

Kesőszeghi lásd Kőszeghi.

Képíró alias Váradi. 1634. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Bárdi I. 61.*

Képíró Farkas lásd Farkas Képíró.

Kercsedi. 1675 *Kmnostori conv. Arm. K. 35.*

Kercsmár. 1690. *L. Reg. Arm. I. 123.*

Kerczi. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 329.*

Kerei de Kere. 1589. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 596.*

Kerekes. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Kerekes. 1611. *NRA. 940—10.*

Kerekes. 1613. *Gyfvári kpt. Prot. J. Debreczeni 72.*

Kerekes. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

Kerekes. 1686. *L. Reg. Arm. I. 93, 94.*

Kerekes alias Lajos. 1664. *Erd. főkormányszék 1806: 5350.*

Kerekes alias Szabó. 1664. *Erd. főkormányszék 1806: 5350.*

Kerekes de Noaj. 1679. *Kolosmonostori conv. Prot. Kastal 62.*

Kerekes de Óthorda. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 109.*

Kerekes de Szék. 1672. *Kmnostori conv. Prot. O. I. 102.*

Kerekes de Torda alias Fazekas. 1674. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 93.*

Kerékgyártó. 1686. *L. Reg. Arm. I. 98.*

Kerékgyártó de Bihar. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 135.*

Kerékgyártó de Bihar. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 86.*

Kerepes de Bihar. 1609. *Gyfvári kpt. Cista Bihar fasc. I. 11.*

Keresbányai lásd Körösbányai.

Keresi lásd Körösi.

Kereskedeő de Dés. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 91.*

Keresszeghi lásd Körösszeghi.

Keresztély. 1577. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Böszörményi 177.*

Keresztély. 1585. *Gyfvári kpt. Cista Máramaros fasc. II. 28.*

Keresztély. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Keresztély. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

Keresztély de Fintaháza. 1633. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 75. (Elveszett.)*

Keresztély de Telek. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 48.*

Keresztes. 1580. *Erd. főkormányszék, Documenta priv. H. 26.*

Keresztes. 1583. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 129.*

Keresztes. 1619. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 120.*

Keresztes. 1621. *Gyfvári kpt. 11. L. Reg. 13.*

Keresztes. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 480.*

Keresztes. 1676. *Erd. főkormszék 1797: 4381.*

Keresztes de Homoródszentmárton. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 182.*

Keresztes de Léczfalva. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 37.*

Keresztes de Maksa. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591: 181.*

Keresztes de Olasztelek. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591: 264.*

Keresztesi. 1609. *Gyfvári kpt. Prot. Deus ad auxilium 266.*

Keresztesi. 1627. *Erd. főkormszék 1803: 5276. Kmnostori conv. Prot. N. 54.*

Keresztesi. 1633. *Gyfvári kpt. Prot. M. Barsi 2.*

Keresztesi alias Szabó. 1628. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 58.*

Keresztesi de Gyulafehérvár. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 431. Prot. Steph. Bárdi II. 113.*

Kere ztúri. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

Keresztúri. 1664. *Erd. főkormszék 1806: 5350.*

Keresztúri de Szentmihályfalva. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 203.*

Keresztúri de Várad alias Borbély. 1646. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 29.*

Keresztúri Török lásd Török Keresztúri.

Kéri. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 96.*

Kéri alias Kovács. 1667. *Veszprémmegye ltban.*

Kéri de Kere. 1590. *Erd. főkormszék 1804: 122.*

Kéri de Kereő. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 162.*

Kéri de Várad alias Nagy. 1645. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 17.*

Kéri de Várad. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 45.*

Kerkápolyi. 1685. *L. Reg. Arm. I. pag. 87.*

Kertész de Fogaras. 1609. *Kmnostori conv. Arm. K. 6. Erd. főkormszék 1807: 2408. Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 472.*

Keserű de Baróth alias Székely. 1576. *Gyfvári kpt. Cent. LL. 86.*

Keserűi de Várad. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 52*

KESERŰI BALOGH lásd BALOGH KESERŰI.

KÉSMÁRKY. 1649. *Nógrádmegye ltban.*

KÉSMÁRSZKY. 1649. *Szepesi kpt. ltára.*

KESZI. 1591. *Pozsony város ltban. (Lásd Gyfvári kpt. Cent. KK. 98.)*

KETESDI. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

KETTŐS. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

KEVESI. 1549. *L. Reg. Arm. I. pag. 12. és N° VI fol. 160.*

KEVESZARVI. 1467. *NRA. 1094—14.*

KICSINY. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

KIFOR de Disznópataka. 1675. *Kmnostori conv. Prot. Petr. Rákosi 647.*

KIKIDÁN. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 150.*

KILYÉN. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

KILYÉN alias ÁBRAHÁM. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. N° 22.*

KILYÉN de Ákosfalva. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

KILLYÉN de Csokfalva. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31. Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

KINCSES. 1640. *Gyfvári kpt. 19. L. Reg. 180.*

KINCZELL de Poznánia. 1648. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 53.*

KINOK. 1665. *Erd. főkormszék 1797 : 3798.*

KIRA. 1659. *Erd. főkormszék 1797 : 4383. NRA. 1736—38.*

KIRA de Hollómező. 1658. *Kmnostori conv. Arm. V. 20.*

KIRÁLY. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

KIRÁLY. 1611. *Erd. főkormszék 1803 : 1780.*

KIRÁLY. 1613. *Kmnostori conv. Arm. D. 9.*

KIRÁLY. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 580.*

KIRÁLY de Sámsond. 1588. *Gyfvári kpt. 2. L. Reg. 190.*

KIRÁLY de Sepsiszentgyörgy. 1631. *Gyfvári kpt. 15. L. Reg. 75.*

KIRÁLY de Süke. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 210.*

KIRÁLYFALVAY. 1687. *L. Reg. Arm. I. 103.*

KIRÁLYI. 1687. *L. Reg. Arm. I. 103.*

KIRILLA. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 246.*

KIRILLA. 1659. *Erd. főkormszék 1797 : 4383. NRA. 1736—38.*

KIRSA de Alsóvisk. 1664. *Erd. főkormszék 1846: 4401.*

KIS. 1607. *Gyfvári kpt. 4. L. Reg. 148.*

KIS. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

KIS. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

KIS. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 299.*

KIS. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 454.*

KIS. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 29.*

KIS. 1628. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 58.*

KIS. 1631. *Gyfvári kpt. Cent. XX. 58.*

KIS. 1640. *Gyfvári kpt. 19. L. Reg. 180.*

KIS. 1653. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 246.*

KIS. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

KIS. 1655. *Gyfvári kpt. Cista Gömör. fasc. Gyergyó 9.*

KIS. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 602.*

KIS. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 619.*

KIS. 1664. *Erd. főkormszék 1806 : 5350.*

KIS. 1664. *Erd. főkormszék 1832 : 134.*

KIS. 1668. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Gyarmathi. 351.*

KIS. 1686. *L. Reg. Arm. I. 92.*

KIS alias BALOGH. 1608 *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

KIS alias CSUKA. 1666. *Gyfvári kpt. Prot. Steph. Gyarmathi 562.*

KIS alias GYULAI. 16666. *Kmnostori conv. Prot. Post Rectificationem : a végén (82. fiók).*

KIS alias MOLNÁR. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 73.*

KIS alias PAP. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 480.*

KIS alias SIMÁNDI. 1619. *Erd. főkormszék 1834. 322.*

KIS alias SZILÁGYI. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 576.*

KIS alias SZŐCS. 1652. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 62.*

KIS alias VAJDA. 1631. *Gyfvári kpt. 16. L. Reg. 240.*

KIS de Agya. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 278.*

KIS de Altorja. 1651. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 497.*

KIS de Árkos. 1649. *Gyfvári kpt. 24. L. Reg. 313.*

KIS de Bácskamadaras. 1615. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 45.*

KIS de Bágyon. 1618. *Kmnostori conv. Arm. K. 47.*

KIS de Bágyon. 1649. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 7.*

KIS de Bajon. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 175.*

KIS de Buzaháza. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

KIS de Csekefalva. 1634. *Kmnostori conv. Arm. K. 36.*

KIS de Csíkfalva alias SZABÓ. 1627. *Gyfvári kpt. 14. L. Reg. 6.*

KIS de Csíkszentiván. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

KIS de Csíkszentivány. 1677. *Erd. főkormányszék 1836 : 7550.*

KIS de Debreczen. 1584. *Gyfvári kpt. 1. L. Reg. 261.*

KIS de Demjénháza. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

KIS de Diószeg alias BAJÓ. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 569.*

KIS de Egerpatak. 1616. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 197.*

KIS de Enyed. 1620. *Gyfvári kpt. 10. L. Reg. 207.*

KIS de Ernye. 1656. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 625.*

KIS de Fentheös. 1623. *Gyfvári kpt. Prot. A. Barkai 53.*

KIS de Fugyivásárhely. 1654. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 275.*

KIS de Géges alias de Havad. 1663. *Kmnostori conv. Prot. Balt. Rákosi 71.*

KIS de Gyulafehérvár alias DEBRECZENI. 1647. *Gyf.-vári kpt. 23. L. Reg. 48.*

KIS de Kismarja alias SZANISZLÓ. 1608. *Gyfvári kpt. 5. L. Reg. 119.*

KIS de Kolosvár. 1609. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 84.*

KIS de Kövend. 1669. *Kmnostori conv. Prot. Balth. Rákosi 52.*

KIS de Lechmér. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 5.*

KIS de Majtín. 1610. *Gyfvári kpt. 6. L. Reg. 483.*

KIS de Maklár. 1606. *NRA. 312—44. NRA. 1746—5.*

KIS de Maksa. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 182, 290.*

KIS de Márkod. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

KIS de Márkod. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 193.*

KIS de Mezőmadaras. 1655. *Gyfvári kpt. 26. L. Reg. 570.*

KIS de Mosony. 1608. *Kmnostori conv. Arm. M. 31.*

Kis de Panyit. 1645. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 22.*
Kis de Réghen. 1617. *Gyfvári kpt. 8. L. Reg. 225. Kmnostori conv. Prot. K. 126.*
Kis de Sámsond. 1643. *Gyfvári kpt. 20. L. Reg. 169.*
Kis de Sükeő. 1614. *Gyfvári kpt. 7. L. Reg. 271.*
Kis de Szalonta. 1645. *Gyfvári kpt. 23. L. Reg. 15.*
Kis de Szalontha alias Roska. 1652. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 581.*
Kis de Székelykocsárd. 1610. *Gyfvári kpt. Arm. 22.*
Kis de Szentdomokos. 1656. *Gyfvári kpt 26. L. Reg. 608.*
Kis de Szentistván. 1606. *Gyfvári kpt. 3. L. Reg. 43.*
Kis de Szentkirály. 1609. *Gyulafvári kpt. 6. L Reg. 435.*
Kis de Szentmargita. 1585. *Acta post Adv. Tab. 79. N° 15.*
Kis de Vadad. 1633. *Gyfvári kpt. 17. L. Reg. 97. (Elveszett.)*
Kis de Varayo. 1591. *Kmnostori conv. L. Reg. anni 1591 : 279.*
Kis de Várad. 1650. *Gyfvári kpt. 25. L. Reg. 148.*
Kis de Vattyon 1583. *Gyfvári kpt. 1. L Reg. 33.*
Kis de Zilah. 1667. *Kmnostori conv. Arm. Diversæ.*

Közli: Tagányi Károly.

KÖNYVISMERTETÉS.

Oklevéltani Jegyzetek. *A diplomatikai kortan alapvonalai.* Hallgatóinak kézirat helyett adja *Horvát Árpád.* Ára 1 frt 50 kr. — Budapest, 1884. Kiadja az Eggenberger-féle könyvkereskedés (Hoffman és Molnár). VIII számozatlan lap és 82, 94. Egy melléklettel.

Egy év előtt Horvát Árpád «Oklevéltani Jegyzetei» második füzetének megjelenéséről adhattunk hírt a «Turul» olvasóinak, most ismét örömmel veszszük kezünkbe a tollat, hogy a harmadik füzet megjelenését közöljük.

E füzet a diplomatikai kortannak van szentelve. Valóban elmondhatjuk, hogy szerző a maga nemében e dolgozatával is remeket alkotott. Az a csekély terjedelmü könyvecske, mely kis alak mellett alig több tíz ívnél s a melyet ennél fogva zsebre dugva bármely kiránduláshoz a legkényelmesebben elvihetünk, magában foglalja mindazon kortani ismereteket, a melyekre mint magyar diplomatikával foglalkozóknak szükségünk van s mindazt a harminczöt naptárt, a melyek segélyével bármely év dátumait megállapíthatjuk.

De ne higyje az olvasó, hogy Horvát Árpád könyve csontváz. Van benne hús is, vér is. Sőt az első czikkben «A kortan mint a diplomatika része» czímüben, a czímben foglalt kérdés megoldásán kívül, a kortani irodalomnak oly talpra esett, nem terjengős, de mégis tájékoztató áttekintését nyujtja, a minőt nagyobb kortani munkákban is hiába keresnénk. Szépen kiemeli e helyt a magyar chronologia speciális buvárának, sőt megalapítójának Knauznak a magyar tudomány iránt szerzett nagy érdemeit.

A mi Horvátot arra képesíti, hogy a szükséges ismereteket kis helyen és mégis teljesen megmagyarázva adja, az, hogy igen helyesen arra tud szorítkozni, a mi a diplomatikai chronologiára vonatkozik, minden fölösleges ballastot pedig elhágy.

Hogy olvasóink e munkának rövidsége mellett is kimerítő voltáról, czélszerű berendezéséről kellő képet alkothassanak maguknak, nem tartjuk fölöslegesnek az egésznek rövid áttekintését nyujtani.

A már említett czikk után «chronologiai alapfogalmak, előismeretek» czímű következik. Teljesen megtaláljuk ebben a római nap-elnevezések használatát, a mennyiben nálunk használtattak, meg van magyarázva feria, vigilia; a hónapra és évre való tudnivalók, a periodicus és synodicus hónap, a sidericus és tropicus év közti különbségek. Hunfalvy Pál nyomán a magyar «szökő év» kifejezésnek is magyarázatát adja.

Következik «a római naptár», természetesen a Julius Cæsar-féle javított alakban. Megmagyarázza a kalendát, nonát, idust, kényelmes átszámítási táblákat közől (a minőket Knauz nagy munkájában nem találunk) s e czikk függeléke gyanánt a füzet végén teljes római naptár van csatolva.

Ezután előadja mi volt az a magyar oklevelekben ugyan ritkán, de már a dalmácziaiakban sürün előforduló «modus numerandi medii ævi». Egy kis táblázat is van a szöveg közé nyomtatva, melynek segélyével az ily keltezéseket egy pillanat alatt megoldhatjuk.

Ezután áttér a juliani naptárnak középkori használatára. Megmagyarázza, mint tette ezt a keresztyén egyház magáévá, kombinálván saját liturgiájával. Látjuk, hogy a husvét megállapítása a keresztyén naptár-ügy tengelye. Elmondja, mily hibák támadnak e naptár nem éppen tökéletes voltából, a melyek utóbb a Gergely pápaféle naptár-reformra vezettek. Megmagyarázza végül az új naptár rendszerét.

A következő czikkelyben az egyházi naptár-

ral foglalkozik. Röviden, de helyesen ismerteti az állandó és mozgó ünnepeket s az utóbbiaknak teljes és áttekinthető jegyzékét adja. Egy jegyzetben Sz. László törvénye nyomán elmondja, mely napokat ünnepeltek meg eleink s igen talpraesetten figyelmeztet arra, hogy értendő az oklevelekben előforduló másod, harmadnap, nyolczad stb.

Ezután megmagyarázza, miért van 35 egyházi naptár, miért nincs több, miért nincs kevesebb. Közli a Gauss-féle husvét-számítási szabályokat, példákon is megmutatva. Áttér a naptár szerkesztésre, azután megmagyarázza, mit értünk cyclus solis, literæ dominicales, concurrentes, cyclus lunæ, numerus aureus, epacta és indictio alatt, mennyiben voltak ezek a hazai oklevelek keltezésénél használatban.

Az elméleti rész utolsó czikke kiválóan fontos tárgygyal foglalkozik: az év kezdetével. E téren a keresztyén világban iszonyú zür-zavar uralkodott s bár hazánkban a furcsaságok kevésbbé tudtak lábra kapni, még itt is számos nehézség merül fel. Különben hazánkban a deczember 25-iki évkezdet a leggyakoribb.

Ezután következik a második vagyis gyakorlati rész. Közli a harminczöt egyházi naptárt Knauz nyomán, de czélszerűbb módon, a mennyiben Knauznál a naptár úgy van nyomatva, hogyha át akarjuk tekinteni, a kikeresés után kétszer kell fordítani, Horvátnál, ha egyszer kikerestük, előttünk áll az egész.

A németek részint 1—35 sorszámmal jelölik (valamint Knauz is), részint a husvét dátumaival az egyes naptárakat. A különbség lényegtelen, mert az 1—35 naptár a husvét különbözőségén alapszik, a kutatásra nézve pedig teljesen közönyös, akár azt találja a mutatóban 26-ik naptár, akár április 16. Ő azonban minden efféle netaláni ellenvetéseknek elejét veszi avval, hogy naptárait mindkét jelzettel ellátja.

Azt is helyeseljük, hogy azon évtábla, mely megmutatja, mely évnek mely naptár felel meg, a kötet végére van téve s más közleményekkel nincs komplikálva. Mindazon által a gyakorlati résznél két dolgot sajnálattal nélkülözünk. Szerző az új naptár behozatala után csakis az új naptárnak megfelelő számot adja, az ónak megfelelöt nem. Pedig ennek közlése kevés helyet vesz vala igénybe s jó szolgálatot teszen, habár azok szerint, a kik a diplomatika korát a mohácsi vészszel lezárják, már a tárgyon kívül esik is. Másik hiánya, hogy nincs a szentekről betűszerinti mutató. Már pedig a nélkül igen bajos a ritkábban előforduló neveknél eligazodni.

Egészben véve a munka igen sikerült kézi könyv s mind a tanulóknak, mind pedig dátumok megfejtésénél a kutatóknak sok jó szolgálatot fog tenni s igen méltó volt arra, hogy kegyeletes szerzője nagynevű atyja emlékének ajánlja.

Kívánjuk, hogy oly mértékben terjedjen el, hogy az Oklevéltani Jegyzetek további füzetei: a Pecséttan, a Czímertan s a Középkori Kanczellariai Praxis ismertetése is megjelenhessenek, a mikor el fogjuk mondhatni, hogy van a mai diplomatika színvonalán álló kézi könyvünk.

Sz. JÓZSEF.

Das internationale Adressenbuch von *A. Grenser*. Für Specialhistoriker und Sammler. Frankfurt a. M. 1884. Verlag von Wilhelm Rommel. I. Jahrgang.

A mit a történelem segédtudományainak nem egy kutatója és gyűjtője régen óhajtott és a minek szükséges voltáról egyet-mást írtak is, ma már megvalósult. Kész eredménynyel állunk szemben. Grenser Alfréd, a szakkörökben általánosan ismert és becsült férfiú, s az «Albrecht Dürer in seinem Verhältnisse zur Heraldik; Zunftwappen und Handwerker-Insignien; Deutsche Künstler im Dienste der Heraldik» s több más jeles értekezés szerzője, ezen nagy tudományú s ép oly mértékben gyakorlati szellemű férfiú volt az, a ki feladatául választotta: oly művet készíteni, a mely következményeiben mélyreható jelentőségűnek igérkezik; a mennyiben czéljául tűzte ki, hogy egyfelől egyesek kutatásait lehető módon megkönnyítse és elősegítse, másfelől pedig magánosok és muzeumok gyűjteményeit egyszerre a kívánt magaslatra emelje, a mint az mostanáig semmi úton-módon, még jelentékeny pénzáldozatok árán sem sikerült.

A mit ilyen ismertetéseknél befejezésül szoktak hagyni, én ezúttal kivételesen mindjárt a bevezetésben hozom fel s melegen ajánlom Grenser munkáját a pénz- és éremisme, valamint a czímer- és pecséttan minden művelöjének és barátjának. Ezen osztályoknak, a melyekhez én nemcsak a szaktudósokat számítom, hanem a kezdöket, valamint a múzeumok és gyűjtemények, egyesületek és társaságok előljáróit, szakfolyóiratok szerkesztőit, végre a pénz- és régiségárusokat, könyvkereskedőket, kiválóbb rézmetszőket és czímerfestőket is, — ezen osztályoknak, ismétlem, egytől-egyig érdekökben áll, hogy birtokában legyenek e könyvecskének s gondos, figyelmes átnézésre méltassák; másfelől pedig gondoskodjanak a felől, hogy e művecske tartalma statisztikai, irodalmi és bibliographiai adatokkal évről-évre gyarapodjék s az illetékes körökben egyre nagyobb elterjedést nyerjen.

Minden ilyen vállalatnak életrevalósága s így hasznavehetősége — ha nem is mindenik esetben, de igen gyakran — mindjárt a kezdetnél ki szokott tünni. Így történt ez a jelen alkalom-

mal is. Grenser «Adressenbuch»-ja alig nehány hóval ezelőtt került ki a nyomdából s a gyér szakközönség körében már is oly nagy sikert aratott, hogy a kiadó új kiadás iránt intézkedett, azonfelül a második évfolyamot szintén munkába vette a fáradhatatlan szerző.

E folytatott és bővített vállalatban hazánk különösen gazdagon lesz képviselve, a mit mindjárt itt kell megjegyezni; és pedig képviselve lesz nemcsak szakembereink kiadványaival, hanem múzeumaink és régiségtárainkkal is, különös tekintetre méltatva a bennök található pénzeket, érmeket, pecséteket, címeres leveleket és a szakmunkákat.

Az előttünk fekvő első évfolyamban is az 1400 előfizető közt, kik az öt világrészből gyűltek össze, képviselve látjuk hazánkat; így nevezetesen nehány heraldicus és genealogus, továbbá számos magyar- és erdélyországi numismaticus mellett ott találjuk társulatunknak több tagját is.

Épen most, mikor különben is oda kezd irányulni a törekvés, hogy nemzeti pénz- és éremtár állíttassék össze nálunk is, bizonyára nagyon helyes lesz rámutatni ezen magyar gyűjtők működésére. Megjegyzem egyébiránt, hogy az említett nemzeti gyűjtemény szempontjából a hazai apróbb gyűjteményeken kívül nem csekély érdekkel bírnak a külföldi nyilvános és magán gyűjtemények, az egyetemes gyűjtemények, (melyek közül Grenser könyvében tekintélyes számmal találkozunk) mivel bennök, bár kivételesen, szintén található magyar tárgy, és pedig a mint nekem gyakran volt alkalmam meggyőződni róla, néha akad egy-egy unicum vagy duplum is.

Grenser «Adressenbuch»-ja kényelmes zsebkönyv alakban vászonkötéssel bír s 312 lapra terjed (ára 5 márk). Két részre oszlik, melyek a következők:

I. Szakemberek, gyűjtők és gyűjteményekről szóló tudósítások. (240 l.)

II. Betűrendes lak- és címjegyzék.

Az első részben fel vannak sorolva mindazon egyének, a kikről többé-kevésbbé tüzetes életrajzi adatok s munkásságukat illető irodalomtörténeti s gyűjteményeikre vonatkozó statisztikai feljegyzések találhatók; fel vannak sorolva továbbá azon nyilvános gyűjtemények is, melyek a birtokukban levő tárgyakról jegyzéket adtak ki.

Az életrajzi adatok rendszerint tömörítve számláltatnak elő s tájékozás (vagy ha jobban tetszik: kölcsönös bemutatás) szempontja szerint vannak berendezve; másfelől azonban észrevehető a szerkesztő azon törekvése is, hogy könyvecskéjét kellemes olvasmánynyá tegye, a miért itt-ott egy kis ötlet, szellemes kitérés is vegyűl előadásába, a nélkül azonban, hogy ezzel a könyv komolysága egy pillanatra is veszélyeztetve lenne.

Elő- és vezetéknév, születési hely, év, hónap és nap, származás, neveltetés és életpálya, végül a lakhely pontos címmel — ezek képezik az életrajzi vázlatok bevezetését; a kutatás (esetleg gyűjtés) iránya, a kiadott szakdolgozatok jegyzéke képezi a folytatást; végül pedig statisztikai adatok s (a hol lehetséges) a gyűjtemény mibenlétét illető közlések foglalnak helyet (s ide be van értve a szakirodalom is). Mindezen adatokhoz még jegyzetek s kívánalmak járúlnak azon tárgyakra vonatkozólag, melyek megvétel, csere, illetve eladás végett kerestetnek, továbbá unicumok, ritkaságok és másodlatokról. Ha a felsorolt egyének közül valamelyik egyúttal régiség-, rézmetszet- vagy kéziratgyűjteménynek (autograph-gyűjtemény) van birtokában, rendesen találunk erre vonatkozó rövid jegyzést is, a mi bizonyára semmiképen sem szolgál ártalmára a műnek.

A második rész, a mint már érintettük, a gyűjtők és gyűjtemények helynév szerinti betűrendes sorozatát adja. (Minden czím után meg van jelölve azon irány is, melyben az illető gyűjtő működik; a jegyek ezek: H. = Heraldica, N. = Numismatica stb. stb.) A felsorolás ezen módja több tekintetben igen nagy gyakorlati haszonnal bír, különösen az olyan kutatóra, a ki épen utazáson van; mert e könyvecskéből tüstént láthatja, vajjon talál-é, s hol talál szaktársakat és gyűjteményeket. Az első részben felhozott egyének és gyűjtemények itt is előfordúlnak *-gal megjelölve; a második rész azonban ki van bővítve olyan egyének és gyűjtemények czímeivel, a melyekről részletes adatok még nem találhatók.

Ezzel, azt hiszem, a magamra vállalt föladatnak megfeleltem. Az volt e föladat, hogy egy új, fontos vállalatot, melynek főczélja a rokon szaktudományokkal foglalkozók közt nemzetközi érintkezéseket létre hozni, illetékes körökben ismeretessé tegyek s annak több oldalú gyakorlati értékét kellő világításba helyezzem.

CSERGHEŐ GÉZA.

VEGYES.

Püspöki és Nagy-Sarló község pecsétje.

(Két pecsétrajzzal.)

Mikor kezdődött az arab számjegyek használata hazánkban, a diplomatika szakférfiai között századunk második tizedében még vita tárgya volt. Schwartner az arab számok általános használatának kezdetét, a diplomatikában a XV. századra teszi; Horvát István ez állítás ellenében a «Tudományos Gyűjtemény»-ben[1] kimutatja, hogy habár gyér adatokkal, de mégis bebizonyítható, hazánkban az arab számjegyeknek, a XIII. században előforduló alkalmazása. Felemlíti ennek támogatására Kun Lászlónak egy oklevelét 1283-ik évből, melyben a kettős szám, arab számjegygyel van leírva ezen tételben «2-dum antiquam consuetudinem».

Ezen egy elszigetelt adat, melynél többet a XIII. századból nem ismerünk, nézetünk szerint Schwartner állítását az általános használatra nézve nem dönti meg a diplomatikában, nem kivált oly okiratok tekintetében, a melyek jogi cselekményekre és személyekre vonatkozólag, akár fejedelmek, akár hiteles helyek, vagy hiteles egyének, vagy magányszemélyek által adattak ki.

Mint évszámnak, az arab számjegyek használatának legrégibb példáját is nem a diplomatikában, de mint feliratban a XIV. század elejénél ismerjük. Ez a pécsi bazilikának nagy oltára fölötti felirás 1303-ból, mely azon évből Demeter mester művét örökíté meg.[2]

Az okiratokon még a XIV. század első felében sem találkozunk arab számjegyekkel; holott annak második felében a városi jegyzőkönyvekben, számadásokban már meglehetős gyakoriak, a pecséteken pedig ez időből éppen nem fordulnak elő.

Horvát István felhoz ugyan egy példát Benger[3] nyomán, mit Perger is átvett Horváttól,[4] de Perger megjegyzi, hogy ezen egy példa, ha másnemű dolgokat illet is, az a királyi okiratokra nem alkalmazható. Horvátnak ezen adata a Zágráb melletti remetei pálos kolostor pecsétnyomójára vonatkozik, melynek körirata «Sigillum Monasterii Remetensis 1247.» Az évszám Horvát István szerint arab számokkal van bevésve. Horvát maga a pecsétet nem látta, tudtomra az kiadatlan, s ha azon az évszámot arab jegyekkel jelzettnek mondja, mit sem Benger, sem Eggerer nem állít, úgy Horvát Istvánt valószinűleg az hozta tévedésbe, hogy Benger munkájában ez évszám, éppen úgy mint a többi is, arab számjegyekkel nyomattatott.

Horvát István tehát nem döntötte meg Schwartner azon állítását, hogy az arab számjegyek általános elterjedése a XV. század második felére esik. Sőt a mi azoknak a pecséteken való használatát illeti, eddig csak három adat ismeretes előttünk. Az egyik V. László királynak titkos és annak kettős fejedelmi pecsétén 1456-ból.[1] A második 1490-ik évszámmal II. Ulászló fejedelmi pecsétje.[2] A harmadik Nagy-Bánya város pecsétje 1487-ik évszámmal, mely idáig arab számjegygyel ellátott községi pecsét, mint egyetlen volt ismeretes.

Mind ezekből kitűnik az, hogy még a királyi pecséteken is a XV. században, csak nagy ritkán találunk arab számjegyeket; de még ezeknél is ritkábbak a községi pecsétek, melyekbe arab számjegyek volnának bevésve.

Nem érdektelen tehát sphragistikai szempontból sem, azon községi pecséteink ismertetése, melyek arab számjegyekkel ellátva, bele nyúlnak a XV. századba, s régiebbeknek konstatálhatók az 1487-ik évi nagy-bányai pecsétnél, mert ez által mindig közelebb jutunk annak megtudásához, hogy hazánkban mily régi lehet az arab számok használata a községi pecsétnyomókon.

Ez indokolja a jelen sorok kiséretében ismertetendő pecsétlenyomat közlését is, melynek rajza az 1. szám alatt mint Püspöki község pecsétje látható.

1. szám.

A most említett pecsét egy, a gyűjteményemben levő s 1682-ik évi január 26-án kelt s Nagy-Almás községbírójához intézett levél zárlatán zöld

[1] 1819-ik évf. XII. k. 94. lapon.

[2] Koller Prolegomena in Hist. Ep. Quinqueeccl. tab. I. fig. 5.

[3] Annalium fratrum Eremit. S. Pauli. II val. 604. l.

[4] Perger. Bevezetés a Diplomatikába. 129. l. *a)* jegyzet alatt.

[1] Schwartner. Bevezetés a Diplomatikába. Perger fordít. 128. lap; Osservatione Istoriche Dom. M. Manni; Neues Lehrgebäude der Diplomatik. Tom. III, § 372; Tab. XXXII.

[2] Századok. 1877, 175. lap.

viaszra borított papirosra van lenyomva. A levelet a püspökii biró Derecskey István írta. A levél szövege következő:

«Szolgálatunkat ajánljuk kegyelmeteknek. Isten sok jókkal, jó egészséggel áldja meg kegyelmeteket. Kelleték kegyelmeteket levelünk által requirálnunk, itt városunkban lakozó Pál János nevű atyánkfia jöve előnkben jelentvén, hogy az felső napokban az mely Lénárt István nevű veje itt közöttünk az világból kimúlék és el is temetteték, azon vején böcsületes emberek kezesek lettenek volna, kiket is azon úr kinek érette kezesek voltanak ottan ottan háborgatna és nem is akarná hinni, hogy Lenárt István decedált volna, hanem ha arról való testimonialis levelünket vinne vagy küldene. Kivánságát azért illendőnek itélvén testálunk felőle, hogy minden bizonyal mi közöttünk ez világból az halál által kimúlt, el is temettetett már alkalmas ideje, ebben kegyelmetek ne kételkedjék, mert bizony több földes urat nem agnoscál, eleget törekedtek a kezesek, hítták haza, de nem ment. Éltesse isten kegyelmeteket jó egésségben. Püspöki die 26 Jan. 1682. Kegyelmeteknek szeretettel szolgál Derecskej István Püspöki biró n(emes) tanácsival együtt. P. S. Többet sínlett két esztendőnél ma egy holnapja eltemettetett».

A pecsét átmérője 3.05 ctm. A pecsétnyomó művezete igen primitiv kezekre vall, akár ha az alakot, akár pedig a körirat betűit tekintjük. A kerekpecsét belső körében egy páncélos alak áll, dicskörrel feje körül, vállait két felé omló hosszú, reddős bő palást födi, jobb kezében hosszú nyelü zászlót tart, melynek lobogóján kereszt látható, baljában egy meg nem határozható tárgyat tart. Az alak attributumánál fogva, lehet Szent Mihály, Szent György vagy Szent Móricz is, minthogy azonban a püspökii templom Szent Mihálynak van ajánlva, s rendesen a község patrónusának is az tekintetik, a mely szentnek a templom dedicáltatik, valószinű, hogy ezen alak Szent Mihályt ábrázolja, mert ennek kezében is keresztes lobogó van.

A belső kör baloldalán az alak feje mellett három, bal keze alatt egy, és jobb keze alatt két, ötágú csillag van, melyek az üres helyek kitöltéseül szolgálnak. A külső körben jobbról-balról egy-egy kétszer csavart irat szalag van; ezek egyikén góth betükkel írva olvasható: «Sigillum», a másikán «de Pispiki». A két iratszalag között, a kör mezőjében van elhelyezve az évszám arab szám jegyekkel «1475». A «Sigillum de» nem eléggé jól nyomódott le a pecsétre, de az évszám és a község neve teljes épségében látható, s minden kétséget kizárólag mutatja, hogy az Püspöki község pecsétje, s a typarium 1475-ben készült.

Az eddig ismert egyetlen, arab számjegygyel ellátott községi pecsét 1487-ik évből való, ez tehát tizenkét évvel előbbre viszi községi pecséteinken az arab számjegyek használatát, s idáig ez volna a legrégibb, melyet a XV. századból ismerünk.

Kétség támadhatna még az iránt, valjon melyik Püspöki község pecsétje az éppen most leírt? minthogy magában a nagyváradi egyházmegyében is két ilynevű község van: egyik Monostoros-Ugra mellett, a másik Várad közelében. Erre nézve egész bizonyossággal mondhatjuk, hogy az utóbbi községé, mert eziránt biztos támpontot nyujt nekünk Bunyitay Vincze «A váradi püspökség története» című munkájában, mint hogy Püspöki történetének leirásánál[1] a XVI. századbeli lakosok között, mindjárt első helyen említi Derecskeyt, s ugyancsak a fentebb ismertetett 1682-ik évi levélnek irója is Derecskey, a mely levélnek zárlatán az itt lerajzolt pecsét látható.

2. szám.

A 2. számú rajzzal magyar köriratú régi községi pecséteink számát óhajtottuk szaporítani, azon meggyőződésben levén, hogy az ilynemű publicatióval is szolgálatot teszünk hazai sphragisticánknak, ha a «Századok» által évek előtt megkezdett, az «Archæologiai Értesítő» által folytatott, de abban hagyott ismertetését a magyar köriratú régi községi pecséteknek ismét fölveszszük, a mint ezt ezen szak-folyóirat, már folyó évi III. füzetében tényleg újra megkezdette.

Saját okirat-gyűjteményemben van egy, 1577-ik évben október havában, Nagy-Sarlóban kelt szerződés-levele az említett mezőváros előljáróságának, mely szerint hitelesen bizonyítják, hogy a mezőváros és Litassy Lőrincz között, a kis-sarlói hegyen levő Menyhért szőlő, Dóka szőlő, Thót Gyurka szőlő, hosszú szőlő, parlagh és fel szőlő nevű szőlőhegyre nézve, az évenkénti fizetés iránt egyezség köttetett. Az oklevél latin szövegű és rossz conserválása miatt nagyon hiányos. Az oklevél alján levő, sárgás viaszra borított papirosra nyomott községi pecsét azonban teljesen épen maradt, s annak a 2-ik számú ábra hű és jól sikerült rajzát tünteti fel. A tojásdad alakú pecsét hosszátmérője 1.08 ctm. A kör belsejének alsó részén emelkedő hármas halom közepéből, három buzakalász nő ki; körirata latin majusculákkal ez: «Nagy Sarló». A pecséten évszám nincsen. A metsző ügyes kezére vall, úgy a tárgyak correct rajza, mint a körirat szabályos, jó elhelyezése is.

MAJLÁTH BÉLA.

[1] III. köt. 289. lapon.

Rozsnyai Dávid családja.

A M. Tud. Akadémia megbízásából 1867-ben Rozsnyai Dávid, az utolsó török deák munkáit kiadtam. Csaknem tizenkét év telt el azután, hogy Koncz József marosvásárhelyi tanár barátom azzal az örvendetes hírrel lepett meg, hogy Rozsnyai családi levéltárát ennek utódainál megtalálta, kik még mindig az ősi fészekben, Marosvásárhely közelében laknak. Egy ízben Marosvásárhelytt lévén, együtt mentünk ki a tisztes család látogatására, melynek udvarfalvi nemesi kuriája még egy darab a multból. Szívesen fogadtak bennünket, de más sok dolgunk miatt a levéltárt csak futólag nézhettük át. Hanem a család örömmel belé egyezett, hogy a levéltárt Koncz átvizsgálás végett magával vigye. A mi Rozsnyaira vonatkozó történelmi emlékeket talált abban, azt a Tört. Tár 1882. és 1884. évfolyamaiban közzétette. A többi okiratokból pedig összeállította a családfát, melyet alább egész terjedelmében be fogunk mutatni.

A család az erdélyi középnemességhez tartozott. A fejedelmek idejében, a XVI. század végéről kelnek az első okmányok. A mi Dávidunknak csak nagyapjáról emlékeznek meg, de anyai ágon két ízzel feljebb viszik. Köteles Lőrincznek egy fia és egy leánya van. Fia deák volt, vagy mint nevezték, Literatus, keresztnevén Bálint s ennek fia István a Bálintfi nevet veszi fel, s egyszersmind megalapítja a Bálintfi családot. A leány, Klára, másodízben Szabó, alias Rozsnyai Dávidhoz, a mi Dávidunk nagyatyjához, ment férjhez, ki a Rozsnyai családnak lőn törzsatyjává. Minden valószínűség szerint mindkét család, a Köteles és Szabó, vagy ha úgy tetszik, Bálintfi és Rozsnyai, városi, még pedig marosvásárhelyi polgároktól vette eredetét, kik nemcsak a városi, hanem az országos közéletben is szerepet játszottak.

II. Dávid volt az első, ki nagyobb politikai jelentőségre emelkedett, s hosszas és küzdelmes életében sok változást, sok rázkódást megért. Midőn tanulói pályája végén arra szánta el magát, hogy török deák legyen, oly hatalmas volt a török uralom, hogy álmában sem fordult meg a gondolat, hogy ő lesz az «utolsó török deák» s még egy negyedszázaddal élje túl ennek a hatalomnak bukását. Azon adatok, melyeket Koncz a «Tört. Tár»-ban közzé tett, azért is birnak kiváló fontossággal, mert Rozsnyai életének épen azon szakára, melyről azelőtt legkevesebbet tudtunk: fogsága történetére, vetnek világot.

Míg a portán volt Rozsnyai, ott is sokat kellett írnia: törökre fordítania az erdélyi leveleket s magyarra a portaiakat, ez volt kötelességének egy része. Midőn azután otthon török deákoskodott, ott még többet kellett dolgoznia, mert minden török levél az ő kezén ment keresztül. Daczára ez elfoglaltságának, maga magának is jegyezgetett; ezekből teltek ki Diariumai, Naplói, melyek fennmaradt töredékeikben is, kivált az adatok fixirozása szempontjából, megbecsülhetetlenek. S a portán gyűjtött levelekből és okiratokból telt ki nagy munkájának első kidolgozása. Behatóbb irodalmi működésre nem saját jószántából választott otiuma alatt kapott elegendő időt.

Midőn Rozsnyai «Tört. Maradványai»-t közzé tettem, fogsága történetéről nem tudtam többet, mint annyit, hogy 1683-ban Szamos-Ujvártt le volt tartóztatva s ekkor fordítá a Humajum Name-t, török elbeszélések könyvét. De a Humajum Name-t magát nem ismertük akkor, azóta annak egy későbbi, Tordai által készült másolata megkerült, s a Muzeumban őriztetik. Koncz megtalálta munkájának bevezetését, s világosságot vetett e fogság történetére.

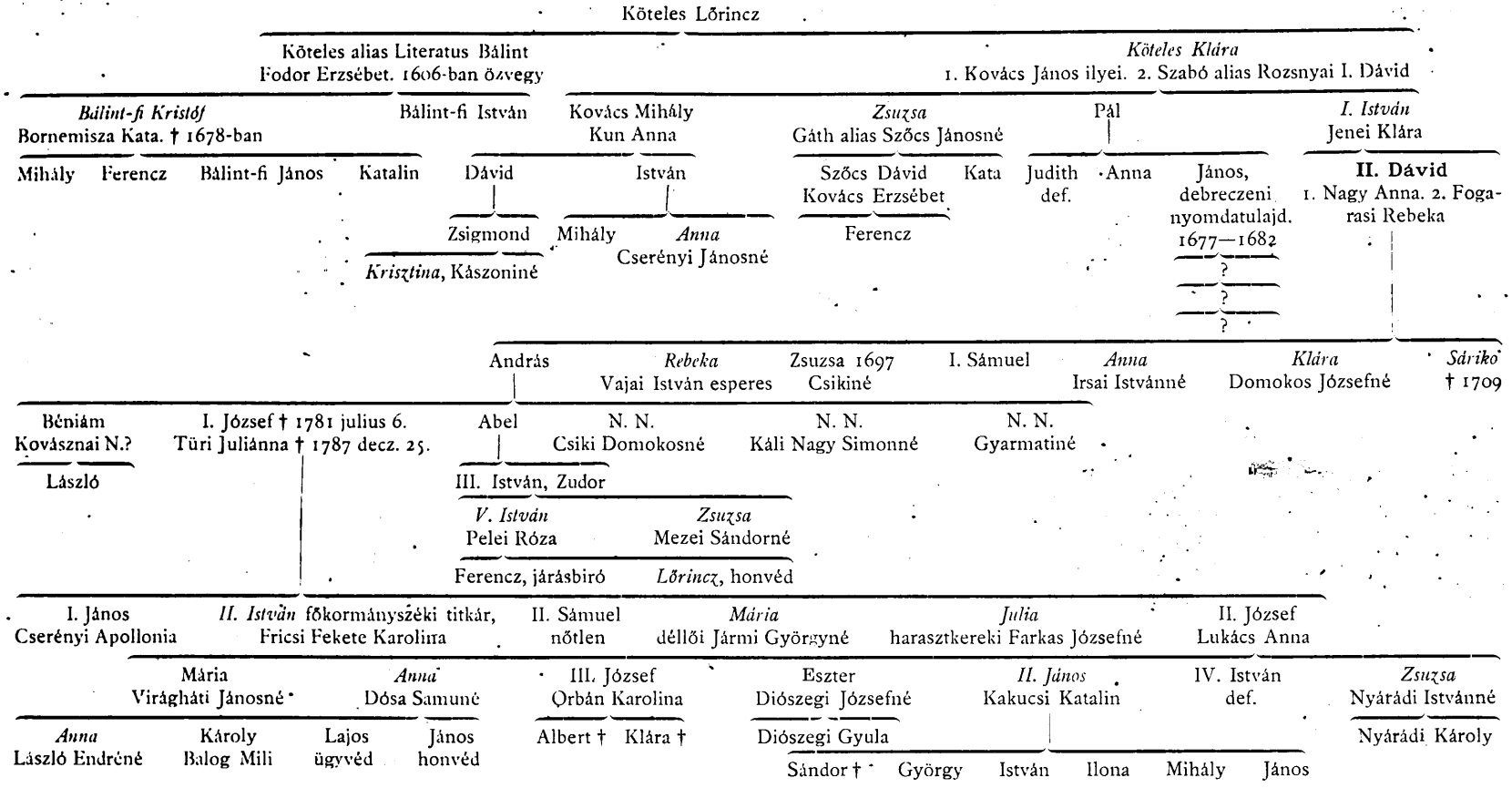
Apaffi 1678. nov. 25-én fogatta el s előbb Görgényben, utóbb Szamos-Ujvártt tartá fogságban, melynek ideje majdnem négy évig tartott, 1682. okt. 25-ig, midőn 31 erdélyi nemes vállalt érte kezességet. De mi volt az elfogatás oka, azt még ma sem tudjuk, csak annyit, hogy a kezes levél az 1682. nov. gyulafehérvári s 1683. febr. országgyűléseken állíttatott ki, melyre vonatkozólag a kezes levél így szól: «Minthogy az elmúlt 1678-ik esztendőben Mindszent havának 25-ik napján kiváltképpen való bizonyos okokra nézve az mi kegyelmes urunk ő naga mint summus iustitiarius Rosnyai Dávid deák uramot ő kigyelmét megfogtatta volt és usque ad annum proxime elapsum 1682 et diem omnino vigesimum quintum mensis similiter Octobris fogságban tartotta ő naga és akkoron osztánok az mi kegmes urunk ő naga is ő kegme ellen fellobbant haragjában csendesedvén, annyi üdők alatt való keserves rabságát szokott fejedelmi kegyelmessége szerint megtekintvén és becsületes úri és főrenden levő híveinek gyakorlatos törekvésekre is méltó tekintettel lévén, és remélvén ezutánra Rosnyai Dávid uram ő kegme maga mindenekben jó alkalmaztatását és hűséggel való . . . az mi kegmes urunk ő naga ezer arany . . . bocsáttatta.»

Második otiumot nagyobb munka készítésére akkor nyert, midőn hivatala a török uralom bukásával s I. Apaffi Mihály halálával megszűnt. Ekkor hozzáfogott okiratgyűjteménye újabb rendezéséhez s első munkájának bővebb kidolgozásához. De azután is, hogy elkészült vele, egyik-másik főúrnak ismét lemásolgatta, javítgatott, változtatott rajta, mígnem a halál késő vénségében érte utól, akkor, midőn az önálló erdélyi fejedelemségnek már vége volt, 1718. márcz. 4-én Fogarasban.

E bevezető sorok után lássuk a családfát.

A ROZSNYAIAK CSALÁDFÁJA.

(Összeállította KONCZ JÓZSEF.)

SZILÁGYI SÁNDOR.

Szeged város czímere és pecsétje.

(Egy pecsétrajzzal.)

Régibb városainknál gyakori eset, hogy az idők folyamán, eredeti, első czímerük és pecsétjük nagy változásokon nagy át. Egy és ugyanazon városnak vagy községnek öt-hatféle pecsétje ösmeretes.

Ez az átváltozás sok esetben hibákon és tévedéseken, főképen azon alapszik, hogy a régi zivataros, háborús időkben a városok pecsétei elveszvén, rongált, néha felismerhetetlen példányokról metszettek ujat s a nem ritkán ügyetlen metsző azután egészen más alakokat produkált. Nem ritka különben még az a másik eset sem, hogy a megpecsétlenített város újért folyamodik, vagy régiből fönmaradt némely részletet kiegészített, rendszerint királyi adomány útján.

Körülbelül mind ez a két eset megtörtént Szeged város czímerével, illetőleg pecsétjével.

Eddig ismert legrégibb pecsétje a városnak, melyet itt mi is bemutatunk, Zsigmond király idejéből ered. Egyszerű kerekalju paizsban sík földön kiterjesztett szárnyu sas néz jobb felé (heraldikailag). E sas sokat hasonlít a Zsigmond császár pecsétein használtatni szokotthoz. Nem lehetetlen, hogy saját czímerképét adományozta Szegednek, hiszen tudjuk, hogy Miskolcz városának pecsétjébe meg éppen saját arczképét hagyta fölvétetni. A paizs fölött az 1490-ik évszám áll. Az egészet vonalas körben veszi körül a fölirat rendetlen minuskulás és majuskulás betűkkel:

Sigillum . minus . civitatis . Zegedien.

E pecsétet már kiadta rajzban is, Szeged városának érdemes történetírója *Varga Ferencz*, azonban az évszámot tévesen 1480-nak olvasta.

Most, a mikor a legközelebb mult Magy. Tört. ötvösműkiállításon magát a régi és eredeti ezüst pecsétnyomót is láthattuk s alkalmunk volt arról lenyomatokat venni, alkalomszerűnek láttuk azt újból kiadni, hogy elvégre megállapodjunk a helyes évszámra nézve.

Zsigmond király 1437-ben halt meg. Szeged monographusa azonban historiailag beigazoltnak látja, hogy Szeged város pecsétjét Zsigmond királytól nyerte.

A pecséten látható 1490-ik évszám tehát csak úgy magyarázható s úgyis valószinű, hogy a XV. század végén a régi pecsét az akkori évszámmal megujíttatott.

A város 1691-ben még használja e pecsétet, mint kisebbik pecsétet, de már 1500-tól kezdve nagyobb kibővített pecséttel is él s ez az a melyet mai napig is használ, hanem hamis évszámmal.

Ez új s eléggé ismeretes pecséten «kétrétű hadi paizson jobb oldalt égszínkék mezőben a Tisza és Maros folyók lefelé futó jelképei, balfelén pedig fehér mezőben egy kiterjesztett szárnyu s karmai közt aranyozott királyi pálczát tartó fél sas látható. A paizs körvonalán, azaz annak zöld borostyánt ábrázoló kerek szegélyzetében, a következő aranynyal festett szavak olvashatók: Sigillum Regiæ Civitatis Szegediensis *1200*». — Ezt a pecsétet III. Károly király 1719-iki kiváltság-levelében adja, illetőleg újítja meg a város számára.

A török világ zavaraiban Szeged egyik bírája, hogy megmentse az ellenségtől, a Tisza hullámaiba veti a város pecsétjét. S a Tisza két évszázad mulva hűségesen visszaadta azt a városnak. Halászok fogták ki. E kihalászott pecsétnyomón azonban világosan az 1500-ik évszám olvasható a 1200-as helyett, a mint hogy nem is lehetett az semmi szín alatt, mert hiszen 1200-ban Szeged még nem lehetett Regia Civitas, vagyis szabad királyi város. — És fel kellett ismerni azonnal a szakértőnek, hogy akkor nem írhattak olyformáju számokkal, ha az csakugyan 1200-as volna.

Mielőtt az új diploma kelt, úgy Bécsben, mint Laxemburgban megvizsgálták a szegedi kihalászott pecsétet és semmi ellenvetést nem találtak az 1200-as évszám ellen.

Úgylátszik a diplomatika és pecséttan még nem nagyon erős lábon állhatott akkor tájban nálunk sem, de oda fent sem.

A királyi diploma ma is híven hirdeti a roppant tévedést:

«Hogy pedig — úgymond — föntemlített városunk iránt kimutatott eme kegyünk és kegyelmünknek még fényesebb s örökkétartó emlékét hagyjuk s hogy az eme bővebb kedvezmény *folytán az embereknek még inkább szemökbe* tűnjék, annak már az ezerkétszázadik esztendőtől fogva használt harczi jelvényét (pecsétjét), melylyel az hajdanában még a néhai dicső magyar királyok által földiszíttetvén, nemessé tétetett, s mely a korábbi idők mostohasága és viszontagságai miatt, tőlök, valami balsors következtében elveszett, de legújabban, 1704-ben a Tisza folyamból a halászok által hálóval egész véletlenül kihúzatván, a mostani szegedi polgárok és jövevények kezeibe ismét visszaszolgáltatott s nekünk is, bár megroncsolva, de az alakot ezen körirattal: «Sigillum Regiæ Civitatis Szegediensis», valamint a föntebbi évet is világosan elő-

tüntetve, eredetiben fölmutattatott légyen, kegyesen helyben hagytuk s az idő viszontagságai miatt megrongáltnak helyébe, ugyanannak hasonlatosságára, új pecsétet vésetni és azzal ennekutánna is mindenkor, jövő és örök időkön át, vörös viasz használata mellett, bármily általlok teendő pecsétléseknél azonképen, a mint következik élni engedtük stb.»

Ezen fejedelmi vélemény ellenében úgy *Podhraczky*, *Ferney*, valamint a város derék monographusa kimutatták, hogy az világosan tévedésen alapszik, hogy a kérdéses pecsétnyomón csakis az 1500-as évszám áll és állhat.

Szab. kir. Szeged város közönsége kegyelettel őrizze Károly király diplomáját; — de nem vét e kegyelet ellen, sőt a historiai igazságnak rója le tartozását, ha pecsétnyomójában az 1200-as helyére az 1500-as évszámot véseti, s ha másrészről az eredetileg talán még Zsigmond király által adományozott s általunk most bemutatott pecsét használatát is újból föleleveníti.

Sz.

TÁRCZA.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság f. évi november hó 27-én br. Radvánszky Béla elnöklete alatt választmányi ülést tartott, melynek első tárgyát a múlt ülésen az alapszabályokban teendő változtatások czéljából javaslat tételére küldött bizottság jelentése képezte. Titkár felolvasván e jelentést, annak pontjai némi változtatásokkal elfogadtattak. E változtatások voltaképen csak két pontban térnek el lényegileg a társaság alapszabályaitól; a többi pontokban csak egyszerű stiláris javításokat hozott a bizottság javaslatba, melyeket aztán a választmány jóvá is hagyott.

Ezek szerint az alapszabályoknak megváltoztatott szakai a következők:

1. §. A társaság neve: «*Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság.*» — Székhelye Budapest.

9. §. A társaság elnöksége egy elnökből és két másodelnökből áll.

Az elnökök a társaságot a hatóságok és mások irányában képviselik; a gyűléseken és üléseken első sorban az elnök, másodsorban a másodelnökök elnökölnek, és jogukban áll, ha a társaság érdekei kívánják, rendkívüli üléseket is hirdetni. A rendkívüli ülések napja egy héttel előbb közhírré teendő. A tagok egyenlő szavazata esetében döntő szavazattal bír az elnök.

11. §. A társaság titkára az üléseken és gyűléseken előadó tisztet végez; a határozatokat végrehajtja; a jegyzőkönyvet vezeti; a társaság levelezéseit végzi, könyvkiadásaira, valamint az irattárra felügyel.

A társaság anyagi helyzetének javúltával külön könyv- és levéltárnokokra is lesz szükség.

13. §. A pénztárnok a társaság vagyonát híven és pontosan kezeli, a pénztár állapotáról az üléseken jelentést tesz. Pénzt az igazgató választmány határozata alapján az elnök vagy másodelnök és a titkár által együttesen aláírt utalványokra szolgáltat ki; az évi nagygyűlésen pedig részletes kimutatást terjeszt elő. A pénztárnok évi számadásának megvizsgálásáról az igazgató választmány intézkedik.

(Ezen §-nak többi pontjai változatlanúl maradnak.)

17. §. Az igazgató választmány negyven igazgató tagból áll, kik az első alakuláskor a társaság tagjai között lévő, és 2 §-ban megnevezett tudományszakok terén jeles munkálkodásuk által kitüntek közül szavazattöbbséggel választatnak.

18. §. Az igazgató választmány később maga magát egészíti ki akként, hogy a megüresedett igazgató tagságra évenként legalább két igazgató tag által írásban ajánlott új igazgató tagot választ, kik a levelező tagok érdemesebbjeiből is választhatók. Ha az igazgató választmány szükségét látja, az igazgató tagok számát hatvanra is felemelheti az ezen §-ban említett választási mód szerint.

(Az alapszabályok 17. §-a két szakra osztatván, az alábbi számozásnál a szakoknak új számait adjuk, zárjel közé téve eddigi számaikat.)

21. (20.) §. Az igazgató tagok az elnökök egyikének vezérlete alatt ezen választmányi üléseken igazgatják a társaság ügyeit; meghatározzák a tisztviselők díjait, a kiadványokat, az azokra fordítandó összegeket, az évi nagygyűlés tárgyait és napját, a társaság vagyonának biztos kezeléséről gondoskodnak. A társaság kiadványainak szerkesztésével megbízzák az igazgató vagy levelező tagok valamelyikét. A számadások megvizsgálására bizottságokat neveznek ki.

22. (21.) §. Az igazgató választmány a 19-ik illetőleg a 18. §-ban meghatározott módozatok szerint korlátlan számú levelező tagokat választ a 2. §-ban említett tudományok művelése terén érdemeket szerzett férfiak sorából, ha azok a társaságnak különben is tagjai.

(A §-nak többi pontjai változatlanok.)

27. (26.) §. A társaság minden évben egy nagy gyűlést és legkevesebb négy igazgató választmányi ülést tart. A választmányi ülések határnapjai az ügyrendben lesznek megállapítva. Az ülések jegyzőkönyvei az elnök, a jegyzőkönyvet vezető és az elnök által e czélra felkért két választmányi tag aláírásai által hitelesíttetnek.

30. (29.) §. Az ülések végén a társaság belügyeinek tárgyalására zárt ülést kérhet bármelyik igazgató vagy levelező tag. Az elnök ez esetben a közönséget távozásra kéri fel.

(A többi megmarad.)

32. (31.) §. Hogy a választmányi ülés határozatképes legyen, az elnökön kívül legkevesebb hat igazgató tag jelenléte szükséges.

(A többi változatlan.)

36. (35.) §. A társaság ezen kívül, ha vagyoni állása engedi, a 2. §-ban megnevezett szakokba vágó önálló történelmi munkákat, valamint oklevél-gyűjteményeket is adhat ki.

(A többi változatlan.)

38. (37.) §. A társaság folyóiratát a társaság minden tagja évdíja fejében ingyen kapja. A 200 forintos alapítók és a pártoló tagok ezen kívül a nemzedékrendi zsebkönyvet is ingyen kapják. Az örök alapítványt tevők, és az igazgató választmányi tagok a társaság minden tulajdon kiadványára igényt tarthatnak.

40. (39.) §. A társaság bevételeit képezik az alapítványok kamatai, a tagdíjak, a kiadványok jövedelmei és az egyes adományok. A társaság ezen összegekből fedezi kiadásait.

45. (44.) §. A társaság feloszlása csak azon esetben történhetik meg, ha egy ezen czélból egy hónappal előre hirdetett közgyűlés a jelenlevő igazgató és levelező tagok két harmad szótöbbségével a feloszlást elhatározza.

(A többi változatlanúl megmarad.)

A megváltoztatott alapszabályok jóváhagyás végett a m. kir. belügyminiszteriumhoz fognak fölterjesztetni.

Ezután *Tergina Gyula* «Magyar családi czímerek érmeinken» című felolvasást tartott, bemutatva számos czímeres érem hű rajzát és gipsz-lenyomatát. A tetszéssel fogadott értekezés folyóiratunkban fog megjelenni.

A folyó ügyekre kerülvén a sor, a titkár bejelenti a következő tagajánlásokat: Pártoló tagok (10 forint évi tagdíjjal): *Tomcsányi Gyula* földbirtokos Alsó-Németin, *Tomcsányi László* orsz. képviselő Budapesten (ajánlja Csergheő Géza); Kellemesi *Melczer István* v. belső titkos tan. Budapesten (ajánlja a titkár). Évdíjas tagok (5 forint tagdíjjal): *Andrássy Gyula* törv. bíró Kecskeméten (ajánlja Beliczay Jónás); *Pfeiffer F.* Budapesten, *Haymann Ferencz* könyvkereskedő Kassán, *Lehoczky Tivadar* urad. ügyész Munkácson, *Pór Antal* kanonok Pozsonyban (ajánlja a titkár); *Puky Andor* földbirtokos Tomoron, *Prámer Alajos* prépost, *Horváth József* árvaszéki ülnök, *Becske Bálint* adófelügyelő, *Kulin Ödön* törv. biró S.-A.-Ujhelyen, *Kecskés József* pénzügyi számtiszt Lőcsén (aj. Kecskés Dezső); *Újj György* mérnök Zólyomban (aj. Dr. Szádeczky Lajos). Az ajánlottak a társaság tagjaiúl megválasztattak.

Ezután a pénztári kimutatás következett, mely szerint 1884. évi november hó 27-ig volt:

bevétel	2531 frt 93 kr.
kiadás	2426 « 36 «
pénztári maradvány	105 frt 57 kr.

A befizetett alapítvány-összegekben változás nem történt. A jelentés tudomásúl vétetett.

A titkár még Doby Antal levelező tag által a Nemzetségi Zsebkönyv számára beküldött néhány genealogiát mutatja be, mit a választmány köszönettel vett tudomásúl.

Ezzel az ülés véget ért.

Kérelem t. tagtársainkhoz. Felkérjük t. tagtársainkat, hogy a társulati Névkönyv számára, mely a jövő évi első füzettel egy időben fog megjelenni, állásukat, czímeiket, lakóhelyöket stb. a titkárral 1885. évi január hó végeig tudatni szíveskedjenek.

SZAKIRODALOM.

Fiume czimere. Az Ungarische Revue f. évi októberi füzete Pesty Frigyes tagtársunktól érdekes dolgozatot tartalmaz «Fiume czímeréről». E czikk megírására a magyar államczímer törvénybeiktatásának előmunkálatai adtak alkalmat. Emlékezhetnek olvasóink arra, hogy e téren társulatunknak is alkalma nyílt véleményének kimondására; e vélemény folyóiratunk ez évi első füzetében olvasható. Társulatunk e részben teljesen csatlakozott az országos levéltár dolgozatában elmondottakhoz, s Fiume czímerét a magyar államczímerbe felveendőnek nyilvánítá. Az országos levéltár s társulatunk dolgozata az akadémiához s ettől annak történelmi bizottságához került; a bizottsági tagok fele a benyujtott véleményekkel megegyezőleg nyilatkozott; másik fele azonban Fiume czímerét az államczímerből kihagyandónak vélte. Ez utóbbi véleménynek okadatolását mondja el Pesty Frigyes említett czikkében. Ennek indokolását rövidre szabva a következőkben mondhatjuk el: I. Lipót király 1659-ben ád czímert Fiuménak; ez a czímer azonban olyan természetű, minőt minden város, minden megye visel; s melyeket, minthogy az országnak nem külön, hanem teljesen összefüggő, bekeblezett részei, senkinek sem jut eszébe az állam czímerébe felvenni. Ily szorosan az országhoz tartozó, különállással, önállósággal soha sem bírt résznek tartja Pesty is Fiumét. Annyi tény, hogy politikailag Fiume önálló soha sem volt. Előbb a velenczei köztársaság védelme alatt állott, majd a krajnai herczegséghez tartozott; Mária Teréziának híres 1779-iki diplomája pedig «separatum sacræ regni Hungariæ coronæ adnexum corpus» néven említi. E szerint tehát Fiume területe magyar enclavénak tekinthető; a Lipót által adott czímer egyszerű városi czímer, melynek tartományok, országok czímere közt helye nincs. Mindenesetre érdekes a felvetett kérdés; bár az országos levéltár dolgozatában kifejtett okoknál fogva nem hiszszük, hogy Fiume czímere az állam összetett czímeréből ki volna hagyható. — Pesty Frigyes fölveti azt a kérdést is, hogy a Horvátország által használt koczkázott czímer voltaképen nem a mai Horvát-

országé; melynek igazi czímere a II. Ulászló által 1492-ben Szlavoniának adott nyestes czímer, minthogy a Szlavonia elnevezés alatt a mai Horvátország értendő. Ez igaz. De vannak a czímertanban szerzett jogok, melyek egy könnyen meg nem szüntethetők; több százados gyakorlat egy szándékos vagy szándéktalan tévedés által behozott czímert egészen jogossá tesz.

A váradi püspökség története. Bunyitay Vincze nagy munkájának harmadik kötete (536 l. XXXIV. tábla, egy térkép) nemcsak minden történelem-kedvelőre a legérdekesebb könyvek egyike, hanem a sphragistikus, genealogus is sokat tanulhat belőle. E kötet az egyházmegye egyházainak történetét, állapotát ismerteti az 1566. évig. Az egyes templomokban, sírköveken található czímerek rajzai, s egyes egyházak kegyuraïnak nemzedékrendje teszik előttünk a könyvet különösen becsessé. Kiválóan érdekesek: Thurzó Zsigmond váradi püspök sírköve (meghalt 1512-ben), a főpap családi czímerével, mely igen ízlésesen, stilszerűleg van kőbe metszve (VII. tábla). Czímer látható egy másik sírkövön is, csak hogy úgy körirata mint maga a czímer teljesen lekopott; a sisakdísz két szarvat tüntet elő (IX. tábla). Az idegen származású Pruisz János püspök családi czímerét is tisztába hozza Bunyitay. Eddig egy szárnyas lovagot tartottak annak, mely azonban hihetőleg csak római vésetü kő volt, melyet azon kor szokása szerint gyűrűbe foglalva pecsétnyomónak használtak. A püspöknek Magyar-Hradischon levő sírkövén a czímer három nyíl, s így minden további combinatio fölösleges. Érdekes Telegdi István királyi kincstartó czímeres síremléke a XVI. század elejéről, mely a telegdi templom szentélyének déli falában van elhelyezve. Ez a Telegdiek ismeretes czímerét, a küzdő sólymokat, ábrázolja (XXX. tábla). Farnosi Veres János síremléke († 1500) a farnosi egyházban, az albisi Zólyomi nemzetség czímere a székelyhidi egyház déli előcsarnokának homlokzatán, a heraldikusra nézve igen becses adalékok (l. XVII. és XXIII. tábla.)

Genealogiai tekintetben több nevezetes család legrégibb történetéről és birtokviszonyairól értesülünk. Ilyen az Álmos nemből származott Álmosdi Chyre családnak a XIII. század első felében élt Álmostól a XVI. század elejéig, bár töredékes, származtatása. Az Ártándy családé, az Ó- és Új-Marjaiaké, a Zomlini családé, a zsákai Zoard nemzetségé, a Gesztieké, a Sartyvanveze genusból eredt Bajoni családé, bár sok tekintetben még hézagos, összeállításukkal azonban a szerző nagy szolgálatot tett a magyar családtannak.

II. Endre oklevelei. Érdekes oklevéltani dolgozat jelent meg a Bécsben kiadott «Mittheilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung» utolsó negyedévi füzetében *Zimmermann Ferencz* nagyszebeni levéltárnok tollából. A dolgozat nem csak azért érdemel elismerést, mert gyér oklevéltani irodalmunkban minden kisérletet örömmel kell üdvözölnünk; az számot tesz fejlettebb irodalomban is. Zimmermann dolgozatának alapjául II. Endrének egy 1206. évi oklevele szolgál, mely érdekességénél fogva csakugyan megérdemli, hogy vele valaki bővebben foglalkozzék. Az oklevél eredetije elveszett; annak legrégibb átirata, a gyulafehérvári káptalan és az ottani domonkosok és Ágoston rendűek conventjei által eszközölve, III. Endre király idejéből való. Ehhez a királyhoz intézik az átiró forumok oklevelöket, felemlítve, hogy a karakói és magyar-igeni népek (szászok) félve fontos okleveleiket eredetijökben hordozni, megkérték a nevezetteket, hogy azokat hitelesen átírják; e kérelemnek eleget téve, átírják II. Endre említett oklevelét több más oklevéllel egyetemben. A káptalan és conventek együttes átiratának kelte nincs; annak azonban a hitelesség minden jelével biró eredetijét az országos levéltár őrzi.

II. Endre oklevelét, mely Magyar-Igenre nézve nagy fontosságú, újabb kiadók, kik előtt a Zimmermann által felfedezett III. Endre korabeli átirat eredetije nem volt ismeretes, csak annak a mult századból eredő egyszerű másolata, hamisnak hirdették, s úgy találták (így különösen Teutsch G. D.), hogy az a XVIII. század hamisítványa, a mikor a magyar-igeniek «oppidum nobilium» jogokért folytatott pert, hogy ezt megnyerjék, gyártották a szóban forgó oklevelet, melynek bevezetésében (arengájában) az mondatik, hogy a királynak olyanoknak jogait «quos et nobilitas generis exornat» különösen meg kell őriznie s megtartásukra vigyáznia. Ezen okból különösen négy pontba foglalták össze az oklevél hitelessége ellen felhozható érveket: 1. az oklevelet kiállító királyi kancellár neve Gocholcus, ily nevű kancellárja II. Endrének nem volt, hanem igen is 1205—1206-ban Gotfridus a kancellár; az oklevélben említett Cepanus palatinus máshol nem említtetik. 2. Az oklevél eredetijét senki sem látta. 3. Sőt még annak hiteles átiratát sem, mert egész mostanig csak mult századi másolatjai voltak ismeretesek. 4. E másolatok egy III. Endre korabeli átiratot tartalmaznak, mely a rendes átiratoktól egészen elüt; azt szokatlanúl nem egy hiteles hely, hanem egy káptalan és két convent állítja ki.

E támasztott nehézségek egy része a XIII. századból eredő átirat megtalálásával magától eloszlik. Arra hogy több egyházi forum együttesen állít ki oklevelet, szintén van példa diplomatikánkban; az, hogy a III. Endre korabeli átirat eltér az átiratok

rendes formájától, hogy nincs meg benne az átiratok befejező formulája, hiányzik a kelet s hogy az átirat egy átírt oklevél utolsó szavával végződik, bár szokatlan, de nem példátlan, Zimmermann kimutatja, hogy mindez, bár kivételesen, de diplomatikai praxisunkban előfordul. Mindezek azonban csak külső okok, melyek az átirat hitelességét támogatják ; magának az átírt II. Endre-féle oklevélnek valódi voltát az oklevél szövegéből, tehát belső okokból kell kimutatni.

És ez a kritikai összeállítás Zimmermann értekezésének legérdekesebb, legerősebb része. Sorra veszi az oklevél alkatrészeit s megállapítja II. Endre kancelláriájának praxisát. Mindenből kitűnik, hogy a szóban forgó oklevél ellen alapos kifogást tenni nem lehet. A kanczellár Gocholcus neve egyszerű hibás leirás, minővel átiratokban gyakran találkozunk. A Cepanus palatinus neve is előjön 1207 és 1208-iki oklevelekben ; ha tehát 1206-ban is említtetik, ez azt bizonyítja, hogy már ez évtől kezdve viselte a nádorságot. — Az érdekes dolgozatot ajánljuk a szakférfiak figyelmébe.

Magyar családi czímerek gyűjteménye. Múlt számunkban ismertettük főbb vonásaiban azt a nagyszabású vállalatot, mely hivatva van heraldikai és családtani tekintetben elsőrangú kútfőnket képezni. A Nagy Iván és Csergheő Géza tagtársaink által szerkesztett részről még a következő pótlékokat közölhetjük. A vállalatnak első füzete, mely immár sajtó alatt van, tisztán az *A* betűt tartalmazza, azaz együtt véve 192 czímert s körülbelül ugyanannyi családot. Mert megjegyzendő, hogy némely családnál, a szükséghez képest két-három czímer is közöltetik ; a szerint a mint változatok vagy egész eltérő czímerek is előfordúlnak ; sok családnál pedig utalás van egy másikra oly esetekben, mikor az illető család két különböző néven is említtetik. A mi a citátumokat illeti, természetesen első sorban az illető család czímerére vonatkozó kútforrások idéztetnek ; de ezen felül felemlíttetik mindaz a mi valamely család történetéről nyomtatva egyáltalában megjelent, még ha ezekben nincs is heraldikai dolog érintve. Ily módon azután rendkívül becses és nélkülözhetetlen kézikönyvet nyerünk, melyben nemcsak a családok czímeréről kapunk biztos felvilágosítást, hanem megismerkedünk mindazon segédkönyvekkel, forrásokkal, melyek valamely család történetéről szólnak. A munka természetesen az erdélyi és horvát nemeseket is magában fogja foglalni. A legnagyobb várakozással nézünk az első füzet megjelente elé.

Végül megjegyezzük, hogy a Siebmacher-kiadás egyes részei, melynek szerkesztői Mühlverstedt, Hildebrandt, Göcking, Gritzner, Clericus, immár megjelentek ; készen van a dalmátiai nemesség. Az erdélyi résznek egy füzete szintén napvilágot látott. A külön horvát és magyar rész még hátra van, s ezzel az egész nagy vállalat be lesz fejezve ; azonban e részek első füzeteinek megjelentét nem sokára várhatjuk.

Új könyvek. A könyvpiaczon nem rég egy pár szakunkba vágó érdekes munka jelent meg, melyeket sietünk t. olvasóinkkal megismertetni. Ilyenek a híres *Warnecke*-től «Die mittelalterliche heraldischen Kampfschilde in der St. Elisabeth Kirche zu Marburg. Berlin 1884.» (Ára 15 márka) sok fénynyomatú táblával melyek a marburgi sz. Erzsébet-templomban őrzött középkori gyakran igen érdekes czímerekkel ellátott paizsokat ábrázolják. *Andreoli*-tól «La scrittura, sua storia dai geroglifici ai nostri di. Milano» (Ára 15 frank) című munka jelent meg, mely a palæographia rövid compendiuma. Az «Armorial Général» című *Rietstap* által szerkesztett s Goudában megjelenő füzetes vállalatból már a 11—12-ik füzet jelent meg, mely a *Kn* betűig terjed. E nagy terjedelmű lexikon, mely a külföldi családok czímereit tartalmazza rövid leírásban szótár alakjában, előre láthatólag igen nagy terjedelmű lesz, s alapos, forrástanulmányon nyugvó munka. A pisai heraldikai akadémia közvetítésével *Crollalanza* által szerkesztett «Almanach Héraldiqne et Drolatique» tudományos és mulattató tartalmú évkönyv a jövő évre is megjelenik. A tavaly megjelent díszes kiállítású s érdekes tartalmú első kötet nagy sikere biztosítja a második kötetét is.

Végre megemlítjük, hogy a *Géresy Kálmán* tagtársunk által jelesen szerkesztett «Gr. Károlyi család oklevéltárának» harmadik kötete, mely az 1490—1600-ig terjedő korszakot foglalja magában, a napokban kerül ki a sajtó alól s érdekességre nézve a megelőző két kötetet is felül fogja múlni. Br. *Nyáry Albert* Czímertanának megjelenése, mely csaknem teljesen készen áll, az új év elejére várható.

HIBAIGAZÍTÁS.

Thaly Kálmán tagtársunk «A Rákóczi-ház utolsó tagjairól és kihalásáról» című, folyóiratunk f. évi harmadik füzetében megjelent dolgozatának végén közölt származásrendi táblázatba (96. l.) sajtóhiba csúszott be. Ott ugyanis az mondatik, hogy *Józéfa Sarolta* herczegnő, Rákóczi József leánya, 1736 *december 23-án* született (a mi György herczeg özvegyének halála napja), e dátumot 1736. *deczember 11-ére* kérjük kiigazítani.
